



ISSN 2518-7937



№ 2(90)/2018

ПЕДАГОГИКА сериясы

Серия ПЕДАГОГИКА

PEDAGOGY Series

ҚАРАҒАНДЫ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
КАРАГАНДИНСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN
OF THE KARAGANDA
UNIVERSITY

ISSN 2518-7937

Индексі 74622

Индекс 74622

ҚАРАҒАНДЫ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
КАРАГАНДИНСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN
OF THE KARAGANDA
UNIVERSITY

ПЕДАГОГИКА сериясы

Серия ПЕДАГОГИКА

PEDAGOGY Series

№ 2(90)/2018

Сәуір–мамыр–маусым
30 маусым 2018 ж.

Апрель–май–июнь
30 июня 2018 г.

April–May–June
June, 30, 2018

1996 жылдан бастап шығады
Издается с 1996 года
Founded in 1996

Жылына 4 рет шығады
Выходит 4 раза в год
Published 4 times a year

Қарағанды, 2018
Караганда, 2018
Karaganda, 2018

Бас редакторы

ЖМ ХҒА академигі, заң ғыл. д-ры, профессор

Е.Қ.Көбеев

Бас редактордың орынбасары **Х.Б. Омаров**, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі,
техн. ғыл. д-ры, профессор

Жауапты хатшы **Г.Ю. Аманбаева**, филол. ғыл. д-ры, профессор

Редакция алқасы

Б.А.Жетпісбаева,	ғылыми редактор пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
М.Н.Сарыбеков,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Қ.М.Арынғазин,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
С.Т.Каргин,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Л.А.Шкутина,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Г.О.Тәжіғұлова,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Н.Э.Пфейфер,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Ш.М.Мухтарова,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
С.К.Әбілдина,	пед. ғыл. д-ры (Қазақстан);
Н.Б.Михайлова,	PhD, профессор (Германия);
А.Миколайчак,	PhD, профессор (Польша);
Т.В.Машарова,	пед. ғыл. д-ры (Ресей);
И.А.Федосеева,	пед. ғыл. д-ры (Ресей);
Д.А.Казимова,	жауапты хатшы пед. ғыл. канд. (Қазақстан)

Редакцияның мекенжайы: 100028, Қазақстан, Қарағанды қ., Университет к-сі, 28

Тел.: (7212) 77-03-69 (ішкі 1026); факс: (7212) 77-03-84.

E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Сайт: vestnik.ksu.kz

Редакторлары

И.Д.Рожнова, Ж.Т.Нурмуханова

Компьютерде беттеген

Г.Қ.Қалел

Қарағанды университетінің хабаршысы. «Педагогика» сериясы.

ISSN 2518-7937

Меншік иесі: «Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті» РММ.

Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігімен тіркелген. 23.10.2012 ж.
№ 13107–Ж тіркеу куәлігі.

Басуға 29.06.2018 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/8. Қағазы офсеттік. Көлемі 20,5 б.т.
Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 70.

Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ баспасының баспаханасында басылып шықты.

100012, Қазақстан, Қарағанды қ., Гоголь к-сі, 38. Тел. 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

Главный редактор
академик МАН ВШ, д-р юрид. наук, профессор
Е.К.Кубеев

Зам. главного редактора **Х.Б. Омаров**, чл.-корр. НАН РК,
д-р техн. наук, профессор
Ответственный секретарь **Г.Ю. Аманбаева**, д-р филол. наук, профессор

Редакционная коллегия

Б.А.Жетписбаева,	научный редактор д-р пед. наук (Казахстан);
М.Н.Сарыбеков,	д-р пед. наук (Казахстан);
К.М.Арынгазин,	д-р пед. наук (Казахстан);
С.Т.Каргин,	д-р пед. наук (Казахстан);
Л.А.Шкутина,	д-р пед. наук (Казахстан);
Г.О.Тажигулова,	д-р пед. наук (Казахстан);
Н.Э.Пфейфер,	д-р пед. наук (Казахстан);
Ш.М.Мухтарова,	д-р пед. наук (Казахстан);
С.К.Абильдина,	д-р пед. наук (Казахстан);
Н.Б.Михайлова,	PhD, профессор (Германия);
А.Миколайчак,	PhD, профессор (Польша);
Т.В.Машарова,	д-р пед. наук (Россия);
И.А.Федосеева,	д-р пед. наук (Россия);
Д.А.Казимова,	ответственный секретарь канд. пед. наук (Казахстан)

Адрес редакции: 100028, Казахстан, г. Караганда, ул. Университетская, 28
Тел.: (7212) 77-03-69 (внутр. 1026); факс: (7212) 77-03-84.
E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Сайт: vestnik.ksu.kz

Редакторы
И.Д.Рожнова, Ж.Т.Нурмуханова

Компьютерная верстка
Г.Қ.Қалел

Вестник Карагандинского университета. Серия «Педагогика».

ISSN 2518-7937

Собственник: РГП «Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова».

Зарегистрирован Министерством культуры и информации Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № 13107–Ж от 23.10.2012 г.

Подписано в печать 29.06.2018 г. Формат 60×84 1/8. Бумага офсетная. Объем 20,5 п.л. Тираж 300 экз. Цена договорная. Заказ № 70.

Отпечатано в типографии издательства КарГУ им. Е.А.Букетова
100012, Казахстан, г. Караганда, ул. Гоголя, 38, тел.: (7212) 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

© Карагандинский государственный университет, 2018

Main Editor

Academician of IHEAS, Doctor of Law, Professor

Ye.K.Kubeyev

Deputy main Editor

Kh.B. Omarov, Corresponding member of NAS RK,
Doctor of techn. sci., Professor

Responsible secretary

G.Yu. Amanbayeva, Doctor of phylol. sci., Professor

Editorial board

B.A.Zhetpisbayeva,	Science Editor Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
M.N.Sarybekov,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
K.M.Aryngazin,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
S.T.Kargin,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
L.A.Shkutina,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
G.O.Tazhigulova,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
N.E.Pfeyfer,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
Sh.M.Mukhtarova,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
S.K.Abildina,	Doctor of ped. sciences (Kazakhstan);
N.B.Mikhaylova,	PhD, professor (Germany);
A.Mikolaychak,	PhD, professor (Poland);
T.V.Masharova,	Doctor of ped. sciences (Russia);
I.A.Fedosseyeva,	Doctor of ped. sciences (Russia);
D.A.Kazimova,	Secretary Cand. of ped. sciences (Kazakhstan)

Postal address: 28, University Str., 100028, Karaganda, Kazakhstan

Tel.: (7212) 77-03-69 (add. 1026); fax: (7212) 77-03-84.

E-mail: vestnick_kargu@ksu.kz. Web-site: vestnik.ksu.kz

Editors

I.D.Rozhnova, Zh.T.Nurmukhanova

Computer layout

G.K.Kalel

Bulletin of the Karaganda University. «Pedagogy» series.

ISSN 2518-7937

Proprietary: RSE «Academician Ye.A.Buketov Karaganda State University».

Registered by the Ministry of Culture and Information of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No. 13107–Zh from 23.10.2012.

Signed in print 29.06.2018. Format 60×84 1/8. Offset paper. Volume 20,5 p.sh. Circulation 300 copies.

Price upon request. Order № 70.

Printed in the Ye.A.Buketov Karaganda State University Publishing house.

38, Gogol Str., 100012, Kazakhstan, Karaganda, Tel.: (7212) 51-38-20. E-mail: izd_kargu@mail.ru

МАЗМҰНЫ

ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ТЕОРИЯСЫ

<i>Жетписбаева Б.А., Смагулова Г.Ж.</i> Шет тілдерді оқытудағы түпнұсқалық аудио- және бейнематериалдарын пайдалану мәселелері туралы.....	10
<i>Жетписбаева Б.А., Костина Е.А., Жанкина Б.Ж.</i> Жоғарғы оқу орындарының тіл мамандығы студенттерін шет тілге оқытуда подкасты пайдалану	19
<i>Тусупова А.К., Шелестова Т.Ю., Федосеева И.А.</i> Мектепке дейінгі жастағы балаларды оқытудың ойын нысаны мектепке дайындықтың негізгі әдістерінің бірі ретінде.....	27
<i>Копжасарова У.И., Станчу Н., Мустафина А.С.</i> «Халықаралық құқық» мамандығы студенттерінің шетелдік кәсіби коммуникативтік құзыреттілігін дамыту.....	34
<i>Қисабекова П.Ә., Жақупова А.Ж., Серік М., Богданова А.А.</i> Жобалау технологиясы — білім беру үдерісіндегі негізгі құзыреттіліктерді қалыптастыру құралы.....	43
<i>Мақамбаев М.Б., Кервенов Қ.Е.</i> Геометрияны оқытуды жетілдіруде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың білім беру құралдары.....	48
<i>Тусупбекова Э., Тусупбеков Е., Ишанов П.</i> Болашақ мамандардың кәсіптік мәдениетін қалыптастыруда тұлғалық-бағдарланған қатынастың орны	56
<i>Самуратова Т.К.</i> Заманауи технологияларды көркем мәдениет негізінде қолданудың тиімділігі.....	63
<i>Сағымбаев Ә., Есенғұлов Ж., Бодықов С.</i> Болашақ мамандарды дайындаудағы өзіндік білім алудың тұжырымдамасы және оның рөлі	69
<i>Шаштыгарин М.М.</i> Оқушылардың техникалық шығармашылығын дамытудың әдіснамалық қағидалары	75
<i>Стамғалиева Н.К.</i> Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар негізінде шет тілді оқыту.....	83
<i>Допира Р.И., Попова Н.В.</i> Информатика сабағында жобалау қызметін ұйымдастыру.....	89
<i>Есенбаева Г.А., Есбаева Д.Н., Кутимов К.С., Нурғали Д.А.-Х., Макажанова Т.Х.</i> Кинематика мен динамиканың механикалық тапсырмаларын шешу тәсілдерінің бірі туралы.....	95

БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦИЯ МЕН ДӘСТҮРЛЕР

<i>Бейсембаева А.А.</i> Гуманистік педагогика студенттің жеке тұлғалық рухани-адамгершілік қасиеттерін іске асырудағы бағыт-бағдар ретінде	105
<i>Жекибаева Б.А., Каирбекова Б.Д., Зобнина И.Е.</i> Қазақстан Республикасының білімінің жүйесінде қазақ, орыс, ағылшын тілдердің мәртебесі туралы.....	110
<i>Глеужанова Г.К., Кружкова Е.В., Джолданова Д.К., Альберти И.В., Безденежных Л.В.</i> Студенттердің шеттілдік коммуникативті құзыреттілігінің электрондық жазбаша ортадағы қарым-қатынас жағдайында қалыптасуы.....	117
<i>Ақбаева Г.Н., Садыкова А.Е., Аккерман Е.О.</i> Қазақстан Республикасының жаңартылған мазмұны шеңберінде халықаралық зерттеулерді пайдалану	123
<i>Серикбаева А.Б., Копбалина С.С., Қосыбаева Ұ.А.</i> Күнделікті баға — инновациялық бағалау жүйесі	132
<i>Хаджаева Ж.Б., Стамбекова А.С., Дринк Б.</i> Білім берудің жаңартылған мазмұны контекстінде тілдерді оқыту әдістері мен тәсілдері.....	142

<i>Жакиянова Ж.Г., Мусаханова К.Т. Оқытушылардың эмоционалдық күйзелу синдромы және оның алдын алу.....</i>	147
<i>Искакова Р.К., Ажигенова С.К., Зенгин Ж. Қазақстан білім беру жүйесіндегі мектеп оқушыларын жаңаша бағалау мәселесі.....</i>	155
АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР.....	162

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

<i>Жетписбаева Б.А., Смагулова Г.Ж.</i> К проблеме использования аутентичных аудио- и видеоматериалов в обучении иностранным языкам	10
<i>Жетписбаева Б.А., Костина Е.А., Жанкина Б.Ж.</i> Использование подкастов в обучении иностранному языку студентов языковых специальностей вузов	19
<i>Тусупова А.К., Шелестова Т.Ю., Федосеева И.А.</i> Игровая форма обучения детей дошкольного возраста как один из основных методов подготовки к школе	27
<i>Копжасарова У.И., Станчу Н., Мустафина А.С.</i> Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студентов специальности «Международное право»	34
<i>Кисабекова Т.А., Жакупова А.Ж., Серик М., Богданова А.А.</i> Проектная технология как средство формирования ключевых компетенций в ходе учебного процесса	43
<i>Макамбаев М.Б., Кервенов К.Е.</i> Образовательные средства информационно-коммуникационных технологий в совершенствовании обучения геометрии	48
<i>Тусупбекова Э., Тусупбеков Е., Ишанов П.</i> Роль личностно-ориентированного отношения в формировании профессиональной культуры будущего специалиста	56
<i>Самуратова Т.К.</i> Эффективность использования современных технологий на основе художественной культуры	63
<i>Сагимбаев А.А., Есенгулов Ж.К., Бодиков С.</i> Концепция самообразования и его роль в подготовке будущих специалистов	69
<i>Шаштыгарин М.М.</i> Методологические принципы развития технического творчества школьников	75
<i>Стамгалиева Н.К.</i> Обучение иностранному языку на основе информационно-коммуникационных технологий	83
<i>Допира Р.И., Попова Н.В.</i> Организация проектной деятельности на уроках информатики	89
<i>Есенбаева Г.А., Есбаева Д.Н., Кутимов К.С., Нурғали Д.А-Х., Макажанова Т.Х.</i> Об одном подходе к решению механических задач кинематики и динамики	95

ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ

<i>Бейсембаева А.А.</i> Гуманистическая педагогика как ориентир в реализации духовно-нравственных качеств личности студента	105
<i>Жекибаева Б.А., Каирбекова Б.Д., Зобнина И.Е.</i> О статусе казахского, русского и английского языков в системе образования Республики Казахстан	110
<i>Тлеужанова Г.К., Кружкова Е.В., Джолданова Д.К., Альберти И.В., Безденежных Л.В.</i> Формирование иноязычной коммуникативной компетенции студентов в условиях письменного электронного общения	117
<i>Акбаева Г.Н., Садыкова А.Е., Аккерман Е.О.</i> Использование международных исследований в рамках обновленного содержания среднего образования Республики Казахстан	123
<i>Серикбаева А.Б., Копбалина С.С., Косыбаева У.А.</i> Формативная оценка — инновационная система оценивания	132
<i>Хаджаева Ж.Б., Стамбекова А.С., Дринк Б.</i> Методы и подходы в обучении языкам в контексте обновленного содержания образования	142

<i>Жакиянова Ж.Г., Мусаханова К.Т.</i> Синдром эмоционального выгорания педагогов и его профилактика.....	147
<i>Искакова Р.К., Ажигенова С.К., Зенгин Ж.</i> Новая система оценивания школьников в системе образования Казахстана.....	155
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ.....	162

CONTENT

THEORY AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION AND TRAINING

<i>Zhetpisbayeva B.A., Smagulova G.Zh.</i> To the problem of using authentic audio and video materials in teaching foreign languages.....	10
<i>Zhetpisbayeva B.A., Kostina E.A., Zhankina B.Zh.</i> Using podcasting in foreign language teaching among students of language specialties.....	19
<i>Tusupova A.K., Shelestova T.Y., Fedoseeva I.A.</i> Game form of teaching preschool children as one of the main methods of preparation for school.....	27
<i>Kopzhasarova U.I., Stanciu N., Mustafina A.S.</i> Development of foreign professional communicative competence of students of the specialty «International Law».....	34
<i>Kissabekova P.A., Zhakupova A.Zh., Serik M., Bogdanova A.A.</i> Project technology as a means of forming key competencies in the educational process	43
<i>Makambaev M.B., Kerveney K.E.</i> Educational facilities of informatively-communication technologies are in perfection of educating of geometry.....	48
<i>Tusupbekova E., Tusupbekov Ye., Ishanov P.</i> The role of the person-oriented relationship in the formation of the professional culture of the future specialist.....	56
<i>Samuratova T.K.</i> The efficiency of using the modern technologies on the basis of artistic culture.....	63
<i>Sagimbaev A.A., Esengulov Zh.K., Bodikov S.</i> The concept of self-education and its part in training future specialists	69
<i>Shashtygarin M.M.</i> Methodological principles of development of schoolchildren's technical creativity.....	75
<i>Stamgalieva N.K.</i> Training foreign language on the basis of information and communication technologies.....	83
<i>Dopira R.I., Popova N.V.</i> Organization of project activity at the lessons of informatics.....	89
<i>Yessenbayeva G.A., Yesbayeva D.N., Kutimov K.S., Nurgali D.A-H., Makazhanova T.Kh.</i> On one approach to solving of mechanical problems in kinematics and dynamics.....	95

TRADITIONS AND INNOVATIONS IN EDUCATION

<i>Beisembayeva A.A.</i> Humanistic pedagogic as an orienting point in the realization of student's moral and spiritual personality features.....	105
<i>Zhekibaeva B.A., Kairbekova B.D., Zobnina I.E.</i> On the status of the Kazakh, Russian and English languages in the education system of the Republic of Kazakhstan	110
<i>Tleuzhanova G.K., Kruzhkova Y.V., Dzholdanova D.K., Alberti I.V., Bezdenezhnykh L.V.</i> Communicative competence formation of students learning a foreign language based on written electronic communication	117
<i>Akbayeva G.N., Sadykova A.Ye., Akkerman E.O.</i> The use of international studies within the framework of the updated content of secondary education of the Republic of Kazakhstan.....	123
<i>Serikbaeva A.B., Kopbalina S.S., Kosybaeva U.A.</i> Active evaluation — an innovative assessment system.....	132
<i>Khajayeva Zh.B., Stambekova A.S., Drink B.</i> Methods and approaches in teaching languages in the context of updated content of education.....	142
<i>Zhakiyanova J.G., Musahanova K.T.</i> Syndrome of emotional burnout of teachers and its prevention	147
<i>Iskakova R.K., Azhigenova S.K., Zengin Zh.</i> A modern assessment of students in schools in the education system of Kazakhstan	155

INFORMATION ABOUT AUTHORS.....	162
--------------------------------	-----

ТӘРБИЕЛЕУ ЖӘНЕ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ТЕОРИЯСЫ

ТЕОРИЯ И ТЕХНОЛОГИИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

THEORY AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION AND TRAINING

UDC 372.881.1

B.A. Zhetpisbayeva, G.Zh. Smagulova

*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan
(E-mail: zhetpisbayeva@mail.ru)*

To the problem of using authentic audio and video materials in teaching foreign languages

The given article reviews researches surrounding authentic audio- and visual materials and «authenticity» concept in foreign language learning. It is noted that the formulation of the universal definition of the «authenticity» concept is complicated by the fact that it includes not only certain conditions, but also different types of authenticity. The authors concluded that there is no global, generalized definition of authenticity. It is emphasized that authenticity is a combination of a number of conditions, different types of authenticity, and the degree of the presence of one or another type can be different depending on the situation. The article analyzes each of the elements of the lesson - authentic material, study assignments, the situation at the lesson, learning interaction - as having its own criteria, which makes it possible to distinguish authentic from non-authentic. It is proposed to ensure a harmonious combination of all the parameters of authenticity, since in each specific communicative situation, the availability of one or another type of authenticity can vary. The authors claim that methodical adaptation of the authentic material for the educational purposes is acceptable, and in some cases even desirable, if it does not violate its authenticity.

Keywords: authenticity, types of authenticity, authentic audio and video materials, foreign language teaching, methodical adaptation.

Introduction

Updating of secondary and vocational education systems and the requirements to the level of mastering a foreign language which increase in the conditions of integration into the world community dictate the need of searching for the new technologies for teaching a foreign language as a means of intercultural communication. The solution of this task depends on the professional competence of the pedagogical staff, taking into account that in the conditions of updating the content of the secondary education the requirements for the professional teacher training are increasing. Practice shows that updating the educational program without improving simultaneously the teaching methodology reduces the efficiency of updating educational standards [1; 6]. The goals of general secondary education have changed, new curricula and new approaches have been developed in the study of disciplines through integrated educational systems, and updating of education requires the use of non-traditional methods and forms of organization of instruction. The foregoing stipulates the urgency of the problem of integration in education, which provides for the creation of fundamentally new educational information with the appropriate content of educational material, educational and methodological support, and new technologies [2; 139]. This suggests that at the moment there is an active search for the new methods of teaching foreign languages that meet the modern understanding of the role of a language in the communicative process and in the life of society as a whole. Teaching foreign languages today is widely associated with the use of interactive teaching tools that provide the opportunity to demonstrate the real process of communication in a foreign language through authentic audio and video materials, as well as realizing the possibility of the educational environment to become closer to the actual conditions of functioning of

the language and culture studied. Particular attention is paid to the use of authentic audio and video materials as the means embodying the cognitive-communicative direction in the methodology of teaching foreign languages. The use of these materials in the educational process implies not only methodological, but also technological competence of a specialist which being an integral part of his professional competence represents a set of knowledge, skills, habits and abilities to use the informational resources and technologies, software and networking tools for professional activities. In other words, the current issues appear to be the ones of increasing the level of the professional competence of future specialists in the field of the using authentic audio and video materials at the various stages of FLT (foreign language teaching). The professional competence of a foreign language teacher is understood first of all as the formation of professionally important competences of the future teacher.

Despite the fact that during the recent years some experience has been gained in the field of using the authentic audio and video materials in the FLT, the analysis of the actual situation shows that the potential extensive screen capabilities in teaching are negligible. In addition, the audio and video materials are often involved in a fragmentary way, without taking into account the context of the main curriculum. To a certain extent, this is due to the psychological unwillingness of the FL teachers, often the lack of the video courses applied to the native textbooks as well as the thematic and aspect inconsistency of program requirements and the sequence of linguistic and speech material in audio and video materials. The main reason is the lack of the methodological support for working with the authentic materials of this kind. The analysis of the sources devoted to this problem revealed controversial and unresolved problems in the methods of using authentic audio and video materials. First of all, the problem consists in the fact that methodologists do not have a common opinion about the definition of the concept «authentic audio and video materials», the preference of using authentic video (audio), the unified terminology associated with its application, the criteria of its selection and adaptation, showing / listening to audio and / or video fragments / whole movie (telecast), the duration of audio / video recording at the lessons, the multiplicity of their presentation, the effectiveness and ways of realization of their teaching potential. Teaching aids and their audio and video applications are often not accompanied by proper methodological support. The lack of the authentic audio and video materials selecting criteria, the ideas and knowledge of the methods of their presentation and effective use, as well as the teaching - methodological complex (including methodical work - outs, the system of exercises) for teachers leads only to a discussion of what the learners see on the screen or using the authentic materials as an illustration of the issues concerned, which serves as an indicator of the absence of the systematic approach in working with the audio and video recordings.

Main part

Authentic materials are used to recreate a natural atmosphere of another language. Authentic materials include books, newspapers, magazines, tutorials, leaflets, menus, maps, postcards, photographs, tickets, etc. Authentic materials are spoken or written materials not specially written for classroom use but taken from the media or real life [3; 116].

Authentic materials are traditionally divided into:

- audio (songs, radio news / talk show / advertising, etc.);
- visual (picture and post cards, graphs and diagrams, posters, illustrations from magazines, etc.);
- audio-visual (video, video clips, etc.);
- printed (books, newspaper articles, tourist information leaflets, informational brochures, flyers, etc.).

[4-6].

Here it seems necessary to emphasize the difference between audio, video and audiovisual material. When working with video, one channel of perception is used (visual). This material presents an alternation of descriptions and dialogues, and drawings and photos are static. But the printed text makes it possible to return to the information read. The audio material is linear; there are also alternating descriptions and dialogues. At the same time, the audio material demonstrates intonation and rhythm. In the video material (without sound), the situation is not described, but is shown. It presents the image dynamically, with the accompanying information, gives an opportunity to analyze the features of non-verbal behavior, but the return to the fragment seen is possible only with the use of technical means. Audio material (as well as video material with sound) is different from the video material (without sound) by one, but rather significant fact - the presentation of the oral speech. And yet this material is not informative enough as sometimes the cause of the action, the explanation of the result, etc. remain behind the scenes whereas in the printed text this can be compensated by stylistic and linguistic means.

Thus, when applying a separate type of the authentic material in the process of a foreign language teaching as a whole, definite shortcomings that affect the effectiveness of the learning process and the possibility of the most complete presentation of the foreign social-cultural reality appear. This puts forward the requirement of complex use of the authentic material in the educational process.

Considering the problem of authenticity in the Methods of teaching foreign languages, it should be noted that the concept «authentic» entered the science along with the communicative method of teaching, the strategic direction of which was learning to communicate in real life situations. In English, «authentic» means «natural». This term is most often used to characterize the materials used in the educational process. Nevertheless, in modern native methodological science there is no clear boundary between the concepts «original», «native» and «authentic», as well as there is not always a clear connection with the notion of «adapted» (for example, «authentic means only slightly adapted material»).

In the European methodical literature of the recent years, the problem of authenticity is given great attention. Despite various interpretations, traditionally the material that was not originally intended for educational purposes is called an authentic one [7-9]. However, there is no consensus on what material should be recognized as an authentic from the methodological point of view, and the discussion is still being held about the different types of authenticity. For example, H. G. Widdowson considers authenticity not so much as a property inherent in a speech product, but rather as a characteristic of the learning process. He differentiates the concepts of «original» and «authentic». All cases of using the language for non-educational purposes are considered to be original or native ones. Authenticity is considered as a property of educational interaction [6]. It is not enough therefore to bring into the class a clipping from a foreign newspaper, it is necessary to make authentic the process of working with it. Teaching children to perceive the work with the text not as an exercise, but as an authentic communicative activity, the teacher stimulates the natural interaction at the lesson. In other words, authenticity in the methodical plan is not something brought from the outside in the form of a text intended by the author for native speakers, and not for foreigners. Authenticity is created in the learning process, during the interaction of learners with the text, with the teacher and with each other. Thus, the traditional contrast between the language used at the lesson and the «real» language is removed. «Educational» does not necessarily mean «unauthentic»; it all depends on how the teaching material will be used.

L.V. Lier develops the system of conditions necessary for an authentic educational process and distinguishes three types of authenticity: authenticity of materials, pragmatic authenticity and personal authenticity.

Authenticity of materials does not exclude the use of texts specially created by methodologists with an orientation toward language learners, but takes into account the preservation of the properties of authentic text (such as connectivity, an informative and emotional saturation, consideration of the needs and interests of the intended reader, use of a native language, etc.), as well as the authenticity of the using the teaching materials at the lesson.

Pragmatic authenticity includes the following aspects: the authenticity of the context in which the language is used, i.e. the adequacy of certain language tools in a particular situation; authenticity of the goal, i.e. the expected result of speech interaction; the authenticity of this interaction.

The authenticity of interaction (or interactive authenticity) is not always compatible with the authenticity of the goal, if the pedagogical aims are meant. During the interaction with the students the teacher often reacts not to the content side of the statements, but to the mistakes made and focuses on correcting them, thereby violating the authenticity of the interaction. Some conventionality of the educational interaction apparently is inevitable: it is explained by the peculiarities of the school environment, where the educational goals are at the forefront, while in authentic communication the goal is the process of natural communication itself. However, the process of speech correction can also be carried out in the form of informal communication, for example, a request, or support with a reformulation of the student's thought in the correct form. It is also recommended to write down learners' errors for subsequent correction.

As for the personal authenticity, it is associated with the individual characteristics of the learners. A person characterized by personal authenticity, in the opinion of L.V. Lier, clearly understands what he is doing and why, is aware of responsibility for his actions, is able to make choices, adjust his behavior (including speech), depending on the situation [8].

M.P. Breen distinguishes four types of authenticity: 1) the authenticity of materials used in the learning process; 2) the authenticity of the perception of these materials by learners; 3) authenticity of educational assignments; 4) the authenticity of the social situation at the lesson [9; 62].

M.P. Breen gives the priority to the authenticity of materials. However, there is no consensus on which text can be recognized as authentic from the methodical point of view. Authenticity is a relative concept.

This property is inherent not in the text as such, but in the text in a specific context, which, in the opinion of M.P. Breen, create three other types of authenticity [9; 68].

K.S. Krichevskaya [10; 13] defines native literary, folklore, graphic, musical works, objects of real reality, such as clothes, furniture, dishes and their illustrative images as authentic ones.

K.S. Krichevskaya singles out the materials of everyday life into an independent group: pragmatic materials (announcements, survey questionnaires, signs, labels, menus and bills, maps, advertising brochures about tourism, leisure, goods, work vacancies, etc.) which in terms of accessibility and household nature of application seem to be quite significant for creating the illusion of familiarization with the environment of native speakers and believes that their role is higher than that of authentic texts from the textbook, although they may be inferior to them in terms of volume.

We believe that the concept of «pragmatic materials» should also include audio and audio-visual materials, such as informational radio and television programs, news bulletins, weather forecasts, information announcements on the radio at airports and train stations. The use of such materials is extremely important as they represent the model of a modern foreign language and create the illusion of participation in the daily life of the country, which serves as an additional incentive for increasing the learners' motivation.

K.S. Krichevskaya gives the following classification of pragmatic materials, depending on their use in certain areas:

1. Educational — professional sphere of communication;
2. Social-cultural environment of communication;
3. Everyday sphere of communication;
4. Commercial sphere of communication;
5. Family-household sphere of communication;
6. The sports - recreational sphere of communication [10; 14].

E. S. Krichevskaya's classification is in many respects identical to the definition of authentic materials given by G. I. Voronina [11; 56] which understands texts borrowed from the communicative practice of native speakers as authentic. She identified two types of authentic texts, represented by various genre forms: 1) functional texts of everyday use, performing instructive, explanatory, advertising or warning function; 2) informative texts that perform an informational function and contain constantly updated information.

Formulation of a universal definition of the «authenticity» concept is complicated by the fact that it includes not only certain conditions, but also different types of authenticity. In each specific communicative situation, the availability of one or another type of authenticity may vary. If on the one hand, the educational process can be carried out on the authentic material, that is, to teach a foreign language on the basis of authentic materials from original sources and not intended for educational purposes, on the other hand, the materials of such kind often represent complexity and may not always correspond to the tasks set as well as the teaching conditions. In this connection, from the point of view of E.V. Nosonovich and R.P. Milrud, the optimal solution will be the use of authentic materials taking into account all aspects of the authentic speech fragment and, at the same time, the methodological requirements for it. These materials, designed to realize the stated educational goals and being as close to natural samples as possible, in their opinion, can be considered authentic ones [12, 13]. Such authentic materials appear in the foreign language learning interaction environment and correspond to the norms and tasks of the natural communication process, the methodological requirements, the intellectual level and the learners' language level of the [12; 14].

After analyzing different authors' approaches of to this issue, we share the point of view of O.S. Dvorzhets, who understands the authentic audio / video recordings as any radio / television product, as well as art / documentary films (fragments) recorded from various sources on videotape or digital media used as the didactic material with the possibility of multiple viewing, usage of «stop» and «pause» modes, a quick search for the desired fragment and adaptation to the conditions of the educational process [13; 137].

Analyzing existing approaches to the definition of authenticity we should enumerate the following ones:

- a) authenticity relates to the language produced by a real speaker/writer for a real audience, conveying a real message [14];
- b) authenticity relates to the qualities bestowed on a text by the receiver, in that it is not seen as something inherent in a text itself, but is imparted on it by the reader/listener [7, 9];
- c) authenticity relates to the interaction between students and teachers [8];
- d) authenticity relates to the types of task chosen [8, 12, 13, 15, 16];
- e) authenticity relates to the social situation of the classroom [9, 16-19];

f) authenticity relates to assessment [15, 20];

g) authenticity relates to culture, and the ability to behave or think like a target language group in order to be recognized and validated by them [21].

According to A. Gilmore 'Authentic material is a stretch of real language, produced by a real speaker or writer for a real audience and designed to convey a real message of some sort. «Using these criteria, he assumes that it is possible to say whether a text is authentic or not (within these terms) by referring to the source of the discourse and the context of its production» [22; 98].

Taking into account the specificity of authentic audio and video materials, it is advisable to distinguish the following functions performed by them in the educational process: informative - educational, organizing-controlling, developing, educational- heuristic, illustrative - visual and integrative.

1. Informative - educational function of authentic audio and video materials is expressed in the fact that they:

- create a speech pattern (pronouncing, intonation, lexical-grammatical);
- recreate the conditions of natural speech communication, and also display any spatial and temporal situations, both real and imaginary, no matter as a whole data or decomposed in any sequence;
- transmit the dynamicity of the sound series and / or images, allowing to view phenomena in the process of movement, change, development, i.e. most truthfully, vitally;
- provide synchronous presentation of information by sound and / or visual series in the counterpoint of speech (audio) and image, which mobilizes the attention of students, assists their compilation, provides optimal conditions for the perception of educational information;
- perform the functions of analysis and synthesis, which allow us to consider the objects as a whole, and in a dissociated form, highlighting the relationships between the individual parts.

2. Organizational-controlling function:

- provide the «presence effect» or «complicity effect», which promotes empathy and stimulates speech activity;
- contain a huge motivational potential: students are interested in foreign-language radio / television broadcasting, they listen/watch authentic audio and video materials out of curiosity, interest, with a sense of «ease»;
- reduce the negative motivations of training - fear of stress, which often accompanies the usual classroom activities; some «anonymity» of the listener / viewer even in conditions of using authentic audio and video materials allows him/her to perceive learning audio / video information in a more relaxed way despite all its density and large volume;
- have the effect of «compulsory concentration of attention» (N.I. Zhinkin's term) [23], in which, in connection with the general «atmosphere of attentiveness», even a negligent student becomes attentive, and the collectivity of perception leads to the emergence of a phenomenon known in psychology as «collective attention»;
- having a suggestive effect (a factor of suggestion), contribute to the involuntary memorization of information;
- differ in the a set tempo of presentation, limited time frames;
- obey the law of proximity of image elements (video); on the TV screen objects are located close to each other, this tends to be perceived as a single whole - if the student sees two characters on the screen, he is already tuned to the perception of their conversation.

3. Educational-heuristic function is expressed in:

- developing a sense of respect for the people and culture of the country of the target language;
- presence of emotional coloring of authentic audio and video materials: their beauty (in the deepest sense) contributes to the education of aesthetic qualities.

4. Developing function of authentic materials is expressed in:

- activation of cognitive activity of students, increase of the role of the independence factor;
- development of such personal qualities as observation, imagination, attention, thinking, language memory, etc.

5. The illustrative - visual function is expressed in the fact that authentic video materials:

- are a synthesis of all kinds of visibility (visual, auditory, motor, mixed, language, situational-model, subject, figurative, etc.);
- give an opportunity to demonstrate not only the sound side of speech, but also paralinguistic, extralinguistic and other non-linguistic components, which bear an important information load; even the

background on which verbal communication occurs in authentic video recordings (natural noises), has its own regional value;

- serve as a means of distant immersion in a natural environment at all stages of foreign languages teaching, thereby partially compensating for its absence;

- in addition to the contents that carry in itself the intention of its authors, they enable the student-spectator to create his own «psychological context» and attach his own meaning to the image depending on experience, cultural level, and his/her attention, which allows him/her to be an accomplice to an action I.

6. Integrative function is expressed in the fact that authentic audio and video materials can serve as a connection between the parts of the lesson, facilitate the ordering and systematizing of learning points (for example, performing various tasks united by a common stimulus - listening to / watching audio or video material).

Thus, considering the listed functions of authentic audio and video materials, it can be argued that their use contributes to:

- 1) creation of an oral-speech pattern and demonstration of the conditions of natural communication;
- 2) development and improvement of communicative competence skills, namely the skills of monologic utterance in the conditions of professionally-oriented communication;
- 3) increasing the capacity and improving the strength of memorizing the learning material by learners;
- 4) providing a «presence effect»;
- 5) maintaining the motivation for learning a foreign language;
- 6) developing a sense of respect for the culture of the country of the language studied;
- 7) accumulation of some experience of communication with representatives of foreign culture;
- 8) activation of logical memory and thinking, development of the imagination due to the emotionality of their perception.

Criteria for choosing authentic materials appear to be relevance to the syllabus, correspondence with the learners' age, correspondence with the learners' language level, topic interest [24].

As to the admissibility of methodical adaptation of an authentic material for the educational purposes, it can be concluded that it is possible, and in some cases even desirable, if it does not violate its authenticity. In our case, this adaptation consists in shortening the duration of presenting the authentic audio / video recording, which in no way affects the vocabulary used in it, phraseology, grammar, text connectivity, naturalness of the situation, etc. In training conditions to save the material authentic, it is not necessary to view all authentic audio or video from beginning to the end. In teaching purposes it is methodologically more justified to demonstrate only the main semantic point, the essence of the problem, to which the radio / television program is devoted. In the case of a news block, usually a report devoted to a particular topic or issue, revealing it completely, lasts no more than 2-3 minutes. Such a length of presentation of video material in the training conditions is fully justified, and the TV report taken separately from the news bulletin, where it is usually not thematically connected, does not cease to be an authentic video document. «Students of all levels can benefit from the use of video, since there are always easier video sequences, spoken at a slower rate, that can match lower level students' needs. Besides, authentic video has an obvious advantage over conventional audio tapes (that are typically very demanding and may damage the students' confidence): the visual dimension that makes understanding easier through gestures and context» [25, 452].

Conclusion

The points of view examined above suggest that there is no global, generalized definition of authenticity. It is a combination of a number of conditions, different types of authenticity, and the degree of availability of a particular type may vary depending on the situation.

Each of the constituent elements of the lesson - authentic material, teaching assignments, the situation at the lesson, the learning interaction - has its own criteria to distinguish between authentic and non-authentic. The teacher's task in this regard is to achieve a harmonious combination of all the parameters of authenticity. Authentic audio and video materials appear to be a significant and irreplaceable source for teaching a foreign language, the main reason for this is that authenticity is seen as a characteristic of the natural language environment.

Using authentic video materials in the educational process, in addition to a number of advantages has its own peculiarities. This applies both to the way of introducing audios and videos at the lesson and ways of presenting included authentic materials (radio / TV programs, news, feature films, documentaries, to film the scenes, commercials) with the purpose of teaching a foreign language, analysis of methodological require-

ments for its adaptation and realization, learning conditions, techniques for its methodical working out. The solution of this issue lies, in our opinion, in the appropriate level of professional and methodical training of future foreign languages teachers.

References

- 1 Руководство для учителя: учеб.-метод. пособие / АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы». — Астана, 2016. — 33 с.
- 2 Жетписбаева Б.А. К вопросу о методическом обеспечении трёхязычного образования / Б.А. Жетписбаева, А.Е. Кубеева // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2017. — № 4(88). — С. 138–146.
- 3 Broughton G. Teaching English as a foreign language / G.Broughton, Ch.Brumfit, R.Flavell, P.Hill, A.Pincas. — London and New York: Routledge, 2008. — 257 p.
- 4 Куимова М.В. Обучение устной монологической речи с опорой на аутентичный письменный текст (английский язык, неязыковой вуз): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – «Теория и методика обучения и воспитания» / М.В. Куимова. — Ярославль, 2005. — 165 с.
- 5 Al Azri R.H. The Effect of using authentic materials in teaching / R.H. Al Azri, M.H. Al-Rashdi // International journal of scientific & technology research. — 2014. — Vol. 3. — Issue. 10. — P. 249–254.
- 6 Gebhard J.G. Teaching English as a foreign or second language / J.G. Gebhard. — USA: University of Michigan Press, 2006.
- 7 Widdowson H.G. Aspects of Language Teaching / H.G. Widdowson. — Oxford: Oxford University Press, 1999.
- 8 Van Lier L. Interaction in the language curriculum: Awareness, autonomy and authenticity / van Lier L. — London: Longman, 1996.
- 9 Breen M.P. Authenticity in the Classroom / M.P. Breen // Applied Linguistics. — 1985. — № 6/1. — P. 60–70.
- 10 Кричевская К.С. Прагматические материалы, знакомящие учеников с культурой и средой обитания жителей страны изучаемого языка / К.С. Кричевская // Иностранные языки в школе. — 1996. — № 1. — С. 13–17.
- 11 Воронина Г.И. Организация работы с аутентичными текстами молодежной прессы в старших классах школ с углубленным изучением немецкого языка / Г.И. Воронина // Иностранные языки в школе. — 1999. — № 2. — С. 56–59.
- 12 Носонович Е.В. Параметры аутентичного учебного текста / Е.В. Носонович, Р.П. Мильруд // Иностранный язык в школе. — 1999. — № 1. — С. 11–18.
- 13 Дворжец О.С. Интенсификация процесса обучения на основе использования аутентичных видеоматериалов / О.С. Дворжец // Вестн. Омск. гос. ун-та. — 2004. — Вып. 2. — С. 135–138.
- 14 Benson P. Autonomy and independence in language learning / P.Benson, P. Voller. — London: Longman, 1997.
- 15 Lewkowicz J. Authenticity in language testing: some outstanding questions / J. Lewkowicz // Language Testing. — 2000. — No. 17/1. — P. 43–64.
- 16 Guariento W. Text and task authenticity in the EFL classroom / W. Guariento, J. Morley // ELT Journal. — 2001. — No. 55/4. — P. 347–353.
- 17 Lee W. Authenticity revisited: text authenticity and learner authenticity / W. Lee // ELT Journal. — 1995. — № 49/4. — P. 323–328.
- 18 Rost M. Teaching and researching listening / M. Rost. — London: Longman, 2002.
- 19 Arnold E. Authenticity revisited: How real is real? / E. Arnold // English for Specific Purposes. — 1991. — Vol. 10. — P. 237–244.
- 20 Bachman L. What does language testing have to offer? / L.Bachman // TESOL Quarterly. — 1991. — No. 25. — 671–704.
- 21 Kramsch C. Authenticity and authorship in the computer-mediated acquisition of L2 literacy / C.Kramsch, F.A'Ness, W. Lam // Language Learning & Technology. — 2000. — No. 4/2. — P. 78–104.
- 22 Gilmore A. Authentic materials and authenticity in foreign language learning / A. Gilmore // Language Teaching. — 2007. — № 40(2). — P. 97–118.
- 23 Жинкин Н.И. Язык. Речь. Творчество / Н.И. Жинкин. — М.: Лабиринт, 1998. — 368 с.
- 24 Kelly Ch., Kelly L., Offner M., Vorland B. Effective ways to use authentic materials with ESL/EFL students / Ch.Kelly, L.Kelly, M.Offner, B. Vorland // The Internet TESL Journal. — 2002. — Vol. VIII. — No. 11. — P. 114–119.
- 25 Talavan N. Using subtitles in a multimedia environment to enhance listening comprehension for foreign language students of English // Proceedings VI International AELFE Conference. — Lisboa: ISCAL, 2007. — P. 452–458.

Б.А. Жетписбаева, Г.Ж. Смагулова

Шет тілдерді оқытудағы түпнұсқалық аудио- және бейнематериалдарын пайдалану мәселелері туралы

Мақалада шет тілдерін оқытудағы түпнұсқалық аудио- және бейнематериалдардың және «түпнұсқалықтың» нақты тұжырымдамасы бойынша зерттеулердің талдауы келтірілген. «Түпнұсқалық» тұжырымдамасының бірыңғай ұғымының тұжырымдамасы оны белгілі бір

жағдайларды ғана емес, сонымен қатар түпнұскалықтың әртүрлі түрлерін қамтитындығымен қиындатады. Авторлар ғаламдық, жалпыланған түпнұскалық анықтамасы жоқ деп қорытындылайды. Түпнұскалық — бұл бірнеше шарттардың, шынайылықтың әртүрлі түрлерінің үйлесуі және бір немесе басқа түрдің болу дәрежесі жағдайға байланысты әртүрлі болуы мүмкін екенін атап өткен жөн. Мақалада сабақтың барлық элементтері — түпнұскалық материал, зерттеу тапсырмалары, сабақтағы жағдай, оқытудың өзара әрекеттесуі — өз критерийлеріне сәйкес талданады, бұл түпнұскалық емес түпнұскадан ажыратуға мүмкіндік береді. Түпнұскалықтың барлық параметрлерін үйлесімді тіркесіммен қамтамасыз ету ұсынылады, себебі әрбір нақты коммуникативтік жағдайда бір немесе басқа түпнұскалықтың әртүрлі болуы мүмкін. Авторлар білім беру мақсаттары үшін түпнұскалық материалдарды әдістемелік өңдеуге жол берілуіне жол ашады, бұл кейбір жағдайларда тіпті оның шынайылығын бұзбаған жағдайда да қажет.

Кілт сөздер: түпнұскалық, түпнұскалық түрлері, түпнұска аудио- және бейнематериалдары, шет тілдерін оқыту, әдістемелік өңдеу.

Б.А. Жетписбаева, Г.Ж. Смагулова

К проблеме использования аутентичных аудио- и видеоматериалов в обучении иностранным языкам

В статье представлен анализ исследований по вопросу аутентичных аудио- и видеоматериалов и собственно понятия «аутентичность» в обучении иностранным языкам. Отмечено, что формулировка единого определения понятия «аутентичность» осложняется тем, что она включает в себя не только определенные условия, но и разные виды аутентичности. Авторами сделан вывод о том, что не существует глобального, обобщенного определения аутентичности. Подчеркивается, что аутентичность представляет собой совокупность целого ряда условий, различных видов аутентичности, причем степень наличия того или иного вида может быть разной, в зависимости от ситуации. В статье анализируется каждый из составных элементов урока — аутентичный материал, учебные задания, обстановка на уроке, учебное взаимодействие — как имеющий свои критерии, позволяющие отличить аутентичное от неаутентичного. Предлагается обеспечить гармоничное сочетание всех параметров аутентичности, так как в каждой конкретной коммуникативной ситуации наличие того или иного вида аутентичности может варьироваться. Авторы приходят к выводу о допустимости методической обработки аутентичного материала в учебных целях в случае, если она не нарушает его аутентичности.

Ключевые слова: аутентичность, типы аутентичности, аутентичные аудио- и видеоматериалы, обучение иностранным языкам, методическая обработка.

References

- 1 Rukovodstvo dlia uchitel'ia [Teacher's Guide]. AOO «Nazarbayev Intelektualnye shkoly» – NGO «Nazarbayev Intellectual Schools (2016). Astana [in Russian].
- 2 Zhetpisbayeva, B.A., & Kubeyeva, A.E. (2017). K voprosu o metodicheskom obespechenii trekhiazychnogo obrazovaniia [On the issue of methodological provision of trilingual education]. *Vestnik Karahandinskogo universiteta. Seriya Pedagogika – Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy series*, 4(88), 138–146 [in Russian].
- 3 Broughton, G., Brumfit, Ch., Flavell, R., Hill, P., & Pincas, A. (2008). *Teaching English as a foreign language*. London and New York: Routledge.
- 4 Kuimova, M.V. (2005). Obuchenie ustnoi monologicheskoi rechi s oporoi na autentichnyi pismennyi tekst (anhliiskii yazyk, neiazykovoi vuz) [Training of oral monologic speech based on authentic written text (English, non-linguistic high school)]. *Candidate's thesis*. Yaroslavl [in Russian].
- 5 Al Azri, R.H., & Al-Rashdi, M.H. (2014). The Effect of using authentic materials in teaching. *International journal of scientific & technology research*, Vol. 3, 10, 249–254.
- 6 Gebhard, J.G. (2006). *Teaching English as a foreign or second language*. USA: University of Michigan Press. 2006. Second Edition.
- 7 Widdowson, H.G. (1999). *Aspects of Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- 8 Van Lier, L. (1996). *Interaction in the language curriculum: Awareness, autonomy and authenticity*. London: Longman.
- 9 Breen, M.P. (1985). Authenticity in the Classroom. *Applied Linguistics*, 6/1, 60–70.
- 10 Krichevskaya, K.S. (1996). Prahmaticheskie materialy, znakomiashchie uchenikov s kulturoi i sredoi obitaniia zhitelei strany izuchaemogo yazyka [Pragmatic materials that introduce students to the culture and habitat of the inhabitants of the country of the studied language]. *Inostrannye yazyki v shkole – Foreign languages at school*, 1, 13–17 [in Russian].
- 11 Voronina, G.I. (1999). Orhanizatsiia raboty s autentichnymi tekstami molodezhnoi pressy v starshikh klassakh shkol s uhlublennym izucheniem nemetskogo yazyka [Organization of work with authentic texts of the youth press in the senior classes of schools with in-depth study of the German language]. *Inostrannye yazyki v shkole – Foreign languages at school*, 2, 56–59 [in Russian].

- 12 Nosonovich, E.V., & Milrud, R.P. (1999). Parametry autentichnogo uchebnogo teksta [The parameters of the authentic academic text]. *Inostrannye yazyki v shkole – Foreign language at school*, 1, 11–18 [in Russian].
- 13 Dvorzhets O.S. (2004). Intensifikatsiia protsessa obucheniia na osnove ispolzovaniia autentichnykh videomaterialov [Intensification of the learning process based on the use of authentic video materials]. *Vestnik Omskogo universiteta – Bulletin of Omsk State University*, 2, 135–138 [in Russian].
- 14 Benson, P., & Voller, P. (1997). *Autonomy and independence in language learning*. London: Longman.
- 15 Lewkowicz, J. (2000). Authenticity in language testing: some outstanding questions. *Language Testing*, 17/1, 43–64.
- 16 Guariento, W., & Morley, J. (2001). Text and task authenticity in the EFL classroom. *ELT Journal*, 55/4, 347–353.
- 17 Lee, W. (1995). Authenticity revisited: text authenticity and learner authenticity. *ELT Journal*, 49/4, 323–328.
- 18 Rost, M. (2002). *Teaching and researching listening*. London: Longman.
- 19 Arnold, E. (1991). Authenticity revisited: How real is real? *English for Specific Purposes*, Vol. 10, 237–244.
- 20 Bachman, L. (1991). What does language testing have to offer? *TESOL Quarterly* 25, 671–704.
- 21 Kramsch, C., A’Ness, F., & Lam, W. (2000). Authenticity and authorship in the computer-mediated acquisition of L2 literacy. *Language Learning & Technology*, 4/2, 78–104.
- 22 Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*, 40(2), 97–118.
- 23 Zhinkin, N.I. (1998). *Yazyk. Rech. Tvorchestvo [Language. Speech. Creativity]*. Moscow: Labirint [in Russian].
- 24 Kelly, Ch., Kelly, L., Offner, M., & Vorland, B. (2002). Effective ways to use authentic materials with ESL/EFL students. *The Internet TESL Journal*, Vol. VIII, 11, 114–119.
- 25 Talavan, N. (2007). Using subtitles in a multimedia environment to enhance listening comprehension for foreign language students of English. *Proceedings VI International AELFE Conference*. (pp. 452–458). Lisboa: ISCAL.

Б.А. Жетписбаева¹, Е.А. Костина², Б.Ж. Жанкина¹

¹Карагандинский государственный университет им.Е.А.Букетова, Казахстан;

²Новосибирский государственный педагогический университет, Россия
(E-mail: zhankina@mail.ru)

Использование подкастов в обучении иностранному языку студентов языковых специальностей вузов

В статье рассмотрены подходы эффективного использования сервисов Web 2.0, а именно подкастов, в образовательном процессе вуза, а также их функциональные возможности для обучения иностранному языку. Авторами определены роль и место информационно-коммуникационных технологий в обучении иностранным языкам, факторы эффективности их применения. Отмечено, что информационно-коммуникационные технологии все активнее интегрируются в современный образовательный процесс и способствуют его оптимизации. В статье описан один из популярных сервисов Web 2.0 — подкасты, представляющие собой звуковые аудио- и видеофайлы, дано определение понятия «подкаст»; описаны дидактические функции и возможности подкастов в обучении иностранному языку; выявлены основные характеристики, такие как аутентичность, доступность, актуальность содержания; проанализирован контент немецких образовательных сайтов, на которых размещены подкасты: выявлены преимущества и недостатки предоставляемого материала. Результаты работы студентов факультета иностранных языков КарГУ им.Е.А.Букетова по составлению подкастов, а также их практическое применение в учебном процессе позволили сделать вывод, что использование подкастов позволяет обучающимся перейти от репродуктивной к продуктивной форме обучения, самостоятельно находить необходимый информационный материал, перерабатывать материал и обмениваться им, критически анализировать полученные знания и применять их на практике.

Ключевые слова: инструменты Web 2.0, информационно-коммуникационные технологии, учебный процесс, индивидуализация учебного процесса, подкаст, аудиофайл, аутентичность, аудитивные навыки, умение работать в команде.

Информационные и коммуникационные технологии формируют образ жизни современного человека; компетентное обращение с информационно-коммуникационными технологиями, с цифровыми гаджетами является залогом успеха в современном обществе, здесь можно будет упомянуть, какую роль играют социальные сети, такие, например, как Instagram, Facebook, VK в продвижении и успешной реализации проектов различного характера.

Развитие цифровых технологий ставит перед образовательными организациями новые задачи, связанные с формированием постоянно меняющихся компетенций. Помимо профессиональных компетенций, выпускнику вуза необходимо привить навыки и умения работы с информационно-коммуникационными технологиями, что в дальнейшем способствует успешной реализации личности в качестве специалиста.

Цифровые технологии предоставляют прекрасные возможности для эффективной организации учебного процесса, получения и обработки информации, обмена информацией. Создание различных виртуальных учебных платформ позволяет преодолеть такие факторы, как аудиторное время и прямой контакт, необходимость находиться в определенное время в определенном месте, способствует развитию автономности и ответственности обучающегося за свою учебную деятельность.

Итак, какие факторы способствуют успешному применению информационно-коммуникационных технологий в обучении иностранным языкам? В первую очередь, это разные мобильные устройства, например, такие как ноутбук, нетбук, смартфоны, которые предоставляют быстрый доступ к интернету. Во-вторых, благодаря инструментам Web 2.0 каждый пользователь получил возможность самому создавать разные материалы и задания, выкладывать их в интернет, обмениваться материалами с другими пользователями.

На сегодняшний день каждый обучающийся имеет, по крайней мере, один цифровой гаджет, будь то смартфон или планшет, является участником одного или более социальных сообществ, выкладывает в интернет фотографии, видео, участвует в дискуссиях, пишет блоги и комментарии. Это означает, что обучающийся умеет пользоваться инструментами Web 2.0, и эти навыки можно эффективно использовать в образовательных, учебных целях.

Насколько эффективным будет применение информационно-коммуникационных технологий в учебных целях, определяют разные факторы. Наиболее значимыми по определению специалистов являются следующие:

- индивидуализация;
- мультимедийность;
- интерактивность;
- коммуникация и сотрудничество;
- возможность обмена материалами и повторного применения материалов [1].

Итак, как уже выше было сказано, умение пользоваться новыми информационно-коммуникационными технологиями позволяет обучающимся соответствовать требованиям времени, развивать коммуникативно-языковую компетенцию и способность работать в команде, уметь решать проблемы, критически мыслить.

Использование различных форм виртуальной коммуникации, таких как E-mail, блоги, чаты, видеоконференции, способствует развитию рецептивных и продуктивных навыков, по этой причине данные формы коммуникации являются предметом иноязычной лингводидактики. Таким образом, появляются не только новые формы коммуникации, но и новые формы обучения, например, так называемое дистанционное обучение, которое сочетает в себе элементы как виртуального, так и контактного обучения, при котором присутствие обучаемого обязательно. Информационно-коммуникационные технологии способствуют индивидуализации процесса иноязычного обучения, позволяют получать актуальную информацию страноведческого характера и тем самым способствуют развитию межкультурной коммуникации и формированию межкультурной компетентности [2]. Аутентичные видеоматериалы позволяют лучше понимать прагмалингвистические и социалингвистические структуры, паравербальные (интонация, тональность, мелодия и т.д.) и невербальные (мика, жесты, язык тела) элементы языка, которые являются неотъемлемой частью не только языка, но и культуры, знание которых обеспечивает успешную межкультурную коммуникацию.

Какие же инструменты Web 2.0 существуют и как наиболее эффективно можно их применять в иноязычном образовании, в обучении иностранному языку?

В первую очередь — это фото- и видеоплатформы, такие как Flickr (www.flickr.com), Picasa (www.picasa.com) и, конечно же, YouTube (www.youtube.com). Пользователи могут на этих платформах публиковать свои фото или видеоматериалы, а также просматривать материалы, публикуемые другими пользователями.

Wikis, или так называемые википедия, — энциклопедии, которые позволяют пользователям, в том числе обучающимся и преподавателям, создавать энциклопедии с образовательным уклоном.

Blogging — блоги (сайты по размещению информации); на страницах блога можно размещать суждения, задания, обмен мнениями и новой информацией.

Мы назвали наиболее распространенные и популярные инструменты Web 2.0, в своей же статье мы преследуем цель более подробно описать подкастинг, как один из популярных сервисов Web 2.0. Мы рассматриваем применение подкастов, а именно аудиоподкастов, в процессе обучения иностранным языкам. Название *Podcasts* было образовано от *iPod* и *broadcast* (передача). Подкаст (от англ. «podcast») — это вид социального сервиса Интернета нового поколения Web 2.0, позволяющий пользователям сети Интернет прослушивать, просматривать, создавать и распространять аудио- и видеопередачи во всемирной сети [3]. Подкасты в широком смысле понимания — аудио- и видеофайлы, которые можно бесплатно скачать в интернете. В узком смысле — это аудио- и видеофайлы, которые регулярно выкладываются в интернет при помощи так называемых RSS-Feed (*ReallySimpleSyndication*). Можно на них подписаться, что позволяет регулярно получать новый выпуск подкастов и при необходимости скачать их.

При обучении иностранным языкам можно использовать недидактизированные аутентичные подкасты. Это означает, что, размещая материал в интернете, авторы данных подкастов не преследовали цель их применения на уроках иностранного языка. Также в большом количестве предлагаются дидактизированные подкасты. Это означает, что тексты обработаны и предназначены для применения на уроках иностранного языка. Темп звучания, лексические и грамматические структуры упрощены, предлагаются транскрипция текста, задания к тексту [4].

Мы изучили интернет-сайты, на которых предлагаются подкасты на немецком языке, наиболее популярные, это <http://www.dw.com/de/deutsch-lernen/top-thema/s-8031>; <https://www.deutsch-lernen-online.net/podcasts>; <http://radiodaf.podspot.de>; <https://www.goethe.de/de/spr/mag/20950312.html>.

Сначала обратимся к сайту DeutscheWelle (рис. 1) www.dw.com:



Рисунок 1. DeutscheWelle

Deutsche Welle www.dw.com предлагает очень хорошо дидактизированные подкасты, к каждому тексту прилагаются глоссарий, транскрипция текста, три типа упражнений: Multiple – Choice – Test (Was steht imText)/ Lückentext (Welches Wort passt)/ Lückentext (Z.B. Bildet Nebensätze/Übt Präpositionen). Первый тип упражнений направлен на общее понимание текста. Необходимо выбрать предложения, которые соответствуют содержанию текста. Второй тип упражнений представляет собой работу над лексикой, третий — работу над грамматикой, грамматическая тема варьируется с каждым текстом.

Еще одним преимуществом данного сайта является то, что контент сайта хорошо структурирован, имеется архив подкастов начиная с 2007 г. Также предлагаются ключи к заданиям, что позволяет обучающимся самостоятельно работать с аудиотекстом и проверять себя (рис. 2).

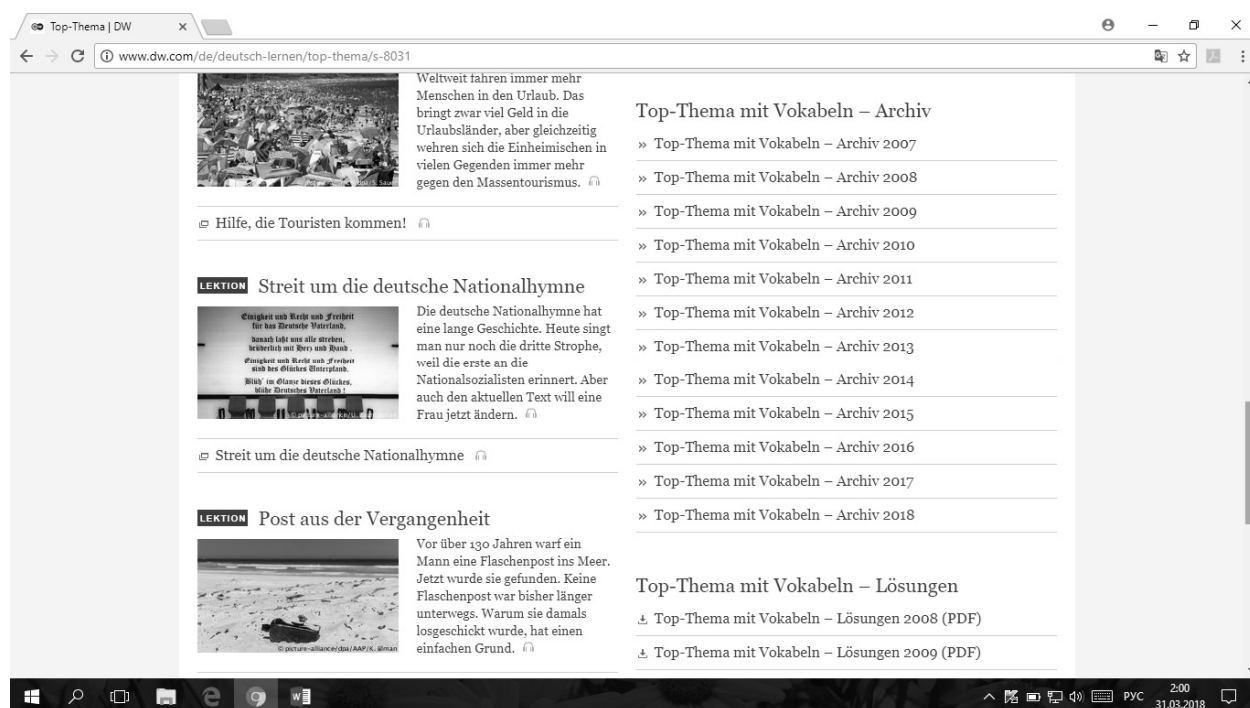


Рисунок 2. www.dw.com

Еще один популярный сайт, который предлагает подкасты для изучения немецкого языка, это <https://www.deutsch-lernen-online.net/podcasts> (рис. 3):

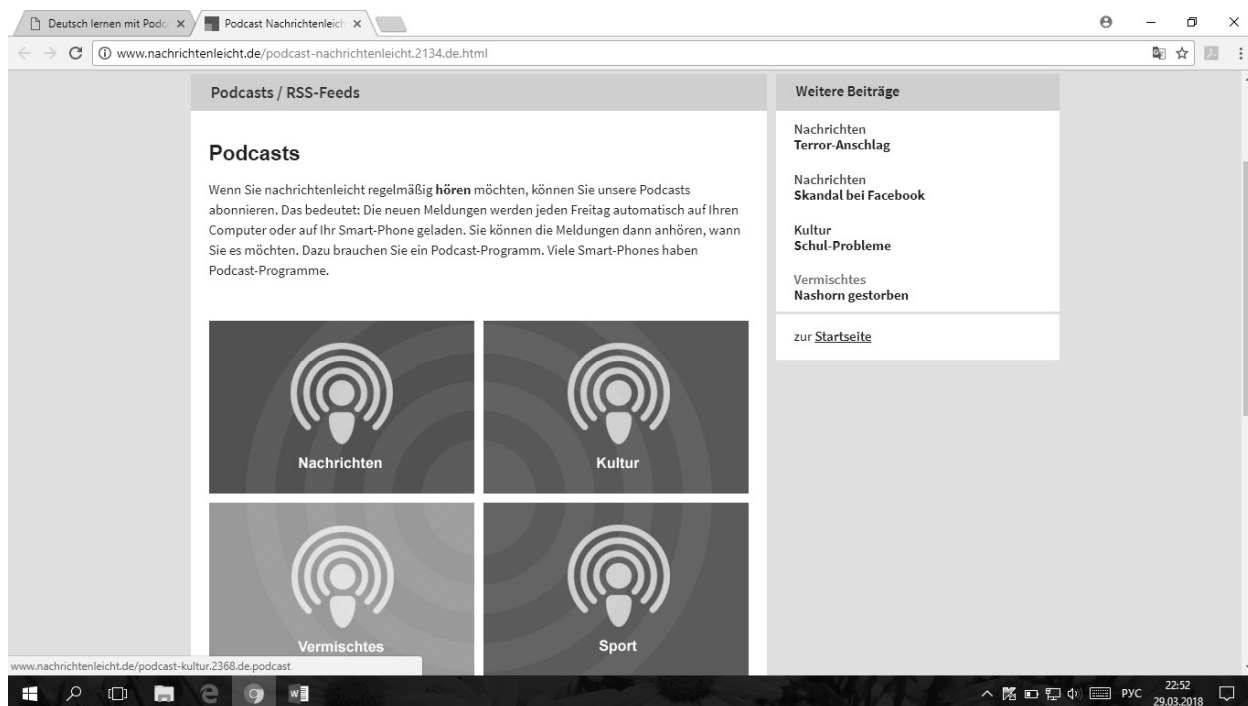


Рисунок 3. www.deutsch-lernen-online.net

Предлагаемый на сайте материал тематизирован, что облегчает обучающимся поиск необходимого подкаста по определенной теме, однако тексты подлежат дидактизации и представляют больший интерес для преподавателей, нежели для обучающихся.

Следующий сайт, который публикует подкасты на немецком языке, — это <http://radiodaf.podspot.de> (рис. 4).



Рисунок 4. radiodaf.podspot.de

Сайт интересен тем, что предлагает подкасты, созданные изучающими немецкий язык иностранными студентами, например, студентами из Таджикистана, Кыргызстана, Украины. Данные подкасты играют мотивирующую роль. Студенты, прослушав подкасты других иностранных студентов, изучающих немецкий язык, могут преодолеть страх перед публичным выступлением, так как опубликованный в интернете подкаст можно сравнить с публичным выступлением.

Итак, как можно использовать подкасты при обучении иностранному языку и какие дидактические функции они выполняют?

Подкасты идеально подходят для индивидуализации учебного процесса. При использовании подкастов можно применять разные социальные формы работы — как групповую работу в аудитории, так и индивидуальную работу, как в аудитории, так и вне аудитории. В зависимости от успеваемости, от степени восприятия учащиеся могут прослушать текст столько раз, сколько им необходимо, т.е. обучающиеся сами могут установить свой индивидуальный темп обучения.

Подкасты можно использовать в качестве домашнего задания: как правило, домашнее задание по иностранному языку в большей части выполняется в письменной форме. Использование подкастов в качестве домашнего задания предоставляет преподавателю возможность составлять и задавать разные виды заданий, которые можно проверять и оценивать. Задания по произношению, интонации, правилам чтения, лексике или грамматике можно составлять индивидуально, в зависимости от успеваемости и необходимости. Это, конечно, требует много работы и времени со стороны преподавателя, технических возможностей и умений со стороны обучающегося [5].

Если же работа с подкастом проводится в аудитории как групповая работа, то, конечно, можно использовать те виды упражнений, которые выполняются до, во время и после прослушивания. Как известно, различают следующие наиболее распространённые виды заданий к аудированию, например, до прослушивания: построение ассоциограмм (где ключевым словом является тема текста), или работа с карточками к тексту (с короткими высказываниями, относящимися к тексту), или же работа с картинками к тексту (то же, что и работа с карточками, но вместо надписи используется картинка). При прослушивании применяются следующие упражнения и упражнения-игры: внесение информации в таблицы и формы; выполнение задания с помощью услышанного (например, поиск сокровищ с помощью карты). После прослушивания выполняются следующие упражнения (устно или письменно): ответить на вопросы к тексту; изложить свою точку зрения; кратко изложить услышанное.

Самым главным преимуществом подкастов является их доступность, их можно скачать как на компьютер, так и на любой гаджет. Для прослушивания подкастов нет необходимости быть все время в сети. Как уже выше было сказано, в интернете предлагается большое количество подкастов на любую тематику, для любого уровня, что, однако, может затруднить выбор нужного подкаста, а иногда демотивировать учащегося, поэтому в данном случае незаменима и необходима помощь преподавателя [6].

Так как подкасты относятся к инструментам Web 2.0, их можно самим создавать и публиковать в интернете. Создание подкастов не требует особых технических знаний и навыков, с помощью бесплатно доступных программ, таких как «Audacity» или «Windows Movie Maker», можно создавать аудиофайлы формата MP 3 или WAV, а готовые аудиофайлы публиковать в интернете.

Мы хотим поделиться опытом работы по созданию и применению подкастов в иноязычном процессе на факультете иностранных языков КарГУ им. Е.А.Букетова.

В первую очередь в компьютерном классе была установлена программа «Audacity». Был проведен мастер-класс, на котором были продемонстрированы технические этапы работы. Нужно отметить, что техническая работа при создании подкаста не представляет никаких трудностей, так как современная молодежь умеет легко обращаться с цифровыми гаджетами. Работу над подкастом можно разделить на следующие этапы:

- 1) подбор или составление текста;
- 2) дидактизация текста;
- 3) подбор музыки, шумовых эффектов;
- 4) запись текста;
- 5) редактирование текста;
- 6) сохранение готового аудиофайла и публикация в интернете (при необходимости).

Что касается сохранения готового аудиофайла, то здесь надо отметить, что существует два варианта сохранения готового материала: первый — аудиофайл сохраняется как данные, которые можно

в любое время изменить, дополнить, т.е. заново редактировать; второй — аудиофайл экспортируется в WAV или MP3 и сохраняется в таком формате как готовый аудиофайл и редактированию не подлежит.

Студентам группы РН - 41, которые изучают немецкий как основной иностранный язык, было предложено создать подкаст на тему «Немецкие праздники». Прежде чем приступить к подборке текста, студенты в ходе обсуждения в группе определили цель создания подкаста и целевую группу, для кого предназначается данный подкаст. Целевая группа — ученики старших классов среднеобразовательной школы, в которой наши студенты проходят педагогическую практику, а также студенты первого курса факультета иностранных языков. Цель — ознакомление слушателей с национальными праздниками Германии. Итак, в качестве текста был отобран рассказ Мануэлы Мехтель «Ein Weihnachtsengel zu Besuch». В качестве музыкального сопровождения студенты подобрали мелодию песни «Stille Nacht», которая является одним из главных символов католического рождества. Для облегчения понимания текста студенты решили сделать фоторяд в программе PowerPoint и визуализировать аудиотекст. К страноведческой, а также незнакомой лексике дается дефиниция выражений, дополнительное объяснение, которое визуализируется фотографией. Объяснение страноведческой и незнакомой лексики вводится вопросом «Wisst ihr, was ... ist?». После первого вопроса «Wisst ihr, was Weihnachten ist?» демонстрируются фотографии с атрибутами рождества: Weihnachtsmann, Tannenbaum, Glöckchen, Weihnachtskranz, Weihnachtsengel, Weihnachtsgebäck. Также дефинируются и визуализируются такие понятия, как das Mietshaus, der Einbrecher, das Gespenst, der Engel. Здесь следует отметить, что визуализация существенно повышает степень восприятия аудитивного текста. После прослушивания подкаста обучающиеся должны ответить на вопросы к содержанию текста, которые составлены по типу «соответствует/не соответствует».

Данный подкаст и другие подкасты, которые были созданы студентами факультета иностранных языков КарГУ им.Е.А.Букетова, опубликованы на сайте <http://moodle.ksu.kz/>.

Какие положительные аспекты такой формы работы мы можем констатировать? В первую очередь, это мотивационные. Осознание того, что они сами могут создать подкаст на иностранном языке и публиковать в интернете, стимулирует обучающихся, помогает работать в команде, правильно и рационально распределять роль каждого обучающегося в процессе работы. Совершенствуется умение работать с новыми информационно-коммуникационными технологиями, умение самостоятельно работать. В данном случае преподавателю отводится роль консультанта [7].

Таким образом, использование в обучении ресурсов Web 2.0, а именно подкастов, позволит более эффективно решать следующие дидактические задачи:

- формировать умение работать с основными информационно-поисковыми системами: поиск, анализ и синтез необходимой информации;
- формировать навыки и умения чтения, как используя подкасты разной степени сложности, размещенные в сети, так и создавая свои подкасты;
- совершенствовать навыки аудирования на основе аутентичных подкастов разной степени сложности и разных жанров;
- пополнять словарный запас;
- формировать у студентов актуальную картину о стране изучаемого языка;
- формировать у студентов определенный уровень информационной компетентности, которая предполагает использование информационных технологий при решении задач, которые он ставит для достижения цели своей деятельности;
- совершенствовать умения монологического и диалогического высказывания как при использовании аутентичных подкастов, так и при создании собственных подкастов;
- формировать умение работать в команде;
- формировать навыки образования и самообразования, переходить от репродуктивного усвоения информации к интерактивным и продуктивным формам обучения.

Список литературы

- 1 Dietmar Rösler Lernertexte als Texte für Lernende. Neue Möglichkeiten durch Web 2.0? In: Bausch, Karl-Richard et al. (Hrsg): Textkompetenzen. — Tübingen: Narr, 2007. — P. 179–187.
- 2 Dietmar Rösler Medialer Wandel, didaktische Konstanz? Zur Entwicklung von Online-Kooperationen am Beispiel der DaF-Studiengänge der Universität Gießen // InfoDAF. — 2014. — (6) 595–607.

- 3 Сысоев П.В. Подкасты в обучении иностранному языку / П.В. Сысоев // Язык и культура. — 2014. — № 2(26). — С. 189–201.
- 4 Sylwia Adamczak-Krystofowicz, Antje Stork und Katarzyna Trojan. Mobiles Fremdsprachenlernen mit Podcasts // Medien-Pädagogik Zeitschrift für Theorie und Praxis der Medienbildung [Electronic resource]. — 2015. — Access mode: www.medienpaed.com/2015/#adamczak1502.
- 5 Sebastian J. Dorok/ Michael Fromm. Schulpodcasting [Electronic resource] / J. Sebastian. — Access mode: <http://www.mediaculture-online.de>.
- 6 Sylwia Adamczak-Krystofowicz, Antje Stork. Zur Gestaltung des Hörverstehenstrainings in universitären Sommerdeutschkursen // InfoDAF 36, 4. — 2009. — P. 368–380.
- 7 Zhetpisbayeva B.A. The formation of skills of independent work among university students / B.A. Zhetpisbayeva, Zh.O. Zhilbayev, G.M. Baideldinova // Bulletin of Karaganda University. Pedagogy series. — 2017. — No. 2(86). — P. 11–18.

Б.А. Жетписбаева, Е.А. Костина, Б.Ж. Жанкина

Жоғарғы оқу орындарының тіл мамандығы студенттерін шет тілге оқытуда подкасты пайдалану

Мақалада жоғарғы оқу орындарының оқу үдерісінде Web 2.0 қызметтерінің, оның ішінде подкастардың қолданылуының тиімді тәсілдері, сонымен қатар подкастардың шет тілін оқытудағы функционалды мүмкіндіктері қарастырылған. Мақаланың авторлары шет тілін оқытуда ақпараттық-бұқаралық технологиялардың алатын орны мен рөлін, оларды қолданудың тиімділік факторларын айқындаған, сонымен бірге мақалада ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қазіргі заманғы оқу үдерісінде кеңінен қолданыс тауып, оқу үдерісін жақсартуға себепкер болып отырғанына назар аударылған. Мақалада Web 2.0 қызметтерінің бір түрі подкастар, яғни аудио- және бейнефайлдар сипатталып отыр, «подкаст» ұғымына анықтама беріліп отыр, олардың шет тілді оқытудағы дидактикалық функциялары мен мүмкіншіліктері, шынайылық, қолжетімділік, тақырыптық өзектілігі сияқты негізгі сипаттамалары айқындалып, подкастар ұсынатын неміс тілді білім сайттарының контенті сарапталып, жарияланған подкастардың артықшылықтары мен кемшіліктері айқындалған. Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ студенттерінің подкастармен жұмыс істеуінің, оның ішінде оларды жасау және оқу үдерісінде қолдануының нәтижелері келесі қорытындыға келуге мүмкіндік жасады: подкастармен жұмыс студенттердің оқудың репродуктивті түрінен продуктивті түріне, яғни шығармашылық түріне ауысуына, сонымен қатар дербес түрде керекті ақпаратты таба білуге, сол ақпаратпен жұмыс істей білуге, сол ақпаратпен бөлісуге, алған білімді сыни көзбен сараптай білуге және тәжірибе жүзінде қолдана алуына мүмкіншілік жасайды.

Кілт сөздер: Web 2.0 қызметтері, ақпараттық-коммуникациялық әдістер, оқу үдерісі, оқу үдерісінің жеке тұлғаға бағытталуы, подкаст, аудиофайл, шынайылық, есту дағдылары, ұжымда жұмыс істей білу.

B.A. Zhetpisbayeva, E.A. Kostina, B.Zh. Zhankina

Using podcasting in foreign language teaching among students of language specialties

The article discusses approaches of the effective use of Web 2.0 services, namely, podcasting in the educational process of the university, as well as their functional capabilities for foreign language teaching. The authors determined the role and place of information and communication technologies in foreign languages teaching process, the factors of their effectiveness, noted that information and communication technologies have been considerably integrated into the modern educational process and contributed to its optimization. The article describes one of the popular Web 2.0 services - podcasting (audio and video files), defines the concept of «podcasting», describes didactic functions and the possibilities of podcasting in foreign language teaching, identifies key characteristics like authenticity, accessibility, relevant content, after conducting the analysis of German educational websites on which podcasts are placed, also the advantages and disadvantages of the provided material have been revealed. The students from Buketov Karaganda State University, the Faculty of Foreign Languages have used podcasting and their results allow us to draw the conclusion that the use of podcasts is recommended to use because it allows to pass from the reproductive form to the productive form of instruction, to find the necessary information independently, and to exchange it, to analyze the knowledge critically and to apply it in practice.

Keywords: Web 2.0 tools, information and communication technologies, educational process, individualization of the educational process, podcast, audio file, authenticity, auditory skills, and ability to work in a team.

References

- 1 Dietmar Rösler *Lernertexte als Texte für Lernende. Neue Möglichkeiten durch Web 2.0?* In: Bausch, Karl-Richard et al. (Hrsg): *Textkompetenzen*. (2007). Tübingen: Narr [in German].
- 2 Dietmar Rösler *Medialer Wandel, didaktische Konstanz? Zur Entwicklung von Online-Kooperationen am Beispiel der DaF-Studiengänge der Universität Gießen*. (2014). *InfoDAF*, (6), 595–607 [in German].
- 3 Sysoyev, P.V. (2014). *Podkasty v obuchenii inostrannomu yazyku* [Podcasts in teaching a foreign language]. *Yazyk i kultura – Language and Culture*, 2(26), 189–201 [in Russian].
- 4 Sylwia Adamczak-Krysztowicz, Antje Stork und Katarzyna Trojan (2015). *Mobiles Fremdsprachenlernen mit Podcasts. Medienpädagogik Zeitschrift für Theorie und Praxis der Medienbildung*. Retrieved from www.medienpaed.com/2015/#adamczak1502 [in German].
- 5 Sebastian, J. Dorok/ Michael Fromm. *Schulpodcasting*. Retrieved from <http://www.mediaculture-online.de>.
- 6 Sylwia Adamczak-Krysztowicz, Antje Stork *Zur Gestaltung des Hörverstehenstrainings in universitären Sommerdeutschkursen*. *InfoDAF* 36, 4 (2009), 368–380 [in German].
- 7 Zhetpisbayeva, B.A., Zhilbayev, Zh.O., & Baideldinova, G.M. (2017). *The formation of skills of independent work among university students. Bulletin of Karaganda University. Pedagogy series*, 2(86), 11–18 [in German].

A.K. Tusupova¹, T.Y. Shelestova¹, I.A. Fedoseeva²

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*Novosibirsk State Pedagogical University, Russia
(E-mail: shelestova2009@mail.ru)*

Game form of teaching preschool children as one of the main methods of preparation for school

In this article, the authors consider preschool education as an integral part of lifelong learning. The theoretical analysis of normative legal base of preschool education in the Republic of Kazakhstan was carried out. The purpose and methods of achievement of this purpose at individual development of the child's age potential are set. The active teaching methods used in preschool institutions are highlighted. Authors list the most widespread methods and technologies of game forms of training. It is concluded that game forms of training create conditions for formation and consolidation of knowledge, abilities and skills of children; create conditions for development of abilities to think independently, to be guided in a new situation, to find the approaches to the solution of problems.

Keywords: preschool education, preparation, game form, preparation methods, pedagogical process, personality formation, technology of game forms.

In the Republic of Kazakhstan, preschool education is considered as a component of the social infrastructure of the society and is one of the priorities of industrial-innovative and socio-economic development of the country. Preschool education is an integral part and the first link in the unified system of continuous education, where the foundations of the individual are formed. In accordance with the generally accepted age periodization of human development preschool childhood covers the period from birth to 6 years, when there is an active formation of neuromuscular, sensory and intellectual systems of the child, the development of his speech and basic mental processes, abilities and socially significant qualities.

The high intensity of the formation process of the personality in the period of preschool childhood allows to realize particularly effective pedagogical interaction with the child and to solve the problem of his/her development, education and training. It is this provision that gives reason to consider the problems of targeted training of preschool children in accordance with their specific age characteristics as the most relevant for the modern stage of development of both General and preschool didactics.

This is timely reflected in the State program for the development of education in the Republic of Kazakhstan for 2011-2020 [1], the law «About education» [2], the Program of providing children with preschool education and training «Balapan» for 2010-2014 [3], the State compulsory standard of preschool education and training of the Republic of Kazakhstan [4] and other fundamental normative documents and by-laws.

The main direction of pre-school education is the preparation of children for school, the formation of a healthy, developed, independent personality of the child, the development of his/her abilities, the education of hankering for learning, for systematic learning.

Pre-school education, as an integral part of the General education system of the Republic of Kazakhstan, plays an important role, as it identifies the natural qualities and characteristics of the child, provides the conditions for their development, a large-scale program of readiness of the child for school. At the present stage in the world readiness for school is understood as a set of two components: readiness to learn and readiness for school. Preschool education is the Foundation of the entire educational system, since it is here that the foundations of the individual, determining the nature of the future development of the child, are laid [5].

The purpose of preschool education is to create conditions for the maximum development of the individual age potential of the child, it is necessary to create conditions for the development of functionally literate person - a person who is able to solve any life problems, using acquired throughout life knowledge, skills and remaining a person at the same time. A child should have the right to become a subject of his/her own life, to see his/her potential, to believe in his/her own strength, to learn how to be successful in activity. This will greatly facilitate the child's transition from kindergarten to school, maintain and develop an interest in education at school.

To achieve these goals, scientists have developed various methods of training. Methods of teaching - a General didactic category, which gives an idea of the teacher's interaction system with students and pro-

vides learning content, which, in turn, meets the goals of education (P.I. Pidkasistyi [6], I. Lerner [7], L.M. Fridman [8], M.G. Garunov [9]).

Currently there are various classifications of training methods, in which the authors under their distribution on groups and subgroups use different signs:

1) E.Ya. Golant classifies teaching methods at the transmission source and character of information perception: verbal (story, conversation, lecture and so forth); descriptive (display, demonstration and so forth); practical (laboratory works, compositions, etc.) methods [10];

2) Yu.K. Babansky developed a classification of teaching methods on the main components of the teacher: a) methods of organization and implementation of educational activities (verbal, visual, practical, reproductive and problem, inductive and deductive, independent work and work under the guidance of the teacher); b) methods of stimulation and motivation of the teaching (methods of interest formation – educational games, analysis of life situations, creating situations of success; methods of duty and responsibility formation in the teaching – explanation of social and personal importance of the teaching, presentation of pedagogical requirements); c) methods of control and self-control (oral and written control, laboratory and practical work, machine and machine-free programmed control, frontal and differentiated, current and final) [11];

3) M.I. Makhmutov on the basis of the combination of external and internal in the activities of the teacher and the student distinguishes methods of problem-developing training: monological, demonstrative, dialogue, heuristic, research, algorithmic and programmed [12];

4) I.Ya. Lerner [7; 125] and M.N. Skatkin [13] divide methods of training on character of mutual activity of the teacher and student depending on level of inclusion of the last in productive creative activity. From this point of view, scientists distinguish the following methods:

- explanatory-illustrative or informational-receptive method, the essence of which is to inform students of the finished information by different means;

- reproductive method, the main purpose of which is to form the students' skills and abilities to use and apply the knowledge in a manner similar to the model;

- problem-solving method, aimed at revealing in the study of educational material, various problems and show their solutions;

- partial searching (heuristic) method to ensure the gradual preparation of students for independent formulation and solution of problems;

- research method used for the organization of creative search activity of students to solve new problems for them.

We grouped the methods of training on the main following directions of pedagogical activity in the learning process:

- the primary acquisition of knowledge;

- the consolidation and improvement of knowledge, development of abilities and skills;

- methods of control and evaluation of knowledge.

In addition, we believe it is necessary to shift the emphasis towards wider use of the so-called innovative teaching methods in the educational process, which in pedagogical science and practice are called active teaching methods. Let us dwell on their character in more detail.

Active teaching methods contribute to greater activity of students in the learning process, characterized by a high degree of their involvement in the process of learning and acquiring skills, forced activation of thinking and activity of the student, the creative nature of the activities, the obligation of direct interaction of students with each other, as well as with the teacher, collective forcing efforts, intensification of the learning process. G.P. Shchedrovitsky points out that these methods allow «students in a shorter time and with less effort to acquire the necessary knowledge and skills» due to the conscious «formation of their necessary activities» [14].

Readiness for school is not only a child's condition, but also the conditions of school, family and environment. Standards for older children are needed to better understand and define these conditions. Design of pedagogical process is carried out by game, labor, productively creative, speech, improving and educational activity.

In preschool age psychological readiness of the child for school is formed. A big place in this is given to games. They bring up purposefulness, perseverance, the ability to finish the job started in children – all that is so necessary in the future.

Currently there are various classifications methods training, in which the authors under their distribution on groups and subgroups use different signs of.

Yu.K. Babansky developed a classification of teaching methods by the main components of the teacher:

a) methods of the organization and implementation of educational activity (verbal, visual, practical, re-productive and problem, inductive and deductive, independent work and work under the guidance of the teacher);

b) methods of learning stimulation and motivation (methods of formation of interest - cognitive games, the analysis of vital situations, creation of situations of success, etc.).

The most effective for the development of practical knowledge and skills is a group of active teaching methods.

Active teaching methods contribute to greater activity of children in the educational process, are characterized by a high degree of their involvement in the process of learning and acquiring skills, forced activation of thinking and activity of the student, the creative nature of employment, the obligation of direct interaction of children with each other, as well as with the teacher, collective forcing efforts, intensification of the learning process.

We list the most common active learning methods:

– *business game* – simulation of decision-making in various industrial situations, aimed at developing recipes for effective educational and professional activities;

– *thematic exercises* – in a certain way organized activity of students, aimed at the development of new skills;

– *role - playing game* – a game of educational purpose in which the student takes on any role and acts accordingly to this role for the purpose of mastering new knowledge, development of certain skills in the field of communications.

The search for new forms and methods of training in our time is a phenomenon not only natural, but also necessary. In the context of humanization of education, the existing theory and technology of mass education should be aimed at the formation of a strong personality, able to live and work in a constantly changing world, capable of boldly develop their own strategy of behavior, to exercise moral choice and bear responsibility for it, that means the self-developing and self-fulfilling personality.

A special place is occupied by the forms of classes that ensure the active participation of each child in the educational process, increase the authority of knowledge and individual responsibility for the results of educational work. These tasks can be successfully solved through the technology of game forms of training.

With the help of the game you can instill in children the desire to replenish the missing knowledge, improve the skills necessary to increase creative activity.

Game situation helps to relieve fatigue, enhances involuntary memorization. The game reveals brighter and more fully the abilities of children, their individuality. For shy guys, the game becomes sometimes the only opportunity to prove himself/herself.

However, children should not be taught that new games are waiting for them in every lesson. The game is not an end in itself, it should not be held just for fun.

Games contribute to the activation of mental activity of children, arouse keen interest in the subject and help to assimilate the material. With the help of the game you can instill in children the desire to replenish the missing knowledge, improve the skills necessary to increase creative activity.

Technology of game forms of training were studied by V.P. Bepalko, A.K. Kolechenko, G.K. Selevko, P.I. Pidkasisty et al. [15-18].

V.P. Bepalko believes that the game develops internal speech and logic. After all, a child often has to choose and perform one of the many possible operations, in his opinion, the most appropriate. Promoting the intellectual development of the student, learning games encourage to think of the most economical, to tame the emotions, and instantly react to the actions of the rival and the partner [14].

D. Elkonin, a classic theorist in the field of game psychology, defined it as an activity in which behavior management is developed and improved. In this regard, he drew attention to the role of the game in the development of motivation, mental actions, overcoming «cognitive egocentrism», etc. [19].

The game continues to attract the attention of scientists, both in theoretical and applied fields. Contemporary cultural historians, psychologists, sociologists, anthropologists, educators are studying its perspective.

For example, in the Dictionary of the Russian language, «the game - one way or another, how to have fun, as a set of objects for the game» [20].

In the Pedagogical encyclopedia it is defined as «the kind of activity of children consisting in reproduction of actions of adults and the relations between them and directed on orientation and cognition of subject and social reality» [18; 25].

In the Pedagogical dictionary, the word «game» is absent (there are only «children's games»), and in Psychological dictionary it is termed: «Game is a form of activity in conditional situations, aimed at recreating and assimilating social experience fixed in socially fixed ways of implementing subject actions» [20; 328].

The use of the game for educational purposes is specified by complexity and inconsistency of the nature of gaming activity and, first of all, focusing on the end result.

The purpose of pedagogical technologies in general, and the technology of the game in particular, is the practical implementation of the pedagogical theory and obtaining in the pedagogical process of pre-planned results. First of all, the development of creative abilities of each child, the formation of their own activity and everything that directly meets the interests of the individual and society. In this regard, the theory of the game acts as a part of the scientific substantiation of the pedagogical process.

The technology of learning games is aimed at teaching the student to understand the motives of his study, of his behavior in the game and in life, i.e., forming the purpose of public interest independent activities.

Game forms of training allow you to use all levels of learning: from reproducing activity through transforming to the main goal - creative-search activity.

There are six well-known organizational forms of game activities: individual, single, pair, group, collective and massive form of the game.

Individual forms of games include the game of one person with himself in dreams and reality, as well as with various objects and signs.

A single form is the activity of one player in the system of simulation models with direct and feedback from the results of achieving their desired goal.

Pair form - a game of one person with another person, usually in a competition and rivalry.

Group form is a game of three or more opponents pursuing the same goal in the competition environment.

The collective form is a group game in which the competition between individual players is replaced by teams of rivals.

The massive form of the game is a replicated single-player game with direct and feedback from a common goal pursued simultaneously by millions of people [21].

Pidkasistyj P. I. allocates a number of concepts of learning games:

1. The target reference point in training is development and formation of creative individuality of the person. And the most initial link – awareness of the uniqueness of their intelligence, of himself.

2. The reorientation of consciousness of the pupil from the unallocated public on personal social important development.

3. Freedom of choice, freedom of participation, equal opportunities for development and self-development.

4. Priority organization of the educational process and its content for the General development of students, the identification and «nurturing» of open talents, the formation of entrepreneurial activity [18; 35].

Based on these conceptual provisions, it is possible to determine the purpose of the application of the technology of game forms of education - the development of sustainable cognitive interest in children through a variety of game forms of education.

At the moment, the introduction of computer technology in the structure of the lesson becomes an integral part of the study of many school subjects, which contributes to the improvement of teaching methods, the development of intersubject communications, the formation of a holistic natural science picture of the world in students, improving the quality of students' knowledge in General by strengthening the individualized approach.

Computer games are not a substitute for regular play, but complementary, enriching the pedagogical process of new opportunities. Therefore, computer games must meet the following requirements:

- all computer programs should have a positive moral orientation, they should not be aggressive, cruel, violent; of particular interest are programs with elements of novelty, surprise, originality;

- it is strictly forbidden to use in working with students «commercial» computer games with aggressive, «hard» content in order to train the responsiveness, with the intense pace of deployment of events on the screen;

- it is recommended to use computer, game, educational and training programs adequate to the mental and psycho-physiological capabilities of the student.

Computer games are not isolated from the pedagogical process. They are offered in combination with traditional forms of learning, not replacing the usual course of lessons, and complementing them, entering their structure, enriching the educational process with new opportunities. Games should be preceded by educational and training tasks that create the basis for the introduction of students to computer games.

Computer training programs can be combined into groups, based on different criteria: age, subject matter, the level of complexity of the game task, the complexity of management, tasks of development of mental abilities and other characteristics. The computer programs for children are grouped into the following large classrooms:

- developing games (computer programs of «open» type, designed for the formation and development of children's general mental abilities, goal-setting, the ability to mentally correlate their actions to control the game with the images created in a computer game, for the development of imagination, emotional and moral development);

- educational games (game programs of didactic («closed») type, in which the game form proposed to solve one or more didactic problems);

- games-experiments (the purpose and rules of the game are not clearly defined-hidden in the plot of the game or a way to control it; to succeed in solving the game tasks the student must come to an awareness of the purpose and method of action by search actions);

- fun games;

- computer diagnostic games.

Thus, game forms of learning create the conditions for the formation and consolidation of knowledge, skills and abilities of children; create conditions for development of abilities to think independently, to navigate in the new situation, finding their approaches to solving problems, and also have a great impact in the future for faster adaptation of children at school.

References

- 1 Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011-2020 годы // Индустриальная Караганда. — 2010. — 21 дек. — С. 5–10.
- 2 Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 г. N 319 // Казахстанская правда. — 2007. — 15 авг. N 127 (25372).
- 3 Программа по обеспечению детей дошкольным воспитанием и обучением «Балапан» на 2010–2014 годы [Электронный ресурс]. — Режим доступа: adilet.zan.kz/rus/docs/P100000488.
- 4 Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения РК-1.001 – 2001. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: adilet.zan.kz.
- 5 Государственный общеобязательный стандарт предшкольной подготовки детей в возрасте от 5 до 6 лет (основные положения). — Астана, 2006. — 32 с.
- 6 Педагогика: учеб. пособие для студентов пед. вузов и пед. колледжей / под ред. П.И. Пидкасистого. — М.: Пед. общество России, 1998. — 640 с.
- 7 Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности / И.Я. Лернер. — М.: Просвещение, 1980. — 361 с.
- 8 Фридман Л.М. Педагогический опыт глазами психолога / Л.М. Фридман. — М.: Просвещение, 1987. — С. 98.
- 9 Гарунов М.Г. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы / М.Г. Гарунов. — М.: Знание, 1999. — 354 с.
- 10 Голант Е.Я. Организация учебной работы в современной школе / Е.Я. Голант. — Л.: Издат. дом «Ленинград», 1997. — С. 52.
- 11 Педагогика / под ред. Ю.К. Бабанского. — М.: Просвещение, 1988. — 479 с.
- 12 Махмутов М.И. Современный урок: вопросы теории / М.И. Махмутов. — М.: Просвещение, 1981. — 191 с.
- 13 Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований: в помощь начинающему исследователю / М.Н. Скаткин. — М.: Просвещение, 1986. — 152 с.
- 14 Щедровицкий Г.П. Избранные труды / Г.П. Щедровицкий. — М.: Школа культурной политики, 1995. — 80 с.
- 15 Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. Проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технологических обучающих систем / В.П. Беспалько. — Воронеж: ВГУ, 1977. — 192 с.
- 16 Колеченко А.К. Энциклопедия педагогических технологий / А.К. Колеченко. — СПб.: КАРО, 2005. — 368 с.
- 17 Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие / Г.К. Селевко. — М.: Народное образование, 1998. — 256 с.
- 18 Пидкасистый П.И. Технология игры в обучении и развитии / П.И. Пидкасистый, Ж.С. Хайдаров. — М.: Знание, 1996. — С. 165.
- 19 Эльконин Д.Б. К проблеме периодизации психологического развития в детском возрасте / Д.Б. Эльконин // Вопросы психологии. — 1971. — № 4. — С. 6–20.

20 Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. — М.: Рус. яз., 1986. — С. 327–350.

21 Психологический словарь / под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др.; Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Академии пед. наук СССР. — М.: Педагогика, 1983. — 448 с.

А.К. Тусупова, Т.Ю. Шелестова, И.А. Федосеева

Мектепке дейінгі жастағы балаларды оқытудың ойын нысаны мектепке дайындықтың негізгі әдістерінің бірі ретінде

Мақалада мектепке дейінгі білім беру оқытудың ажырамас бөлігі ретінде қарастырылды. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі білім берудің нормативтік-құқықтық базасына теориялық талдау жүргізілген. Жас әлеуетін жеке ашып көрсету арқылы баланың қалыптасту әдістері мен осы мақсатқа жетудің сұрақтары берілген. Мектепке дейінгі мекемелерде қолданылатын оқытудың белсенді әдістері белгіленген. Авторлар оқытудың ең кең таралған әдістерін және ойын нысандарын зерттеген. Білім берудің ойын нысандары балалардың білімін, дағдыларын және дағдыларын қалыптастыру мен топтастыру үшін жағдай және дербес ойлау дағдыларын дамытуға, жаңа жағдайға бейімделуге және проблемаларды шешуге өз көзқарастарын анықтауға болатыны туралы қорытынды жасалған.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі тәрбие, дайындық, ойын нысаны, оқыту әдістері, педагогикалық үдеріс, тұлғаны қалыптастыру, ойын нысандарының технологиясы.

А.К. Тусупова, Т.Ю. Шелестова, И.А. Федосеева

Игровая форма обучения детей дошкольного возраста как один из основных методов подготовки к школе

В настоящей статье авторами рассматривается дошкольное образование как неотъемлемая часть непрерывного обучения. Проведен теоретический анализ нормативно-правовой базы дошкольного образования Республики Казахстан. Поставлена цель и сформулированы методы достижения этой цели при индивидуальном раскрытии возрастного потенциала ребенка. Выделены активные методы обучения, используемые в дошкольном учреждении. Авторами перечислены наиболее распространенные методы и технологии игровых форм обучения. Сделаны выводы, что игровые формы обучения создают условия для формирования и закрепления знаний, умений и навыков у детей; способствуют развитию умений самостоятельно мыслить, ориентироваться в новой ситуации, находить свои подходы к решению проблем.

Ключевые слова: дошкольное образование, подготовка, игровая форма, методы подготовки, педагогический процесс, формирование личности, технология игровых форм.

References

1. Hosudarstvennaia prohramma razvitiia obrazovaniia v Respublike Kazakhstan na 2011-2020 hody [State program of education development in the Republic of Kazakhstan for 2011-2020]. (2010). *Industrialnaia Karahanda – Industrial Karaganda*. (December 21, 5–10 [in Russian].
2. Zakon Respubliki Kazahstan «Ob obrazovanii» ot 27 iiulia 2007 h. N 319 [The law of the Republic of Kazakhstan «About education» July 27, 2007 No. 319]. (2007). *Kazakhstanskaia pravda* (August 15, 2007) – *The Kazakhstan truth*, 127 (25372) [in Russian].
3. Prohramma po obespecheniiu detei doshkolnym vospitaniem i obucheniem «Balapan» na 2010–2014 hody [Program of providing children with preschool education and training «Balapan»]. *adilet.zan.kz*. Retrieved from adilet.zan.kz/rus/docs/P100000488 [in Russian].
4. Hosudarstvennyi obshcheobiazatelnyi standart doshkolnoho vospitaniia i obuchenii RK-1.001 – 2001 [The state compulsory standard of preschool education and training RK-1.001 - 2001]. *adilet.zan.kz*. Retrieved from adilet.zan.kz [in Russian].
5. Hosudarstvennyi obshcheobiazatelnyi standart predshkolnoi podgotovki detei v vozraste ot 5 do 6 let (osnovnye polozheniia) [The state obligatory standard of pre-school education and training RK]. (2006). Astana [in Russian].
6. Pidkasiy, P.I. (Eds.). (1998). *Pedahohika [Pedagogics]*. Moscow: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossii [in Russian].
7. Lerner, I.Ya. (1980). *Process obuchenii i ego zakonmernosti [The learning Process and its laws]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
8. Fridman, L.M. (1987). *Pedahohicheskii opyt hlazami psikhologa [Pedagogical experience by eyes of the psychologist]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].

9. Garunov, M.G. (1999). *Psikholoho-didakticheskii spravochnik prepodavatelya vysshei shkoly [Psycho-didactic guide the teacher of the high school]*. Moscow: Znanie [in Russian].
10. Golant, E.Ya. (1997). *Orhanizatsiia uchebnoi raboty v sovremennoi shkole [Organization of educational work in modern schools]*. Leningrad: Izdatelskii dom «Leninhgrad» [in Russian].
11. Babansky, Ju.K. (Eds.). (1998). *Pedahohika [Pedagogics]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
12. Makhmutov, M.I. (1981). *Sovremennyi urok [Modern lesson]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
13. Skatkin, M.N. (1986). *Metodolohiia i metodika pedahohicheskikh issledovani: v pomoshch nachinaiushchemu issledovateliiu [Methodology and methodology of pedagogical research: to help the novice researcher]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
14. Shchedrovitsky, G.P. (1995). *Izbrannye trudy [Izbrannye Trudy]*. Moscow: Shkola kulturnoi politiki [in Russian].
15. Bespal'ko, V.P. (1977). *Osnovy teorii pedahohicheskikh sistem. Problemy i metody psikhologo-pedahohicheskoho obespecheniia tekhnologicheskikh obuchaiushchikh system [Foundations of the theory of pedagogical systems. Problems and methods of psychological and pedagogical support of technological training systems]*. Voronezh: VHU [in Russian].
16. Kolechenko, A.K. (2005). *Entsiklopediia pedahohicheskikh tekhnologii [Encyclopedia of pedagogical technologies.]*. Saint Petersburg: KARO [in Russian].
17. Selevko, G.K. (1998). *Sovremennye obrazovatelnye tekhnologii [Modern educational technologies]*. Moscow: Narodnoe obrazovanie [in Russian].
18. Pidkastyj, P.I., & Hajdarov, Zh.S. (1996). *Tekhnolohiia ihry v obuchenii i razvitii [Game technology in training and development]*. Moscow: Znanie [in Russian].
19. Elkonin, D.B. (1971). K probleme periodizatsii psikhologicheskogo razvitiia v detskom vozraste [The problem of periodization of psychological development in childhood]. *Voprosy psikhologii – Questions of Psychology*, 4, 6–20 [in Russian].
20. Ozhegov, S.I. (1986). *Slovar russkogo yazyka [Dictionary of Russian language]*. Moscow: Russkii yazyk [in Russian].
21. Davydova, V.V., Zaporozhca, A.V., & Lomova, B.F. et al. (1983). *Psikhologicheskii slovar [Psychological dictionary]*. Moscow: Pedahohika [in Russian].

U.I. Kopzhasarova¹, N.Stanciu², A.S. Mustafina¹

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*Belgrade University, Serbia
(E-mail: umit-55-hope@mail.ru)*

Development of foreign professional communicative competence of students of the specialty «International Law»

In the present work, the problem of formation of Foreign Language Professional Communicative skills of students of the specialty «International Law» is highlighted. Essential characteristics of such concepts as communicative, foreign communicative, professional and foreign language professional communicative competence are reviewed. The article analyzes the scientific and theoretical literary sources on the research problem, on the basis of which the author's definition of the notion of «foreign language professional communicative competence» is given, its structural components are identified; The features of its formation using CLIL technology are disclosed. The authors defined the basic principles, specific features, advantages of the use of content and language integrated learning (CLIL) in the development of foreign language professional communicative skills of future international lawyers. Along with the advantages of using CLIL technology, the difficulties of implementing this technology in teaching students of non-linguistic specialties are noted. Within the framework of the problem, emphasizing the complexity of training a highly qualified specialist in the field of international law, the authors conclude that for the formation of a foreign language professional communicative competence, it is necessary to balance such components as the level of professional knowledge and a sufficient level of proficiency in a foreign language.

Keywords: communicative competence, foreign language professional communicative competence, CLIL-technology, content and language integrated learning, international lawyers, professional activity, highly qualified specialist.

Due to globalization processes the amount of international relations between countries of world community has grown dramatically. Successful international interaction among countries depends largely on competent work and proficiency of specialists in different spheres. In this context, foreign language proficiency becomes an essential part of training of competitive specialists for work in national and world labor markets.

Foreign language fluency and accuracy of specialists in various fields of economics is of great significance for establishing not only personal, scientific and cultural contacts with foreign partners, but also as an instrument for providing professional relations for an effective exchange in future practical work and experience is noted in the Concept of the Development of Foreign Language Education in the Republic of Kazakhstan [1].

The progressive development of cultural, socio-economic, scientific and political relations between countries is largely determined by the competence of specialists in international relations, whose professional skills are the criteria of their successful work in the international arena.

An important role in the formation of a competent, competitive specialist with developed professional knowledge and skills play his communicative abilities in the field of intercultural and interpersonal communication.

In this regard, we would like to consider the concept of communicative competence.

N. Chomsky considered competence as an ability necessary for communication in his native language and defined it as «linguistic competence» [2]. Chomsky believed that a competent, fluently speaking person should form or understand an unlimited number of proposals for models, and also have a judgment about the utterance. [3; 119].

The term «communicative competence» is widely explored in the researches of Russian and foreign authors. Opinions about its structure are different, there are many interpretations of its definition.

The concept of communicative competence was the result of an attempt to differentiate two notions: cognitive (academic) and basic interpersonal communicative skills of a person [4; 98].

Based on the specifications of the Council of Europe, Jan Van Eck singles out the following components of communicative competence:

- linguistic (knowledge of vocabulary, grammatical rules);
- sociolinguistic (the ability to use and interpret language forms in accordance with the context);

- discourse competence (the ability to understand and logically construct separate utterances for the purposes of semantic communication);
- socio-cultural (knowledge of the socio-cultural context);
- strategic (ability to use verbal and non-verbal strategies to compensate knowledge gaps);
- social competence (desire and willingness to interact with others, ability to manage the situation) [5].

Foreign scholars M. Canale and M. Swain believe that the term «communicative competence» refers to knowledge and to the «skill of real communication», and distinguishes the following subcompetencies in the structure of communicative competence:

- grammatical;
- sociolinguistic;
- discourse competence;
- strategic competence [6].

One of the scientists who made a significant contribution to the development of the notion of communicative competence is S. Savignon, who considered communicative competence to be a dynamic concept and who presented a model of communicative competence in the form of an inverted pyramid, the edges of which are grammatical, discourse, strategic and sociocultural competences [7].

I.A. Zimnyaya defines communicative competence as a person's ability adequately address the most diverse situations of communication and organize his speech activity in its productive and receptive forms appropriate to each specific situation and language means and techniques [8; 28].

The analysis of the models of communicative competence available in linguistics and linguodidactics shows that researchers treat differently to its structural components.

Despite the diversity of views on the structural components of this phenomenon, scientists agree that the main components of communicative competence are:

- 1) knowledge of the system of the language studied and the ability to apply it in communication (linguistic competence);
- 2) the ability to understand and generate foreign language utterances (different types of discourses), formed on the basis of linguistic knowledge and language skills, combine them within one act of communication in accordance with a specific communicative situation, a speech task and communicative intention (discourse competence);
- 3) knowledge of the sociocultural specifics of the country of the studied language, as well as possessing skills and abilities that allow to perform verbal and non-verbal communication with native speakers of the language in accordance with this specificity and norms regulating verbal interaction in the corresponding linguistic and cultural community (socio-cultural competence);
- 4) ability to use one's own verbal foreign language experience to compensate gaps in knowledge of the language (strategic competence) [4; 101].

The sphere of professional activity of the future international lawyer is the legal support of national security and the problems of the legal regulation of the activities of the Republic of Kazakhstan, the development of science-based practical recommendations on foreign economic and foreign policy activities of various bodies of state power and administration and other organizations of the Republic of Kazakhstan and the legal settlement of the problems of the development of world politics. Obviously, taking into account the main field of activity of the future lawyer in the field of international law, along with the knowledge of the norms of substantive law, knowledge of a foreign language is very important, since the activity itself is associated with close interaction with representatives of other cultures and big amount of document circulation in foreign language.

Out of the eight key competencies allocated by the European Commission for Education, communication in a foreign language is second only to communication in the native language. Taking into account the professional activity of a lawyer involves interaction with other people, i.e. interpersonal communication; and if we take into account the specific nature of the work of a lawyer in the field of international law, due to the professional need, who is in close contact with representatives of other cultures; then the formation of foreign language professional communicative competence for such specialists is, in our opinion, one of the most important components of the professional communicative competence of an international lawyer.

Thus, one of the indicators of proficiency of the future specialist in international affairs is a high level of foreign language professional communicative competence, the formation of which is an important part of the pedagogical process in the conditions of the university.

What does the concept of foreign language professional communicative competence mean?

The interpretation of the concept of foreign language professional communicative competence is ambiguous due to the versatility and complexity of the term. In the structure of foreign language professional communicative competence, two components can be distinguished: foreign language communicative competence (knowledge and fluency in a foreign language) and professional competence (competence in a chosen profession).

Researcher N.V. Lavrova correlates the concepts of communicative and professional competence. Thus, in the structure of the component composition of communicative competence, she identifies the subject matter competence, which she regards as the ability to orientate in a meaningful communication plan, based on knowledge of a certain sphere of activity in a given linguistic society [9; 110]. The researcher believes that the basis of the subject matter competence is the person's terminology knowledge, which assumes both the subject knowledge and understanding the essence of the mechanism of professional activity. Only in view of the subject competence are defined «spheres, themes, situations of communication, communicative intentions in speech actions» [10; 13]. The social order of a modern society to teach and learn a foreign language not only as a means of communication, but also as a way to form a competent specialist who is ready for intercultural professional communication, caused the need of development of a professional component of the foreign language communicative competence of future specialists.

In the context of the investigated problem, a certain interest is evoked by the approach of T.N. Astafurova, who considers professional oriented communicative competence and which she treats as «the ability to interact effectively in professionally significant situations by means of the language studied, taking into account the linguistic, psychosocial, behavioral, cultural characteristics of a foreign society which presupposes «the ability to use vocabulary of business and professional spheres, i.e. adequately cover the communicative intentions of foreign partners, as well as the skills of using the norms of speech etiquette, social, real behavior in formal and informal situations of business communication, in which the knowledge of the situational and sociocultural contexts of an other culture is actualized» [11; 17].

O. Iskandarov considers professional communicative competence as a complex of personality properties, the commitment of which creates the best conditions for motivating the educational and cognitive process, as it provides psychologically full interaction in the process of professional communication in a foreign language [12; 53].

Analysis of scientific and methodological literature shows that the foreign language professional communicative competence was interpreted as: the ability of a specialist to carry out an effective communication in the professional and business spheres in all kinds of foreign language speech activity [13; 48]; the readiness and ability of a specialist who did not study a foreign language at the language department to the use foreign languages' linguistic, cultural, scientific and subject knowledge to carry out an intercultural communication act in professional context to carry out real life intercultural communication by means of a foreign language [14; 7, 8]; the ability of a future law graduate to interact as a linguistic personality in a professional-oriented communicative situation with specialists of other countries; readiness to carry out intercultural professional dialogue in a multicultural space in conditions of international mobility and integration [15; 35]; an integrated professional and personal language students' resource, ensuring the implementation of their communication in a specific speech situation and also enabling to regulate communicative behavior in the professional sphere of communication [16; 8].

On the basis of analysis of the concepts of communicative competence, professional competence, foreign language professional communicative competence, we define foreign language professional communicative competence of an international lawyer as the ability and willingness of a specialist in the field of international law to communicate in a foreign language in the framework of the practical application of the knowledge, habits and skills acquired in the training process for the successful conduct of professional activities in the field of international law.

There is no consensus among researchers on the problem of the component structure of foreign language professional communicative competence. So, A.S. Andrienko singles out linguistic, discourse, educational, strategic, sociocultural, social, linguistic, socio-information, socio-political, personal competencies [17; 16].

V.N. Zykova includes 4 components in the structure of foreign language professional communicative competence: linguistic, pragmatic, subject matter and strategic competencies. She treats linguistic competence, as the knowledge of lexical, grammatical, phonetic and graphic skills on the level of the English language standard and the ability to use linguistic phenomena in the process of perception and generation of

foreign language speech in written and oral form. Pragmatic competence is understood as the ability to construct and understand a statement in accordance with communicative tasks and situations of professional communication. Subject-matter competence means the ability to perceive and produce statements adequate in terms of content standards adopted in various areas of professional communication. Strategic competence implies the ability to determine the purpose of professional communication, evaluate its results and plan its tactics [13; 49].

V.V. Tarasenko divides competencies into three large blocks: basic competences, academic competences and professional ones. From the point of view of the researcher, the basic competences (personal and educational) are the base of foreign language professional competence. Competencies of the educational block are formed further: socio-political, sociocultural, social-information and social. These competencies are a transitional link to the block of professional competences: strategic, linguistic, linguistic, discourse, the formation of which means the completion of the university training of a specialist [18; 10, 11].

The structure of foreign language professional communicative competence by V.A. Aitov includes the following components: 1) Competences of the first group (linguistic and speech) he defines as the knowledge and mastery of oral and written foreign-language communication; 2) The second group of competencies: the competences of the sociolinguistic level are represented by socio-cultural competence and linguocultural competence, which is regarded as «the ability to communicate effectively in a foreign language on the basis of authentic texts that reflect social and cultural concepts of a different social community, including background knowledge, equivalent vocabulary, rules of etiquette adopted in the country of the studied language, as well as samples of literature, song and poetic creativity» [14; 18]; 3) The third group, the group of competences of a pragmatic level includes the subject matter, informational and self-educational competence.

Despite the ambiguous views of researchers in determining the components of foreign language professional communicative competence, we believe that the most significant components for the successful professional work of future international lawyers are:

- Language competence, presupposing knowledge of lexical units and grammatical rules that convert lexical units into meaningful utterance, and the ability to apply these rules in the process of expressing and perceiving judgments in oral and written forms;
- Speech competence - knowledge of the rules of speech behavior, the choice of language forms and means and their use, according to the goals, communicative situations and the social status of participants in the process of socio-cultural and professional communication;
- Discourse competence, allowing to establish the contextual meaning of a coherent text and logically construct statements in the process of communication;
- Sociocultural competence is characterized as the ability of communicators to adequately perceive, understand and evaluate cultural and scientific achievements of other people in the process of intercultural, professionally oriented communication;
- Linguistic professional (subject matter, special) competence - the ability to perceive and generate texts in a specific professional sphere, language cliché for specific purposes, the ability to use in a proper way scientific and professional vocabulary, analyze, critically conceptualize and present texts of professional- oriented character;
- Socio-political competence - the ability to navigate in a linguistic multicultural space, taking into account the norms of civil law behavior of a country of a studied language;
- Intercultural competence - the ability to interact with the representatives of another culture, taking into consideration national values, norms and perceptions; to create a positive attitude for communication; choose communicatively purposeful ways of verbal and non-verbal behavior [15; 35].

The issues of effective learning of English for specific purposes in the context of the development of foreign language professional communicative competence of future specialists were the subject of research of many scientists. One of the innovative approaches in the formation and development of the studied competence of future international lawyers in the undergraduate program is CLIL technology (content and language integrated learning), which is based on the policy of the European Union, which promotes bilingual education as a way of convergence of European countries. CLIL technology is widely used in Europe within the framework of the language policy on education [19]. The term was introduced into scientific practice by David Marsh (University of Jyväskylä, Finland) in 1994. Many countries successfully use CLIL technology in practice.

The cognitive theory of J. Cummins bilingualism is the theoretical basis for an integrated study of a foreign language and subject content. It explains the interdependence between the cognitive ability and the degree of individual bilingualism. J. Cummins concludes that the level of competence of the second language depends on the degree of competence of the first language [20].

According to the theory of bilingual education, a model to be used in the given context is the model in which the main stage of instruction in an educational institution takes place in the native language and the integration of the second language occurs when the person's mental and linguistic skills have reached a sufficient level of development. As a result, there is a kind of transfer of cognitive structures from the first to the second language [21; 78].

The idea of a language-based integrated approach is also based on S. Krashen's theory of language assimilation and based on the fact that a specially methodologically coordinated teaching of a subject discipline and a foreign language (and in a foreign language) contributes not only to the successful assimilation of both subjects, but also to a large extent develops the cognitive skills of students by establishing a variety of neural connections in the brain [22; 110-118].

Numerous studies in the field of the effectiveness of the application of bilingual training programs have shown that proper implementation of such programs in the learning process is an effective way of simultaneous learning a foreign language (also in foreign language) and academic disciplines.

Foreign methodologists D. Coyle, D. Marsh, F. Hood [23] single out the principles of CLIL technology which are closely related to the tasks of development a foreign language professional communicative competence and contribute to the creation of a natural learning environment. They are:

- Authenticity of materials used in CLIL technology (reproduction of real life situations in international law, such as the situation of legal advice, or in the situation of signing international agreements).
- Teaching is concentrated in several directions: the development of cognitive skills through the analysis of the subject content; development of discussion and collaborative skills among students and also improvement of critical thinking skills.
- Students are actively involved in the educational process and involve other students in the project evaluating each other.
- A safe learning environment is provided by creating a friendly atmosphere and equal conditions for all students,
- Scaffolded instruction. Based on the concept of «zone of proximal development» by L.S. Vygotsky, the idea of J. Bruner, who believed that when children start to learn new concepts, they need help from teachers and other adults in the form of active support. He compared adult instruction to scaffolding that supports the construction of a building. As building is being finished, scaffolding is gradually dismantled, so is the adult/teacher instruction is gradually dismantled with the acquisition of learning autonomy. Scaffolded instruction is realized in CLIL technology as a basis of methodological help of a teacher [24].

Since CLIL technology does not impose admission requirements on students' language skills, CLIL programs do not have age limits, which make them adaptable to different learning contexts. It is important to note that CLIL technology presupposes that language is a goal and a means of forming subject matter and foreign language competences among learners.

Having considered the principles and peculiarities of CLIL technology, we believe that this approach has a number of advantages in training students professional foreign language and is more acceptable for the formation of a foreign language professional communicative competence of students specializing in International Law. In the framework of the development of foreign language professional communicative skills, students of the specialty «International Law» first study the discipline «Foreign Language» and basic professional disciplines, and only then they study the disciplines «Professional-Oriented Foreign Language» and profile disciplines.

Advantages of CLIL technology are:

- CLIL technology combines the subject area and the language. To improve foreign language professional communicative skills, a student should know both a foreign language and professional terminology. Foreign language professional communicative competence in the framework of baccalaureate is formed within the studied disciplines «Foreign Language», «Professional-Oriented foreign Language». However not all higher educational institutions follow this sequence and the study of a foreign language often remains isolated from other disciplines, including non-language disciplines, which is resulted in low efficiency of students' education.

•CLIL technology increases student motivation. Content and language integrated learning presupposes the use of materials students are interested in as their subject area and so the student motivation is increased.

•CLIL technology creates natural authentic language environment. The use of various authentic materials i.e. written, audio and video materials, allows students to immerse themselves in a professional language environment and situations that are closest to real situations arising in the professional sphere.

•CLIL technology improves and develops cognitive abilities of students. Models of bilingual education where foreign language acts as an instrument of obtaining special knowledge and self-education, intercultural communication and polycultural upbringing lead to development and enhancement of man's cognitive abilities.

•CLIL technology saves training time. The idea of using the principle of content and language integrated learning stemmed from increased requirements for a foreign language knowledge level with limited training time. Teachers worldwide face this problem.

•CLIL technology represents a broad cultural context, improves the awareness of learners about one's own and other cultures, fosters tolerance towards other cultures.

•CLIL technology develops students' communicative skills.

•CLIL technology reduces stress level in learning process because this technology primary focuses more on smoothness and fluency of the speech than its grammatical or lexical accuracy. Nevertheless, there are a number of factors that need to be taken into account when using CLIL technology in teaching and learning process:

1. The use of this educational technology is time consuming for a teacher. Teachers are not always willing to support such innovations because it leads to increased preparation time.

2. A small number of programs and workshops for training specialists in the field of CLIL.

3. A small number of hours provided for the training of a competent specialist who has a good command of a professional foreign language does not always lead to a productive result.

4. Insufficient level of students foreign language knowledge can reduce the quality of learning the subject.

As a result of our study, we conclude that training of a highly qualified specialist in the field of international law is a complex process in which it is important to follow a balance of the components, such as level of knowledge in their professional field, as well as the level of foreign language proficiency. The development of foreign language professional communicative competence is undoubtedly an important part of training competitive specialists in the international labor market, for which the use of CLIL technology plays an important role as an innovative approach to teaching professional foreign language. Despite the difficulties of introducing the CLIL technology into the learning process, it meets modern requirements in the training professionals with a high level of foreign language proficiency and along with other pedagogical technologies, can contribute much to the development of a foreign language professional communicative competence of future lawyers in the field of international law.

References

- 1 Концепция развития иноязычного образования Республики Казахстан. — Алматы: Казахский ун-т междунар. отношений и мировых языков им. Абылай хана, 2006. — 21с.
- 2 Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса [Текст] / Н. Хомский; под общ. ред. В.А. Звегинцева; Серия переводов. — Вып. I. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. — 233 с.
- 3 Азимов Э.Г. Словарь методических терминов: теория и практика преподавания языков / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. — СПб.: Златоуст, 1999. — 472 с
- 4 Гальскова Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика: учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак-тов ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. — 6-е изд., стер. — М.: Издат. центр «Академия», 2009. — 336 с.
- 5 Невирко Л.И. Формирование коммуникативной компетенции в рамках новой модели подготовки учителей английского языка // Педагогика развития: становление компетентности и результаты образования в различных подходах: материалы X науч.-практ. конф. — Красноярск, 2003. — С. 51–58.
- 6 Canale M. Theoretical Basis of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing [Text] / M. Canale, M. Swain // Applied Linguistics, 1980. — Vol. 1. — P. 1–47. 181
- 7 Savignon S. J. Communicative competence: Theory and Classroom Practice / Sandra J / Savignon. 2nd ed. — New York: McGraw-Hill, 1997. — 272 p.
- 8 Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку (на материале русского языка как иностранного) / И.А. Зимняя. — М.: Рус. яз., 1989. — 219 с.

- 9 Лаврова Н.В. Тестирование как средство измерения сформированности коммуникативной компетенции в русском языке как иностранном в сфере профессионального общения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Н.В. Лаврова. — М., 1999. — 182 с.
- 10 Аверина В.А. Обучение иностранных курсантов морских вузов России профессиональному общению на русском языке в условиях плавательной практики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / В.А. Аверина. — М., 1994. — 185 с.
- 11 Астафурова Т.Н. Стратегии коммуникативного поведения в профессионально значимых ситуациях межкультурного общения: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Т.Н. Астафурова. — М., 1997.
- 12 Искандаров О. Иноязычная профессиональная компетентность / О. Искандаров // Высшее образование в России. — 1999. — № 6. — С. 53–54.
- 13 Зыкова В.Н. Формирование иноязычной профессионально-коммуникативной компетенции студентов судоводительских факультетов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / В.Н. Зыкова. — СПб., 2002. — 145 с.
- 14 Аитов В.Ф. Проблемно-проектный подход к формированию иноязычной профессиональной компетентности студентов (на примере неязыковых факультетов педагогических вузов): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: / В.Ф. Аитов. — СПб., 2007. — 18 с.
- 15 Копжасарова У.И. Развитие иноязычной профессионально-коммуникативной компетенции студентов юридических специальностей на основе использования деловой игры на занятиях английского языка / У.И. Копжасарова, В. Надворник, Д.О. Реттих // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2016. — № 3. — С. 34–40.
- 16 Жетписбаева Б.А. Компоненты иноязычной профессионально-коммуникативной компетенции студентов неязыковых специальностей / Б.А. Жетписбаева, Ж.Г. Шайхызада, Е.А. Костина // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2015. — № 3. — С. 5–12.
- 17 Андриенко А.С. Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза (на основе кредитно-модульной технологии обучения): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А.С. Андриенко. — Чита, 2006. — 16 с.
- 18 Тарасенко В.В. Обучение иноязычной профессионально ориентированной монологической речи студентов исторического факультета: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / В.В. Тарасенко. — СПб., 2008.
- 19 Common European Framework of Reference for Language Learning and Teaching [Text] / Draft 1 of a Framework proposal. — Strasbourg: Council of Europe (Council for Cultural Co—Operation), 1996. — 204 p.
- 20 Cummins J. The Influence of Bilingualism on Cognitive Growth: A Synthesis of Research Findings and Explanatory Hypotheses / J. Cummins. — Comp. Microfilm. INtern. Corporation, 1976. — Working Papers on Bilingualism, No. 9. — 44 p.
- 21 Григорьева К.С. Формирование у студентов технического вуза иноязычной компетенции в сфере профессиональной коммуникации на основе технологии CLIL: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / К.С. Григорьева. — Казань, 2016. — 189 с.
- 22 Krashen S. Principles and Practice in Second Language Acquisition / S.Krashen. — Oxford, Pergamon Press, 1982.
- 23 Coyle D. CLIL – A pedagogical approach from the European perspective. In N. van Deusen—Scholl & N. H. Hornberger (Eds.), Encyclopedia of language and education. — 2nd edition. — Vol. 4: Second and foreign language education. — P. 97–111. — New York: Springer, 2008.
- 24 Bruner J.S. The ontogenesis of speech acts /J.S. Bruner // Journal of Child Language. — 1975. — No. 2. — P. 1–10.

У.И. Копжасарова, Н. Станчу, А.С. Мустафина

«Халықаралық құқық» мамандығы студенттерінің шетелдік кәсіби коммуникативтік құзыреттілігін дамыту

Мақалада шетелдік кәсіби қарым-қатынас дағдыларын «Халықаралық құқық» мамандығы студенттерінде қалыптастыру мәселесі қарастырылған. Коммуникативтік, шетелдік коммуникативтік, кәсіби және шетелдік кәсіби коммуникативтік құзыреттілік сияқты ұғымдардың негізгі сипаттамалары зерттелді. Авторлар «сыртқы кәсіби коммуникативтік құзыреттілік» тұжырымдамасының авторлық ұғымын берген, оның құрылымдық компоненттерін анықтаған, ғылыми-теориялық әдеби көздерді зерттеу мәселесіне талдау жүргізген; CLIL технологиясы бойынша оның қалыптасу ерекшеліктері ашылған. Негізгі қағидалары, халықаралық заңгерлердің болашақ шет тілі кәсіби коммуникативтік қабілеттерін дамыту объектілі-тілдік кіріктірілген оқыту (CLIL) пайдалана отырып, нақты артықшылықтары анықталды. CLIL технологиясын қолдану артықшылықтарымен қатар, бұл технологияны тілдік емес мамандықтардың студенттеріне оқытуда қиындықтар байқалды. Зерттеу бөлігі ретінде проблема, халықаралық құқық саласында жоғары білікті мамандарды даярлау күрделілігін атап, авторлар кәсіби шет тілі қалыптастыру коммуникативтік құзыреттілік осындай кәсіби білім деңгейі мен тілін меңгеру деңгейін жеткілікті деңгейі ретінде компоненттерін сақтауға қажет деген қорытындыға келді.

Кілт сөздер: коммуникативті құзыреттілік, шетелдік кәсіби коммуникативтік құзыреттілік, CLIL технологиясы, пәндік-тілдік интеграцияланған оқыту, халықаралық заңгерлер, кәсіби қызмет, бәсекеге қабілетті маман.

У.И. Копжасарова, Н. Станчу, А.С. Мустафина

Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции студентов специальности «Международное право»

В настоящей работе освещается проблема формирования у студентов специальности «Международное право» иноязычных профессиональных коммуникативных умений. Рассмотрены сущностные характеристики таких понятий, как «коммуникативная», «иноязычная коммуникативная», «профессиональная» и «иноязычная профессиональная коммуникативная» компетенции. В статье проделан анализ научно-теоретических литературных источников по проблеме исследования, на основе чего дано авторское определение понятия «иноязычная профессиональная коммуникативная компетенция», выделены ее структурные компоненты; раскрыты особенности ее формирования с использованием технологии CLIL. Авторами определены основные принципы, специфика, преимущества использования предметно-языкового интегрированного обучения (CLIL) в развитии иноязычных профессиональных коммуникативных умений будущих юристов-международников. Наряду с преимуществами использования CLIL-технологии отмечены сложности внедрения данной технологии в обучение студентов неязыковых специальностей. В рамках исследуемой проблемы, подчеркивая сложность подготовки высококвалифицированного специалиста в области международного права, авторы приходят к заключению, что для формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции необходимо соблюдение баланса таких составляющих, как уровень профессиональных знаний и достаточный уровень владения иностранным языком.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, иноязычная профессиональная коммуникативная компетенция, CLIL-технология, предметно-языковое интегрированное обучение, юристы-международники, профессиональная деятельность, конкурентоспособный специалист.

References

- 1 Kontsepsiia razvitiia inoiazynchno obrazovaniia Respubliki Kazakhstan (2006) [The concept of the development of foreign language education in Kazakhstan]. Almaty: Kazakhskii universitet mezhdunarodnykh otnoshenii i mirovykh yazykov imeni Abylai khana [in Russian].
- 2 Chomskiy, N. (1972). *Aspekty teorii sintaksisa [Aspects of theory of syntax]*. V.A. Zvegintseva (Ed.). Series of translations. (Issue 1). Moscow: Izdatelstvo Moskovskogo Universiteta [in Russian].
- 3 Azimov, E.G., & Shchukin, A.N. (1999). *Slovar metodicheskikh terminov [Dictionary of methodical terms]*. Saint-Petersburg: Zlatoust [in Russian].
- 4 Gal'skova, N.D. (2009). *Teoriia obucheniia inostrannym yazykam. Linhvodidaktika i metodika [Theory of teaching foreign languages. Linguodidactics and methodology]*. (6d ed.). Moscow: Izdatelskii tsentr Akademiia [in Russian].
- 5 Nevirko, L.I. (2003). Formirovanie kommunikativnoi kompetentsii v ramkakh novoi modeli podgotovki uchitelei anhliskogo yazyka [Formation of communicative competence in the framework of a new model of English teachers' preparation]. Proceedings from Pedagogy of development: formation of competency and results of training in different approaches: *X nauchno-prakticheskaya konferentsiia – Xth scientific-practical conference* (pp. 51–58). Krasnoyarsk [in Russian].
- 6 Canale, M., Swain, M. (1980). Theoretical Basis of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*, Vol. 1, 1–47.
- 7 Savignon, S.J. (1997). *Communicative competence: Theory and Classroom Practice*. (2d ed.). New York: McGraw-Hill.
- 8 Zimnyaya, I.A. (1989). *Psikholohiia obucheniia nerodnomu yazyku [Psychology of teaching a non-native language]*. Moscow: Russkii yazyk [in Russian].
- 9 Lavrova, N.V. (1999). Testirovanie kak sredstvo izmereniia sformirovannosti kommunikativnoi kompetentsii v russkom yazyke kak inostrannom v sfere professionalnogo obshcheniia [Testing as a way of information measurement of communicative competence of Russian as a foreign language in professional communication]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
- 10 Averina, V.A. (1994). Obuchenie inostrannykh kursantov morskikh vuzov Rossii professionalnomu obshcheniiu na russkom yazyke v usloviyakh plavatelnoi praktiki [Professional communication training in Russian language of foreign marine cadets in Russian higher sea institutions in conditions of swimming practice]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
- 11 Astafurova, T.N. (1997). Stratehii kommunikativnogo povedeniia v professionalno znachimykh situatsiiakh mezhkulturnogo obshcheniia [Strategies of communicative behavior in significant professional situations of intercultural communication]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
- 12 Iskandarov, O. (1999). Inoiazynchnaia professionalnaia kompetentnost [Foreign professional competence]. *Vysshee obrazovanie v Rossii – Higher education in Russia*, 6, 53–54 [in Russian].

- 13 Zykova, V.N. (2002). Formirovanie inoiazychnoi professionalno-kommunikativnoi kompetentsii studentov sudovoditelskikh fakultetov [Formation of foreign language professional and communicative competence of students of navigational faculties]. *Candidate's thesis*. Saint Petersburg [in Russian].
- 14 Aitov, V.F. (2007). Problemno-proektnyi podkhod k formirovaniu inoiazychnoi professionalnoi kompetentnosti studentov (na primere neiazykovykh fakultetov pedagogicheskikh vuzov) [Problem-project approach to the formation of foreign professional competence of students (on the example of non-linguistic faculties of pedagogical universities)]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Saint Petersburg [in Russian].
- 15 Kopzhasarova, U.I., Nadvornik, V., Rettikh, D.O. (2016). Razvitie inoiazychnoi professionalno-kommunikativnoi kompetentsii studentov yuridicheskikh spetsialnostei na osnove ispolzovaniia delovoi ihry na zaniatiiakh anhliiskogo yazyka [Formation of foreign language professional communicative competence of law faculty students]. *Vestnik Karahandinskogo universiteta. Seriya Pedagogika – Bulletin of Karaganda State University, Pedagogy series*, 3, 34–40 [in Russian].
- 16 Zhetpisbaeva, B.A., Shaykhyzada, Zh.G., & Kostina, E.A. (2015). Komponenty inoiazychnoi professionalno-kommunikativnoi kompetentsii studentov neiazykovykh spetsialnostei [Components of foreign language professional-communicative competence of students of non-linguistic specialities]. *Vestnik Karahandinskogo universiteta. Seriya Pedagogika – Bulletin of Karaganda State University, Pedagogy series*, 3, 5–12 [in Russian].
- 17 Andrienko, A.S. (2006). Razvitie inoiazychnoi professionalnoi kommunikativnoi kompetentnosti studentov tekhnicheskogo vuza (na osnove kreditno-modulnoi tekhnologii obucheniia) [Development of foreign language professional communicative competence of technical university students (on the basis of academic credit-modular technology)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Chita [in Russian].
- 18 Tarasenko, V.V. (2008). Obuchenie inoiazychnoi professionalno orientirovannoi monologicheskoi rechi studentov istoricheskogo fakulteta [Teaching foreign language professional monological speech to history faculty students]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Saint Petersburg [in Russian].
- 19 Common European Framework of Reference for Language Learning and Teaching / Draft 1 of a Framework proposal. Strasbourg: Council of Europe (Council for Cultural Co-Operation), 1996.
- 20 Cummins, J. (1976). The Influence of Bilingualism on Cognitive Growth: A Synthesis of Research Findings and Explanatory Hypotheses. Comp. Microfilm. INtern. Corporation, - Working Papers on Bilingualism, No. 9, 44 p.
- 21 Grigor'eva, K.S. (2016). Formirovanie u studentov tekhnicheskogo vuza inoiazychnoi kompetentsii v sfere professionalnoi kommunikatsii na osnove tekhnologii CLIL [Formation of foreign language competence in the field of professional communication on the basis of CLIL technology]. *Candidate's thesis*. Kazan [in Russian].
- 22 Krashen, S. (1982). Principles and Practice in Second Language Acquisition. Oxford, Pergamon Press.
- 23 Coyle, D. (2008). CLIL – A pedagogical approach from the European perspective. In N. van Deusen-Scholl & N.H. Hornberger (Eds.). *Encyclopedia of language and education*. (2d ed.). Vol. 4: Second and foreign language education, 97–111. New York: Springer.
- 24 Bruner, J.S. (1975). The ontogenesis of speech acts. *Journal of Child Language*, 2, 1–10.

P.A. Kissabekova, A.Zh. Zhakupova, M. Serik, A.A. Bogdanova

*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan
(E-mail: pika_1666@mail.ru)*

Project technology as a means of forming key competencies in the educational process

The modern system of education has its goals not only in the training of specialists with the necessary professional skills and knowledge, but also the development of the abilities for creative thinking and inculcation of institution for continuous learning and self-education. Such rethinking of the requirements for higher and secondary education is due to the crisis of technical education in Kazakhstan in the whole world, due to increase in the science intensity of industrial technologies. The article is devoted to one of the ways of achieving this goal, using of the project method in the educational process. The work analyzes the goals and objectives of the project activity, its place in the educational process and the problems of implementing project training in higher and secondary schools. Even in foreign countries, which have many years of experience in the use of educational technology project, there is a considerable amount of methodological problems which follows from the literature review of the work presented.

Keywords: education, project activities, creative thinking, method, teaching methods, project methods.

The modernization of education currently under way significantly affects the organization of the entire educational process, since it is characterized by complex, contradictory tendencies, can't be autonomous, and is largely influenced by a number of factors that can make significant adjustments to the final outcome of the implemented activities, which are largely due to the growing importance of the desire to gain ideological support and to ensure the conditions for a radical reconstruction adequate to the global and national socio-cultural needs [1]. Consequently, one of the main tasks of improving the system of school education is to create conditions for the education of highly educated, ethical, enterprising people, capable of cooperation, having mobility, dynamism and constructiveness, that is, formation a competitive personality with a developed sense of responsibility for the destiny of the country. The above qualities of a person are certainly related, although they are formed in different ways and methods, at different ages and certain conditions. Some of them should be formed at school, others in the university, but only if the student is systematically included in independent cognitive activity [2].

To ensure the implementation of these goals is the improvement of the educational process at school based on the harmonious integration of traditional and innovative technologies, creation and development of unified information educational environment, with wide application of active teaching methods. The active (activity-oriented and reflective) creative side of the teaching is actualized with the innovative training organization. Innovative technologies are called active, since the instructor, instead of the informer, acts as a guide, and the information itself is not the goal, but only a means for mastering the actions. Interactive methods of teaching are of particular urgency that promote the development of the individual in the process of free and creative activity, which includes the purpose, motive, methods, conditions, result.

In modern pedagogy there is a rather rich arsenal of interactive approaches, among which one can single out the technology of projects. This technology is based on the ideas of free education of the American philosopher and teacher J. Dewey, as well as his pupil V.H. Kilpatrick, who offered to build training through the activities of the student, considering his personal interest in precisely this direction of knowledge. At the moment, the project method is an integrated component of the education system and aims to provide students with the opportunity to acquire knowledge independently in the process of solving practical problems or problems requiring the integration of knowledge from different subject areas. This pedagogical technology assumes a set of methods (research, search, problem) for the development of reflex thinking, the essence of which lies in the constant search, analysis, verification of the facts and, as a result, the provision of the product for public discussion. As a rule, most often, the final result of the project activity is the participation of students in scientific and practical conferences and competitions. Among the advantages of this technology is the provision of an opportunity for an average child to reveal his unrealized potential at practically any stage of educational activity at school and when studying almost any part of the academic discipline. At the same time, a participant in such an intellectual competition acquires the skills of certain communicative skills, de-

velops perseverance, learns self-control that much needed qualities to implement and present his research in a contest or conference.

In accordance with the dominant method underlying the project, we distinguish between creative, adventure-game, information and practice-research. In the senior classes, in our opinion, practical-research projects are more applicable. They have a well thought out structure that almost coincides with the structure of real scientific research.

The introduction of the project method into education is not a new or revolutionary idea. However, in the past few decades, project practice has become a generally accepted learning strategy only in countries with a western model of education. There, the method of projects received strong support at schools, after the scientists confirmed what the teachers had known for a long time: pupils are more actively involved in training if they have the opportunity to delve into the solution of difficult, difficult and sometimes confusing problems, which are closely related to real life.

The project method goes further than simply to arouse students' interest. A well-organized project encourages students to engage in active research and thinking at a high level. The studies of the brain underline the value of such training [3]. The ability of students to learn new knowledge increases when the area of cognition is related to activity in solving the content problem, when students are helped to understand why, when and how these facts and skills can be significant [4].

The project method is a learning model that involves the student in the process of solving complex problems. This process is completed in the real material - the product of the project. Projects to support learning opportunities can be built on different teaching materials and can be developed for students of all ages. However, all projects share common features. Projects are based on such questions, the answers to which can't be obtained by simply memorizing the educational material. Projects put the student in an active position - a person who explores, solves problems, makes decisions, studies, and documents his activities. The project activity serves as a separate very meaningful learning objective, and should not be considered simply an addition and addition to the «real» training course.

The research carried out during the project suggests students the forms of activity that can satisfy their curiosity about the world around them. In the context of education, the term «research» has a more specific meaning. Teachers who use research strategies in teaching are usually encouraging students to raise questions, plan and set up experiments, conduct observations and consider the results. However, there is no complete definition for the term «research». Even within one class, research activities can vary significantly from a more structured and managed teacher, to a more open and driven interest of students [5].

It may be useful to reflect on the method of projects as a subsection of research training. Review of research on teaching method of projects shows that such projects are aimed at addressing these problems that encourage students to take part in the study of the basic concepts and principles of a discipline. Moreover, the main activity in the project involves research and creation of new knowledge by students. Usually when developing projects, students have a choice and this allows them to defend their interests and satisfy their curiosity. In the search for answers to their questions, students can explore topics not indicated by the teacher as learning goals.

The project method provides numerous advantages for both students and teachers.

An increasing number of academic studies show that the use of the project method encourages students, reduces absenteeism, gives impetus to the joint study and improves performance [6].

For students, the advantages of the project method include:

- Increase of attendance, height of independence and improvement of attitude toward studies.
- The success rate of such students is comparable and even higher than those who study in other forms of education, as students in the project method feel more responsible for their own learning than with standard types of schooling.
- Ability to develop complex skills such as high-level thinking skills, problem-solving skills, collaborative activities and communication.
- Access to more wide choice of possibilities for educating, due to strategy of bringing in to the prosecution of project of people with cultural distinctions.

For many students, the attractiveness of the project learning strategy is related to the reality of the experience gained. Pupils perform the actions of specialists working in the field of a specific discipline. When they make a documentary video on environmental protection, they create a publication that emphasizes the historical importance of their local community, develop a multimedia presentation about the pros and cons of building a supermarket, students participate in real activities that go beyond the school [7].

For teachers, the additional benefits of project activities are associated with the growth of professionalism and additional opportunities for cooperation with colleagues, as well as with the opportunities for building new relationships with students. In addition, many teachers are happy to find a learning model that takes into account different learning styles and introduces new learning opportunities. Teachers find that often students who are not able to effectively learn in the framework of the traditional model of learning receive additional benefits within the framework of the project form.

The features of the method of project training include the following:

- The task has no ready answer.
- The atmosphere of tolerance for mistakes and changes.
- Students take decisions within the framework of the educational project.
- Students independently develop ways to solve the problem.
- Students have the opportunity to think about their actions.
- The estimation of activity takes place constantly.

For students who are accustomed to the traditional model of education, the project method means the transition from the execution of instructions to self-regulated learning activity; from memorization and repetition to discoveries, associations and representations; from listening and responding to communication and responsibility; from knowledge of facts, terms and content to understanding processes; from theory to application of theory; from dependence on teachers to obtaining independent powers.

Teachers starting to use the project method in their classes should develop a new learning strategy if they want to succeed. The role of the conductor and assistant is not the role to which most of the teachers are ready, this is not the way of the activity to which they were taught [8].

Methods of the direct educating are based on textbooks, lectures and traditional assessments, do not work well in the multi-valued, interdisciplinary world of project teaching. In this world, the teacher helps more than tells. They should not be afraid that in the course of working on the project the students will make mistakes. During the implementation of projects, teachers themselves learn together with their students.

The specific difficulties encountered by teachers in the process of project training:

- recognition of situations and features that help to develop good projects;
- structuring problems as opportunities for learning;
- interaction with colleagues for the development of interdisciplinary projects;
- management of the learning process;
- inclusion of suitable information technologies;
- development of informative forms of evaluation.

At the beginning of the work, teachers should be prepared to take the risk of experiencing unforeseeable difficulties. Administrative support can be expressed in creating a more flexible work schedule, group planning and providing teachers with opportunities for professional development [1].

The main problems constraining the spread of the method of projects in general education institutions are the difficulty of coordinating project assignments with the requirements of educational standards [7]. Practically it is not possible to formulate project tasks so that it is possible to use stereotyped knowledge, skills, skills (more precisely, in order to make them necessary) when students perform these tasks. However, it is this technology that allows us to find a reasonable balance between academic knowledge and pragmatic skills, since it is oriented towards the independent activity of students, the performance of the project requires creators, not just the reproduction of information, prompting them to design their skills in the information space, but it always contains a greater or lesser element of obscurity, hence, gives the opportunity to find their own «right» decision, based on his personal experience and the experience of his friend, allows to create a foundation for cooperation, teaching, communication of all participants of the educational process, including the teacher.

References

1. Sotnikova E.B. Project activity as interactive learning method in the system school-university [Electronic resource] / E.B. Sotnikova, N.V. Morgacheva // Modern problems of science and education. — 2016. — Vol. 4. — P. 15–20. — Access mode: <https://science-education.ru/en/article/view?id=25028>.

2. Крутилин В.А. Интерактивные методы в практике преподавания маркетинга: метод. пособие / В.А. Крутилин. — М.: РосНИИкадры, 2003. — С. 56–58.

- 3 Markham T. Project based learning /T. Markham // Teacher Librarian. — 2011. — Vol. 39(2). — P. 38–42.
- 4 Barron B. Doing with understanding: Lessons from research on problem- and project-based learning / B. Barron // Journal of the Learning Sciences. — 1998. — Vol. 7(3&4). — P. 271–311.
- 5 Blumenfeld P.C. Motivating project-based learning: sustaining the doing, supporting the learning / P.C. Blumenfeld // Educational Psychologist. — 1991. — Vol. 26. — P. 369–398.
- 6 Keller B. No Easy Project / B. Keller // Education Week. — 2007. — Vol. 27(4). — P. 21–23.
- 7 Knoll M. The project method: its origin and international development / M. Knoll // Journal of Industrial Teacher Education. — 1997. — Vol. 34(3). — P. 59–80.
- 8 Mitchell S. The negotiated project approach: Project-based learning without leaving the standards behind / S.Mitchell, T.S.Foulger, K.Wetzel, C.Rathkey // Early Childhood Education Journal. — 2009. — Vol. 36(4). — P. 339–346.

П.Ә. Қисабекова, А.Ж. Жакупова, М. Серік, А.А. Богданова

Жобалау технологиясы — білім беру үдерісіндегі негізгі құзыреттіліктерді қалыптастыру құралы

Мақалада заманауи білім беру жүйесінің мақсаты қажетті кәсіби дағды мен білімді меңгерген маманды даярлау ғана емес, сонымен қатар оқушылардың сыни ойлау қабілетін ашу және үздіксіз білім алу мен өзін-өзі дамытуға баулу болып табылады. Жоғары және орта білім беру жүйесіне осындай талаптарды қайта ойлау өнеркәсіптік технологиядағы ғылыми сыйымдылықтың бірден артуы, Қазақстандағы сияқты, барлық әлемде де техникалық білім берудегі дағдарыспен байланыстырылды. Авторлар мақсатқа жету жолдарының біріне, яғни, оқу үрдісінде жобалап оқыту әдісін пайдалануға арналған. Жұмыста жобалап оқыту технологиясының мақсаты мен міндеттері, оның оқу процесіндегі орны мен орта және жоғары мектептерде жобалап оқытуды енгізу мәселелері талданған. Білім беруде жобалап оқыту технологиясын қолдану бойынша жылдар бойы жинаған тәжірибесі бар алыс шетелдегі елдерде айтарлықтай көлемде әдістемелік кемшіліктердің бар екенін байқатты, оны ұсынылған жұмыстың әдеби шолуынан байқауға болады.

Кілт сөздер: білім беру, жобалап оқыту, сыни ойлау, жобалау әдісі, білім беру технологиясы.

П.А. Кисабекова, А.Ж. Жакупова, М. Серик, А.А. Богданова

Проектная технология как средство формирования ключевых компетенций в ходе учебного процесса

Представленная работа посвящена анализу современной системы образования в плане её соответствия поставленной перед ней цели не просто готовить специалистов, обладающих необходимыми профессиональными навыками и знаниями, но также раскрывать у учащихся способности к креативному мышлению и прививать установки на непрерывное обучение и самообразование. Показано, что кризис технического образования, как в Казахстане, так и во всем мире, обусловленный резким ростом наукоёмкости промышленных технологий, требует глубокого переосмысления требований к высшему и среднему образованию. В представленной статье рассматривается один из путей достижения означенной цели — использование метода проектов в учебном процессе. В работе анализируются цели и задачи проектной деятельности, её место в учебном процессе и проблемы внедрения проектного обучения в высшей и средней школе в свете сопоставления с опытом стран дальнего зарубежья, в которых имеется многолетний опыт использования проектной образовательной технологии.

Ключевые слова: образование, проектная деятельность, креативное мышление, метод, методы обучения, методы проекта.

References

- 1 Sotnikova, E.B., & Morgacheva, N.V. (2016). Project activity as an interactive learning method in the system school-university. *Modern problems of science and education*, Vol. 4.
- 2 Krutinin, V.A. (2003). *Interaktivnye metody v praktike prepodavaniia marketinha [Interactive methods in the practice of teaching marketing]*. Moscow: RosNIikadry [in Russian].
- 3 Markham, T. (2011). Project based learning. *Teacher Librarian*, 39(2), 38–42
- 4 Barron, B. (1998). Doing with understanding: Lessons from research on problem- and project-based learning. *Journal of the Learning Sciences*, 7(3&4), 271–311.

- 5 Blumenfeld, P.C. & et al. (1991) Motivating project-based learning: sustaining the doing, supporting the learning. *Educational Psychologist*, 26, 369–398.
- 6 Keller, B. (2007). No Easy Project. *Education Week*, 27(4), 21–23.
- 7 Knoll, M. (1997). The project method: its origin and international development. *Journal of Industrial Teacher Education*, 34(3), 59–80.
- 8 Mitchell, S., Foulger, T.S., Wetzel, K., & Rathkey, C. (2009). The negotiated project approach: Project-based learning without leaving the standards behind. *Early Childhood Education Journal*, 36(40), 339–346.

М.Б. Макамбаев¹, К.Е. Кервенов²¹Казахский университет технологии и бизнеса, Астана, Казахстан;²Карагандинский государственный университет им. Е.А.Букетова, Казахстан
(E-mail: kervenev@bk.ru)

Образовательные средства информационно-коммуникационных технологий в совершенствовании обучения геометрии

В статье рассматриваются актуальные на сегодняшний день вопросы использования информационно-коммуникационных технологий в процессе обучения геометрии в школе. Авторами показано, что информационно-коммуникационные технологии играют значительную роль в сфере образования. Выделены аспекты влияния на детей применения новых технологий на уроках геометрии. На основе проведенного анализа психолого-педагогической и методической литературы были разработаны уроки геометрии с использованием учебно-методического комплекса, а также с применением сети Интернет. Показаны этапы разработанного электронного задачника по геометрии, использование которого ориентировано на решение задач с практическим содержанием. Основу его составили компьютерные модели геометрических задач, являющиеся одним из мощных средств наглядности. Авторами сделаны выводы, что учащиеся на таких уроках более активно и охотно включаются в работу, заметно увеличивается время, в течение которого учащиеся готовы и хотят сосредоточенно и самостоятельно выполнять необходимые для усвоения темы задания. Обоснована необходимость использования информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе учителями-предметниками для обеспечения высокого уровня преподавания и повышения познавательной деятельности учащихся.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, обучение геометрии, современные технологии, образовательные электронные издания, мультимедиа, учебный процесс, программные продукты, практические навыки, прикладной уровень, дидактика.

Педагогическая наука имеет достаточно широкий опыт по разработке инновационных методик, внедрение которых ведет к значительному повышению качества обучения. В отношении обучения геометрии эти методики основаны на возможностях образовательных электронных изданий для значительной дифференциации, интенсификации учебного процесса, алгоритмизации и построения обобщенных моделей по основным идейно-содержательным линиям предмета.

Актуальность использования возможностей компьютера для формирования определенных умений, навыков при изучении математических дисциплин показана в исследованиях В.А.Далингера, Р.Я.Рижняка, К.А.Танатарова, Л.Л.Якобсона, В.В.Гриншуна, К.Т.Искаковой, Ю.С.Брановского и других. Значительное количество работ посвящено вопросам организации учебного процесса с использованием средств новых информационных технологий. Несмотря на это, проблема обучения учащихся математическим дисциплинам, в частности геометрии, на основе использования информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) не была специально исследована, и формирование геометрической компетентности учащихся на основе применения информационно-коммуникационных технологий исследователями не рассматривалось. Поэтому исследование роли информационно-коммуникационных технологий в формировании геометрической компетентности учащихся приобретает особую актуальность.

Включение ИКТ в учебный процесс позволяет учителю организовать разные формы учебно-познавательной деятельности на уроках, сделать активной и целенаправленной самостоятельную работу учащихся. Компьютер может использоваться на всех этапах: как при подготовке урока, так и в процессе обучения: при объяснении (введении) нового материала, закреплении, повторении, контроле ЗУН.

Сегодня много внимания уделяют использованию информационных технологий в обучении. Задача учителя должна заключаться не столько в передаче учащимся конкретных знаний из различных областей, сколько в обеспечении условий для их самоопределения и самореализации. Умение обрабатывать информацию является весьма ценным достоянием. В связи с этим рассмотрим данную тему с точки зрения способности ИКТ помогать учителю в достижении этой цели.

ИКТ подразумевает следующее:

• *технологии, позволяющие искать, обрабатывать и усваивать информацию из различных источников, в том числе и из Интернета;*

- *использование самого компьютера, самых разных программ.*

Основная цель применения ИКТ — *обеспечить повышение результативности образования.*

Применение информационных технологий на уроках необходимо, и мотивировано это тем, что они:

- позволяют эффективно организовать групповую и самостоятельную работу на уроке;
- способствуют совершенствованию практических умений и навыков учащихся;
- позволяют индивидуализировать процесс обучения;
- повышают интерес к уроку;
- активизируют познавательную деятельность учащихся;
- развивают творческий потенциал учащихся;
- осовременивают урок.

Использование средств информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе позволит повысить эффективность обучения за счет использования дополнительных мотивационных рычагов, а также организовать новые формы взаимодействия в процессе обучения и изменения содержания и характера деятельности обучаемого и обучающего.

Необходимым условием эффективного и систематического использования функциональной грамотности в сфере ИКТ в образовательной деятельности для достижения высоких результатов является внутренняя мотивация, потребность и готовность учителя к проведению уроков с использованием ИКТ. Это осознанное перенесение полученных теоретических знаний и практических навыков в практическую педагогическую деятельность, использование готовых мультимедийных программ в учебном процессе, образовательных ресурсов сети Интернет, общение в сетевых сообществах, пользование социальными сервисами, создание и использование в учебном процессе собственных простейших и имеющихся программных продуктов, образовательных сайтов.

Одним из преимуществ обучения с использованием средств ИКТ чаще всего называют индивидуализацию обучения. Однако наряду с преимуществами имеются и крупные недостатки, связанные с тотальной индивидуализацией. Индивидуализация свертывает и без того дефицитное в учебном процессе живое диалогическое общение участников образовательного процесса — педагога и учащихся, учеников между собой — и предлагает им суррогат общения в виде «диалога с компьютером». В учебном процессе современному ученику приходится сталкиваться с огромным количеством разнообразной учебной информации. Вследствие этого наступают информационная перегрузка и эмоциональное возбуждение, что опасно для психического и физического здоровья ученика.

Кроме того, при использовании информационных ресурсов, опубликованных в сети Интернет, срабатывает свойственный всему живому принцип экономии сил: заимствованные из сети Интернет готовые проекты, рефераты, доклады и решения задач стали сегодня уже привычным фактом, не способствующим повышению эффективности обучения и воспитания.

Перечисленные положительные стороны информационных технологий применяются для формирования геометрической компетентности учащихся.

Взяв за основу классификацию образовательных электронных изданий (ОЭИ) по методическому назначению, мы определяем группы ОЭИ для формирования определенного уровня геометрической компетентности учащихся основной школы. Зависимость качества знаний и уровня геометрической компетентности от метода обучения, средств ОЭИ можно представить графически (рис. 1) [1].

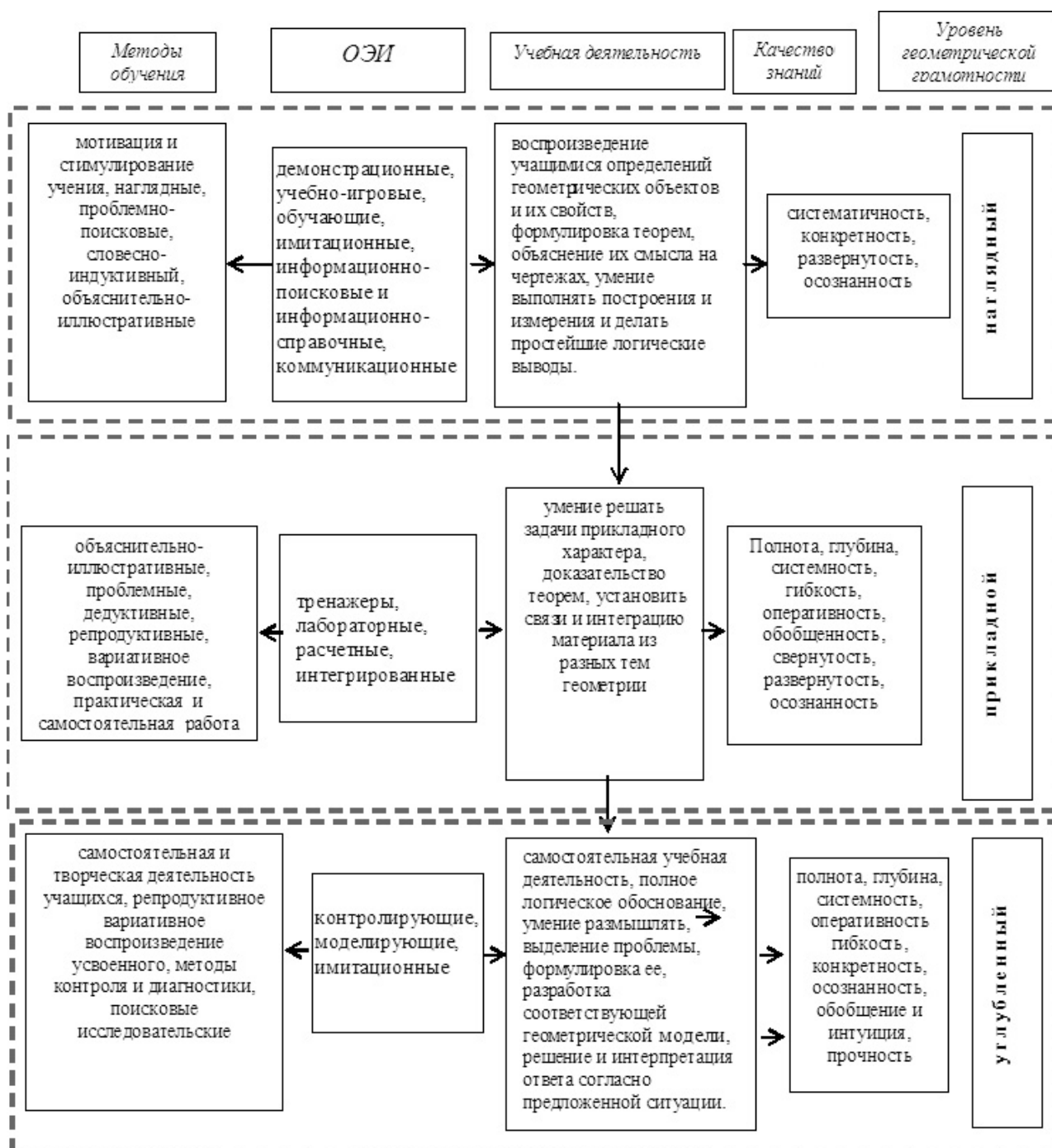


Рисунок 1. Зависимость качества знаний и уровня геометрической компетентности

I группа — средства для формирования *наглядного* уровня: обучающие, демонстрационные, учебно-игровые, имитационные, коммуникационные, информационно-поисковые и информационно-справочные. Для наглядного уровня характерны умения определять понятия, формулировать теоремы, объяснять их смысл на чертежах, делать простейшие логические выводы. Этот уровень включает в себя простое воспроизведение учащимися определений геометрических объектов и их свойств, умение выполнять построения и измерения. Учащимися приобретаются такие качества знаний, как систематичность, конкретность, развернутость, осознанность.

II группа — средства для формирования *прикладного* уровня: тренажеры, лабораторные, расчетные, интегрированные. Происходит расширение материала первого уровня, вырабатывается умение решать задачи прикладного характера, показывать, как геометрические знания применяются к позна-

нию мира. Учащиеся овладевают доказательством большинства теорем. Такие качества знаний, как полнота, гибкость, оперативность, обобщенность, свернутость и другие помогают учащимся установить связи и интеграцию материала из разных тем геометрии, необходимого для решения поставленной задачи.

III группа — средства для формирования *углубленного* уровня: контролирующие, моделирующие. На этом уровне существенно углубляется материал первых двух уровней, дается его достаточно полное логическое обоснование. Учащиеся овладевают самыми трудными доказательствами теорем, требующими обобщения и интуиции, приобретают умение размышлять. Полнота, глубина, системность, обобщенность, осознанность, прочность и другие качества знаний, приобретаемые на углубленном уровне, позволяют учащимся выделить проблему, которую следует решить средствами геометрии, сформулировать ее, разработать соответствующую геометрическую модель, решить и интерпретировать ответ согласно предложенной в задании ситуации [2].

В ходе исследований осуществлялась проверка геометрических умений с помощью заданий, целью которых было определение уровня усвоения геометрии учащимися.

Проведенная нами опытно-экспериментальная работа показала, что основными условиями формирования геометрической грамотности учащихся основной школы на основе использования ИКТ являются:

- владение учителями информационными технологиями;
- умение разрабатывать методику организации уроков с применением средств образовательных электронных изданий и ресурсов;
- способности учащихся выполнять графические задания на компьютере;
- ориентация процесса обучения геометрии на использование возможностей педагогических программных средств.

На экспериментальных уроках был использован разработанный нами электронный задачник по геометрии, ориентированный на решение задач с практическим содержанием. Основу его составили компьютерные модели геометрических задач, являющиеся одним из мощных средств наглядности. Например, бы мы предлагали учащимся решение задачи на вычисление в виде динамической картины (рис. 2), при этом у них повышалась активность и была осознана практическая значимость данного расчета.

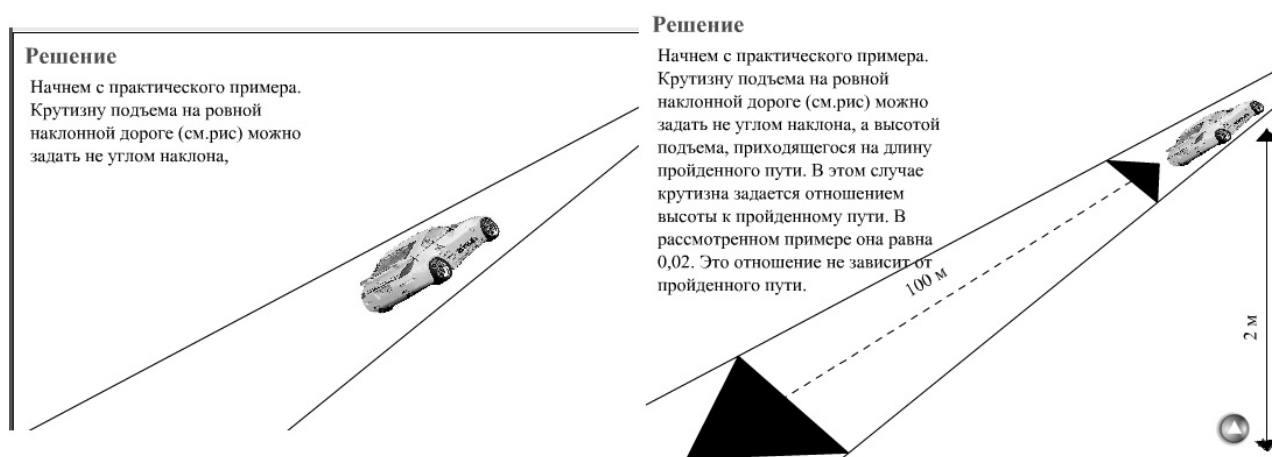


Рисунок 2. Динамические картины

При решении задач по геометрии большая часть успеха зависит от правильного чертежа. Выполнение заданий с использованием графических средств компьютера способствует формированию одного из компонентов геометрической компетентности — умения учащихся выполнять построения.

Повышение эффективности образования невозможно без создания новых форм обучения. Преподаватель уже не может работать как раньше. Он должен научить обучающихся пользоваться информационно-коммуникационными технологиями и самостоятельно добывать информацию. Одно из основных направлений работы с учащимися — использование информационно-коммуникативных технологий в учебном процессе. Самостоятельная работа предполагает наивысшую степень активности. Для этого надо организовать учебную деятельность таким образом, чтобы у учащихся была за-

интересованность работой, удовлетворенность результатом, но при этом работа по сути должна быть самостоятельной.

Компьютерные технологии открыли новые возможности для создания самими преподавателями иллюстративного материала: видеофильмов, слайдов, слайдфильмов. Известно, что такие средства обучения во многом облегчают учащимся понимание и запоминание учебного материала, пробуждают у них интерес к изучаемым явлениям. Восприятие информации — важный этап усвоения материала, от него зависит правильное формирование понятий, осознание их сути. В этой связи возрастает значение компьютера, графические возможности которого позволяют обеспечить наглядно-образную, графическую информацию в сочетании со знакосимвольной.

Информационно-коммуникационные технологии затронули все сферы человеческой деятельности и внесли качественные изменения и новые реалии в жизнь всего мирового сообщества. Информатизация современной жизни сопоставима по значимости с созданием алфавита; по мнению ряда авторов, именно владение ИКТ сделало более применимым к нынешней цивилизации определение «информационное общество», которое потеснило термин «постиндустриальное общество», доминировавший ещё недавно в научной литературе. Умение применять ИКТ стало равносильно умению читать и писать в индустриальном обществе и резко провело социально-психологический раздел между владеющими и не владеющими ими людьми. Поскольку для современного общества характерно лавинообразное накопление знаний (информационный бум), то естественным стало появление новой концепции образования — «образование на протяжении всей жизни», которая предполагает, среди прочего, выработку умения принимать самостоятельные решения и умения общаться. Такая образовательная всеохватность предполагает выход за границы национальных государств, в единое пространство, являющееся одновременно экономическим, информационным и образовательным. Такая среда требует максимально эффективных международных коммуникаций. Информационные технологии выступают как оптимизирующий фактор в развитии необходимых навыков межкультурного общения. Глобальные сети, и в первую очередь Интернет, помимо практически безграничной коммуникации дают возможность неограниченного доступа к информации. Научиться использовать этот колоссальный ресурс, отбирать действительно ценное и нужное для оптимизации обучения — важный аспект, требующий внимания и изучения.

Наши педагоги стали чаще использовать компьютер в образовательно-воспитательном процессе. На сегодняшний день медиаоборудование становится всё более востребованным. Учителя постепенно оценивают преимущества компьютера для совершенствования методики урока.

Итак, использование компьютера — мощное средство для создания оптимальных условий работы на уроке, но оно должно быть целесообразно и методически обосновано. ИТ следует использовать только тогда, когда это дает неоспоримый педагогический эффект и ни в коем случае нельзя считать применение компьютера данью времени или превращать его в модное увлечение.

Наше исследование показало, что использование образовательных электронных изданий на уроках геометрии дает также возможность воспроизводить на дисплее не только результат, полученный определенным образом, построение, но и сам процесс построения. Это имеет огромное значение для восприятия и понимания ситуации в целом.

Использование ИКТ в учебном процессе — один из способов повышения мотивации обучения. ИКТ способствуют развитию творческой личности не только обучающегося, но и учителя, помогают реализовать главные человеческие потребности — общение, образование, самореализацию. Внедрение ИКТ в образовательный процесс призвано повысить эффективность проведения уроков, освободить учителя от рутинной работы, усилить привлекательность подачи материала, осуществить дифференциацию видов заданий, а также разнообразить формы обратной связи [3].

Использование ИКТ открывает дидактические возможности, связанные с визуализацией материала, его «оживлением», возможностью совершать визуальные путешествия, представить наглядно те явления, которые невозможно продемонстрировать иными способами, позволяет совмещать процедуры контроля и тренинга.

При изучении темы «Поворот» новое понятие преобразования фигур закрепляется при выполнении задания на компьютере, например, изобразить колобка, который катится по тропинке (рис. 3).

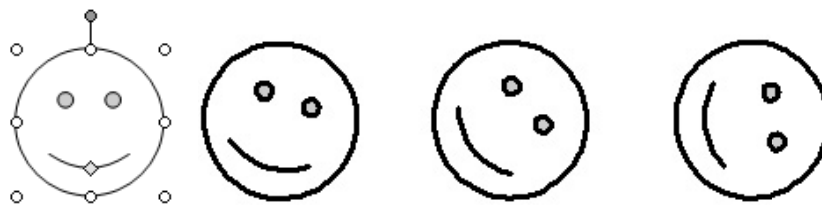


Рисунок 3. Изображение поворота коlobка

При изучении «Векторов на плоскости» очень часто необходимо изобразить коллинеарные векторы, т.е. два ненулевых вектора, лежащих на одной прямой или на параллельных прямых.

С помощью программных средств построение двух коллинеарных векторов выполняется достаточно просто (рис. 4).

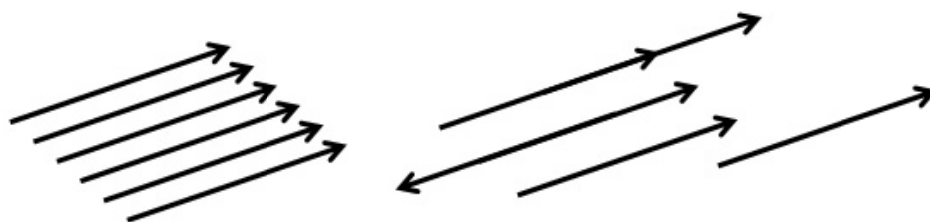


Рисунок 4. Векторы на плоскости

При этом копия любого объекта (линия, фигура, стрелка и др.) вставляется рядом с оригиналом, и его направление, как правило, сохраняется.

На уроке геометрии в 9 классе на тему «Элементы стереометрии» учащиеся просматривали видеоролик «Объемные фигуры», представляющий, где в окружающем мире встречаются объемные фигуры (рис. 5).

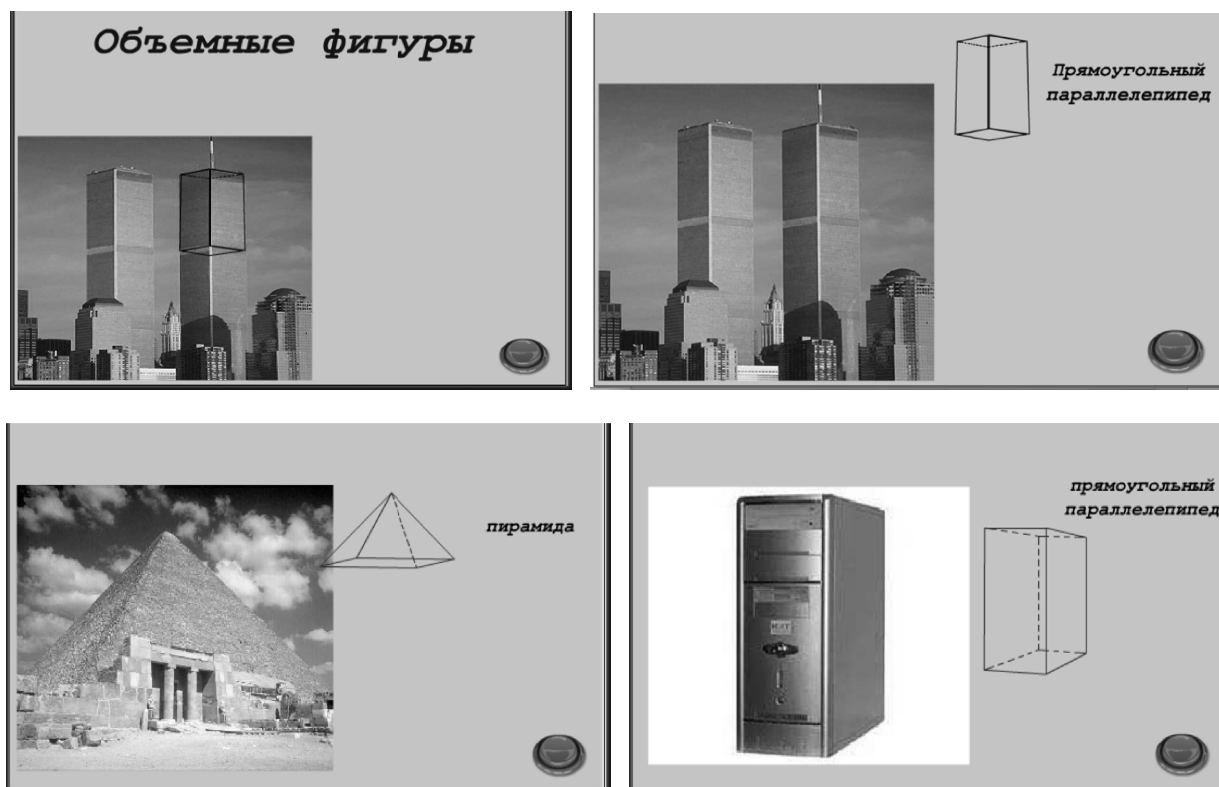


Рисунок 5. Объемные фигуры

Добавление мультимедийного фрагмента позволило представить учащимся объекты, которые в реальности показать невозможно. На вводном уроке по стереометрии формирование представления учащихся о связи пространственных фигур с окружающим миром играет большую роль в их будущей деятельности.

Обучаемого легче заинтересовать и обучить, когда он воспринимает согласованный поток звуковых и зрительных образов, причём на него оказывается не только информационное, но и эмоциональное воздействие. Мультимедиа создаёт мультисенсорное обучающее окружение. Привлечение всех органов чувств ведёт к исключительному росту степени усвоения материала по сравнению с традиционными методами. Обучение с использованием аудиовизуальных средств комплексного предъявления информации является наиболее интенсивной формой обучения. Индивидуальная диалоговая коммуникация с помощью видео-, графических, текстовых и музыкально-речевых вставок настолько интенсивна, что максимально облегчает процесс обучения. Решение проблемы соединения потоков информации разной модальности (звук, текст, графика, видео) делает компьютер универсальным обучающим и информационным инструментом практически в любой отрасли знания и человеческой деятельности. И это не случайно, поскольку по данным ЮНЕСКО при аудиовосприятии усваивается только 12 % информации, при визуальном — около 25 %, а при аудиовизуальном — до 65 % информации.

Важным условием реализации возможностей ИКТ в школе являются: оборудование компьютерного класса, желательно наличие локальной сети и выхода в Интернет; готовность учителя к применению ИКТ в образовательном процессе.

Следует отметить, что применение ИКТ целесообразно с применением с другими обучающими технологиями, не отрицая, а взаимно дополняя друг друга.

Практика проведения уроков с использованием ИКТ-технологий показывает, что они имеют большее коррекционное воздействие, чем обычные. Учащиеся на таких уроках более активно и охотно включаются в работу, заметно увеличивается время, в течение которого учащиеся готовы и хотят сосредоточенно и самостоятельно выполнять необходимые для усвоения темы задания.

Учащиеся, владеющие приёмами работы в сети, имеют ряд преимуществ: поиск нужного материала идёт быстрее, чем, например, в библиотеке; можно сказать, что результаты поиска гарантированы; повышается актуальность получаемой информации; учащиеся приучаются систематизировать данные, выделять главное, ориентироваться в больших объёмах информации. Сегодня можно и нужно активно использовать возрастающий интерес школьников к компьютеру и Интернету, направить этот интерес в нужное русло.

Таким образом, компьютерные телекоммуникации — это не только мощное средство обучения, позволяющее обучать работе с информацией, но, с другой стороны, компьютерные телекоммуникации — это особая среда общения людей друг с другом, среда интерактивного взаимодействия представителей различных национальных, возрастных, профессиональных и других групп пользователей, независимо от их места нахождения. К сожалению, многие существующие методики эффективного использования телекоммуникационных технологий в процессе обучения школьников до сих пор не в полной мере используются учителями. Современный учитель должен, помимо умения работать с новейшими компьютерными технологиями, иметь представление о возможных способах их использования в учебном процессе. Опыт теоретического и практического освоения учителями различных методик использования телекоммуникационных технологий в процессе обучения мог бы стать основой для повышения эффективности и качества обучения, формирования и дальнейшего совершенствования своего профессионального мастерства.

Список литературы

- 1 Бидайбеков Е.Ы. Создание и использование образовательных электронных изданий и ресурсов: учеб.-метод. пособие / Е.Ы. Бидайбеков, С.Г. Григорьев, В.В. Гриншкун. — Алматы: КазНПУ, 2006. — С. 25–30.
- 2 Рыжик В.И. Геометрия и практика / В.И. Рыжик // Математика в школе. — 2006. — № 6. — С. 9–17.
- 3 Розов Н.Х. Некоторые проблемы методики использования информационных технологий и компьютерных продуктов в учебном процессе средней школы / Н.Х. Розов // Информатика. — 2005. — № 6. — С. 26–29.

М.Б. Мақамбаев, Қ.Е. Кервенев

Геометрияны оқытуды жетілдіруде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың білім беру құралдары

Мақалада оқу үрдісінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) құралдарын енгізу арқылы геометрияны оқытудың тиімділігін арттыру қарастырылды. Авторлар АКТ білім беру саласындағы елеулі орнын көрсетті. Геометрия сабақтарында оқытудың жаңа технологияларының балаларға әсері жөніндегі қырлары айқындалған. Психологиялық-педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерге талдау жүргізу арқылы геометрия сабақтарының оқу-әдістемелік кешендері әзірленіп, интернет-ресурстарын да қолдану жолдары жинақталған. Білім беретін электронды басылымдарды таңдаудан оқушылардың білім сапасының тәуелді екені көрсетілді. Авторлардың тұжырымы бойынша, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды оқу үрдісінде қолдану пән мұғалімдерінің сабақты жоғары деңгейде беруіне және оқушылардың танымдық қызметінің артуына септігін тигізетіні баяндалды.

Кілт сөздер: ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, геометрияны оқыту, заманауи технологиялар, білім берудегі электронды басылымдар, мультимедиа, оқу үдерісі, программалық өнім, практикалық дағды, қолданбалы деңгей, дидактика.

M.B. Makambaev, K.E. Kerveney

Educational facilities of informatively-communication technologies are in perfection of educating of geometry

In article is considered questions of use of information and communication technologies relevant today in the course of training of geometry at school. Are shown by authors that information and communication technologies play a significant role in education. Aspects influence on children of use of new technologies at geometry lessons are marked out. On the basis of the carried-out analysis of psychology and pedagogical and methodical literature geometry lessons with use of an educational and methodical complex and also with application of the Internet have been developed. Stages of the developed electronic book of problems on geometry which use is focused on the solution of tasks with practical contents, a basis him are shown have made the computer models of geometrical tasks which are one of powerful tools of presentation. Authors have drawn conclusions that pupils at such lessons more actively and willingly get into gear, time during which pupils are ready considerably increases and want to carry out with concentration and independently task subjects, necessary for assimilation. Need of use of information and communication technologies for educational process by subject teachers for ensuring high level of teaching and increase in cognitive activity of pupils is proved.

Keywords: of informatively-communication technologies, educating of geometry, modern technologies, educational electronic editions, multimedia, educational process, software products, practical skills, applied level, didactics.

References

- 1 Bidaibekov, E.Y., Grigorev, C.G., Grinshkun, V.V. (2006). *Sozdanie i ispolzovanie obrazovatelnykh elektronnykh izdaniy i resursov [Creation and use of educational electronic editions and resources]*. Almaty: KazNPU [in Russian].
- 2 Ryzhik, V.I. (2006). *Heometriia i praktika [Geometry and practice]*. *Matematika v shkole – Mathematics at school*, 6, 9–17 [in Russian].
- 3 Rozov, N.H. (2005). *Nekotorye problemy metodiki ispolzovaniia informatsionnykh tekhnolohii i kompiuternykh produktov v uchebnoy protsesse srednei shkoly [Some problems of a technique of use of information technologies and computer products in educational process of high school]*. *Informatika – Computer science*, 6, 26–29 [in Russian].

Ә. Тусупбекова¹, Е. Тусупбеков², П. Ишанов³

¹Қарағанды мемлекеттік техникалық университеті, Қазақстан;

²ҚР ИМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы, Қазақстан;

³Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қазақстан
(E-mail: elmira-mak@mail.ru)

Болашақ мамандардың кәсіптік мәдениетін қалыптастыруда тұлғалық-бағдарланған қатынастың орны

Мақала мазмұнында тұлғалық-бағдарланған қатынастың әмбебап, мінсіз процесс болып табылатынын түсіндіруге мүмкіндік беретіндігі, ақпаратты алу және түрлендіру көзі, адамдар арасында байланыстарды орнату және дамыту процесі болып табылатындығы ғылыми тұрғыдан негізделді. Қатынас арқылы адамдар іс-әрекетінің әр түрлерін ұйымдастыру, тәжірибесімен, білімдерімен, еңбек нәтижелерімен алмасу, өзара түсіністікке қолжеткізу, мақсатқа сәйкес әрекеттер бағдарламасын жасау, бір-біріне өзара әсер ету мәселелері мен зерттеушілердің көзқарастары қарастырылды. Олардың қатынас мәнін өзара әрекетті, өзара түсіністікті, өзара әсерді қамтамасыз ететін, мақсатқа бағытталған және ақпараттық-энергетикалық процестердің өзгеше жүйесі ретінде анықтауға болатындығы тұжырымдалды.

Кілт сөздер: қатынастың түрлері, болашақ мамандар, педагогикалық ғылым, педагогикалық мәдениет, оқу-тәрбие процесінің ерекшеліктері, қалыптастыру проблемасы, тұлғаның педагогикалық мәдениеті, тұлға мәдениеті, педагогикалық бағытталған қатынас, тұлғалық қасиеттерінің жиынтығы.

Бүгінгі күні білім беру жүйесінде болашақ мамандарды даярлау саяси, экономикалық және мәдени салаларда жаңа қоғамдық қатынастарға өту жағдайларына ие болуда. Ғаламдандыру күннен күнге өсіп келе жатқан халықаралық бәсекелестік қоғамда болып жатқан өзгерістердің ауқымы мен қарқынының өсуі білім беру саласының, мемлекет дамуының басты факторына айналуына себеп болды. Ұлтымыздың ұлы ұстазы Ахмет Байтұрсынов «Білім біліктілікке жеткізер баспалдақ, ал біліктілік сол білімді іске асыра білу дағдысы», — деп бекер айтпаған. Қазіргі таңда еліміздегі білім беру жүйесінің ең басты міндеті — білім берудің ұлттық моделіне өту арқылы жеке тұлғаның білім деңгейін халықаралық дәрежеге жетелеу.

Қазақстан Республикасындағы Білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «Қазақстандағы білім беру реформаларының ортақ мақсаты білім беру жүйесінің жаңа әлеуметтік-экономикалық ортаға бейімделуі болып табылады», делінген. Жеке тұлғаның дамуының, мәдениаралық алмасулардың, пікірін еркін білдірудің, жаңашыл жобаларды, шығармашылық ойларды іске асырудың түпқазығы ретінде Қазақстанда қолайлы орта қалыптасқан. Бұл, өз кезегінде, жас ұлттың талаптары мен қызығушылығына барынша жауап беретін білім берудің прогрессивті жүйесін қалыптастырумен анықталады. Осылайша, Қазақстанның қазіргі даму кезеңінде білім беру негізгі роль атқарады [1; 7].

«Қазақстан Республикасының 2005–2010 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында» орта білім берудің мақсаты — алған білімінің, кәсіби дағдыларының негізінде өмірдің өзгермелі жағдайларында еркін бағдарлай алатын, өзінің білімін дамытуға, сол алған білімі арқылы өз мүмкіндіктерін іске асыруға және адамгершілік тұрғыда өз бетінше дұрыс, жауапты шешім қабылдауға қабілетті тұлға қалыптастыру екендігі баса айтылған.

Демек, Білім беру туралы тұжырымдамада белгіленген артықшылықтарға сәйкес, мемлекеттің әлеуетін анықтайтын бәсекеге қабілетті, құзыретті мамандарды даярлау білім беру жүйесінің ерекше міндеті деп аталған [2; 30].

Осы орайда даярлық деңгейі жоғары мамандар үшін педагогикалық даярлықсыз және педагогикалық білім, дағдылар мен шеберліксіз мүмкін болмайтын тәрбие беру функцияларын орындайтын жүйені қажет етеді, яғни, ол тұлғаның жалпыланған сипаттамасын анықтайтын педагогикалық мәдениет болып табылады. Сондықтан, жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру процесінде тиімді өзара әрекеттесу үйлесімді, табандылықты қажет ететін қабілеттілігін көрсетеді.

Біз аталған проблемаға назар аударған Г.М. Андреева, И.А. Зимняя, Е.И. Исаев, Е.И. Рогов, В.В. Рыжов, В.И. Слободчиков, И.П. Шкуратова және тағы басқа ғалымдардың ғылыми зерттеулерінде қатынас тендессіз іс-әрекет, ерекше текті іс-әрекет түрінде берілгендігін анықтадық.

Мысалы, Г.М. Андреева әртүрлі көзқарастарды қоса отырып, қатынастың кез келген түрлері дегеніміз — адамдардың бірлескен іс-әрекетінің ерекше түрлері деп атап өтеді: адамдар әртүрлі қоғамдық функцияларды орындау процесінде жай ғана араласпайды, сонымен бірге олар қандай да бір іс-әрекетке қатынасады, іс-әрекеттің қатынас арқылы жай ғана ұйымдастырылмайтыны жөнінде онда адамдар арасында жаңа байланыстар пен қатынастар пайда болады. «Қатынас дегеніміз — адам қатынастарының бүкіл жүйесін іске асыру... Қатынасыз адамзат қоғамын болжау мүмкін емес. Қатынас онда тұлғаларды цементтеу тәсілі ретінде және сонымен бірге осы тұлғалардың өздерінің даму тәсілі ретінде болады» [3].

Сондай-ақ қатынас пен іс-әрекет ұғымдарының ара қатынасын Р.С. Немов қарастырған [4]. Ғалымның пікірінше, адамның белсенділігі түрлері ретінде іс-әрекет пен қатынас арасында айырмашылықтар бар болады. Әдетте, іс-әрекет нәтижесі қандай да бір материалдық немесе идеалды өнімді (бұл — идеяны, ойды тұжырымдау) жасау нәтижесі болып табылады. Қатынас қорытындысы — адамдардың бір-біріне өзара әсер етуі, іс-әрекет — адамды дамытатын белсенділік түрі ретінде, ал қатынас оны тұлға ретінде қалыптастыратын белсенділіктің зияткерлік түрі болады. Іс-әрекет — адамның дербес түрленуіне, ал қатынас оның зияткерлік дамуына қатысады. Осының нәтижесінде, Р.С. Немов бойынша, іс-әрекеті және қатынасты адамды дамытатын әлеуметтік белсенділіктің өзара байланысқан жақтары ретінде қарастыруды керек етеді.

Ал, И.А. Зимняяның анықтамасы бойынша, қатынас — бұл «төтенше кең және сыйымды ұғым. Бұл ұғынылған және ұғынылмаған вербалды байланыс, ақпаратты беру және қабылдау, бұл барлық жерде және ылғи да байқалады. Қатынас көп жүзді: оның көптеген нысандары мен түрлері бар». Ол «қатынастың өзі іс-әрекет емес, ал қоғамдық-еңбек қатынастарында іс-әрекеттің әр түрлерімен айналысатын адамдардың өзара әрекеттесу нысаны» деп айрықша баса айтады. Өзара әрекеттесу нысаны адамдар іс-әрекетінің қоғамдық-коммуникациялық сферасында пайдаланылатын құралдарға байланысты болады. Адамның тіршілік әрекетінің жалпы мақсатының өзгеруіне байланысты әрекеттесудің өзара байланысқан және өзара қамтамасыз етілген үш сферасы ерекшеленеді: қоғамдық-өндірістік (еңбек), танымдық (таным) және қоғамдық-коммуникациялық (қатынас) [5].

Психологияда қатынас «ақпаратпен алмасу, бірыңғай өзара әрекеттесу стратегиясын жасау, басқа адамды қабылдау және түсіну кіретін, адамдар арасында бірлескен әрекеттің қажеттіліктерімен тудырылатын байланыстарды анықтаудың және дамытудың күрделі көп жоспарлы процесі» ретінде түсіндіріледі [6].

Жалпылай келгенде, қатынастың әмбебап, мінсіз процесс болып табылатынын түсіндіруге мүмкіндік береді, ол ақпаратты алу және түрлендіру көзі, адамдар арасында байланыстарды орнату және дамыту процесі болып табылады; қатынас арқылы адамдар іс-әрекетінің әртүрлерін ұйымдастырады, тәжірибесімен, білімдерімен, еңбек нәтижелерімен алмасады, өзара түсіністікке қолжеткізеді, мақсатқа сәйкес әрекеттер бағдарламасын жасайды, бір-біріне өзара әсер етеді. Қарастырылған көзқарастарды біріктіріп, қатынас мәнін өзара әрекетті, өзара түсіністікті, өзара әсерді қамтамасыз ететін, мақсатқа бағытталған және ақпараттық-энергетикалық процестердің өзгеше жүйесі ретінде анықтауға болады, олардың барысында серіктеске және шындыққа қатысты айқындалатын, мәдениет пен адамдардың қауымдастығы негізін құрайтын, танымдық және эмоциялық-бағалау сипатты ақпаратпен алмасу болады.

Қатынас шарттарына байланысты іс-әрекеттің ерекше түрі ретінде, іс-әрекеттің шарты ретінде, іс-әрекеттің бір бөлігі ретінде, құрал ретінде немесе белсенділіктің дербес нысаны ретінде, зияткерлік және адамгершілік даму негізі ретінде алға шығады. Мәселен, қатынастың жеке және әлеуметтік сипатта болуы оның, субъект-субъектілік, субъект-объектілік, объект-субъектілік, объект-объектілік болуы мүмкін екенін көрсетеді.

Демек, қатынасқа көзқарасты жалпылайтын болсақ, онда педагогикалық қатынастың талаптары оқу-тәрбие процесінің ерекшеліктерін ескеруді қажеттенеді.

Зерттеу барысында, анықтағанымыз бойынша, әлі күнге дейін мектептің, жоғары оқу орындарының және педагогикалық ғылымның педагогикалық мәдениетті қалыптастыру міндетіне көңіл бөлмеген деп пайымдау артық десек, онда оқушыларды, студенттерді және болашақ мамандарды тәрбиелеу олардың педагогикалық мәдениетін қалыптастырудың бірыңғай тұжырымдамасы, оның әдістемелік қамтамасыз етілуі, тарихи-педагогикалық талдауы жеткіліксіздігінен көреміз. Сондықтан біздің қоғамда педагогикалық мәдениетті қалыптастыру проблемасы білім беру саласындағы басым бағыттардың бірі болып отыр.

Анықталған проблеманы зерделеу үшін оны мәдениет теориясы бойынша әдебиетте анықтауға қандай амалдар бар болатынын айқындау қажет. Кейбір зерттеушілер оны — адамның әрекет ету тәсілі, басқалары — адам шығармашылығының процесі ретінде, үшіншілері — адам іс-әрекетіндегі маңызды күштерді іске асыру шарасы мен тәсілі ретінде, төртіншілері құндылықтар жүйесі және оларды іске асыру процесі ретінде анықтайды.

Атап кететін бір жайт, ол, әрине, біз А.В. Стремouxовтың пікіріне қосылатындығымыз, яғни «мәдениет» ұғымына Ю.П. Ожегов те аса сәтті анықтама берді: «Мәдениет — бұл адамдардың әлеуметтік құндылықтардың дамуын меңгеру бойынша шығармашылық әрекетінің тәсілі және нәтижелері, онда қоғам мен тұлғаның прогресі айқындалады және олардың арқасында қамтамасыз етіледі». Басқаша айтқанда, мәдениет, айталық, іс-әрекеттің заңды немесе педагогикалық және оған ұқсас түрлерімен қатар, оның ерекше түрі ретінде емес, оның кез келгенінің сапалық сипаттамасы ретінде қарастырылды. «Мәдениет қоғамдық өмірдің бөліктерінің бірі, адамдар өмірінің жеке сферасы болмайды. Мәдениет — олардың сапалық сипаттамасы ретінде қоғамдық өмірдің барлық салаларына тән».

Тұлға мәдениеті — бұл оның маңызды күштерін, материалдық және рухани құндылықтарды жасау және тұтыну бойынша шығармашылық іс-әрекетінде оларды іске асыру тәсілдерін дамытудың жоғары дәрежесі. Демек, тұлға мәдениеті маңызды күштердің бар болуымен және олардың даму дәрежесімен сипатталады. «Адамның маңызды күштері» деген не? — деген сұрақ туындайды.

Өз кезегінде адамның маңызды күштерінің тең оның іс-әрекетіне ғана және, ең алдымен, еңбегінде айқындалуы мүмкін екендігі туралы куәландырады. Адам әлемді тек еңбек арқылы түрлендіреді және өзінің күштері мен қабілеттерін заттандырады. Осыдан «іс-әрекет» категориясы «мәдениет» категориясынан ажыратылмайды, не болмаса «ол мәдениет механизмі — әлеуметтік тәжірибені жалпылау және бекіту нәтижелері мен құралдары арқылы программаланады және жүзеге асырылады». Осыдан «әрекеттесу тәсілі» ұғымы теорияны негіздегенде және мәдениет феноменін сипаттағанда базалық категория ретінде қабылдануы тиіс екендігі шығады.

Маңызды мәселенің бірі, бұл, әрине, мәдениетті зерделеу, адамның жеке ерекшелігін қарастыра отырып, педагогикалық мәдениетті дамытудың негізгі бағыттарын да заңға сыйымды қамтамасыз етті. Кез келген азамат іс-әрекетінде және қатынас процесінде оқыту, тәрбиелеу және, әрине, мәдениет тұрғысында ең жақсысын алуға тырысады. Берілген жағдайда мәдениеттің дамуы тұлғаның қоғамдық тіршілік әрекетінің кез келген саласында дамуымен сәйкес келеді.

Жоғарыдағы негізделген мазмұнға сәйкес, тұлғаның педагогикалық мәдениетін талдау оның әдіснамалық мәні үшін қажет. Философиялық білім құрылымының түсінігін, зерттеу тақырыбының өзгешелігін назарға алып, әдіснамаға, гносеологияға, диалектикалық логикаға, әлеуметтік философияға, сондай-ақ ғылым философиясына сүйенеміз. Зерттеу негізіне таным теориясының, философиядағы ғылыми таным теориясының маңызды сипаттамасы қабылданған. Бұл жерде адамзат факторы рөлінің жоғарылауымен мәдениет максиологизациясы тенденциясы, оған жақсы қасиеттер беру байланысқан. Мұнда мәдениет құндылықтар жүйесі және оларды іске асыру процесі ретінде айқындалады.

Философ-ғалымдар мәдениет ұғымында әр түрлі бөлімдерді ерекшелейді — бұл рухани және материалдық бөлімдер. Осыдан алғанда, материалдық мәдениеттің адам іс-әрекетінің бүкіл сферасын, оның нәтижелерін, қоғамның материалдық өмірінің және адамның жеке тіршілік ету жағдайларын тудыратынның барлығын қамтитыны шығады, ол өндірістік күштердің даму деңгейімен, қоғамның экономикалық құрылысымен анықталады, рухани мәдениеттің қалыптасу және даму базасын атқарады.

Қазіргі уақытта әдебиетте кездесетін анықтамаларды кез келген тарихи кезеңге бөліп қарастыруға болады. Сондай-ақ маманның педагогикалық мәдениетіне сапалы жаңа талаптар қойылады. Басқаша айтқанда, педагогикалық іс-әрекет ретінде 20–25 жыл бұрын саналғанды және қазір саналатынды бірдей анықтауға болмайды. Жүйелік-құрылымдық амалдың зерделенетін құбылыстарға қойылатын талаптары және зерттеу міндеттері бізді, оларды бір мезгілде пән ретінде де, тәрбие берудің нәтижесі ретінде де қарастырып, онда оның құраушыларының маңызды элементтерін көрсету арқылы педагогикалық іс-әрекет анықтамасын шекті нақтыландыру қажеттілігіне келтірді.

Философиялық және психология-педагогикалық әдебиеттерде тұлғаның педагогикалық мәдениетінің құрылымына көзқарастарда анықталған бірлік қалыптасты. Біздің ойымызша, кездескен айырмашылықтар түбегейлі емес және негізінде олардың көптігі туралы айтылады.

Педагогикалық мәдениеттің негізгі элементтеріне психология-педагогикалық білім және білімдарлық; педагогикалық бағытталғандық (өзгеше кәсіптік қатынастар, көзқарастар мен нанымдар жүйесі); педагогикалық бағытталған қатынас және тәртіп; оқу және тәрбие берудің нәтижелі және шығармашылықпен үйлестіре білу; тәрбиелеушінің педагогикалық іс-әрекетіндегі кәсіби маңызды тұлғалық қасиеттерінің жиынтығы; үнемі өзін-өзі кемелдендіруге ұмтылу (өздігінен білім алу және өзін-өзі тәрбиелеу) және т.б. жатады.

Білімділік мәдениеттіліктің маңызды алғышарты болғанымен, бұл екі ұғымның арасында елеулі айырмашылық, белгілі алшақтық, кейде тіпті қайшылық бар. Ғылымның бет алды дамуы, шектелмеген техникалық әрекет мәдениетке үлкен нұқсан келтіруі мүмкін. Тек жоғары деңгейде мәдениеті бар өркениет ғылым мен техниканың дамуындағы теріс салдарларды бейтараптандыра алады. Егер біз ғылым арқылы шындықты ашсақ, өнер арқылы әсемдікке ұмтыламыз, ал моральдік таным арқылы — жақсылық пен жамандықты айырамыз.

Отандық ғылымда қатынас бұрыннан әлеуметтік психологияның базалық категориясы болған және танымдық, эмоциялық-бағалау және басқа ақпаратпен алмасу мақсатында екі немесе одан көп адамның өзара әрекеттесуі ретінде анықталған, қатынас дербес зерттеу объектісі ретінде біршама жақында ғана бөлінді. Қатынас зерттеу тақырыбынан алдымен танымдық процестерді, сонан соң жалпы алғанда адамның тұлғасын зерделеу тәсіліне, қағидасына айналды.

Жалпы белгілі болғандай, қатынастың эмбебап, мінсіз процесс болып табылатынын түсіндіруге мүмкіндік береді, ол ақпаратты алу және түрлендіру көзі, адамдар арасында байланыстарды орнату және дамыту процесі болып табылады; қатынас арқылы адамдар қызметтің әр түрлерін ұйымдастырады, тәжірибесімен, білімдерімен, еңбек нәтижелерімен алмасады, өзара түсіністікке қолжеткізеді, мақсатқа сәйкес әрекеттер бағдарламасын жасайды, бір-біріне өзара әсер етеді. Қарастырылған көзқарастарды біріктіріп, қатынас мәнін өзара әрекетті, өзара түсіністікті, өзара әсерді қамтамасыз ететін, мақсатқа бағытталған және ақпараттық-энергетикалық процестердің өзгеше жүйесі ретінде анықтауға болады, олардың барысында серіктеске және шындыққа қатысты айқындалатын, мәдениет пен адамдардың қауымдастығы негізін құрайтын, танымдық және эмоциялық-бағалау сипатты ақпаратпен алмасу болады.

Қатынасты қарастырғанда берілген категорияның қызмет контекстінде зерделенетінін есепке алу қажет. Сөздің тар мағынасында қызмет деп қоршаған әлемге белсенді қатынастың өзгеше адамдық нысаны түсіндіріледі, оның мазмұнын мақсатқа сәйкес өзгеруі және түрленуі құрайды; кең мағынасында тек қоршаған ортаға ғана емес, сонымен бірге адамның өзіне бағытталған, мақсатты болжайтын шығармашылық белсенділік түсіндіріледі. Қызметтің берілген анықтамасынан шығатыны: қызметтің негізгі мазмұны әлемнің (сыртқы немесе ішкі) мақсатқа сәйкес өзгеруі және түрленуі болып табылады. Бірақ мақсатқа сәйкестілік пен түрленуді ылғи да қатынастың мазмұндық сипаты деп тануға болмайды. Қатынастың белгілі түрлері болады, оларда тап мұндай қызмет болмайды.

Қатынастың белсенді сипатын көрсететін категориялардың бірі «өзара әрекеттесу» категориясы болып табылады, ол бірыңғай мақсатқа бағыныштылықпен, мақсатты болжаумен байланысты емес, сонымен бірге қатынас процесінің екі бағыттылығын және нақтылығын көрсетеді. Бірақ кез келген өзара әрекеттесу қатынастарсыз болмайды. Адамзат қатынастарының айқындалуы ретінде қатынастың карама-қайшы, екіжақты сипаты болады, ол бір мезгілде объективті де, сонымен бірге субъективті жанамаланған процесс ретінде болады, себебі нақты тіршілік әрекетінде адам қоғамның «өнімі» ғана емес, сонымен бірге оны жаратушы болып табылады.

Қатынас қоғамдық қатынастардың айқындалуы тұлғалық нысаны болып табылады, сонымен бірге оларға келтірілмейді, ол бір мезгілде тұлғааралық, ұлтаралық қатынастардың ақиқаты ретінде болады. Объективті сипаттама адамзат қатынасының қоғамда қалыптасқан қатынастар жүйесімен анықталуынан ғана емес, сонымен бірге оның адам үшін адам санатына енуге байланысты емес қажеттілік болып табылуынан айқындалады, объективті қажеттілік субъектіленеді, жеке қажеттілік болады. Қатынас бір мезгілде адамдар бірігуінің объективті қажеттілігі ретінде де, олардың субъективті қажеттілігі ретінде де алға шығады. Адамның өзінің субъективтілігін, адам ретінде өзіне көзқарасын сезінуі қатынасқан да, басқа адамдардың сезінуі арқылы болады.

Ол педагогикалық қатынасты оқытушының білім алушылармен кәсіптік қатынасы ретінде қарастырады, сонымен бірге студенттердің бойында оңтайлы өзара қатынастарды қамтамасыз ету, ұжымдағы әлеуметтік-психологиялық процестерді басқару, меншікті қатынас пен тәртіпті иелену шеберлігін қалыптастыруға басты назар аударады, бұл білім беру процесіне қатысушылардың

эмоциялық-адамгершілік көңіл-күйіне белгілі түрде әсер етеді. Осыдан педагогтың кәсіптік шеберлігі — педагогикалық қатынас процесінде білім алушыларға әсер етудің теңдессіз қабілеті ерекшеленеді.

Оқу-тәрбие процесіндегі педагогикалық қатынастың жетекші ролін атап өтіп, оған, адамдар арасындағы байланыстарды анықтауға қарағанда, аса маңызды функцияны береді, атап айтқанда, «педагогикалық қатынас әр түрлі коммуникациялық құралдардың көмегімен іске асырылатын және педагогикалық этиканың қолданылып жүрген нормалары шеңберінде әрекет ететін педагогикалық міндетті шешуге бағытталған, күрделі коммуникациялық өзара әрекеттер жүйесімен беріледі [39]; педагогикалық қатынастың өзгеше ерекшеліктерін ерекшелейді, ол:

- оқу міндеттерін шешу құралы ретінде;
- тәрбие процесінің әлеуметтік-психологиялық қамтамасыз етілуі ретінде;
- тәрбиелеу мен оқыту табыстылығын қамтамасыз ететін педагог мен тәрбиеленушілердің өзара қатынастарын ұйымдастыру тәсілі ретінде;
- білім алушылардың әлеуметтік тәртібін қалыптастыру факторы ретінде болады.

Аталған ерекшеліктер оқу-тәрбие процесінің негізгі мазмұнын өзіне алатындықтан, қатынас педагогикалық қызметтің негізін құрайды деп айтуға болады.

Бүгінгі таңда педагог-ғалымдар, психологтар берілген ұғымды анықтауға әртүрлі талпыныстарды қолданады. Т.И. Кулыпина білім берудегі тұлғалық-бағдарланған амал баланың тұлғасын дамытуға негізделеді деген тұжырымға келеді, оған өзара байланысқан екі жоспар кіреді: ол адамның ішкі, мәнді, табиғи, әмбебап қасиеттерінің өздігінен ашылуы ретінде және тұлғаның құндылықтары жүйесінің қалыптасуы ретінде көрсетіледі.

Біздің ойымызша, тұлғалық-бағдарланған білім берудің мақсаты адамды қалыптастыру және тіпті тәрбиелеу емес, табу, қолдау, адамдағы адамды дамыту және онда өзін-өзі көрсету, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі қорғау, өзін-өзі тәрбиелеу және өзіндік тұлғалық бейненің қалыптасуы және адамдармен, табиғатпен, мәдениетпен, өркениетпен диалогты және қауіпсіз өзара әрекеттесу үшін қажетті басқа механизмдердің негізін қалау.

Тәрбиені азаматты қайта дамыту, мәдениет және адамгершілік адамы ретінде қарастыратын, тұлғалық-бағдарланған тәрбие тұжырымдамасын белгілі ғалым Е.В. Бондаревская ұсынады. Бастапқы калпын тәрбие қоғамдағы ілгерілетуші және тұрақтандырушы функцияларды орындайды: мәдениетті сақтау, еске түсіру және дамыту; ұрпақтар ауысуының тарихи процесіне қызмет көрсету, тұлғаның мәдениет субъектісі ретінде еркін дамуы, өзінің дамуы және тіршілік әрекеті үшін жағдайлар жасау. Автор тәрбие процесін мақсатқа бағытталған, екіжақты, ақпараттық-қызметтік, ұжымдық-шығармашылық, қатынастық, басқарылатын, тұлғаның рухани әлеміне жүгінген процесс ретінде ерекшелейді. Тәрбиедегі тұлғалық-бағдарланған амал білім алушының тәрбие процесінің белсенді субъектісі танылуын, тәрбие тиімділігінің жоғары көрсеткіші – субъектілік қасиеттердің қалыптасқандығын білдіреді. Тұлғаның осы қасиеттерінің қалыптасуына білім беру мен тәрбиелеудің адамгершілік негіздерін, яғни педагогикалық процесті ізгілендіру, күшейту мүмкіндік туғызады.

Е.В. Бондаревская тұжырымы бойынша, тұлғалық-бағдарланған тәрбиені тұлғаны мәдени сәйкестендірудің, әлеуметтік бейімделуінің және шығармашылық өзін-өзі көрсетуінің педагогикалық басқарылатын процесі ретінде анықтайды. Тұлғалық-бағдарланған тәрбиенің мақсаты мәдениет адамы болады, оның мәні руханилық болып табылады, руханилық негізі ретінде білім беру тәрбиенің құраушысы болады.

Қатынастың негізгі тәсілдері жалпылап қорытылған және өзара әрекет типтеріне байланысты топтарға біріктіріледі. Олардың тағайындалуы өз араларында ұқсас, бірақ қатынас түрі бойынша ерекшеленеді. Біріншісі басымдылығы бойынша – субъект-субъектілік, екіншісі негізінде субъект-объектілік болып табылады. Бірақ екеуі де тұлғалық-бағдарланған амалда іске асырылуы мүмкін.

Сондықтан кәсіптік мәдениеттің, кез келген басқа мәдениеттің сияқты, жетілу шегінің жоқ екендігін атап кету керек. Қоғамның дамуына қарай оның сапалық деңгейі және практикалық маңызы үнемі артып отырған және болашақта да артатын болады. Педагогикалық мәдениеттің қалыптасуы қоғамның барлық педагогикалық жүйесінің дамуы мен жұмыс істеуі үшін орасан зор мәні бар. Тұлғаның педагогикалық іс-әрекетіне әсер етіп, педагогикалық мәдениет сонымен бірге мемлекеттік қызмет орындарында, мекемелер мен қоғамдық ұйымдардың іс-әрекеттеріне де әсер етеді. Өзара азаматтардың арасында, адамдарда мәдениетке деген құрметті – тәрбиелеумен байланысты қыруар жұмыс жүргізу міндеті тұр.

Бүгінгі таңда жоғарғы оқу орындары болашақ мамандардың кәсіптік мәдениетін қалыптастырудағы тұлғалық-бағдарланған қатынасты жобалау теория мен практикадағы проблемалы

және жеткіліксіз әзірленген міндет болып табылады. Зерттеулердің басымдылығы, білім беру процесі субъектілерінің тұлғалық қатынасының ерекшеліктерін қозғамайды. Осыған орай, қазіргі гуманистік парадигма қағидалары іске асырылатын, білім алушының тұлғалық-кәсіптік дамуы үшін қажетті шарттар құрылатын амалды, болашақ мамандардың кәсіптік даярлығындағы тұлғалық-бағдарланған қатынасты жобалаудың басты фактор ретінде қарастыру қажеттігін негіздейміз.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Қазақстан Республикасындағы Білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана, 2010.
- 2 Концепция государственной политики в области образования // Учитель Казахстана. — 2005. — № 9.
- 3 Андреева Г.М. Социальная психология: учебник / Г.М. Андреева. — М.: Аспект Пресс, 1998. — 376 с.
- 4 Немов Р.С. Психология: [В 3 кн.]. Кн. 1: Общие основы психологии / Р.С. Немов. — М.: Знание, 2009. — 688 с.
- 5 Зимняя И.А. Педагогическая психология: учебник для вузов / И.А. Зимняя. — М.: Логос, 2004. — 384 с.
- 6 Краткий психологический словарь / под ред. А.В. Петровского. — М.: Инфра, 2005. — 213 с.

Э.Тусупбекова, Е.Тусупбеков, П.Ишанов

Роль личностно-ориентированного отношения в формировании профессиональной культуры будущего специалиста

В статье рассматриваются вопросы возможности раскрытия того, что коммуникация является универсальным, безупречным процессом, что это источник получения и преобразования информации, процесс создания и развития связей между людьми. С научной точки зрения обосновывается, что посредством коммуникации люди могут организовывать разные виды деятельности, обмениваться знаниями, опытом, трудовыми результатами, достигать взаимопонимания, разрабатывать программу действий в соответствии с целью, влиять друг на друга. На основе рассмотренных позиций суть коммуникации определяется в качестве особой системы целенаправленного и информационно-энергетического процесса, обеспечивающего взаимопонимание и взаимодействие.

Ключевые слова: виды коммуникации, будущие специалисты, педагогическая наука, педагогическая культура, особенности учебно-воспитательного процесса, проблема формирования, педагогическая культура личности, культура личности, педагогически ориентированная коммуникация, совокупность личностных качеств.

E.Tusupbekova, Ye.Tusupbekov, P.Ishanov

The role of the person-oriented relationship in the formation of the professional culture of the future specialist

Article allows to understand that communication is an universal, flawless process, it is a source for obtaining and transforming information, a process for setting and developing interaction between people. People create different actions through communication, exchange knowledge, experience, results of their work, reach an understanding, make a program corresponding to goals, influence on each other. Linking the reviewed opinions allows to define the communication as a goal-oriented, unique system of informational-energy processes, providing interaction, understanding and influence.

Keywords: types of communication, future specialists, pedagogical science, pedagogical culture, peculiarities of educational process, formation issue, personality pedagogical culture, culture of personality, pedagogical communication, personality traits.

References

- 1 Kazakstan Respublikasyndahy bilim berudi damytudyn 2011-2020 zhyldarha arnalhan memlekettik bahdarlamasy (2010) [The State Program of Education Development in the Republic of Kazakhstan for 2011-2020]. Astana [in Kazakh].
- 2 Kontseptsiiia gosudarstvennoi politiki v oblasti obrazovaniia (2005) [The concept of state policy in the field of education]. *Uchitel Kazakhstan – Teacher of Kazakhstan*, 9, 30 [in Russian].

- 3 Andreeva, G.M. (1998). *Sotsialnaia psikhologhiia [Social psychology]*. Moscow: Aspekt Press [in Russian]
- 4 Nemov, R.S. (2009). *Psikhologhiia: Obshchie osnovy psikhologii [Psychology: General principles of psychology]*. (Vol. 1-3, Vol. 1). Moscow: Znanie [in Russian].
- 5 Zimnyaya, I.A. (2004). *Pedahohicheskaiia psikhologhiia [Pedagogical psychology]*. Moscow: Lohos [in Russian].
- 6 Petrovskii, A.V. (Eds.). (2005). *Kratkii psikhologhicheskii slovar [Brief psychological dictionary]*. Moscow: Infra [in Russian].

Т.К. Самуратова

*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
(E-mail: samyratovatk@mail.ru)***Заманауи технологияларды көркем мәдениет негізінде қолданудың тиімділігі**

Мақалада «Дизайн» мамандығында заманауи технологияларды білім мазмұнына ендірудің педагогикалық-практикалық негіздері мен жүзеге асырылуы сұрақтары қарастырылды. Жеке тұлғаға бағытталған жағдайында оқыту үрдісінде заманауи технологияларды пайдалануда педагогикалық мақсаттар анықталды. Заманауи технологияларды пайдалана отырып, құрылымына, оқу материалының мазмұнына және оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың талаптары айқындалды. Мамандық пәндерінің мазмұнында жаңа технологияларды пайдалану базасында көркем мәдениет ерекшеліктеріне назар аударылады. Көркем өнер, көркем мәдениет, көркемдік таным мен шығармашылық білімнің дизайн өнеріндегі мәні ерекшеленді. Инновациялық технологияларды ақпараттық бейіндегі мамандарды даярлау барысында қолдану мүмкіндігі сипатталған. Инновациялық сабақтарды ұйымдастыру әдіс-тәсілдері мазмұндалды. Білім алушылардың көркем мәдениетін қалыптастыруда проблемалық оқыту, апталық, пікір сайыс, дебат, дөңгелек үстел, іскер-ойындар, ақпараттық технологияды қолдануға болады. Сондай-ақ тәжірибелік эксперимент жұмыстарының қорытындысы берілген.

Кілт сөздер: болашақ мамандарын даярлауда, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, көркем мәдениет, шығармашылық психология, инновациялық сабақ.

Болашақ дизайн мамандарын даярлауда, олардың жалпы танымын, құзыреттілігін дамытатын, жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда елеулі рөл атқаратын оқу түрлерінің, техникалық-технологиялық құралдарды қолдану маңызды шарттардың бірі. ҚР Білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының мақсатының бірі ... білім беру процесінің барлық қатысушыларының үздік білім беру ресурстары мен технологияларына тең қолжеткізуін қамтамасыз ету [1]. Сондай-ақ Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті — ұлттық және азаматтық құндылықтар мен практика жетістіктері негізінде, жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау, оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желіге шығу» [2]. Білімге негізделген экономика және қоғам, өмір бойы оқыту – бәсекеге қабілеттілік пен жаңа технологияларды қолдану проблемаларын шешудің, әлеуметтік бірлікті, тең мүмкіндіктер мен өмір сапасын жақсарту тәсілдері болуы тиіс. Сондықтан білім беру көпдеңгейлі, кадрлар даярлау сапасы халықаралық талаптарға сәйкес қамтамасыз етілуі, көркем мәдениет негізінде болашақ дизайн мамандарын дайындау маңызды:

– көркем мәдениет тұрғысынан маңыздылығы маманның жеке тұлғасы мен қызметіне деген осы заманғы объективті талаптармен сипатталады;

– жоғары мектептің педагогикалық үдерісінде жалпы және кәсіби деңгейін көтеретіндей бағыт-бағдар беру қажеттігін тудырады. Міне, осындай талаптар тұрғысынан жоғары білім берудің мән-мазмұнын қайта пайымдау, пәндерді оқытудың тұжырымдамалық негіздерін талдап жасау қажет.

Бүгінгі этномәдени дамудағы негізгі орын алатыны – ол ғылым мен мәдениеттің дамуына байланысты мәселе. Қоғамдағы жалпы әлеуметтік-экономикалық өзгерістермен қатар, білім беру саласында да жаңа бағыттарға бет бұрды. Соның айғағы батыста кеңінен қолданылып келе жатқан көпсатылы білім беру саласы көп тәжірибе жинақтағаны белгілі. Сондықтан Қазақстанның білім беру жүйесіндегі көпсатылы деңгейі жеке тұлға мен қоғам қажеттіліктерін қанағаттандыратын үздіксіз білім берудің ұлттық моделін қалыптастырады және оны дамытудағы стратегиялық басылымдылықтарды белгілейді, әлемдік білім кеңістігіне ықпалдастырады. Сондай-ақ маман кадрларды даярлаудың халықаралық білім үлгісіне жақындатуға мүмкіншілік жасайды. Демек, алдағы міндет — көпсатылы білім беру жүйесіндегі педагогикалық технологияларды жобалап, оқу процесіне енгізу.

«Педагогикалық технология дегеніміз — тәжірибеде жүзеге асырылатын белгілі бір педагогикалық жүйенің жобасы, ал педагогикалық жағдайларға сай қолданылатын әдіс-тәсілдер — оның бөлігі ғана», — деп көрсткен В.Беспалько [3].

Педагогикалық технология «оқу технологиясы», «білім технологиясы» деген ұғымдарымен баламаланған. Жоғары оқу орындарында мамандар даярлауда педагогикалық технология, білім берудің жаңа технологияларын енгізу проблемаларын (В.П. Беспалько, М.В. Кларин, В.Н. Монахов, педагогикалық технологияларды пайдалана білуге даярлау мүмкіндіктерін Қ.Қабдықайыров, Ж. Қараев және оның теориялық негіздерін Б.С. Гершунский, М.В. Николаева, С.В. Панюкова, Г.Д. Жангисина, В.А. Трайнев, Е.С. Полат, Н.А. Морева, Г.В. Лаврентьева, Г.К. Нургалиева, Е.Ы. Бидайбеков, Г.З. Халықова) ғалымдар өз зерттеулерінде кеңінен қарастырған.

Білім беру саласында жаңа технологияны қолдану мәселесі мен оқытудың педагогикалық жаңа технологияларын оқу үдерісінде әртүрлі жаңашыл технологияны енгізуге бағытталған оқу технологиясын қолдану ерекшеліктері ғалымдар еңбектерінде мазмұндалған. Осыған сәйкес болашақ дизайн мамандарын көркем мәдениет негізінде дайындаудың тұжырымдамасы құрастырылып, іс-тәжірибеден өткізілді.

Оқу үдерісінде жаңа технологияларды енгізу және оқытуда көркем мәдениет пен шығармашылық психологияны қолдану жөніндегі зерттеу бірқатар мәселелер жайлы айтуға мүмкіндік береді:

- білім мазмұнының жаңа ғылымдармен, басқа пәндермен байланысының жан-жақтылығы;
- көркем мәдениетті оқытуда қолданудың технологиясының толық зерттелмеуі;
- оқу-әдістемелік және электрондық құралдардың тапшылығы, болған жағдайда қазақ тілінде аз мөлшерде болуы т.б.

Жаңа технологияға көшу бүгінгі жоғары кәсіптік білім беру салаларына көшу әлемдік білім беру кеңістігіне ықпалдастыру арқылы жаңа өмірдің керегіне асатын, қоғам сұранысын қанағаттандыратын болашақ дизайн мамандарын дайындауға болатындығын, ол үшін дизайн өнерінде көркем мәдениетті жүзеге асыру, көркем мәдениетке баулу мәселелеріне көңіл қою білім берудің негізгі мақсаттарының біріне айналды.

Пән мазмұнында жаңа технологияларды пайдалану базасында көркем мәдениет негізінде болашақ дизайн мамандарын дайындауға назар аударылады.

«Дизайн» мамандығында пәндерді оқытуда көркем мәдениет негіздерін қолдану – қоршаған орта, дүниені, әлемдегі өмір шындығын көркемдік тану деп түсіндірілді. Көркемдік тану шығармашылық іс-әрекетте танылады және оқытуда «мәдениет», «өнер», «дизайн өнері», «көркем мәдениет», «көркем мәдениетте дизайн өнерінің қалыптасуы» «әлемнің көркемдік бейнесі», «шығармашылық психология», «көркем мәдениет негіздерін оқыту технологиясы» ұғымдары қолданылды.

Көркем мәдени білім берудегі мақсат: болашақ дизайн мамандарының дизайн өнері саласында жеке тұлғалық қасиеттерін, өзіндік танымдылығын, болашақ кәсібіне қызығушылығын, іскерлігін, жасампаздығын, өнер туындыларын жасаудағы шабытын, ниетін, тағы басқа қасиеттерінің қалыптасып артуына мүмкіндік жасау. Біріншіден, бүгінгі білім беру жүйесінде білім алушыларға белгілі бір кәсіп игертуде осы мамандық түлектері жарнамалық агенттігінде, қала безендіруде, басылымдарда, құрылыс компанияларында, киім ательесінде және т.б. орындарында суретші-дизайнер маманы болумен қатар, өнертанушы, экскурсовод, мұражайтанушы, киім дизайнері, сәулет дизайнері, графика дизайнері, безендіруші-дизайнер, оқу шебері, технолог, кітап безендірушісі бола алатынына мүмкіндік тууына жағдай жасалу қажеттігі де ескерілуі қажет. Екіншіден, республика бойынша ғылыми негізделген ортақ оқу-әдістемелік жүйеде нақты дизайн мамандарына арналған тиімді оқыту әдістері мен педагогикалық жаңа технологиялар енгізуге мүмкіндік болады. Сол себептен, көркем мәдениет негізінде дайындауда құрылған пәндер тізімінің ролі өз орнына, оны оқытуда жаңа педагогикалық мәдени технологиялар керек болды. Ол технологиялар пәндер ретінде оқу жоспарларында орын алды және соған байланысты педагогикалық негіздерді анықтауға болады.

Бұл мәселелерді шешу дизайн мамандарының жоғарғы оқу орындарындағы көркем мәдени білім алуынан туындайды. Себебі білім алушылардың тұлғалық жетік қалыптасуы маманның көркем мәдени шеберлігі мен мақсатқа бағытталған дайындығы мектептегі педагогикалық процесті сауатты басқаруына байланысты. Болашақ дизайн мамандарын дайындауда жаңа педагогикалық технологияларды қолдану жоғары мектептегі мамандарды дайындаудағы негізгі талаптардың бірі.

Біздің зерттеуіміздің пәні жоғарғы оқу орнында дизайн мамандарын дайындауда болашақ мамандардың көркем мәдениет негіздерін игеру болғандықтан, алдымен көркем өнер, көркем мәдениет, көркемдік таным мен шығармашылық, білім сияқты мәселелермен қатар, сол көркем мәдениеттің дизайн өнеріндегі мәнін қамтамасыз ететін білім мен біліктілік, оны беретін технология керек.

Жоғарыдағы ғалымдар еңбектеріне сүйене отырып, бүгінгі таңда жоғары оқу орындарындағы білім беру үдерісінде жиі қолданылатын жаңа технологиялардың түсініктерін талдау негізінде анықталған түрлерін көрсетуге болады. Олар: білім беру технологиялары; заманауи білім беру технологиялары; білім берудің интерактивті әдістері; білім беру мазмұнында компьютерлік технологиялар жүйесі; мультимедиялық технологиялар; ақпараттық, білім ортасына байланысты түсініктемелер.

Біздің зерттеу мақсатымызға орай көркем мәдениет негізінде дизайн мамандарын дайындайтын жоғарғы оқу орындарында бұрыннан қалыптасқан дәстүрлі сабақ беру әдістеріне жаңа технологиялардың әдістемелерімен толықтыруға мүмкіндік туып отыр. Осы орайда Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің дизайн және инженерлік графика кафедрасында болашақ дизайн мамандарды даярлау процесінде ғылыми және әдістемелік негіздерде біраз жұмыстар атқаруда. Зерттеуімізде жаңа технологияны қолдануды біз кестеге сәйкес топтастырдық. Зерттеу барысында 5B042100 – «Дизайн» мамандығы бойынша типтік оқу бағдарламасы басшылаққа алынды [4].

К е с т е

Болашақ дизайн мамандарын дайындауда білім мазмұнындағы көркем мәдениет негіздерін игеруде жаңа технологияларды қолдану мазмұны

Көркем мәдениет негіздерін игеруде жаңа технологияларды қолдану мазмұны	Пән атауы	Курс, семестр
1. Ақпараттық технологияларды қолданудың негізгі бағыттарын қолдану	Композиция пәнінде: Жазықтықтағы композициялардың тұрғызу типтері	2 курс 3 семестр
2. Графиктік қолданбалы бағдарламаларды қолдану	Композицияның негізгі ережелері мен әдістері	2 курс 3 семестр
3. Мультимедиялы құралдарды қолдану	Компьютерлік графика	1 курс 1 семестр
4. Комуникативтік оқу бағдарламаларын қолдану (электронды оқу құралдарын қолдану)	Өнер тарихы: Өнер тарихы дамуының негізгі кезеңдері; ең танымал суретшілер шығармашылығы. Көркем мәдениет тарихы	3 курс 5-6 семестр
5. Интерактивті тақталарды қолдану	Шығарманы қабылдау және талдау	1 курс 1 семестр
6. «Образдарды тану»	Көркем мәдениет негіздері	1 курс 1 семестр
7. Презентация элементтерін қолдану	Инженерлік графика: Аксонометрия, кешен сызбаларын тұрғызу; сызбаны түрлендіру әдістері	1 курс 2 семестр
	Түстану: жобалық тапсырмаларды орындау барысында	

Сонымен, осы аталған технологиялардың түрлерінде «Дизайн» мамандығында оқытылатын пәндер мазмұнын көркем мәдениет негізінде дайындауда өз тиімділігін, нәтижесін беретін инновациялық сабақтарды ұйымдастыру формасы жағынан сұрыптап, бірнеше топтарға бөліп алдық. Олар:

- ойын сабақтары: түрлі тақырыптағы сайыстар, іскерлік ойындар, викториналық сұрақтар;
- кәсіби бағдар берудегі өнер туындыларын талдау жүргізуге негізделген сабақ формалары;
- дәстүрлі емес сабақ формалары: шеберлік сабақтары, көрме, суретшілікке қабылдау кештері, өнер (шабыт) фестивальдары, өзін-өзі тану сабақтары;
- мәдени мұраны насихаттауға, жүзеге асыруға арналған сабақ түрлері: мәнжазба жазу, эскиз суреттер салу, бейнебаяндар дайындау.

Осы тұста жаңа технологияны жүзеге асыру мақсатында көркем мәдениет негізінде білім берудің интерактивті технология әдісін қолдану жолдарын қарастырдық.

Интерактивті технология ағылшын тілінде «integration» — өзара әрекет деген мағынаны білдіреді. Интерактивті оқу — оқушының оқу ортасымен өзара қарым-қатынасы, әрекеттесуі арқылы оқу. Мұнда оқытушы консультант болады. Оқытушы міндеті — тұлғаның өзін-өзі жұмсауын жүзеге асыруға; білім алушылардың бастамасын; проблеманы өз бетінше шешуге; жаңа мәліметтер жинауға жағдай жасау.

Интерактивті оқытуда желілік технологиялар пайдаланылады. Қолданылатын құралдар: интерактивті ресурстар мен материалдар; электронды кітапханалар; оқыту материалдары мен курстар; бейнеконсультациялар, талқылаулар, чаттар; видеочаттар (бейнечаттар).

Интерактивті технология — оқыту үдерісінің бір бөлігі. Интерактивті оқыту оқушылар мен ұйымдардың тілектеріне бірден-бір жауап берсе ғана, тиімді болмақ. Егер ұйым аймақтық келтірілген оқушыларды ұзақ оқыту керек болса, онда аталмыш технология пайдаланады.

Интерактив әдістемесін жүзеге асыруда көркемдік бағыттағы педагогикалық мамандықтардың студент-практиканттарына арналған «Интеллектуалдық ойын сабақтар» атты оқу-әдістемелік құрал құрастырылды. Оқу-әдістемелік құрал қазақ қолданбалы өнерін оқытуда интерактив әдістемесін қолданудың мәнін ашуда мына міндеттерді алға қояды:

- болашақ дизайн мамандарының ұлттық дүниетаным жөніндегі білімдерін толықтырып, түсініктерін кеңейту;

- қазақ көркем мәдениетіндегі зат және рәміздік белгілердің көрініс алуын анықтау;

- қазақ бейнелеу өнеріндегі аға, орта, соңғы буын шығармаларын саралау арқылы өздігімен атқаратын шығармашылық іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыру.

Оқытудың интерактивті жүйесі — оқытушы білім алушымен оқыту құралдары арқылы интерактивті қарым-қатынас әрекет үрдісін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, интерактивті тақта — мультимедиялық электрондық оқыту құралдарының бірі. Бұл білім үрдісінде қолданылатын ақпаратты көрсетуге және оны компьютермен басқаруға тағайындалған әмбебап интерактивтік жүйе, ACTIVstudio бағдарламасы арқылы іске қосылады. Жаңа сабақты түсіндіруде флипчарттың бетті өңдеу аспабының көмегімен бейне VTS_01 /бейнефайл/ гиперсілтемесі арқылы фильмдерден үзінді көрсетіледі. Сондай-ақ оқушылар сабақ барысында интернет желісі арқылы www.google.kz сайтынан автор туралы ақпараттармен танысып, жазушының суретін камера аспабы арқылы суретке түсіріп алады. Автоқалам көмегімен тақтағы тапсырмалар орындалады. Венн диаграммасы арқылы кейіпкерлерді салыстыру, «Екіжақты пікір бөлісу» стратегиясы бойынша даттаушы және жақтаушы болып кейіпкерлердің мінездеріне сипаттама, шығармадан үзінді бойынша кейіпкерлерді тауып кестеге толтырады [5].

«Дизайн» мамандығында оқытылатын базалық пәндердің бірі «Өнер тарихы» атты пәнінде әлемдік өнер дамуының негізгі кезеңдерінің хронологиялық шеңберінде бағыт алуы, өнердегі негізгі стилистикалық бағыттарын ұғыну мәселелері жан-жақты қарастырылады. Атап айтсақ, курс дүниежүзінің өнертануын зерттеуден басталады. Алғашқы қауымдық өнер адамзат тарихы мен мәдениетінде маңызды роль атқарады. Ежелгі, орта, қайта өрлеу, Қазақстан өнерінің өзіндік ерекшеліктері анықтайды. Оқытушы мұндай тақырыптар төңірегінде дәріс беруде интерактивтік сабақтар мүмкіндігін пайдалану қажет. Ол мүмкіндіктер білім алушылардың жалпы шығармашылық ойлауы мен қиялын дамыту, мамандық бойынша дайындықта теориялық базасын толықтыру, өнертану жинақталған материалдардан кең жүйелі білім алуын көздейді. Осы тұрғыда базалық және кәсіптендіру пәндер сабақтастығы арқылы кәсіби бағдар берудегі ғылыми, публицистикалық, көркем әдеби стильдерін меңгеруде түсіндірме, талдау жүргізуге негізделген сабақтың түрлі формаларын өткізу көзделеді.

Осы мәселелерді жүзеге асыру негізінде «Дизайн» мамандығында білім алушылардың көркем мәдениетін қалыптастыруда проблемалық оқыту, апталық, пікір сайыс, дебат, дөңгелек үстел, іскер-ойындар, ақпараттық технологияны пайдалану, тағы басқа әдістерін қолдануға болады. Басты мақсат: жаңа педагогикалық технологиялар, оның ішінде ақпараттық технологиялар болашақ мамандардың көркем мәдени-шығармашылық қабілетін, бейнелеу үдерісінің құрылымын және теориялық негіздерін, көркем мәдени көзқарастарын, байымдауын, баға беруін, танымдық белсенділігін дамыту. Осы мақсатта төмендегі келтірілген міндеттерді шешуге болады:

- ақпараттық технология барысында электронды оқулықтардың мазмұны мен құрылымын және онымен жұмыс жасау барысын студенттерге түсіндіру;

– студенттерді әр түрлі көркем материалдарды өңдеудің дәстүрлі тәсілдерінде сәндік бұйымдар жасауға, олардың теориялық негіздерін зерттеуге дағдыландыру;
– оқыған материалына талдау жасауына, абстрактілі ойлауына және олардың шығармашылық қалыптасуларына әсер ету;

– аталмыш технологиялар арқылы білім алушылардың өзіндік жұмысының сапасын арттырады.

Аталған міндеттерді жүзеге асыру барысында оқытушының біртұтас оқу-тәрбие үрдісінде сабақты тиімді ұйымдастыра білуі, білім алушылармен ынтымақтастық қарым-қатынасты жүзеге асыра алуы, біртұтас педагогикалық үрдісті диагностикалай алуы және сабақтың нәтижесі жоғары болатындай ең тиімді педагогикалық технологияны таңдай алуы қажет. Осы бағытта болашақ дизайн мамандарына шығармашылық ептілікті, белсенділікті, шығармашылық-ізденушілікті дамыту қажет. Оған болашақ маманның ғылыми-зерттеу жұмыстарына өзіндік талдау жасай алуы, өз білімін көтеруге, жетілдіруге талпыныстың болуы мен инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдануға өзіндік жаңалықтар, өзгерістер енгізумен және жаңалықты шығармашылықпен қолдана алуымен сипатталады.

Көркем мәдениет негізіндегі жаңа технологияларды қолдану болашақ дизайн мамандарын дайындауда зияткерлік, эмоциялық, жігерлік, сипаттамаларына ие болады. Бұл көркем мәдениет негізінде мамандық пәндерін оқытуда төмендегі мәселелерді жүзеге асырады:

– көркем мәдениет тарихы мен дамуындағы білім мен білікті, дағдылық пен кәсіби шеберлікті меңгеру талаптарынан, сол көркем мәдениеттің теориялық мәнін игерсем деген ниеттен;

– өз мамандығы бойынша тәжірибеде толық қолдана алатын практикалық-танымдық талаптарды туындатар ғылымның философиялық негізімен шектес көркем мәдени білімдерді білсем деген шығармашылық ниет талаптарын қанағаттандыратын қызметінен туады.

Сонымен, болашақ дизайн мамандарын дайындауда көркем мәдениеттің мүмкіндіктерін қолдануда, өмір талаптары болып отырған әртүрлі жаңа педагогикалық технологияларды пайдалану маңызды мәселе.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Қазақстан Республикасында Білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы // Егемен Қазақстан. — 2011. — 3–5-б.
- 2 ҚР «Білім туралы» Заңы. [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртібі: kguti.kz/kz/30-kazakh/normativnye-dokumenty/107.
- 3 Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В.П. Беспалько. — М.: Изд-во Ин-та профессионального образования МО России, 1995. — С. 57–59.
- 4 Типтік оқу бағдарламалары. 5В042100 — «Дизайн» мамандығы бойынша. — Алматы, 2016. — 266 б.
- 5 Филинова Н.А. Разработка дидактических материалов с использованием интерактивной доски / Н.А. Филинова. — Караганда, 2013. — 75 с.

Т.К. Самуратова

Эффективность использования современных технологий на основе художественной культуры

В статье рассмотрены педагогические основы внедрения современных технологий в содержание образования и их практическая реализация по специальности «Дизайн». Выявлены педагогические цели использования современных технологий в процессе обучения в условиях личностно-ориентированного подхода. Определены требования к структуре, содержанию учебного материала и организации учебной деятельности с использованием современных технологий. Особое внимание уделено особенностям художественной культуры на основе использования новых технологий в содержании специальных дисциплин. Было раскрыто значение понятий «искусство в дизайне», «художественная культура», «художественное познание и творчество». Описаны возможности использования инновационных технологий в процессе подготовки специалистов художественного профиля. Проблемное обучение, еженедельное обсуждение, дискуссия, круглый стол, деловые игры и информационные технологии могут быть использованы для формирования художественной культуры студентов. Даны результаты экспериментальных работ.

Ключевые слова: подготовка будущих специалистов, внедрение новых обучающих технологий, информатизация образования, художественная культура, инновационный урок творческой психологии.

The efficiency of using the modern technologies on the basis of artistic culture

The pedagogical bases of introduction of modern technologies in the maintenance of formation and their practical realization on a specialty design are considered in the article. There is also revealed the pedagogical goals of using modern technologies in the process of teaching in conditions of a person - oriented approach. The requirements to the structure, the content of the educational material and the organization of educational activities using modern technologies are determined. Particular attention is paid to the peculiarities of artistic culture on the basis of using new technologies in the content of special disciplines. Also here was noted the importance of the art concept in art and design, artistic culture, artistic cognition and creativity. The problem training, weekly discussion, discussion, a round table, business games and information technologies can be used to shape students' artistic culture. The conclusions of the experimental works are given.

Keywords: training of future specialists, introduction of new teaching technologies, informatization of education, artistic culture, innovative lesson of creative psychology.

References

- 1 Kazakhstan Respublikasynda Bilim berudi damytudyn 2011–2020 zhyldarha arnalhan memlekettik bahdarlamasyn bekitturaly [The State Program on the Development of Education of the Republic of Kazakhstan for the period 2011–2020]. *Ehemen Kazakhstan – The Kazakh truth*, 70 (29051) [in Kazakh].
- 2 «Bilim turaly» KR Zany [The law on education Republic of Kazakhstan]. *kguti.kz*. Retrieved from <http://kguti.kz/kz/30-kazakh/normativnye-dokumenty/107> [in Kazakh].
- 3 Bepalco, V.P. (1995). Pedagogika i progressivnye tekhnologii obucheniia [Pedagogics and Progressive Technologies]. Moscow: Izdatelstvo Instituta professionalnogo obrazovaniia MO Rossii [in Russian].
- 4 Tiptik oku bahdarlamalary. 5V042100 — «Dizain» mamandyhy boiynsha [Typical curriculum. 5B042100 — «Design»]. Almaty [in Kazakh].
- 5 Filinova, N.A. (2013). Razrabotka didakticheskikh materialov s ispolzovaniem interaktivnoi doski [Didactic materials using interactive padding (for college students and colleges)]. Karaganda [in Russian].

A.A. Sagimbaev¹, Zh.K. Esengulov¹, S.Bodikov²

¹K.Zhubanov Aktobe Regional State University, Kazakhstan;

²Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan

(E-mail: adun_8s@mail.ru)

The concept of self-education and its part in training future specialists

This article considers one of the main practical tasks of pedagogical science of the Republic of Kazakhstan at the present stage and the problems of formation of the creative person, disclosure of natural potential, also formation and creations of conditions for her realization. Authors showed ways of comprehensive training of experts and development of creative thinking of students by means of their activization through independent work. In the course of the research of the specified subject authors used the modern pedagogical technologies directed to activization and improvement of activity of students in independent education. Proceeding from it, the organization by management of independent training of students is based on the checked by authors, technological approach. And therefore it is very necessary to develop production in the conditions of present realities. Problems of statement of tasks in receiving systematic education are allocated. Authors made decisions if education serves ensuring the general development of future expert, then the purpose of independent education is formation of professionalism and increase in his skill. Therefore, certainly, in the course of study, it is necessary to direct students to receiving independent education correctly.

Keywords: pedagogics, psychology, visual art, creative thinking, self-education, drawings, methods of teaching, conceptual model, complex process, future specialists.

Introduction

Nowadays the great importance in system of training future specialists of pedagogical profile characterizes through the skills of self-education. This is due to the modernization of the content and structure of graphic education, and it requires the formation of spatial imagination and computer skills needed in a creative process.

Importance and relevance of improvement the efficiency of self-education in the higher education system is the foundation to develop the new ways of extracurricular independent work on the course «Descriptive Geometry» and «Drawing» which shapes professional competence of students in the future professional activity.

The aim of our research is to develop ways, methods and techniques of improving the efficiency of self-education which can develop spatial imagination and creativity of students and which could prepare a new type of initiative, creative professionals who are able to independently acquire information in graphic and fine art [1].

One of the pedagogical conditions of perfection graphic preparation of future teachers, in particular, the formation of their independent creative thinking, spatial imagination and polytechnic thinking to develop the content of extracurricular self-study and technology of its organization and management on the course «Descriptive Geometry».

Training future teachers in high schools to read and execute drawings is one of the main problems of modern higher education. Reading and executing the drawings, of course, must be focused, creative and responsible work. However, it should be noted in that the learning process of students in pedagogical literature is characterized as training and self-studying as well [2].

Based on the above mentioned points, objective necessity of teaching students self-education can be stated as shaping the skills of independent graphic activity, as well as not matching the actual state of training activities and the implementation of the internal capabilities of independent work on a variety of content, methods and results. It can be determined by monotonous (one-sided) approach to the peculiarities of students' activities in self-education, its essence, principles of organization, content and methods.

Collected and analyzed information led to the following conclusions:

Students:

- are not interested in (motivated to) self-education;
- slowly assimilate knowledge and ready studying materials transmitted to them;
- weakly master skills and abilities of self-educational activities in the classroom;
- perfunctorily learn study materials from textbooks and take notes of a teacher (explanations, stories, lectures);

– are not able to use enough the additional sources of knowledge (didactic literature needed for constant creative training courses and the special role of knowledge, targeted communication with people, and others.);

- learn reproductive knowledge;
- are passive in showing educational motives.

Teachers:

- do not use the possibilities of the discipline, its methods of teaching in order to form students' self-conscious attitude to education and the pursuit of active learning activities;
- do not comply with the principle of visual aids, they prefer oral teaching methods based on ready study materials provided in the curriculum;
- do not effectively use the opportunities of extracurricular independent work allowing the development of cognitive interest of students, deepen their knowledge, enrich the spiritual world and formation of high moral qualities;
- do not have the organizational skills and abilities self-educational activity;
- do not systematically carry out their pedagogical leadership on self-educational activity of students, they are often limited by giving tasks, checking up and evaluating of their performance.

Research materials collected during long-term observations and studies show that students can carry out an active and independent learning activities, aimed at finding and assimilation of new knowledge on the subject, and increase the quality of their knowledge. This is evidenced by the following bases:

- *Physiological root of a character:* types of temperament, heredity, early childhood development of a particular region;
- *The root of the mental character:* interest and inclination, state of mind, active and directed emotions;
- *The basis of a public nature:* the growth of self-consciousness, the democratization of the society, ethnopsychological features of the region, the development of social and technical base, the development of culture, etc .

These fundamentals suggest a potential student's readiness for active self-learning activities. However, these bases requires specific factors to have been used successfully.

They are divided into 4 types:

- factors which are evidence-based recommendations, proposed by scientists specialized didactic materials research;
- factors generated by teachers' activity;
- factors created by parents of students;
- factors emanated by the individual characteristics of students.

During the research, we developed a conceptual model of self-education of students (Fig.).

It contains the following.

1. *The essence of self-education and its functions.*

Self-education is a purposeful learning activity which consists mastering a given information by a teacher, consolidating knowledge and skills learned from during study process [3]. The process of self-education provides wide types of opportunities to perform a number of functions: educational, developmental, educational, vocational guidance.

Activities of students on self-education is carried out in three main areas:

- During the training sessions organized by a teachers (in the process of making small independent assignments during lectures and practical classes);
- The various forms of independent work (carrying out different creative tasks, entertaining graphic works, course work (projects), klauzur, essays, reports, etc.);
- Doing homework in an information and resource center (library).

2. *The structure of students' self-education.*

The main elements of students' activities in self-education:

- perception of individual objects and phenomenas;
- consciousness and creative activity;
- systematic, consistency and continuity;
- continuous improvement of the level of complexity of the work and difficulties;
- reliance on previously acquired knowledge;
- integration of knowledge and skills with related disciplines (coordination);
- being interested in supplement and enriching knowledge;

- high demands on the results of study;
- studying approach to the assimilation of new knowledge;
- conscious organization of students' activities in self-education;
- emotionality and excitement of all kinds of self-education.

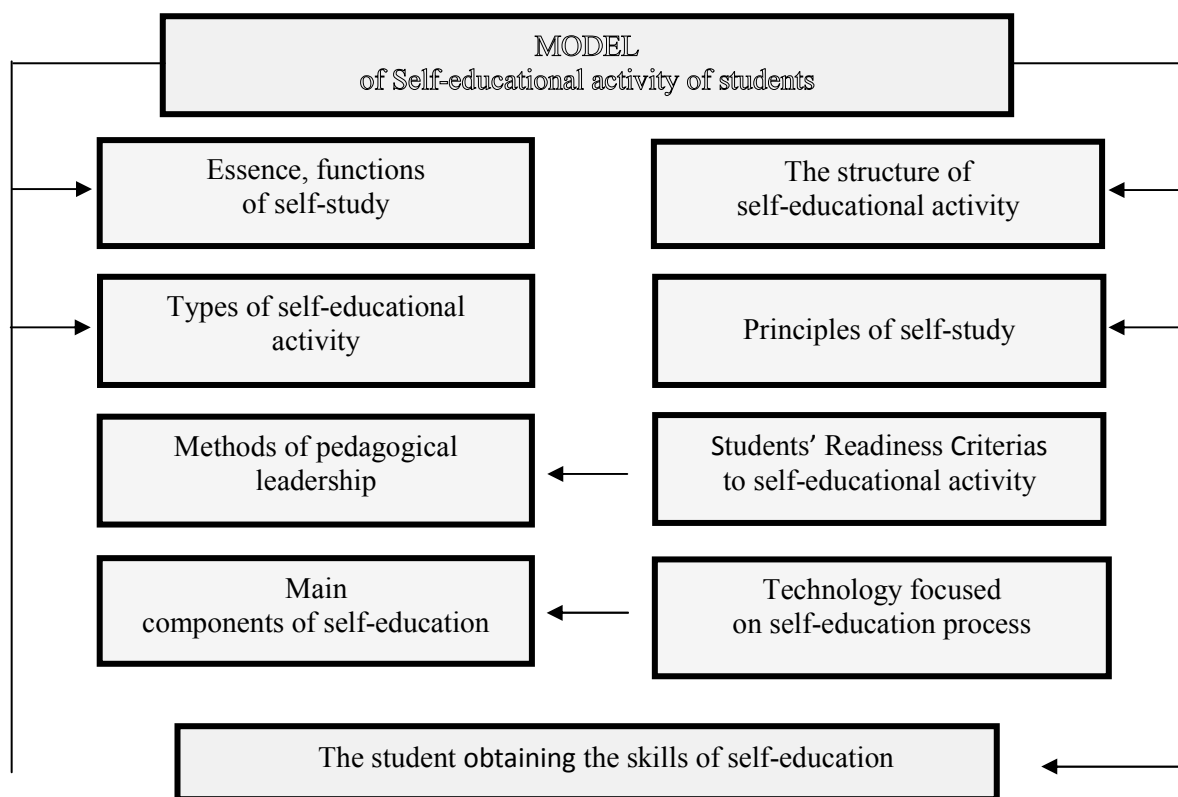


Figure. Conceptual model of students' self-education

3. Students' self-education activities:

- strengthening the scientific information provided by a teacher in the classroom;
- developing of scientific information on the studied subject through using additional educational and methodical literature;
- performing tasks for self-fulfillment;
- self-studying activities for students might be individual or collective. It depends on the objectives and planned results of the tasks.

4. Principles of organization self-education activities for students:

- inner desire to learn, memorize new knowledge;
- consciousness and creative activity;
- systematic, consistency and continuity;
- continuous improvement of the level of complexity of the work and difficulties;
- reliance on previously acquired knowledge;
- integration of knowledge and skills with related disciplines (coordination);
- being interested in supplement and enriching knowledge;
- high demands on the results of study;
- studying approach to the assimilation of new knowledge;
- conscious organization of students' activities in self-education;
- emotionality and excitement of all kinds of self-education.

5. Methods of teaching management on students' self-education activities:

1) Methods of determining the features of students' self-education activity, its opportunities and types: independent tasks, checking up the results, the defense of individual work and etc.

2) Methods of forming practical skills and abilities on students' self-education: performing independent work, practical exercises, making drawings and diagrams.

3) Methods of monitoring and evaluation of students' self-education results: observation, interview, verification of results, evaluation, testing, defense and etc.

6. *Student's readiness criterias to self-education:*

1) Students' psychological readiness criteria to self-education:

- type of activity of the higher nervous system, a state of psychological processes;
- cognitive interests, abilities and needs;
- training motivation, awareness of its necessity.

2) The criteria of determining the level of theoretical knowledge required for the students' self-education activities:

- understanding the role of knowledge in human life, necessity of constant enriching the knowledge;
- awareness of the right place of business according to self-education;
- Knowledge of the characteristics of self-education activities, its features, types and methods.

3) The criteria of determining the practical skills needed for students' to self-study activities:

- defining the tasks of self-study, choosing their types and methods of implementation;
- the independent work plan, the design of the results;
- providing space and all the necessary tools for self-study;
- the choice of active methods to work and its creative application;
- Self-test, self-correction, making amendments;
- using advices and guidance of teachers;
- using of knowledge from various disciplines while working on a specific subject, reading scientific literature;

– observation of the organization of advanced students' self-education results at the university, choosing the main, the most important for creative using [4].

7. *The main components of students' self-education:*

- Defining the objects of self-education, awareness of its essence, understanding its necessity;
- Designing of the expected results;
- Work planning;
- Preparation of the workplace and the necessary training tools;
- Management of actions directed at achieving aims;
- Self-control and self-esteem;
- Summary of acquired knowledge, self-formulation of conclusions;

The main criteria of students self-education activities are the educational motives, which push students to be active.

8. *Pedagogical management of students' self-education, management technology o organization:*

Pedagogical leadership of students' self-education is a prerequisite for its improvement. The effectiveness of a pedagogical management depends on several factors such as personality and authority of a teacher. Methodology of pedagogical management determined by the following requirements to the teacher:

- awareness of the individual characteristics of the students;
- graphic skills and abilities of each student;
- awareness and assessment of the level of students' development.

– Thus, the students' self-education activities are the complex process and it is more effective in the case of using an independent approach by students to study the synthesis and analysis of objects and phenomena with the required level of interest.

– Organization techniques and management activities occupy an important place in the study on developing a model of future specialists' self-education activity on pedagogical profile.

These whole graphical activities in the classroom are based on ideas, not on real visual images and operating mechanisms. The investigated results of are superimposed on the image of the existing object, phenomena or process, a comparative analysis is in process, which requires students to have well-developed spatial thinking. Thus, with self-determination of students, it is necessary to take into account the mastery of their respective knowledge and skills, their dynamic spatial images, as designer's comes based on the application of a variety of conventional visibility (graphic images).

We pay the greatest attention to the influence of various sign systems on the formation of human thinking in design studies. The ability to operate and reveal spatial images can determine the success of students' engineering graphics, where performance in graphics is independent. Students develop stable interest-

orientation and tendency towards design as their abilities are fully implemented in a classroom. Many researchers observe the relationship between the high level of development of students' spatial thinking and their persistent inclination to the corresponding specialties (G.K. Selevko, M.F. Shklyar, E. Kapiev, E.N. Kabanova-Meller et al. [4-8]). Therefore, a successful mastery of various types of graphics largely relies on the formation of spatial thinking of future designers. This is due to the process, when an individual constantly creates spatial images, operates and transcodes them. The development of spatial thinking is closely interrelated with the readiness for professional self-determination, which we practice in the process of teaching «Graphics» and «Drawing». A practice shows that students after their college education have an accurate idea of their faculty choice. Many of them choose professional-creative faculty. In this case, the Lyceum of the Aktyubinsk Regional State University after the name of K. Zhubanov is one of the links in a continuous art education of students. Meanwhile, it also acts as a transitional and connecting link between secondary and higher education.

Conclusions

Modules are connected with number of factors (educational material, number of registered students, the aim, forms, methods and content of education). The number of modules can be enlarged or lessened because of these factors. Modules are usually united in accordance with separate departments of academic year.

Basic characteristics of modules are:

- self-support – a module as a structural unit has its own content of education which differs from others;
- time is limited to realize the aim and tasks of a module;
- dynamism- possibility of changing the content of a module in accordance with aims and tasks of self-education;
- Components of a module - differentiation and integration of structural components. Their realization of practical tasks;
- interdependence and interrelation of components of a module; each of which is bound to the place in the structure of a module;
- efficiency of self-work material being comparatively small;
- possibility of students' self-assessment of his cognitive activity;
- integrity, necessity of complex structured components, identifying the function of a module;
- a module can be presented in any form: written, recorded, computer software etc.

Technology of self-education material development is based on the gradual introduction of all components of module material.

From the perspective of holistic visual creativity is understood as a quality of an individual, formed in the process of education, training and development. It is a combination of creative skills, interests and emotionally stable aspirations for creative activities combined with personal experience, ensuring the successful implementation of a given activity. The level of the graphic competence increases as the progressive development of the individual, exerting a strong influence on the quality of professional activities, self-development of personality. Pedagogical patterns of development of fine arts, didactic conditions of its implementation and the relationship with the training are identified on the basis of personality active approach to learning.

References

- 1 Выготский Л.С. Психология искусства / Л.С. Выготский. — М.: Азбука, 2016. — 448 с.
- 2 Вьюжек Т. Логические игры, тесты, упражнения (пер. с англ.). Память, внимание, интеллект / Т.Вьюжек. — М.: Эксмо-пресс, 2002. — 295 с.
- 3 Тэмон Д. Аэробика для ума (пер. с англ.) / Д.Тэмон, А.Брэгдон. — М.: Эксмо, 2002. — 397.
- 4 Шкляр М.Ф. Основы научных исследований: учеб. пособие / М.Ф. Шкляр. — М.: Издат.-торговая корпорация «Дашков и К», 2010. — 244 с.
- 5 Сагимбаев А.А. Обучение рисунку: учеб. пособие / А.А. Сагимбаев. — Алматы: АГУ им. Абая, 2003. — 92 с.
- 6 Селевко Г.К. Реализуй себя / Г.К. Селевко. — М.: Народное образование, 2006. — 112 с.
- 7 Капьев Е. Саморазвитие / Е.Капьев и др. — М.: Эксмо, 2015. — 128 с.
- 8 Соколов В.И. Педагогическая эвристика: Введение в теорию и методику эвристической деятельности: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.И. Соколов. — М.: Аспект Пресс, 1995. — 255 с.

Ә.Ә. Сағымбаев, Ж.К. Есенғұлов, С.Бодиков

Болашақ мамандарды дайындаудағы өзіндік білім алудың тұжырымдамасы және оның рөлі

Мақалада тәжірибелік міндеттерді шешумен қатар, Қазақстан Республикасы педагогикалық ғылымның қазіргі кезеңдегі басты міндеттері тұлғаның шығармашылық қабілетін ашу, оны қалыптастыру, табиғи әлеуетін арттыру үшін жағдай жасау және оны іске асыру жағдайлары қарастырылды. Авторлар болашақ мамандарды оқыту барысында олардың шығармашылық ойын дамыту, белсенділігін арттыру және олардың өз бетінше жұмыстарын жан-жақты ұйымдастырудың жолдарын айқындайды. Зерттеу барысында авторлар қолданылған заманауи педагогикалық технологияларды пайдаланып, студенттердің өз бетінше білім алуын жандандыруға бағыттау және жетілдіру жолдарын қарастырды. Осыған байланысты, студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастырумен қатар, оларға бағыт-бағдар беру, өзін-өзі зерттеу, авторлардың дәлелденген, технологиялық әдіснамасына негізделіп отыр. Сондықтан өндірісті дамыту қазіргі жағдаяттарға және бүгінгі күн талаптарына сай болуы керек. Көрсетіліп, отырған мәселелер бойынша талаптарды қоя білудің өзі, жүйелі білім беру болып саналады. Авторлардың жасап отырған тұжырымдамалары бойынша, егер білім алу болашақ маманның жалпы дамуына септігін тигізетін болса, өзіндік білім алудың мақсаты олардың кәсіби біліктіліктерін арттыру және олардың шеберлігі қалыптастыру болып табылады. Сондықтан оқыту үрдісінде студенттерді өзіндік білім алуға дұрыс бағыттау қажет.

Кілт сөздер: педагогика, психология, шығармашылық ойлау, оқыту үрдісі, пәнаралық байланыс, өзіндік білім алу, сурет, оқыту әдістемесі, тұжырымдамалық моделі, кешенді үрдіс, болашақ маман.

А.А. Сағимбаев, Ж.К. Есенгулов, С.Бодиков

Концепция самообразования и его роль в подготовке будущих специалистов

В статье рассматривается одна из главных практических задач педагогической науки Республики Казахстан на современном этапе — задача формирования творческой личности, раскрытие природного потенциала, формирование и создания условий для ее реализации. Авторами показаны пути всестороннего обучения специалистов и развития творческого мышления студентов с помощью активизации их через самостоятельную работу. В процессе исследования указанной темы авторами были использованы современные педагогические технологии, направленные на активизацию и совершенствование деятельности студентов в самостоятельном образовании. Исходя из этого организация управлением самостоятельного обучения студентов основывается на проверенном авторами, технологическом подходе. И поэтому необходимо развивать производство в условиях нынешних реалий. Выделены проблемы постановки задач в получении систематического образования. Авторами сделаны выводы — если получение образования служит обеспечению общего развития будущего специалиста, то целью самостоятельного образования является формирование профессионализма и повышение мастерства. Поэтому, безусловно, в процессе учёбы нужно правильно направлять студентов на получение самостоятельного образования.

Ключевые слова: педагогика, психология, творческое мышление, процесс обучения, самообразование, рисунок, методика обучения, концептуальная модель, комплексный процесс, будущий специалист.

References

- 1 Vygotskii, L.S. (2016). *Psikholohiia iskusstva [Psychology of art]*. Moscow: Azbuka [in Russian].
- 2 Viuzhek, T. (2002). *Lohicheskie ihry, testy, uprazhneniia. Pamiat, vnimanie, intellekt [Puzzle games, tests, exercises. Memory, attention, intelligence]*. Moscow: Eksmo press [in Russian].
- 3 Temon, D., & Bregdon, A. (2002). *Aerobika dlia uma [Aerobics for the mind]*. Moscow: Eksmo [in Russian].
- 4 Shkliar, M.F. (2010). *Osnovy nauchnykh issledovaniy [Fundamentals of scientific research. Study guide]*. Moscow: Izdatel'sko-torhovaia korporatsiia «Dashkov i K» [in Russian].
- 5 Sagimbaev, A.A. (2003). *Obuchenie risunku [Education pattern]*. Almaty: Kazakhskii natsionalnyi pedahohicheskii universitet imeni Abaia [in Russian].
- 6 Celevko, G.K. (2006). *Realizui sebia [Your realise potential]*. Moscow: Narodnoe obrazovanie [in Russian].
- 7 Kapev, E., & et al. (2015). *Samorazvitie [Self - development]*. Moscow: Eksmo [in Russian].
- 8 Sokolov, V.I. (1995). *Pedahohicheskaiia evristika: vvedenie v teoriuu i metodiku evristicheskoi deiatelnosti [Pedagogical heuristic: Introduction to the theory and methodology of heuristic activity]*. Moscow: Aspekt Press [in Russian].

М.М. Шаштыгарин

*Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Қазақстан
(E-mail: Shashtygarin55@mail.ru)*

Оқушылардың техникалық шығармашылығын дамытудың әдіснамалық қағидалары

Мақалада тұлғаның шығармашылық қырларын тиімді қалыптастыру мәселелері қарастырылды. Түрлі ғалымдар мен мамандардың аталған мәселе бойынша жүргізген нәтижелері көрсетілген, сонымен қатар еңбекке баулу саласында техникалық шығармашылық сабақтары мен еңбекке дайындық үдерісінде студенттерге политехникалық білім қалыптастыру мәселелері де зерттелген. Техникалық қабілеттіліктерін дамытуға байланысты бірқатар психологиялық зерттеулер келтірілген. Бұйымдарды құрастыру (модельдеу), манипуляциялық құрастыру, қысқартылған мәліметтері бар техникалық құжаттама қолдану, шығармашылық тапсырмалар шешу, шығармашылық міндеттер орындау, бұрын жасалған бұйымдарды өзгерте отырып, жұмысты қайта орындау, ойша эксперименттеу, техникалық құралдарды, соның ішінде тренажерларды қолдана отырып, ақаулықтарды іздеу және жою секілді үдерістер жататын бірқатар тиімді әдістер анықталған. Техникалық шығармашылық оқушылардың техникалық ойлауын дамытуға оң жағдай туғызады деген қорытынды жасалады. Нәтижесінде оқушылардың техникалық шығармашылығын дамытудың әдіснамалық қағидалары анықталды.

Кілт сөздер: конструкторлық-технологиялық білім беру, балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық қызметінің жас ерекшеліктерін зерттеу, техникалық шығармашылықты оқытудағы мақсатты үдеріс, психология-педагогикалық зерттеулер мен жұмыс тәжірибесінің негіздері.

Білім беру үдерісін жүзеге асырудың заманауи амалы орта мектептің қазіргі кезеңдегі дамуы үшін оның жұмысын ұйымдастырудың әдіснамалық қағидасы, оқушылар тұлғасын жан-жақты дамытудың маңызды шарты болып табылады.

Жалпы білім беретін мекемелер мектеп оқушысының дамуына маңызды үлес қосады, себебі оқушы оқу орнында білім мен біліктіліктер, дағдылар ала отырып, жеке қасиеттер мен қабілеттер қалыптастыра отырып, өз уақытының біраз уақытын өткізеді. Сондықтан осы жалпы білім беретін мекемелерде мектеп оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытуға жағдайлар мен мүмкіндіктер жасау қажет. Кез келген істерге қалыпсыз кірісе алатын шығармашылық адамдар барлық дәуірлерде бағаланып келді, сондықтан мектеп оқушыларының шығармашылық белсенділігін дамыту өзекті болып келді, өзекті бола бермектігін айта кету қажет.

Бұл – тұлғаны жан-жақты дамыту қырларының еңбекке баулу мен тәрбиелеу секілді маңызды бөлшектерін үнемі қалыптастырып отырудың маңыздылығы мен қажеттілігін анықтайтын қазіргі уақыттың практикалық міндеті. Мектеп оқушыларын еңбекке баулу мен тәрбиелеуді жүзеге асыру кезінде техникалық шығармашылықпен айналасу олардың рухани дамуында өте маңызды орын алады. Модельдер мен бұйымдар дайындау жұмысында кездесетін қиындықтарды жеңу оқушылар бойына еңбекқорлық, қойылған мақсатқа жетудегі табандылық секілді қасиеттер мінез қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазіргі жағдайда оқушылардың техникалық шығармашылығын дамыту қажеттілігі, бірінші кезекте, педагогикалық жоғары оқу орындарында оқушылар бойына шығармашылық элементтерін себе алатын білікті кадрлар даярлау міндетін қояды.

Мұғалім қызметіндегі шығармашылық тәсілдемелер мәселелері В.И. Андреева, А.С. Гаязов, В.И. Загвязинский, В.А. Кан-Калик, А.В. Кирьякова, В.В. Краевский, А.З. Рахимов жұмыстарында зерттелген. Мұндай тәсілдемені жүзеге асыру психология-педагогика ғылымдарының жетістіктерін қолдану, мектепке оқыту мен тәрбиелеудің шығармашылық әдістерін енгізу, оқушылардың танымдық белсенділігін арттыратын құралдар қолдану кезінде ойдағыдай іске асырылмақ.

«Белсенділік» ұғымы философия, психология, педагогика және басқа да ғылым саларында түрлі мағыналарда түсіндіріледі. Философияда субъектінің белсенділігі адамның объектпен өзара қатынасының қарқынды процесі ретінде қарастырылады. В. А. Петровский [1] белсенділікті қызметтің қалыптасуын, жүзеге асырылуын, дамуы мен өзгерісін қамтамасыз ететін қозғалыспен тең деп есептейді. Өз кезегінде, қызмет дегеніміз — әлемге қатынасының жүйесін іске асыратын және дамытатын адамның мақсатқа бағытталған, мақсат көздейтін белсенділігінің тұтастығы.

К.А. Абульханова-Славская белсенділікті өмір мәні мен концепциясын, өмір бағдарын, өмірлік ұстанымын қалыптастыруда көрініс табатын өмір жолымен, оның тұтас және құндылықты уақытының ұйымдастырылуымен байланысты арнайы жоғарғы тұлғалық құрылым деп атайды.

Бұл жағдайда К.А.Абульханова-Славскаяның пайымдауындағы белсенділік тұлғаның барлық психологиялық құрылымын шоғырландыратын және оған тіршілік әрекетін өз бетінше құрылымдау мүмкіндігін қамтамасыз ететін тұлғалық функционалды-динамикалық қасиет ретінде көрініс береді [2]. М.И.Лисина [3] белсенділік ұғымын әрекетпен байланыстырып, белсенділікті үш қырда қарастырады: әрекет түрі ретінде; пассивтілікке қарама-қарсы күй ретінде; ынталылық ретінде. Қазіргі сөздіктерде «белсенділік» ұғымы «белсенді» сөзінен туған, яғни әрекетті жігерлі, отты дегенді білдіреді делінеді. «Белсенділік» ұғымы қарқынды әрекет етуші, дамушы ретінде де түсініледі [4]. «Белсенділік» ұғымына даму процесі енгізілген, яғни егер, субъект белсенді әрекет ететін болса, ол дамиды. Белсенділік – адамзаттың тарихи тәжірибесін игеру негізінде материалды және рухани ортаның қоғамдық маңызы бар түрленулерді өндіру қабілеті, тұлғаның әлемге деген әрекеттік қатынасы [5]. Белсенділік әлдебір жүйенің өз бетінше дамуға, өз бетінше әрекет етуге, өз бетінше реттеуге, өзін-өзі танытуға деген қабілеті ретінде анықталады.

Педагогикада, Г.И.Щукинаның пікірінше, белсенділік тұлғаның өз қажеттілігіне, көзқарастарына, мақсаттарына сәйкес қоршаған ортаны тасымалдау қабілеттілігімен түсіндірілетін және еңбектегі, білімдегі, шығармашылықтағы және т.б. қарқынды әрекетімен көрініс беретін және белсенділік пен әрекетті синонимдей отырып, белсенділік әрекеттің деңгейі мен сипатын білдіреді деген тұжырым ретінде көретін тұлғаның негізгі қасиеті ретінде қарастырылады [6]. А.И.Савенков кез келген әрекет шығармашылық емес, бірақ кез келген шығармашылық әрекет деп көрсетеді. Шығармашылық үнемі дербес және өзгеше, ол «әрекет» ұғымынан кең. Шығармашылық әрекет арқылы жүзеге асады, әрекет кезінде іске асады, ал әрекеттің өзі шығармашылық процестің компоненті болып табылады [7]. И.С.Якиманская баланың белсенділігін, бір жақтан, нормативтік жағдаяттар, екінші жақтан, креативтілік тапсыратын ересектердің талаптарына бейімделу ретінде қарастырады.

Ол балаға бар жағдаяттан шығу жолдарын іздеп табуға, оны еңсеруге, өзінде бар білімді, әрекет ету тәсілдеріне негізделген жаңалық жасауға мүмкіндік береді [8]. А.Г.Асмоловтың пікірінше, тұлға қасиеті ретіндегі белсенділік әлеуметтік жағдайлардың әсерінен қалыптасады және адам тәжірибесінен тыс жерде көріне алмайды. Тұлға белсенділігі оның алғышарттарына, бағдарлануына, моральдік қасиеттеріне байланысты болып келеді [9]. Тұлғаның қасиеті ретіндегі белсенділік оқушылардың балалар қоғамдық ұйымдарында әрекет субъектісі болуын және жалпыадамзаттық құндылықтарды, қоғам талаптарын есепке ала отырып өздерінің жеке дамуын көздейді, сондықтан тұлғалық білім ретіндегі белсенділік оқушылардың күйін және оның әрекетке деген қатынасын көрсетеді, және де бұл күй жинақталып жұмыс жасау, назар салу, іске асырылатын әрекеті және жеке бастамашылығы түрлерінен білінеді.

К.Д.Ушинский тәрбиеші туралы мынадай пікір келтіреді: «Должен зорко отличать упрямство, каприз и потребность свободной деятельности, и бояться более всего, чтобы, подавляя первые, не подавить последней... Он должен воспитать сильное стремление к свободе и не дать развиться склонности к своеволию и произволу» [10]. Г.И.Щукинаның ойынша [11], оқушылардың белсенділігі тұлға қалыптасу процесін сүйемелдей отырып, шығармашылық әрекетінен көрініс тауып, төменде келтірілген түрлі деңгейлер бойынша жүре отырып дамиды:

1. Репродуктивті — еліктеу белсенділігі, бұның көмегімен әрекет тәжірибесі басқа адам тәжірибесі арқылы жинақталады. Дамудың кез келген күрделі формасын игеру оқушы тарапынан алдымен әріптестікпен іске асырылады, содан кейін барып дербес орындалады. Әріптестік барысында пәндік әрекеттердің идеалды үлгілері мен сөйлеу формаларын, басқа адамдар тәжірибесін игеру жүреді.

2. Іздестіру — орындау белсенділігі жоғарылау деңгейі болып табылады, себебі мұнда дербестіліктің үлкен дәрежесі бар. Бұл деңгейде оқушыға қойылған міндетті қабылдау және оны орындауға қажет құралдарды іздеп табу қажет.

3. Шығармашылық белсенділік ең жоғарғы деңгей болып табылады, егер оқушылар тапсырмалар қоятын болса, онда оларды шешуде де жаңа, бірқилы жолдар таңдалатын болады. Д.Б.Богоявленская, О.К.Тихонова, Я.А.Пономарева, Дж. Гилфорд, Л.Б.Ермолаева-Томина және тағы басқалар өз зерттеулерінде төмендегі пікірге келеді: шығармашылыққа деген табиғи қабілеттілік әрбір адамда болады және оның қайсібір жағдайларда білінуі тұлғаның дербестілігінің ашылу жағдайында,

тұлғаның соған сәйкес мотивтерінің, қабілеттіліктерінің, білімі мен біліктіліктерінің болу жағдайында ашылады. Мәселен, Л.Б.Ермолаева-Томина былай дейді: «Әр адамның түрлі деңгейдегі бейсанасында болатын шығармашылық әлеуетті өз дербестілігіне сүйене отырып ашуға болады» [12]. Шығармашылық – бұл сапалы жаңалық тудыратын қызмет және ол қайталанбастығымен, сонылығымен және қоғамдық-саяси бірегейлігімен ерекшеленеді. Шығармашылық адамға тән, себебі субъектіні үнемі шығармашылық әрекет пен белгілі бір құндылықты бағдарларға жетелейді [13].

Осыдан мынадай қорытынды шығаруға болады: шығармашылық үшін адамның ішкі күштерін оятуға және шығармашылық және рухани қасиеттерін ашуға себептесетін энергия қажет. А.Д.Александровтың пікіріне сәйкес, шығармашылық дегеніміз — адамның өзіндік түр ерекшелігі, ол адамды табиғаттан бөліп шығарады, оны табиғатқа қарсы қойып, еңбектің, сананың, мәдениеттің көзі болып табылады. В.В.Шаронов басқа пікір ұсынады, оған сәйкес шығармашылық өз құрылымы бойынша ойынмен тығыз байланыста [14]. Шығармашылық — адамға тән мақсатқа бағытталған жұмыс, ол практикалық және ой жұмысының түпкі өнімінің жаңа едәуір сапасын алуға, сонымен қатар барлық интеллектуалдық, эмоционалдық және мәнді әрекеттің білінуімен болатын өз мүмкіндіктерін ұғынуға бағытталған бірегейлігімен, ойлау бейстандарттылығымен ерекшеленеді [15].

Сөйтіп, философиялық, психологиялық және педагогикалық әдебиеттерді саралай отырып, төмендегі тұжырымды анықтаймыз: шығармашылық тұлға белсенділігінің жоғарғы белсенділік формасын, тұлғаның маңызды қасиетін ашады, ол мойындалған жалпыадамзаттық құндылықтармен өзара байланыс процесінде туындайды және ол біржағынан тұлғалық даму мен тұлғааралық өзара әріптестіктегі мәдени және рухани бағдарлануымен сипатталып, екінші жағынан, адамға тән жеке әрекеттің орталық өзегі болып көрініс береді.

Оқыту үдерісіндегі шығармашылық белсенділік оқушылар бойына, ақыр аяғында, болашақ жұмысшы, инженер, ғалым, педагог тұлғасының мінезінде көрініс табатын бірқатар қасиеттер қалыптастырады.

Біз үшін оқу және кластан тыс қызметінде техникалық шығармашылық дамыту саласындағы зерттеулер, сонымен қатар жалпы білім беретін мектептердегі үйірмелік жұмыстар ерекше қызығушылықтар тудырады. Еңбекке баулу саласында техникалық шығармашылық сабақтары мен еңбекке дайындық үдерісінде студенттерге политехникалық білім қалыптастыру мәселелері қарастырылатын П.Р. Атутовтың, К.Ш. Ахияровтың, С.Я. Батышевтің зерттеулері көңіл аудартады.

Ю.К. Васильев пен Э.Д. Новожиловтың, С.В. Сальцеваның, В.А. Поляков пен С.Д. Чуркиннің және тағы басқалардың зерттеулері болашақ «Технология» пәнінің мұғалімдерін кәсіби қызметтің түрлі бағыттарына дайындаудың теориялық және практикалық мәселелерін шешуге арналған.

Тұлғаға шығармашылық белгілерін қалыптастыру тиімділігі көп жағдайда педагогтың оқушылар шығармашылық қызметін ұйымдастыра білуіне байланысты. Педагогикалық қызметте жетекшілік ету үдерісі В.С. Безрукова, М.М. Поташник, В.П. Стрезикозин, М.Н. Терехин зерттеулерінде қарастырылады. Олар педагогтың кәсіби қызметін ұйымдастыру-басқарушылық үдерісі ретінде қарастырады.

Болашақ педагогтардың оқушылар техникалық шығармашылығына жетекшілік етуіне дайындығын қалыптастыру мәселесі Н.В. Быстрова, В.Г. Козлов, С.М. Саламатованың еңбектерінде қарастырылды, олардың көзқарастары бойынша, техникалық шығармашылық — бұл тәрбиелеудің тиімді құралы, пайдалылық пен жаңашылдық белгілері бар материалдық нысандар жасау нәтижесінде оқушылардың шығармашылық қасиеттерін дамытудың мақсатқа бағытталған үдерісі.

Оқушыларға бірлесіп, ұжымдық жұмыс жасауға талпыну тән. Мектепке дейінгі мекемелерде қалыптастырылатын мұндай талпыныс оқу шығармашылық қызметте айқын көрініс табады. Ұжым және оның бала тұлғасына әсер ету мәселелеріне жүргізілген зерттеулер тәрбиеленушіні балалар мен үлкендердің бірлескен қызметі үдерісінде туындайтын ұжымдық қатынастар жүйесіне енгізудің маңыздылығына назар аудартады. Ұжымға енгізу маңызды тұлғалық өзгерістерге әкеледі (мотивтерді түзету, әлеуметтік-құндылықты бағдар және т.б.).

Мектептер мен жоғары оқу орындарында конструкторлық-технологиялық білім беру мәселелері Л.А. Болотина, В.И. Качнев, Т.В. Кудрявцев, Н.Ф. Хорошко тарапынан қарастырылды. Мектеп оқушыларының шығармашылық қызметін басқару үдерісінде олар шығармашылық қабілеттерді диагностикалау әдістерін қосады, ол әдістер оқушылардың қай қызмет түрінде және қандай жағдайларда өздерін өнімді көрсете алатындығын түсінуге көмектеседі. А.М. Василевская, А.П. Зверик, Э.Ф. Зеер және А.Н. Лук жалпы шығармашылық ойлауды дамытудың түрлі қырларын және соның ішінде техникалық шығармашылық ойлауды да, сонымен қатар шығармашылық

кабілеттілігін диагностикалауды, психологиялық құрылымын, шығармашылық қызметтің даму динамикасын қарастырды. Д.Б. Богоявленская пен Г.М. Лисовская шығармашылық қызметті оқыту мен дамыту барысындағы ұтымды және интуитивті ойлау ара қатынасын зерттеді. Ал, В.И. Андреев, пен Э. де Боно шығармашылыққа оқытудың принципиалдық мүмкіндіктерін саралап, соған сәйкес тест жүйесін әзірледі.

Г.С. Альтшуллер, Г.А. Балл, А.В. Брушлинский, М.И. Денисов, Дж. Пойа, И.М. Низамов, А.Ф. Эсаулов жұмыстарында техникалық және конструкторлық мазмұнды міндеттерді шешу әдіснамасы бойынша зерттеулер жүргізіліп, жеке шығармашылық мүмкіндіктерді және оқушылардың техникалық тапсырмаларды шешудің қалыпсыз әдістерін дамытуға ықпал жасайтын жағдайлар жүйесі ұсынылды. Олар, өз кезегінде, әрбір жасөспірімде жасырылып жатқан шығармашылық қабілеттерін ашуға, оқушылардың қиялын бұғаудан босатуға, оларды заманауи технологиялар мен өндірістік үдерістерді сыни түрде зерделеуге үйретуге, тапқырлық пен өнертапқыштық қызметке, техникалық шығармашылыққа деген талпынысын тәрбиелеуге көмектеседі.

Психологиялық тұрғысынан шығармашылық үдеріс индивидтің субъективті актісі ретінде шығармашылық актісінің өтуінің психологиялық «механизм» ретінде қарастырылады. Бұл жағдайда шығармашылық, бір жағынан, жаңаны тудырудың психологиялық үдерісі ретінде, ал, басқаша жағынан, тұлғаның сол үдеріске тартылуын қамтамасыз ететін тұлғаның қасиеттері жиынтығы ретінде түсініледі [16]. Техникалық шығармашылықтың өзгешелігі, оның өнертапқыш еңбегіне қатысты басқа шығармашылық, интеллектуалды қызметтен айырмашылығы С.Л. Рубинштейн тарапынан анықталған болатын. «Техникалық шығармашылық білгілі бір проблеманы шешетін бұйым, шынайы зат, механизм немесе тәсіл тудыруы тиіс ... өнертапқыш шынайылықтың контекстіне, белгілі бір әрекеттің шынайы өтуіне бірдеңе енгізуі тиіс» [17].

Педагогикалық энциклопедияда техникалық шығармашылыққа мынадай анықтама беріледі: нәтижесінде пайдалылық және субъективті (оқушының өзі үшін) жаңашылдық белгісі бар техникалық нысан пайда болатын оқушының қызметі түрі. Техникалық шығармашылық техника мен табиғат құбылыстарына қызығушылық дамытады, оқу және мамандық таңдау мотивтерін қалыптастыруға, практикалық біліктіктер алуға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Оқушылардың техникалық шығармашылық жөніндегі қызметінің анықтамасын М.Г. Давлетшин жасады. Оның пікірінше, техникалық қызметте мыналарды айыру қажет:

а) техникалық түсіну, яғни техникалық құрылғының жұмысы мен құрамын жылдам және дұрыс игере білу;

б) техникалық орындау қызметі, ол құралдар мен машиналарды қолдана білу, дайын сызбалар мен технологиялық карталар бойынша техникалық бұйымдар жасау құралдарымен және машиналарымен дәл, әрі жылдам опрециялар орындауды талап етеді;

в) конструктивті-техникалық қызмет, яғни қолда бар конструкцияларды жетілдіру және жаңа техникалық бұйымдар жасау.

Біз оқушылардың техникалық қабілеттіліктерін дамытуға байланысты бөлек мәселелер қаралатын бірқатар психологиялық зерттеулерді қарастырдық, олар: шығармашылық ойлауды қалыптастыру, техникалық қабілеттіктерді дамыту, жалпыеңбектік политехникалық біліктіліктерді қалыптастыру заңдылықтарын, ақыл-ой қызметі тәсілдеріне үйрету (Е.Н. Кабанова-Меллер, Н.А. Менчинская, В.В. Чебышева, Т.В. Кудрявцев, П.М. Якобсон, Е.А. Милерян, Г.В. Кирия, Я.А. Пономарев, М.Г. Давлетшин және т.б.).

Осы жұмыстардың бірсыпырасы бірізді кезеңдер қатарын құрайтын техникалық шығармашылық үдерісінің құрылымын ашады: бастапқы фактілерді саралау және мәселелер қозғау, болжамды интуициялық құру, идеяның логикалық дамуы және жобаны бөлшектеу, жобаның суретте, сызбада, модельде бейнеленуі және де оларды материалдық іске асыру.

Басқалары — балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық қызметінің жас ерекшеліктерін зерттейді, олардың бірқатары оқушылардың техникалық шығармашылығын ұйымдастыруға және оның мазмұнына, оған деген қабілеттіліктерді дамытуға арналған.

П.К. Энгельмейер [18] техникалық үдерісті үш негізгі кезеңге бөледі:

- идеялардың пайда болуы және жасаушының оны одан әрі тануы;
- болашақ өнертабыс жоспарын әзірлеу;
- орындау кезеңі.

Шығармашылық үдерістің шығармашылық идеяның туындауынан бастап, іс жүзінде жүзеге асыруымен аяқталатын негізгі кезеңдері Г.С. Альтшуллердің бірқатар жұмыстарында ашылған.

Ол өнертапқыштар мен ізденімпаз адамдар қызметін зерттеу барысында шығармашылық үдерістің құрылымы мен әдістемесін зерттеген. Г.С. Альтшуллер шығармашылық үдерістің орталық буыны тапсырма орындау деп есептеп, оған баса көңіл аударады. Аталған автордың зерттеулері зерттеу міндеттерін шешуді қамтамасыз ететін тиімді әдістерді іздеуге бағытталған, сондықтан солардың бірнешеуі педагогикалық практикада қолданылуы мүмкін [19]. Құрылымдау үдерісіндегі техникалық шығармашылықтың педагогикалық қырын айқындау үшін Т.В. Кудрявцев объективті де, субъективті де болуы мүмкін жаңашылдық ұғымын нақтылайды. Оқу қызметіндегі шығармашылық нәтиже оқушының өзіне жаңа болуы өте маңызды. Тіпті субъективті жаңашылдығы бар еңбек өнімін алған оқушы техника саласындағы шығармашылық қызметке деген қабілеттерін дамытып отырады [20].

«Субъективті жаңашылдық» ұғымын енгізу шығармашылық қызметтің аясын кеңейте түседі. Бұл жағдайда оқушылардың ғылыми-техникалық шығармашылығының жетекшісі, алдымен, шығармашылық өнімдегі субъективті жаңашылдыққа бағдарлануы қажет. Мұнда есте ұстайтын жайт — объективті жаңа өнертабыстарға баратын жол субъективті жаңашылдық арқылы өтеді.

Шығармашылық қызмет өзінің аяқталғандығымен сипатталады. Бұл оқушылардың осындай, яғни өнертабысты дайындау, онымен жұмыс жасау, ойдың материалдық іске асуы секілді шығармашылық үдерістің барлық кезеңдерін жүзеге асыратын ғылыми-шығармашылық ұйымының қажет екендігін көрсетеді.

Жаңашылдықты осылайша түсінген кезде техникалық шығармашылықты қалыптастыру біраз кеңейеді. Қызмет мынадай жағдайда, яғни өнім қабылдайтын тұлғадан басқа бәріне белгілі болған жағдайда шығармашылықты болады. Осылайша өнімді алу тәсілі туралы да айтуға болады. Тіпті субъективті жаңашылдық белгісі бар өнім ала отырып, оқушы өзінің техника саласындағы шығармашылық қызметке қажет жеке қасиеттері мен қабілеттіліктерін дамытады.

Қарастырылған қағидат ересектер мен оқушылар техникалық шығармашылығының қалыптастырылатын мүмкіндіктерінің тек ұқсастығын ғана емес, белгілі бір жағдайда олардың барабарлығын да көрсетеді. Бұған дәлел ретінде психологтар мен педагогтардың қатып қалған ұстанымдарын келтіруге болады, ұстаным бойынша олар бір психология-педагогикалық негізге ие, белсенділік, ынта қою кезеңдері біркелкі. Осылардың барлығы ересектердің техникалық қызметін саралау негізінде оқушылар бойына жас ерекшелігіне қарай шығармашылық қызметтің белгілі бір компоненттерін тәрбиелеу мен дамытуға қажет әдістемелік тәсілдер әзірлеуге мүмкіндік береді.

Осылайша, ғылыми әдебиетте техникалық шығармашылық анықтамасына берілген көптеген анықтамалар ішінен, біздің ойымызша, ең педагогикалық қолайлысы мынау: оқушылардың техникалық шығармашылығы — бұл нәтижесінде пайдасы бар және объективті немесе субъективті жаңашылдығы бар өнім алынатын шығармашылық қызмет. Сонымен бірге техникалық қызмет деп табылған міндеттерді шешу әдісін, өндірістік үдерісті жетілдіруге қатысты ұсыныстарды, жасалған құрылғыны, модельді, аспапты және т.б. санауға болады.

Техникалық шығармашылықты тәрбиелеудің тиімді құралы, техникалық шығармашылықты оқытудағы мақсатты үдеріс және пайдалылық пен жаңашылдық белгілері бар материалды нысандар құру нәтижесінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту. Оқушылар шығармашылығында жаңашылдық субъективті сипатқа ие. Оқушылардың шығармашылық қызметінің нәтижесі — шығармашылық тұлғаның қасиеттер кешені: ақыл-ой белсенділігі, практикалық жұмысты орындауға арналған білімді іздестіруге, дағды қалыптастыруға талпыныс, қойылған міндеттерді шешуде дербестік, еңбекқорлық, тапқырлық және т.б.

Психология-педагогикалық зерттеулер мен жұмыс тәжірибесінің негізінде келесіні атап өту қажет: техникалық шығармашылық, алдымен, оқушылардың техникалық ойлауын дамытуға жағдай туғызады. Ол әдеттегі ойлаумен күрделі қатынаста тұрады. Біріншіден, ол әдеттегі ойлау негізінде дамиды, яғни, әдеттегі ойлаудың барлық құрамдас компоненттері — салыстыру, қарсы қойып салыстыру, жіктеу, саралау, синтез және т.б. техникалық ойлауға да тән. Тек бір ерекшелігі, техникалық қызметте жоғарыда аталған ойлау операциялары техникалық материалда дамиды. Екіншіден, әдеттегі ойлау техникалық ойлауды дамытудың психофизиологиялық алғышарттарын тудырады. Әдеттегі ойлау нәтижесінде баланың миы, ассоциативтік саласы, жады дамиды, ойлау икемділігі дағдыланады. Бірақ әдеттегі ойлаудың ұғымдық-образдық аппаратында техникалық ойлауға қажет ұғымдар мен образдар болмайды. Сонымен қатар ұғымдардың өздері де әдеттегі ойлау мен техникалық ойлауда сипаты бойынша бір бірінен ерекшеленеді. Олар механикалық когломмерат мәліметтері емес, түрлі ғылымдар тұрғысынан қарастырылатын технологиялық үдерістердің немесе құбылыстардың маңызды белгілерінің бірлігі болып табылады.

Бұл жағдайда оқушылардың техникалық шығармашылығы, әсіресе оның уақыт шығыны бойынша ең көлемді болып келетін соңғы кезеңі оқу пәні ретінде оқушыларға оң жағдай туғызатындығын айта кетуіміз қажет. «Технология» пәнінің мұғаліміне мектептегі балалар техникалық шығармашылығын ұйымдастыруда жетекші роль жүктеледі, ал оның психология-педагогикалық, әдістемелік және арнайы дайындығы көп жағдайда оқушылардың шығармашылық белсенділігін анықтайды. Техникалық шығармашылыққа тиімді жетекшілік ету үшін «Технология» пәнінің мұғалімі оқушылардың танымдық белсенділігін, техникалық жадын, тапқырлық пен аңғарымпаздығын дамытудың әдістері мен тәсілдерін білуі және нақты жағдайда оқушылардың шығармашылық қызметін ұйымдастыру формалары мен әдістерін таңдай алуы, қызықтыра білуі, шығармашылық ізденіске деген сүйіспеншілік дарыта алуы қажет.

Практик-мұғалімдердің психология-педагогикалық зерттеулер және біршама әдістемелік жұмыстарының нәтижесінде бірқатар тиімді әдістер анықталды, оларға жататындар: бұйымдарды құрастыру (модельдеу), манипуляциялық құрастыру, қысқартылған мәліметтері бар техникалық құжаттама қолдану, шығармашылық тапсырмалар шешу, шығармашылық міндеттер орындау, бұрын жасалған бұйымдарды өзгерте отырып, жұмысты қайта орындау, ойша эксперименттеу, техникалық құралдарды, соның ішінде тренажерларды қолдана отырып, ақаулықтарды іздеу және жою. Бұл әдістерді белгілі бір жүйеде қолдану оқушылардың шығармашылық қабілеттіліктерін дамытуға мүмкіндік береді.

Оқушылардың техникалық шығармашылық үдерісін мұқият саралау, оны оқушылардың техникалық білім, техникалық қызмет тәжірибесін алу және техникалық ойлауын дамыту мақсатында арнайы таңдалған оқу, өндірістік және техникалық тапсырмалар жүйесін шешу ретінде көрсетуге болатындығын көрсетеді.

Қорыта келгенде айтарымыз, психология-педагогикалық саралау, техникалық шығармашылық оқушылардың техникалық ойлауын дамытуға оң жағдай туғызады деп айтуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Петровский В.А. Личность в психологии: парадигма субъектности: учеб. пособие для студ. вузов / В.А. Петровский. — Ростов н/Д.: Феникс, 1996. — 509 с.
- 2 Абульханова-Славская К.А. Личностная регуляция времени / К.А. Абульханова-Славская. — СПб.: Питер, 2001. — С. 279–297.
- 3 Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения / М.И. Лисина. — М.: Педагогика, 1986. — 230 с.
- 4 Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. — М.: Азбуковник, 2007. — С. 28.
- 5 Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. — Ростов н/Д.: Издат. центр «МарТ», 2005. — 448 с.
- 6 Щукина Г.И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Г.И. Щукина. — М.: Педагогика, 1988. — 208 с.
- 7 Савенков А.И. Программа «Одаренный ребёнок в массовой школе» / А.И. Савенков // Первое сентября. — 2003. — № 29. — С. 15–17.
- 8 Якиманская И.С. Разборка технологии личностно-ориентированного обучения [Электронный ресурс] / И.С. Якиманская. — Режим доступа: <http://www.vorpsy.ru/issues/1995/952/952031.htm> (дата обращения 12.01.2018).
- 9 Асмолов А.Г. Личность как предмет психологического исследования / А.Г. Асмолов. — М.: Педагогика, 1984. — 104 с.
- 10 Ушинский К.Д. О нравственном элементе в русском воспитании / К.Д. Ушинский // Избр. пед. соч.: в 2 т. — М.: Педагогика, 1974. — Т. 2. — С. 304–326.
- 11 Щукина Г.И. Развитие познавательной активности школьников / Г.И. Щукина. — М.: Просвещение, 1989. — 142 с.
- 12 Ермолаева-Томина Л.Б. Психология художественного творчества: учеб. пособие для вузов / Л.Б. Ермолаева-Томина. — М.: Академический проект, 2003. — 304 с.
- 13 Прохоров А.М. Советский энциклопедический словарь / А.М. Прохоров. — М.: Просвещение, 1987. — С. 13, 14.
- 14 Шаронов В.В. Основы социальной антропологии / В.В. Шаронов. — М.: Наука, 1997. — 195 с.
- 15 Амонашвили Ш.А. Как живете, дети? / Ш.А. Амонашвили. — М.: Просвещение, 1991. — 175 с.
- 16 Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк. — 2-е изд. — М.: Просвещение, 1967. — 78 с.
- 17 Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. — М.: Педагогика, 1973. — 416 с.
- 18 Энгельмейер П.К. Изобретательство и привилегия / П.К. Энгельмейер. — СПб.: Питер, 1997. — 126 с.
- 19 Альтшуллер Г.С. Творчество как точная наука / Г.С. Альтшуллер. — М.: Сов. радио, 1976. — 195 с.
- 20 Кудрявцев Т.В. Психология технического мышления / Т.В. Кудрявцев. — М.: Педагогика, 1975. — 304 с.

М.М. Шаштыгарин

Методологические принципы развития технического творчества школьников

В статье рассматриваются проблемы эффективного формирования творческих черт личности. Отражены результаты проводимых разными учеными и специалистами исследований по указанным проблемам, а также рассмотрены вопросы формирования у студентов политехнических знаний в процессе трудовой подготовки и на занятиях по техническому творчеству. Приведен целый ряд психологических исследований, связанных с развитием технического творчества учащихся. Определен ряд эффективных методов, к которым относятся конструирование (моделирование) изделий, манипулятивное конструирование, применение технической документации с сокращенными данными, решение творческих задач, выполнение творческих заданий, повторное выполнение работ с изменением ранее изготовленных конструкций, мысленный эксперимент, поиск и устранение неисправностей с использованием технических средств (в том числе) и тренажеров и др. Делается вывод, что техническое творчество создает благоприятные условия для развития технического мышления школьников. В итоге определяются методологические принципы развития технического творчества школьников.

Ключевые слова: конструкторско-технологическое образование, исследование творческих работ и возрастных особенностей детей, цели в обучении техническому творчеству, психолого-педагогическое исследование и основы практической работы.

M.M. Shashtygarin

Methodological principles of development of schoolchildren's technical creativity

The article deals with the problems of effective formation the creative personality traits. The results of various studies conducted by different scientists and specialists on these problems are reflected, as well as questions of the formation of polytechnical knowledge among students in the process of labor training and in classes on technical creativity. A number of psychological research related to the development of students' technical creativity was considered. A number of effective methods have been determined, which include the design, modeling of products, manipulative design, the use of technical documentation with reduced data, the solution of creative tasks, the performance of creative tasks, the re-execution of work with the modification of previously manufactured structures, a thought experiment, troubleshooting with use of technical means (including) and simulators, etc. It is concluded that technical creativity creates favorable conditions for the development of technical thinking of schoolchildren. As a result, the methodological principles for the development of technical creativity of schoolchildren are determined.

Keywords: design and technological education, research of creative works and children's age differences, goals in teaching technical creativity, psychological and pedagogical research and fundamentals of practical work.

References

- 1 Petrovskii, V.A. (1996). *Lichnost v psikhologii: paradigma subektnosti* [Personality in Psychology: The Paradigm of Subjectivity]. Rostov-na-Donu: Fenix [in Russian].
- 2 Abulkhanova-Slavskaya, K.A. (2001). *Lichnostnaia rehuliatsiia vremeni* [Personality regulation of time]. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
- 3 Lisina, M. I. (1986). *Problemy ontogeneza obshcheniia* [Problems of the ontogeny of communication]. Moscow: Pedagogika [in Russian].
- 4 Ozhegov, S.I. (2007). *Slovar russkogo yazyka* [Dictionary of the Russian language]. Moscow: Azbukovnik [in Russian].
- 5 Kodzhasspirova, G.M., Kodzhasspirov, A.Iu. (2005). *Slovar po pedagogike* [Dictionary on Pedagogics]. Rostov-na-Donu: Izdatelskii tsentr «MarT» [in Russian].
- 6 Shchukina, G.I. (1988). *Pedagogicheskie problemy formirovaniia poznavatelnykh interesov uchashchikhsia* [Pedagogical problems of formation of cognitive interests of students]. Moscow: Pedagogika [in Russian].
- 7 Savenkov, A.I. (2003). Programma «Odarennyi rebenok v massovoi shkole» [Program «A gifted child in a mass school»]. *Pervoe sentyabrya – The first of September*, 29, 15–17 [in Russian].
- 8 Iakimanskaya, I.S. Razborka tekhnologii lichnostno-orientirovannogo obucheniia [Disassembly of the technology of personality-oriented learning]. *voppsy.ru*. Retrieved from <http://www.voppsy.ru/issues/1995/952/952031.htm> [in Russian].
- 9 Asmolov, A.G. (1984). *Lichnost kak predmet psikhologicheskogo issledovaniia* [Personality as a subject of psychological research]. Moscow: Pedagogika [in Russian].
- 10 Ushinskii, K.D. (1974). *O nraystvennom elemente v russkom vospitanii* [On the moral element in Russian upbringing]. (Vol 2). Moscow: Pedagogika [in Russian].

- 11 Shchukina, G.I. (1989). *Razvitie poznavatelnoi aktivnosti shkolnikov [Development of cognitive activity of schoolchildren]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
- 12 Ermolaeva-Tomina, L.B. (2003). *Psikholohiia khudozhestvennogo tvorchestva [Psychology of artistic creativity]*. Moscow: Akademicheskii proekt [in Russian].
- 13 Prokhorov, A.M. (1987). *Sovetskii entsiklopedicheskii slovar [Soviet Encyclopedic Dictionary]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
- 14 Sharonov, V.V. (1997). *Osnovy sotsialnoi antropologii [Fundamentals of Social Anthropology]*. Moscow: Nauka [in Russian].
- 15 Amonashvili, Sh.A. (1991). *Kak zhivete, deti? [How do you live, children?]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
- 16 Vygotskii, L.S. (1967). *Voobrazhenie i tvorchestvo v detskom vozraste. Psikholohicheskii ocherk [Imagination and creativity in childhood. Psychological essay]*. (Vol. 2). Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
- 17 Rubinshtein, S.L. (1973). *Problemy obshchei psikholohii [Problems of general psychology]*. Moscow: Pedagogika [in Russian].
- 18 Engelmeier, P.K. (1997). *Izobretatelstvo i privilehiia [Invention and Privilege]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
- 19 Altshuller, G.S. (1976). *Tvorchestvo kak tochnaia nauka [Creativity as an exact science]*. Moscow: Sovetskoe radio [in Russian].
- 20 Kudriavtsev, T.V. (1975). *Psikholohiia tekhnicheskogo myshleniia [Psychology of technical thinking]*. Moscow: Pedagogika [in Russian].

Н.К. Стамгалиева

*Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга им. Ш.Есенова, Актау, Казахстан
(E-mail: naza_stam@mail.ru)*

Обучение иностранному языку на основе информационно-коммуникационных технологий

В статье освещаются вопросы использования информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), определяется их роль при обучении иностранному языку в условиях модернизации образования, предлагается классификация средств новых информационных технологий, применяемых в обучении иностранному языку. В преподавании использование новых информационных технологий является одним из важнейших аспектов совершенствования и оптимизации учебного процесса, обогащения арсенала методических средств и приемов, позволяющих разнообразить формы работы и сделать процесс обучения иностранному языку интересным для студентов. Перечисленные в статье средства ИКТ позволяют активизировать познавательную деятельность студентов, обеспечить положительную мотивацию обучения, высокую степень дифференциации обучения, усовершенствовать контроль знаний, умений и навыков. С каждым днем информационно-коммуникационные технологии становятся неотъемлемым средством общения для большого количества людей. Около полутора миллиарда людей, т.е. каждый четвертый житель планеты, принимают участие в образовательном, профессиональном и личном общении посредством ИКТ. Эффективность применения ИКТ зависит от способов и форм применения этих технологий, от того, насколько грамотно преподаватель владеет методикой работы с ними, от используемых им электронных ресурсов. С опорой на изучение теоретических проблем исследования и опыт практического применения данных ресурсов в процессе обучения иностранному языку выделяется ряд рекомендаций для преподавателей, использующих информационно-коммуникационные технологии на своих занятиях.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, образовательные ресурсы, мультимедийные обучающие программы, цифровые образовательные ресурсы, иноязычное образование, компетенция.

Одна из важнейших задач изучения иностранного языка в Каспийском государственном университете технологий и инжиниринга им. Ш. Есенова — формирование положительной учебной мотивации. Хотя современный процесс изучения языка сложен, многогранен, требует вдумчивости и постоянного развития, объяснительно-иллюстративный тип обучения не обеспечивает формирования познавательных мотивов, интереса к языку, активного мышления.

Использование новых образовательных технологий способствует формированию положительной учебной мотивации в высшей школе. Новые образовательные технологии предусматривают различные формы и методы преподавания иностранного языка.

Важной особенностью современного этапа социально-экономического развития казахстанского общества является формирование особой области производства, характеризующейся не только развитием материальной базы, но и системой специфических технологий, которые принято называть информационно-коммуникационными технологиями.

Современное общество по праву называют информационным, и этому есть подтверждение. Компьютеры поэтапно внедряются во все сферы нашей жизни. Не стал исключением и процесс образования, в котором с приходом информационно-коммуникационных технологий происходят буквально революционные изменения. А с появлением спутниковой глобальной сети Интернет сделан еще более значительный шаг вперед. Преподаватели кафедры иностранных языков КГУТИ им. Ш. Есенова уже внедрили новинки технического прогресса в процесс преподавания всех базовых дисциплин. Применение информационно-коммуникационных технологий на занятиях иностранного языка уже доказало свою эффективность. Использование информационно-коммуникационных технологий помогает повысить уровень преподавания, обеспечивает наглядность, аудиоподдержку, контроль, содержит большой объем информации, является стимулом в обучении.

Инновационный взрыв в сфере информационно-коммуникационных технологий стал ядром и основой современной «новой экономики», ориентированной на индустриально-инновационную модернизацию всей общественно-политической и экономической жизни Казахстана. Благодаря ИКТ изменились способ передачи информации от производителя к потребителю, в целом

информационные процессы в обществе. Каналы передачи информации стали двухсторонними, преимущественно интерактивными, а информация превратилась в важную составляющую часть товаров и услуг. ИКТ сегодня выступают основой процессов глобализации и информатизации общества, способствуют формированию поликультурного мира и клип-культуры, оказывают значительное влияние на изменение образа жизни студентов [1].

Особенность современного этапа развития информационных технологий характеризуется необычайно высокой степенью их интеграции во все сферы человеческой деятельности. К концу XX в. ИКТ превратились в базу многих других важных технологий, в том числе в основу развития самих себя.

Понятие «информационно-коммуникационная технология» в настоящее время относится к числу наиболее популярных и часто употребляемых. Подобная популярность обусловливается не только растущей значимостью, но и бурным, чрезвычайно динамичным развитием информационных технологий.

В целом современные ИКТ в образовании можно охарактеризовать:

- во-первых, широтой охвата ими различных «неинформационных» предметных областей;
- во-вторых, массовостью овладения ИКТ специалистами этих областей, в результате чего ИКТ перестают быть уделом определенного круга научной и инженерной элиты и становятся доступным инструментом для решения прикладных задач;
- в-третьих, стимулирующим развитие ИКТ выявлением принципиально новых информационных потребностей и реализацией соответствующих функций;
- в-четвертых, значительным эффектом от применения ИКТ, обуславливающим возможности осуществления качественных изменений в процессах совершенствования технологий и техники. Принципиально важно, что без использования ИКТ эти изменения не могут быть достигнуты;
- в-пятых, усиливающейся тенденцией к интеграции разнородных ИКТ, проявляющейся в стремлении к унификации аппаратных и программных средств, а также к созданию единых информационных сред.

Переход к информационному обществу означает радикальные изменения в образовательной системе, поскольку система образования «не только детерминирована внешними обстоятельствами политического, социально-экономического и социокультурного происхождения, но и сама детерминирует эти обстоятельства» [2]. А так как общество и образование являются одной системой, то смена формы общества диктует новые требования к системе образования.

Именно информатизация является инструментом, позволяющим построить инновационную образовательную систему, отвечающую запросам современного информационного общества.

Государственная политика в сфере информатизации общества и образования ориентирована на создание национальной информационной инфраструктуры, построение открытых инфокоммуникационных систем, обеспечение широкого доступа граждан к информационным и образовательным ресурсам глобальной и локальных сетей и т.д., и она осуществляется на основе нормативно-правового обеспечения информатизации образования Республики Казахстан.

В Концепции развития иноязычного образования Республики Казахстан цель высшего иноязычного образования определена как формирование специалистов, владеющих иностранным языком в соответствии с европейской системой уровней владения иностранным языком. Достижение данной цели возможно через решение таких задач, как: формирование специалиста, владеющего базовым английским языком в соответствии с требованиями «Общеввропейских компетенций», а также иностранным языком для академических и специальных целей;

- внедрение системы планирования учебного процесса по иностранным языкам, принятой странами Европейского Совета;
- формирование нового содержания обучения, соотнесенного с международным и национальным стандартами [2].

Как отмечает С.С. Кунанбаева в «Концепции иноязычного образования Республики Казахстан», одним из основных направлений совершенствования подготовки педагогических кадров по иностранному языку является «овладение современными методами и технологиями, в том числе информационными и компьютерными, иноязычного обучения» [3].

При определении составляющих ИКТ-компетенции мы опираемся на стандарты профессиональной информационно-коммуникационной компетенции преподавателей, разработанные Международным обществом информатизации образования для определения требований к

формированию базовой информационно-коммуникационной компетенции преподавателей [4]. Они предназначены для всех преподавателей и включают шесть компонентов:

- 1) общие представления в области информационных технологий;
- 2) планирование учебного процесса с использованием информационных технологий и применение его на практике;
- 3) интеграция информационных технологий в программы конкретных дисциплин;
- 4) использование информационных технологий для оценки результатов обучения;
- 5) использование информационных технологий для повышения уровня профессиональной компетенции;
- 6) понимание социальных, этических, правовых и общественных ценностей использования информационных технологий.

Таким образом, одной из тенденций информатизации иноязычного образования является усиление направленности нормативно-правовой базы на компьютеризацию вузов и обеспечение студентов информационно-образовательными ресурсами.

Информатизация высших учебных заведений характеризуется интенсивным ростом цифровых образовательных ресурсов в форме электронных учебников (ЭУ), мультимедийных обучающих программ (МОП) и электронных дидактических пособий (ЭДП), позволяющих расширить объем самостоятельной работы студентов и предполагающих индивидуализацию и дифференциацию обучения с учетом потенциала каждого отдельного студента. Следующей основной тенденцией, отражающей процесс информатизации иноязычного образования, является создание высокомоощной материально-технической базы, способной реализовать весь дидактический потенциал информационно-коммуникационных технологий.

Под влиянием информатизации образования происходит развитие понятия традиционной педагогики «учебная среда». В настоящее время наиболее употребительными становятся понятия «единое информационное образовательное пространство», «информационно-коммуникационная среда» (П.П. Борисов [4]), «киберпространство» (Ф.Ю. Саутов [5]), «информационная образовательная среда», «информационно-коммуникационная предметная среда».

В статье Ф.Ю. Саутова [5] сформулированы важнейшие характеристики развитой информационно-образовательной среды:

- 1) системность — среда должна представлять собой завершенный, системно согласованный комплекс программно-методических средств для всего цикла дисциплин, необходимых для построения востребованных потребителем образовательных программ;
- 2) принципиально новое дидактическое качество программно-методического обеспечения, которое возникает при максимальном использовании визуализации учебного материала средствами мультимедиа, организации интерактивного взаимодействия с обучаемым за счет логических средств компьютерных программ и возможностей телекоммуникации;
- 3) широкая многофункциональность, позволяющая использовать разработанные дидактические средства в разных формах получения образования (дневной, вечерней, заочной, экстернате) и при различных конфигурациях технических средств, как развитых, так и самых минимальных;
- 4) высокая адаптивность обучаемых к разнообразию требований и преподавателей к содержанию обучения — опора на массив уже изданных и доступных для обучаемых разнообразных учебников и учебных пособий, созданных в различных вузах, обеспечение возможностей для преподавателей и обучаемых активно изменять элементы среды с учетом своих специфических требований.

Как было отмечено выше, основой развития информационного общества являются информационно-коммуникационные технологии. В области образования ИКТ имеют стратегическую важность, поскольку они:

- вносят свой вклад в обеспечение качества преподавания и обучения как инновационные и экспериментальные инструменты для обновления образования;
- приносят в образовательный процесс большую гибкость, отвечающую общественным потребностям;
- являются инструментарием, способным содействовать повышению эффективности образовательных услуг.

Возникшая посредством современных информационно-коммуникационных технологий особая форма иноязычного образования становится новым технологическим и социокультурным современным образовательным процессом.

При постоянно увеличивающемся потоке работ в данном направлении поиск новых методических систем подготовки и переподготовки учителей в условиях работы с использованием ИКТ продолжает оставаться актуальным. Это связано с постоянным развитием программного обеспечения компьютеров, появлением новых программных средств, которые могут использоваться в процессе обучения. Дидактические и методические исследования проблемы применения средств ИКТ в обучении сосредоточены в основном вокруг анализа задач применения информационной технологии в обучении, обоснования возможностей ИКТ в повышении эффективности образовательного процесса, определения дидактических требований к средствам ИКТ.

Использование информационно-коммуникационных технологий направлено на коренное изменение стереотипа отношения студентов к процессу изучения иностранного языка в вузе как «равномерно-затухающему» во времени и далекому от их профессиональных и социальных потребностей; на обучение студентов приемам учения, способам познания иностранного языка, необходимым для рациональной самостоятельной работы по овладению этим предметом. Сюда мы отнесли умения находить нужную информацию, осмысливать её профессиональное значение, воспроизводить, запоминать материал логически, а не механически, строить оценочные суждения, анализировать, адаптировать материал текста, работать со словарями, справочниками. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку требует тщательной подготовки преподавателя к занятиям, хорошего знания современной школы, основ педагогики, педагогического мастерства, приемов работы педагогов-новаторов. Педагогические знания и опыт входят в систему самообразовательной работы преподавателя педагогического вуза, применяемые ими методы обучения служат реализации профессиональных целей, обеспечивают самостоятельность и заинтересованность студентов в овладении иностранным языком [6].

Таким образом, информатизация образования в Республике Казахстан проходит как комплекс реформ, направленный на построение единой образовательной информационной среды, отвечающей требованиям XXI в. — включению в мировое образовательное сообщество. Важным фактором ускорения этих процессов стали меры государственной политики в области информатизации образования, сформулированные в государственных целевых программах. Интеграция новейших информационных технологий в учебный процесс предоставляет широкие возможности для вступления студентов в живую коммуникацию с носителем языка в реальном времени, для активного вовлечения их в языковую среду, преодоления языкового барьера, для развития творческой активности студентов, совершенствования коммуникативной и межкультурной компетентностей, мотивации студентов к изучению иностранного языка и культуры.

Информационно-коммуникативные технологии, несомненно, способствуют повышению у студентов мотивации к изучению английского языка и формированию индивидуальных, творческих, познавательных способностей. Именно информационные технологии способны сделать учебный процесс для студента личностно-значимым, в котором он сможет полностью раскрыть свой творческий потенциал, проявить свои исследовательские способности, фантазию, креативность, активность, самостоятельность.

Список литературы

- 1 Тоффлер Э. На пороге будущего. Американская модель: с будущим в конфликте / Э.Тоффлер. — М.: Прогресс, 1984. — С. 3.
- 2 Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теории / С.С. Кунанбаева. — Алматы, 2005, 262 с.
- 3 Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования / С.С. Кунанбаева. — Алматы: КазУМОиМЯ им. Аблай хана, 2010. — С. 29.
- 4 Борисов П.П. Компетентностно-деятельный подход и модернизация содержания общего образования / П.П. Борисов // Стандарты и мониторинг в образовании. — 2003. — № 1. — С. 58–61.
- 5 Саутов Ф.Ю. Использование информационно-творческих технологий в обучении иностранным языкам // Учитель ИЯ в контексте информатизации иноязычного образования: материалы респуб. науч.-практ. конф. — Алматы, 2012. — С. 165–167.

6 Дусенова М.Б. Information technologies in teaching English // Учитель ИЯ в контексте информатизации иноязычного образования: материалы респуб. науч.-практ. конф. — Алматы, 2012. — С. 168–170.

Н.К. Стамғалиева

Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар негізінде шет тілді оқыту

Мақалада ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың мәні көрсетілген, білім беруде жаңғырту тұрғысында шет тілін оқытудың рөлі айқындалған және шет тілін оқытуда қолданылатын жаңа ақпараттық технологиялық құралдарды жіктеу ұсынылады. Оқу үрдісіне жаңа ақпараттық технологияларды қолдану оқу үрдісін жетілдіру мен оңтайландырудың маңызды қырлары бірі болып табылады, оқушылардың қызығушылығын тудыратын шет тілін оқу үрдісін жасау және жұмыс түрлерін әртараптандыруға мүмкіндік беретін әдіснамалық құралдар мен әдістердің арсеналын дамыту. Мақалада келтірілген АКТ құралдары студенттердің танымдық қызметін белсендендіруге мүмкіндік береді; оқу үшін оңтайлы ынталандыруды қамтамасыз ету; жаттығуларды саралаудың жоғары дәрежесі; білімді, дағдыларды және бақылауды жақсарту. АКТ-ны пайдаланудың тиімділігі осы технологияларды қолдану жолдары мен нысандарына, мұғаліммен онымен жұмыс істеу әдіснамасына қаншалықты сәйкес келетініне, пайдаланылатын электронды ресурстарға байланысты. Теориялық зерттеу проблемаларын зерттеу және шет тілін оқыту үрдісінде осы ресурстарды практикалық қолдану тәжірибесі негізінде өз аудиторияларында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданатын мұғалімдерге бірқатар ұсыныстар берілді.

Кілт сөздер: ақпараттық-коммуникативтік технологиялар, білім беру ресурстары, мультимедиялық оқыту бағдарламалары, сандық білім беру ресурстары, шет тілін оқыту, біліктілік.

N.K. Stamgalieva

Training foreign language on the basis of information and communication technologies

The essence of information-communication technology (ICT) usage is revealed in the article; the role of the technologies is determined during the foreign language training under conditions of the education modernization; the classification of means of the new information technologies used in the foreign language training is suggested. The usage of new technologies in training is one of the most important aspects of the training improvement and optimization, and the enrichment of methods and techniques allowing diversification of work forms and transformation of the training process into an interesting foreign language training process for students. Means of the information-communication technologies listed by the authors allow stirring up students' cognitive activity; assuring positive training motivation; high training differentiation; improvement of knowledge, skill and practice control. Every day, information and communication technologies become an inalienable means of communication for a large number of people. About one and a half billion people, i.e. every fourth inhabitant of the planet takes part in educational, professional and personal communication through ICT. The efficiency of the information-communication technology usage depends on methods and forms of the technology usage, on the teacher's abilities to use their usage methodology, and on the electronic resources used by the teacher. The author single out a number of recommendations for teachers using information-communication technologies in their lessons relying on the study of the theoretical problems of the research and practical application of the resources in the foreign language training.

Keywords: informational-communication technologies, learning resources, multimedia learning programs, digital learning resources, foreign language learning, competence.

References

- 1 Toffler, E. (1984). *Na porohe budushcheho. Amerikanskaia model: s budushchim v konflikte [On the threshold of the future. American model: the future of the conflict]*. Moscow: Prohress [in Russian].
- 2 Kunanbayeva, S.S. (2005). *Sovremennoe inoiazychnoe obrazovanie [Modern foreign language education]*. Almaty [in Russian].
- 3 Kunanbaeva, S.S. (2010). *Teoriia i praktika sovremennogo inoiazychnogo obrazovaniia [Theory and practice of modern foreign language education]*. Almaty: KazUMOiMia imeni Ablai Khana [in Russian].

4 Borisov, P.P. (2003). Kompetentnostno-aktivnyi podkhod i modernizatsiia sodержaniia obshchego obrazovaniia [Competence-active approach and modernization of the content of general education]. *Standarty i monitorinh v obrazovanii – Standards and Monitoring in Education*, 1, 58–61 [in Russian].

5 Sautov, F.Yu. (2012). Ispolzovanie informatsionno-tvorcheskikh tekhnolohii v obushchenii inostrannym yazykam [Use of information and creative technologies in teaching foreign languages]. Proceedings from Teacher of FL in the context of informatization of foreign language education: *respublikanskaia nauchno-prakticheskaiia konferentsiia – Republican scientific and practical conference*, 6. (pp. 165–167). Almaty [in Russian].

6 Dusenova, M.B. (2012). Information technologies in teaching English. Proceedings from Teacher of FL in the context of informatization of foreign language education: *respublikanskaia nauchno-prakticheskaiia konferentsiia – Republican scientific and practical conference*. (pp. 168–170). Almaty [in Russian].

Р.И. Допира, Н.В. Попова

*Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова, Казахстан
(E-mail: dandn@mail.ru)*

Организация проектной деятельности на уроках информатики

В статье рассматривается применение метода проектов на уроках информатики в средней школе. Проанализированы условия для формирования человека, способного активно и самостоятельно действовать, планировать свою деятельность, быть в состоянии работать в команде, принимать решения, адаптироваться к меняющимся условиям жизни. Авторы выделили меры, направленные на оптимизацию образовательного пространства, которые предполагают изменение содержания и форм педагогической деятельности преподавателей и студентов, овладение современными технологиями и формами работы, которые обеспечивают профильное обучение, такие как метод проектов, блочно-модульный подход, педагогическая диагностика. Рассмотрено влияние введения в педагогические технологии элементов исследовательской деятельности, позволяющей учителю не только учить, но и помогать учащемуся учиться, руководить его познавательной деятельностью, дистанцироваться от личного влияния и направлять учеников на самостоятельную работу, что является самым важным требованием современной педагогической науки. Метод проектов сегодня является одним из наиболее распространенных видов исследовательской работы школьников в учебном процессе. Авторы предполагают, что проектная работа обязательно имеет определенную долю творчества и независимости. Делается вывод, что непосредственной целью проекта является развитие навыков управления собственной деятельностью, т.е. независимо планировать свои цели, выбирать партнеров, планировать свои действия, практически реализовывать план, представлять, обсуждать и оценивать результаты своей деятельности.

Ключевые слова: метод проектов, информатика, проектная работа, этапы создания проекта, работа в группах, компетенции, цели и задачи проекта, познавательные навыки учащихся, развитие личности.

Процесс информатизации общества становится все более динамичным и выдвигает новые требования к воспитанию и обучению учащихся. Современное общество заинтересовано в том, чтобы его граждане были способны самостоятельно, активно действовать, принимать решения, гибко адаптироваться к изменяющимся условиям жизни, уметь работать в команде, планировать свою деятельность. Реформирование образовательного пространства предполагает оптимизацию содержания и форм педагогической деятельности участников образовательного процесса, освоение современных технологий и форм работы, обеспечивающих профильное обучение, одна из которых — метод проектов.

В настоящее время метод проектной деятельности — неотъемлемая часть образовательного процесса. Он мотивирует обучающихся на развитие творческих способностей, самостоятельную работу, поиск информации и получение окончательного продукта. Метод проектов всегда ориентирован на самостоятельную деятельность учащихся — индивидуальную, парную, групповую, которую учащиеся выполняют в течение определенного отрезка времени. Результатом выполненных проектов является материал, готовый к использованию на уроке, в школе или в реальной жизни. Метод проектов предполагает совокупность исследовательских, поисковых, проблемных методов, которые требуют творческого подхода. Многие темы проектов предполагают обязательное использование знаний и умений из различных областей науки [1].

Работа над проектами с учащимися проводилась в 5, 7, 10 и 11 классах. Учащимся было предложено разработать проект, взяв за основу имеющиеся у них знания за пройденный курс информатики в соответствующих классах. Также были предложены программы для разработки проектов в соответствии с полученной информацией на уроках информатики. Совместно с учащимися был разработан план создания проектов, который содержал в себе следующие этапы:

I этап — организационный, формирование состава проектных групп и первичное распределение обязанностей среди группы.

II этап — выбор проблемной области, формулировка темы проекта, постановка задач, определение конечного вида создаваемого программного продукта, его назначение.

III этап — обсуждение методических аспектов, выбор программного обеспечения, подходящего для работы над проектом, и организация работы учащихся на уроке и во внеурочное время.

IV этап — структурирование проекта с выделением подзадач для определенных групп учащихся, подбор необходимых материалов.

V этап — непосредственно работа над проектом.

VI этап — подведение итогов.

Защита проектов предполагалась в виде выступления-презентации, на котором представлялась работа групп учащихся. Оценку проектам давали сами учащиеся, приглашенные преподаватели и непосредственно учитель информатики, также была организована обратная связь. Критерии оценки были подготовлены и объяснены учащимся.

На первом этапе ученики разбивались на группы, каждая из которых должна независимо разрабатывать проект. Работа в группах развивает в учащихся чувство ответственности, формирует такие коммуникативные компетенции, как сотрудничество и сотворчество, отрабатывает навыки совместного труда в коллективе. При работе в группе возможно появление своего лидера, т.е. каждый из участников проекта может проявить свои сильные «профессиональные» стороны наилучшим образом. При выдвижении гипотез, путей решения проблемы проявляется элемент конкуренции и творчества, что, в конечном счете, может привести к созданию неординарного проекта.

Несмотря на предпочтительную групповую работу при использовании метода проектов, некоторые учащиеся работали самостоятельно. Они самостоятельно выстраивали план работы над проектом. У учащегося, работающего в одиночку, формируется чувство ответственности, поскольку выполнение работы зависит только от него самого. На каждом этапе работы (рождение идеи, проверка гипотезы, исследование, оформление результатов, презентация) учащийся приобретает опыт. Формирование навыков, умений и, в конечном итоге, компетенций становится управляемым и осознанным процессом.

Подготовительным этапом работы над проектами является выполнение тренировочных упражнений для освоения основных приемов работы. Но простое выполнение тренировочных упражнений не дает высоких результатов, потому что ребенок не представляет, где, в каком случае он сможет применить полученные навыки.

Учащимся 5-го класса были предложены следующие проекты: создание сложного текстового документа с использованием текстового редактора, работа в графическом редакторе. Требования к проектам учащихся 5-го класса из-за возрастных особенностей были значительно снижены по сравнению с требованиями к проектам старшеклассников.

Учащимся 7-го класса было предложено разработать проект, отработав навыки работы в графическом редакторе. К проектам учащихся предъявлялись следующие требования:

- 1) исполнение должно быть в специализированных графических редакторах;
- 2) наличие текста, созданного инструментами графического редактора;
- 3) в цветовом оформлении должно быть использовано не менее 5 основных цветов;
- 4) для растровых редакторов: работа со слоями и выделениями;
- 5) для векторных редакторов: изменение контура, работа с фигурами.

Проект нацелен на развитие у учащихся творческих способностей, способностей самостоятельного поиска материала и работы в группе. Ученики самостоятельно разрабатывают структуру и содержание проекта, а контроль над выполнениями требований к проекту должен быть строгим, преподаватель выступает в качестве консультанта.

Учащимся 10-го класса было предложено изучить дополнительный материал по теме «3D-моделирование и анимация» и разработать проект с учетом следующих требований:

- 1) наличие более двух трехмерных объектов;
- 2) применение операций деформации к объектам;
- 3) наличие не менее трех основных цветов в цветовом оформлении;
- 4) применение анимации к объектам.

Перед учащимися старших классов были поставлены цели не просто разработать проект, но и сделать его практически применимым.

Учащимся 11-го класса был предложен следующий проект:

Цель проекта: отработка навыков создания Web-страниц при помощи языка HTML.

Задачи проекта:

1. Изучить теоретический материал по теме «HTML-программирование».
2. Выбрать тему для проекта.
3. Отработать навыки HTML-программирования, разработав проект.

Основные характеристики проекта:

- 1) по доминирующей в проекте деятельности — практический, так как направлен на развитие практических навыков;
- 2) по предметно-содержательной области — монопроект, так как выполняется в рамках одного предмета, но с привлечением знаний из других областей;
- 3) по характеру контактов — внутренний, так как реализуется в пределах одного образовательного учреждения;
- 4) по количеству участников — групповой, так как предполагает выполнение работы в группах;
- 5) по продолжительности выполнения — краткосрочный, так как занимает четыре урока.

Требования к проектам, выполненным с использованием HTML-программирования:

1. Наличие форматирования текста, при помощи встроенных тегов либо при помощи CSS.
 2. Наличие заголовков, рисунков, фона.
 3. Проект должен состоять из нескольких страниц, минимальное количество страниц — 3.
 4. Информация, наличествующая в проекте, должна быть законченной и полной.
 5. Расположение элементов веб-страницы должно быть удобным, неусложнённым, доступным для понимания сразу.
 6. Наличие навигации, переключение назад и вперёд по страницам, переход на главную страницу.
- На первом уроке производилось распределение по группам и выбор темы. Ученикам вновь были представлены требования к проектам, цели и задачи проектной деятельности в целом, значимость проектов и умения работать над ними вне школы.

На втором уроке учащиеся разработали план работы над проектом, подготовили первичный набросок проекта и начали выполнять первые пункты созданного ими плана.

Для создания планов работы над проектами предлагалось использовать следующий шаблон.

1. Самостоятельно мысленно составить прообраз проекта, при необходимости схематично изобразить его на листке бумаги.
2. Подготовить исходные данные, информацию, которая будет располагаться на веб-страницах.
3. Создать макет проекта — пустые веб-страницы.
4. Заполнить веб-страницы информацией.
5. Добавить изменения во внешний вид проекта — изменить шрифт, фон, цвета, добавить изображения.
6. Настроить навигацию на веб-страницах.
7. Проверить требования проекта.
8. Проверить проект, исправить ошибки.
9. Подумать о защите своего проекта, ответив на вопросы: что, как и почему было выполнено в процессе создания проекта?

На третьем уроке ученики непосредственно разрабатывали проект, следуя плану. По итогам третьего урока у учащихся должен был быть уже готовый проект.

На четвёртом уроке происходило представление проектов и последующая их защита. На защите проектов учащиеся выступали с презентацией проекта, отвечали на вопросы одноклассников и преподавателя. Учащиеся не рассказывали, как и с помощью каких инструментов они разработали проект, а говорили о том, для чего нужен этот проект и как его можно использовать в дальнейшем.

Учащиеся 11-го класса распределились на две группы. Для подготовки к итоговому тестированию и экзаменам группам было предложено разработать проекты «Электронный учебник по математике» и «Электронный учебник по истории» с использованием HTML.

Данные проекты подразумевалось использовать в дальнейшем, для подготовки других учащихся к итоговым экзаменам, тестированию, контрольным работам и другим методам проверки знаний. Требованиями для них были: полнота информации, читаемость, удобство. Электронные учебники, созданные учениками 11-го класса, должны быть пригодными для использования учащимися, начиная с 5-го класса. Создавать электронные учебники предполагалось, используя одну из изученных ранее программ и языка разработки веб-страниц HTML, с подключением таблиц CSS. Знания в области программирования веб-страниц, необходимые для разработки проектов, учащиеся получили на уроках информатики, однако ученикам предлагалось изучить дополнительную информацию по теме самостоятельно или при помощи консультации преподавателя.

В ходе работы над проектами планировалась консультация с учителями-предметниками, преподающими математику и историю Казахстана, в целях уточнения полноты и достоверности информации, которую планировалось внести в электронные учебники.

Ученики разработали план, по которому изначально они создали структуру электронного учебника, включающего домашнюю страницу, страницу разделов и страницы с информацией (рис.). Тестирование учебников производилось как самими учащимися, так и учителями-предметниками.

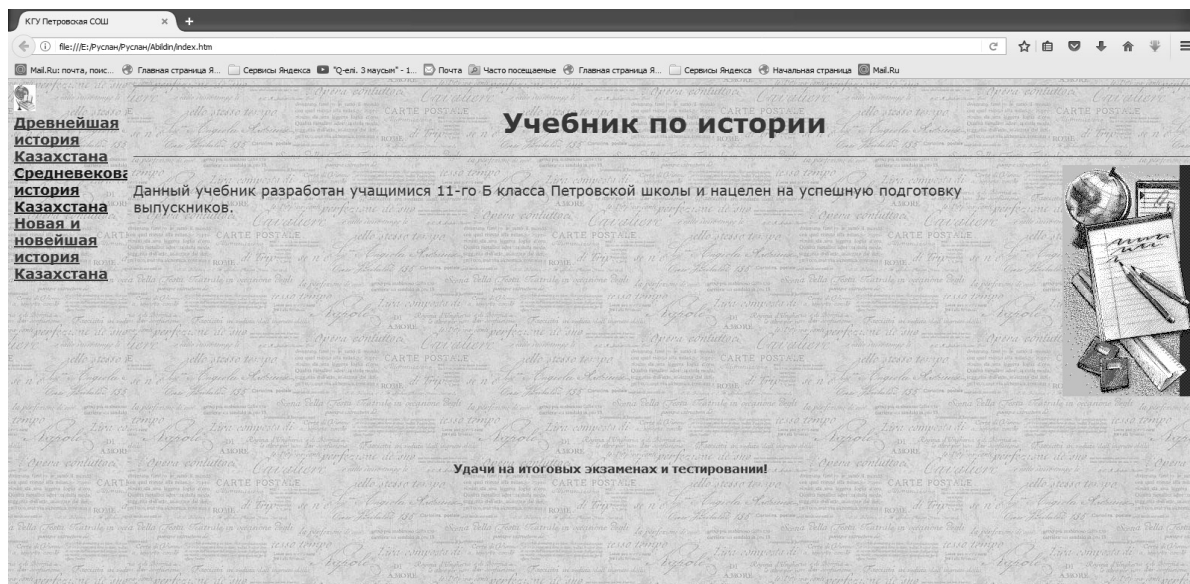


Рисунок. Электронный учебник по истории Казахстана

Учащиеся внутри групп распределили обязанности. Часть из них занималась сбором и подготовкой данных, которые затем размещались на страницах электронного учебника, другая часть занималась непосредственно разработкой веб-страниц при помощи HTML-программирования. Также на создание разных страниц и заполнение их содержимым тоже распределились роли. После поиска информации занимавшиеся этим ученики выступали в качестве консультантов в процессе размещения полученных данных на страницах электронного учебника.

Основную часть учащиеся создавали сами, однако обращались за консультацией к преподавателю для добавления тех или иных компонентов страницы, которые не содержались в учебном курсе естественноматематического направления 11 класса. Некоторые учащиеся заинтересовались способами форматирования текста и с помощью учителя исследовали возможности CSS.

На защите проектов особое внимание было уделено дизайну и удобству работы с электронным учебником. Так как предполагалось, что учебники в дальнейшем будут использоваться другими людьми, требования к простоте в использовании были первичными. Учащиеся также провели работу по форматированию текста, для того чтобы читать представленную в электронных учебниках информацию можно было без затруднений и нагрузки на зрительные органы.

Учащиеся 11-го класса показали хорошую подготовку в работе в группах и выступлениях при защите проектов. Ученики проявили интерес при работе с данными им темами для проектной деятельности, так как полученные ими результаты они могли использовать в дальнейшем для подготовки к экзаменам, контрольным, тестированию и поступлению в высшие учебные заведения.

Класс проявил себя с хорошей стороны в плане коммуникации друг с другом. Обменивались мнениями и опытом не только члены группы, но и группы между собой, оказывая помощь в разработке проектов фактически всему классу.

Некоторые сложности у учащихся возникли в процессе планирования и создания навигации, для чего им были предоставлены примеры других работ, с переключениями между страницами. Учащимся были предоставлены ссылки на электронные образовательные ресурсы для самостоятельного поиска информации по теме HTML-программирования.

На этапе реализации проекта учитель и ученики сталкивались с различными трудностями, которые необходимо было преодолеть. Используя метод проекта, преподаватель воспитывает в своих учениках умение решать текущие проблемы, определять наиболее эффективные способы достижения результата, приобретать навыки, которые способствуют адаптации личности в динамично изменяющемся и развивающемся мире. Следовательно, важнейшая задача учителя на данном этапе — гра-

можно определить степень своего участия в проекте, чтобы поощрять самостоятельность учащихся и в то же время, при необходимости, поддержать, направить, помочь, создать условия для проявления творческой активности. Степень участия учителя в проектной работе зависит от возрастных особенностей учащихся. Для учеников 5-го класса важно для учителя поддержать самостоятельную работу ребёнка, оказывая организующую и стимулирующую помощь на всех этапах проекта. Семиклассникам необходима помощь только в критических ситуациях. И минимальное участие учителя нужно для учащихся 11-х классов. Поэтому роль учителя заключается в том, чтобы поддерживать самостоятельность учащихся и в то же время ненавязчиво контролировать их работу.

На завершающем этапе производилась презентация проекта. Основная задача этого этапа — представить одноклассникам или специальному жюри результаты своей работы. В процессе презентации проекта учащиеся продемонстрировали понимание цели и задач проекта, умение представить работу над проектом в устном сообщении, умение аргументировать выбор способов путей решения проблемы, умение проводить анализ успешности проделанной работы.

Оценить проект можно, исходя из следующих параметров: сводная самооценка участников проекта, оценка жюри (если таковое есть), оценка учителя. В свою очередь, оценка учителя предлагается как среднее арифметическое следующих показателей: сложность темы, актуальность и новизна предлагаемых решений, объём разработок и количество предлагаемых решений, практическая ценность, уровень самостоятельности участников, качество оформления доклада, визуальный ряд проекта, качество доклада (оригинальность представления), проявление глубины и широты представлений по излагаемой теме, по данному предмету, ответы на вопросы жюри (если таковое имеется), ответы на вопросы участников других проектов [2, 3].

В основе метода проектов лежит развитие познавательных навыков учащихся, умений самостоятельно конструировать свои знания, умений ориентироваться в информационном пространстве, развитие критического мышления. Результаты выполненных проектов должны быть, что называется, «осязаемыми», т.е. если это теоретическая проблема, то конкретное ее решение, если практическая — конкретный результат, готовый к внедрению.

В ходе выполнения проекта роль преподавателя состоит в организации самостоятельной познавательной, творческо-практической деятельности учащихся. Ученики могут обратиться за помощью и к своим товарищам. Причём помогающий получает при этом не меньшую помощь, чем обратившийся к нему, поскольку его знания закрепляются именно при объяснении своему однокласснику. Во время выполнения проектной работы у учащихся совершенствуются навыки общения и формируются основы самостоятельных высказываний, а также закрепляются навыки поиска и передачи информации между учащимися.

Необходимость применения проектной методики в современном школьном образовании обусловлена очевидными тенденциями в образовательной системе: более полноценное развитие личности учащегося, его подготовка к реальной деятельности.

Список литературы

- 1 Гафурова Н.О., Чурилова Е.Ю. Проектный метод в изучении Powerpoint / Н.О. Гафурова, Е.Ю. Чурилова // Информатика и образование. — 2002. — № 9. — С. 27–30.
- 2 Полат Е.С. Метод проектов: история и теория вопроса / Е.С. Полат. — М.: Издат. центр «Академия», 2010. — 478 с.
- 3 Ларина Э.С. Информатика. 9-11 классы: проектная деятельность учащихся / Э.С. Ларина. — Волгоград: Учитель, 2009. — 155 с.

Р.И. Допира, Н.В. Попова

Информатика сабағында жобалау қызметін ұйымдастыру

Мақалада орта мектептегі информатика сабағында жобалау әдісін қолдану қарастырылды. Белсенді және дербес әрекет ете алатын, өз іс-әрекетін жоспарлай алатын, командада жұмыс істей алатын, шешім қабылдай алатын, өзгеретін өмір жағдайына бейімделетін адамның қалыптасуына жағдайтын шарттар талданды. Авторлар білім беру кеңістігін тиімдеуге, оқытушылар мен студенттердің педагогикалық қызметінің мазмұнын және нысандарын өзгертуді, жобалық әдіс, блок-модульдік тәсіл, педагогикалық диагностика секілді бейінді оқытуды қамтамасыз ететін заманауи технологиялар мен

жұмыс түрлерін игеруге бағытталған шараларды бөліп қарастырды. Студенттердің ғылыми-зерттеу жұмыстарының элементтерін педагогикалық технологияға енгізу әсері қарастырылды, яғни бұл тәсіл мұғалімге тек оқуға ғана емес, сонымен қатар оқушыны үйретуге, когнитивтік қызметке жетекшілік етуге, дербес әсер етуден алыстауға және студенттерді қазіргі заманғы педагогикалық ғылымның ең маңызды талабы ретінде бағыттауға мүмкіндік береді. Қазіргі кездегі жобалар оқу үрдісінде оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарының ең көп таралған түрлерінің бірі болып табылады. Авторлар жобалық жұмыс шығармашылық пен тәуелсіздіктің белгілі бір үлесін міндетті түрде қабылдайтынын болжады. Жобаны қорытындылай келе, оның тікелей мақсаты — өз іс-әрекеттерін басқару дағдыларын дамыту, яғни өз мақсаттарын жоспарлау, әріптестерді таңдау, іс-әрекетін жоспарлау, іс жүзінде өз жоспарын жүзеге асыру, өз қызметінің нәтижелерін көрсету, талқылау және бағалау болып табылатыны айтылды.

Кілт сөздер: жобалық әдіс, информатика, жобалық жұмыс, жобаларды құру кезеңдері, топтарда жұмыс істеу, құзыреттілік, жобаның мақсаттары мен міндеттері, студенттердің танымдық дағдылары, жеке даму.

R.I. Dopira, N.V. Popova

Organization of project activity at the lessons of informatics

The article deals with the application of the project method in computer science lessons in the secondary school. The conditions for the formation of a person able to actively and independently act, plan their activities, be able to work in a team, make decisions, adapt to the changing conditions of life are analyzed. The authors singled out measures aimed at optimizing the educational space, which involves changing the content and forms of pedagogical activity of teachers and students, mastering modern technologies and forms of work that provide profile training such as project method, block-modular approach, pedagogical diagnostics. The influence of introducing elements of research activity into pedagogical technologies is considered that allows the teacher not only to teach but also to help the student learn, guide his cognitive activity, distance himself from personal influence and direct students to independent work, which is the most important requirement of modern pedagogical science. The method of projects today is one of the most common types of research work of schoolchildren in the educational process. The authors assume that the project work necessarily has a certain share of creativity and independence. It is concluded that the immediate goal of the project is to develop skills to manage one's own activities, that is, independently plan their goals, choose partners, plan their actions, practically implement the plan, represent, discuss and evaluate the results of their activities.

Keywords: project method, informatics, project work, stages of project creation, work in groups, competences, goals and objectives of the project, cognitive skills of students, personal development.

References

- 1 Gafurova, N.O., Churilova, Ye.Yu. (2002). *Proektnyi metod v izuchenii Powerpoint* [The project method in the study of the]. *Informatika i obrazovanie – Informatics and Education*, 9, 27–30 [in Russian].
- 2 Polat, Ye.S. (2010). *Metod proektov* [Method of projects]. Moscow: Akademiia [in Russian].
- 3 Larina, E.S. (2009). *Informatika. 9-11 klassy: proektnaia deiatelnost uchashchikhsia* [Computer science. 9-11 grades: project activities of students]. Volgograd: Uchitel [in Russian].

G.A. Yessenbayeva¹, D.N. Yesbayeva², K.S. Kutimov¹, D.A.-H. Nurgali¹, T. Kh. Makazhanova¹

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*Shanghai Factory-Amigo EC Technology Co., Ltd, China
(E-mail:esenbaevagulsima@mail.ru)*

On one approach to solving mechanical problems of kinematics and dynamics

This article is devoted to the application question to the mechanics of one of the solving problems methods used in the exact sciences. In the article the structure of the given method is presented, its main components are highlighted and characterized, the moments on which it is necessary to pay attention are marked and the main stages of solving the mechanics problems are described. The considered approach to solving problems in exact sciences is, generally speaking, classical, but the application of this method to a concrete subject area entails the specific features of the practical application, which are noted in this article. The researching approach of solving problems is demonstrated for mechanical problems in kinematics and dynamics. The main attention is focused on the key stages of this method. Theoretical material on kinematics and dynamics is specially selected and rationally formulated in the necessary brief scope for solving problems. In the classification of problems of kinematics and dynamics, their main types are given. The schemes for solving the problems of kinematics and dynamics are formulated in the most general form, but the notes give explanations of the use of the presented solution schemes for particular cases. The article is focused mainly on mechanics, physicists and students in technical specialties.

Keywords: kinematics, dynamics, forces, equations of motion, the main types of problems of kinematics and dynamics, schemes for solving the problems of kinematics and dynamics.

A teaching method comprises the principles and methods used by teachers to enable student learning. These strategies are determined partly on subject matter to be taught and partly by the nature of the learner. For a particular teaching method to be appropriate and efficient suggestions to design and selection of teaching methods must take into account the nature of the subject matter. It should be remembered that the teacher's primary role is to coach and facilitate student learning and overall comprehension of material.

The main task of the modern teacher of exact sciences is not to create mechanical application of theoretical knowledge and formulas for students and master students, but to create a deep understanding of the essence of the problem, the ability to navigate sensibly in mathematical models, algorithms, schemes and the ability to use them in solving a particular problem.

Mechanics is a large area of science, which is divided into sections: classical mechanics, relativistic mechanics and quantum mechanics. In addition, mechanics includes some other theories, such as the theory of oscillations, the theory of elasticity, theory of stability, mechanics of liquids and gases etc.

Classical mechanics, in turn, is divided into statics (the study of the equilibrium of bodies), kinematics (the study of the motion of bodies without consideration of reasons) and dynamics (the study of the motion of bodies).

As experience of teaching has shown, this technique, used by many teachers, has many advantages. It is a clear structure, flexible and perspective nature of presentation, accessibility for understanding, good learning outcomes.

Mechanics problems are solved in several stages: first, draw a diagram of the object or objects. Plans should display all the physical characteristics of the system: speed, acceleration, time, distance, force application, etc. in vector form, i.e. clearly indicate which laws should be used to find the result. Step two is to record all the laws of motion and equations. Solve these equations; add dimension and you get the result [1].

Regardless of which of the methods of mechanical problem solving is taught, three basic concepts should be attended to. These concepts are:

- 1) necessary prerequisite knowledge (the theoretical material),
- 2) systems approach (knowledge of basic types of problems),
- 3) a model for problem solving (a scheme of problem solving).

It's important to have a perfect understanding of the concept involved before you attack a problem. It is a known fact that human advancement comes through reasoning, therefore knowledge of the theoretical material is necessary. Theoretical material should not be a lecture. It should contain only the concepts and formulas necessary for solving problems.

Let us present the embodiment of this teaching method using the example for solving of problems in kinematics and dynamics of a material point and the simplest systems.

Here, for solving the problems of kinematics and dynamics, theoretical material is specially adapted and rationally formulated in a brief volume. Having given theoretical information, after determining the type of the problem being solved and choosing the calculation scheme, the student or the master student can begin to solve his problem.

1. The theoretical material

a) *Kinematics of a material point and the simplest systems*

Kinematics is a branch of classical mechanics that describes the motion of points, bodies (objects), and systems of bodies (groups of objects) without considering the mass of each or the forces that caused the motion.

Kinematics, as a field of study, is often referred to as the «geometry of motion» and is occasionally seen as a branch of mathematics.

A kinematics problem begins by describing the geometry of the system and declaring the initial conditions of any known values of position, velocity and/or acceleration of points within the system. Then, using arguments from geometry, the position, velocity and acceleration of any unknown parts of the system can be determined. The study of how forces act on masses falls within kinetics.

Kinematics is used in astrophysics to describe the motion of celestial bodies and collections of such bodies. In mechanical engineering, robotics, and biomechanics kinematics is used to describe the motion of systems composed of joined parts (multi-link systems) such as an engine, a robotic arm or the human skeleton.

Geometric transformations, also called rigid transformations, are used to describe the movement of components in a mechanical system, simplifying the derivation of the equations of motion. They are also central to dynamic analysis.

Kinematic analysis is the process of measuring the kinematic quantities used to describe motion. In engineering, for instance, kinematic analysis may be used to find the range of movement for a given mechanism, and working in reverse, using kinematic synthesis to design a mechanism for a desired range of motion. In addition, kinematics applies algebraic geometry to the study of the mechanical advantage of a mechanical system or mechanism [2].

In other words, *kinematics* is a branch of classical mechanics that studies the mathematical description (by means of geometry, algebra, mathematical analysis, etc.) of the motion of idealized bodies (material point, absolutely solid body, systems of bodies), without considering the causes of motion (mass, forces, etc.). The initial concepts of kinematics are space and time.

A *physical quantity* is a quantitative characteristic of the property of material objects or phenomena (processes). Each physical quantity is established by a single-valued method of its measuring. Its measuring is experimental determination or calculation. The definition of a physical quantity indicates the principal way of measuring it. In other words, a *physical quantity* is a physical property that can be quantified. This means it can be measured and/or calculated and expressed in numbers.

A *material point* is a physical concept (model, abstraction) representing a body whose dimensions (and shape) can be neglected under the conditions of the given problem.

The body of the reference is the body relative to which the motion of other bodies is considered.

The frame of reference is the set of the coordinate system associated with the reference body and the set of synchronized clocks which are placed at different points of the coordinate system.

The position of a point in space is the most fundamental idea in particle kinematics. To specify the position of a point, one must specify three things: the reference point (often called the origin), distance from the reference point and the direction in space of the straight line from the reference point to the particle. Exclusion of any of these three parameters renders the description of position incomplete.

The position of a material point relative to a given frame of reference (in a frame of reference) S is given by its coordinates or the radius vector r .

The radius vector r of the material point with respect to the given frame of reference is a vector whose origin is the coordinates beginning of this system and the end is located at the material point.

Every motion of the body can be decomposed into two main types of motion: translational motion and rotational motion.

Translational motion is the movement of the body, in which all its points move along the same way.

Rotational motion is the movement of the body, in which all its points move along circles whose centers lie on the same straight line. This line is called *the axis of rotation*.

The law of motion of a material point with respect to a given reference frame is the dependence of the radius vector or the coordinates of the material point on time.

Relativity of movement is the dependence of a certain motion trajectory, a certain path, speed and displacement of some body from the selected frame of reference.

The trajectory of the motion of a material point is a line, described in space by the end of the radius vector of a material point.

The trajectory equation is given by the complex of two equations that can be obtained by excluding the time from the law of motion in coordinate form. Note that the law of motion in the coordinate form is the equation of the trajectory, given in a parametric form.

The displacement of the material point $\Delta r(t)$ is the change in the radius vector of the material point from the time moment t to the time moment $t + \Delta t$.

The path $s(t)$ is the distance passed the material point along the trajectory (length of the trajectory) during the time t .

The velocity of a material point v relative to a given coordinate system is a physical quantity which is equal to the derivative of the radius vector of the material point with respect to time.

The initial conditions for a material point are the values of the radius vector and the velocity at the initial moment of time t_0 with respect to the given coordinate system.

Acceleration of a material point relative to a given coordinate system is a physical quantity which is equal to the derivative of the velocity of a material point with respect to time.

Tangential acceleration a_τ is the acceleration component along the tangential direction of the velocity.

The normal acceleration a_n is the acceleration component which is a perpendicular to the direction of the velocity.

Angular velocity is a vector quantity characterizing the speed of rotation of the body.

Angular acceleration is a quantity characterizing the rapidity of the change in the angular velocity.

A mechanical system is a collection of material bodies.

The system of material points is a collection of bodies, each of which can be considered as a material point. Further, we will assume that any mechanical system considered by us can be regarded as a system of material points.

An absolutely solid body is a body (a system of material points), the distances between any two material points of which do not change under the conditions of the given problem.

The methods and dependencies of kinematics are used in kinematic studies of movements, in particular, in the calculation of the motions transmission in various constructions, mechanisms, machines, etc.

b) Dynamics of a material point and the simplest systems

Dynamics is the science of how things move. A complete solution to the motion of a system means that we know the coordinates of all its constituent particles as functions of time. For a single point particle moving in three-dimensional space, this means we want to know its position vector $r(t)$ as a function of time. If there are many particles, the motion is described by a set of functions $r_i(t)$, where i labels which particle we are talking about. So generally speaking, solving for the motion means being able to predict where a particle will be at any given instant of time. Of course, knowing the function $r_i(t)$ means we can take its derivative and obtain the velocity $v_i(t) = \frac{dr_i}{dt}$ at any time as well.

Position is usually described by mathematical quantities that have all these three attributes: the most common are vectors and complex numbers. Usually, only vectors are used.

The complete motion for a system is not given to us outright, but rather is encoded in a set of differential equations, called *the equations of motion* [3].

In other words, *dynamics* is a branch of classical mechanics in which the causes of the emergence of mechanical motion are studied. Dynamics operates with such concepts as mass, force, momentum, momentum, energy.

Dynamics is applied in different sciences: in physics, astronomy, the sciences of the Earth, engineering, chemistry, biology, music, etc. Classical dynamics is based on the laws of Newton.

Newton's Laws of motion

Aristotle held that objects move because they are somehow impelled to seek out their natural state. Thus, a rock falls because rocks belong on the earth, and flames rise because fire belongs in the heavens. To

paraphrase Wolfgang Pauli, such notions are so vague as to be «not even wrong». It was only with the publication of Newton's *Principia* in 1687 that a theory of motion which had detailed predictive power was developed.

Newton attempted to explain how objects move using as few assumptions as possible. These assumptions are what we call Newton's Laws today. They are remarkable in that they have stood the test of time for almost all motion except those at the smallest scales (quantum mechanics) and the largest scales (general relativity). Even then, we have mostly just added or modified some assumptions that we had thought reasonable to assume about the nature of the universe, but the three laws have mostly remained. The laws are used to deduce the fundamental equation we will be using to study almost all of classical physics below. The wording of the laws has been altered slightly in order to be less jarring to a modern student.

Newton's Laws allow us to write the equation of motion for any mechanical system, if you know the power of interaction. A total of three: the law of inertia (maintaining speed body), the law of motion and the law of the pair interaction [3].

Newton's First Law (The Law of Inertia): There are such reference frames with respect to which the isolated material point (on which forces do not act) moves uniformly and rectilinearly or is at rest. Such frames of reference are called *inertial frames*.

At this point, Newton has not told us what a force is, so this law isn't a description of how bodies move. You may think «I know what a force is, I force something to move when I push on it. «However, that» contact force» is not the only type of force Newton means to deal with. He has basically used this statement to define what a force is: anything that changes the linear motion (including zero motion) of a body. This allows us to include gravity as a force. As a matter of fact, we will see that classical physics successfully describes all forces in terms of fields (similar to the way gravity works). Your pushing on an object is actually a result of electromagnetic field interactions between the particles in your hand and the particles in whatever you're pushing. Your hand never actually comes into direct contact with anything, in the sense of there being no space between your hand and another object.

Newton's Second Law (The Law of Acceleration): In the inertial reference frame, the product of the mass of a material point by its acceleration is equal to the sum of all forces acting on this material point from the side of other bodies: $ma = \sum_i F_i$.

This law is extremely rich in content, as Newton used devices similar to what we refer to today as Newton's cradle to note that the «quantity of motion» given to the end ball (assuming perfect collisions where all the «motive force» of the ball you lift on one end is transferred to the ball at the other end) is proportional to the final velocity of the ball you initiate. He also noted that different types of balls imparted larger arcs to other balls and thus he came up with the product of mass (a quantity proportional to the object's weight) and velocity as being the «quantity of motion» of an object that should be preserved in perfect collisions. Today, we call this product the *momentum* of an object and usually denote it as $p = mv$, where p and v have both a magnitude and direction, as described by Newton's laws. Manipulating objects that have both magnitude and direction (called vectors) is covered by vector algebra, which will be talked about in a supplementary review guide. Now, if we denote the force vector by $\vec{F}$, then Newton's second law tells us that $\vec{F} = \frac{d\vec{p}}{dt} = \frac{d}{dt}(m\vec{v}) = m\frac{d\vec{v}}{dt}$. The $\frac{d}{dt}$ is just the ordinary time derivative from calculus. If you have not yet studied calculus, the above can also be written as $\vec{F} = m\vec{a}$, where a is the change in velocity with respect to time, also known as acceleration.

Newton's Third Law (The Law of Interaction): To every action there is always opposed an equal reaction; or the mutual actions of two bodies upon each other are always equal, and directed to contrary parts.

Main point of Newton's third law: action = reaction.

This law is primarily for idealized objects such as spheres and points that act on each other's centers of motion. However, it is the impetus that allowed us to separate mass from weight. In symbolic terms, it states that if one body exerts a force $\vec{F}_1$ on another body, then the second body exerts a force $\vec{F}_2$ on the first body, and in vector terms $\vec{F}_1 = -\vec{F}_2$. Using the equation we derived from the second law, it is not hard to see that the mass can then be measured by defining one mass to be a standard, and using the ratio of accelerations as the mass of the second object [4].

Newton's three Laws of Motion may be stated as follows:

I. A body remains in uniform motion unless acted on by a force.

II. Force equals rate of change of momentum: $\vec{F} = \frac{d\vec{p}}{dt}$.

III. Any two bodies exert equal and opposite forces on each other.

In other words, the third law of Newton is formulated as follows: The forces of interaction of two material points:

- 1) paired and attached to different material points,
- 2) of the same nature,
- 3) are equal in absolute value,
- 4) are opposite in direction,
- 5) are directed along a straight line connecting material points.

The laws of dynamics are Newton's laws and laws that describe the individual properties of forces.

The laws that describe the individual properties of forces

1) Gravitational forces

The law of universal gravitation: Material points are attracted to each other with forces F_{ij} and F_{ji} , modules which are proportional to the product of their masses and inversely proportional to the square of the distance between them: $\vec{F}_{ij} = G \frac{m_i m_j}{r_{ij}^2} \vec{r}_{ij}$, where G is the gravitational constant or the *Cavendish constant* (first measured by Henry Cavendish in 1798), $\vec{r}_{ij} = \vec{r}_i - \vec{r}_j$.

Notice Newton's Third Law in action: $\vec{F}_{ij} + \vec{F}_{ji} = 0$. Now a very important and special feature of this «inverse square law» force is that a spherically symmetric mass distribution has the same force on an external body as it would if all its mass were concentrated at its center. Thus, for a particle of mass m near the surface of the earth, we can take $m_i = m$ and $m_j = M_e$, with $\vec{r}_i - \vec{r}_j = R_e \hat{r}$ and obtain

$$F = -mg\hat{r} = -m\vec{g},$$

where $\hat{r}$ is a radial unit vector pointing from the earth's center and g is the acceleration due to gravity at the earth's surface. Newton's Second Law now says that $a = -g$, i.e. objects accelerate as they fall to earth. However, it is not *a priori* clear why the *inertial mass* which enters into the definition of momentum should be the same as the *gravitational mass* which enters into the force law. Suppose, for instance, that the gravitational mass took a different value, m' . In this case, Newton's Second Law would predict $a = -\frac{m'}{m}g$ and unless

the ratio $\frac{m'}{m}$ were the *same number* for *all* objects, then bodies would fall with *different accelerations*. The experimental fact that bodies in a vacuum fall to earth at the same rate demonstrates the equivalence of inertial and gravitational mass, i.e. $m' = m$.

The forces of the gravitational interaction of spherically symmetric bodies, as can be easily shown, are determined by the same formula, in which r is the radius vector of the second body center relative to the first body center.

The force of gravity acting on the material point is the sum of the force of the gravitational attraction of the Earth (or any other cosmic object) and the centrifugal inertia force acting on the material point in the reference frame connected with the Earth.

The force of gravity acting on the body is the sum of the forces of gravity acting on the material points of this body. In a homogeneous field near the Earth's surface, the gravity force F_τ is equal to the product of the body mass m by the acceleration of the center of the body mass with free fall g (acceleration of gravity) relative to the Earth: $F_\tau = mg$.

Body weight is the force with which the body in the field of gravity acts on a fixed support relative to it or a suspension that prevents the free fall of the body.

2) Elastic forces

Elasticity is the ability of a body to resist a distorting influence or deforming force and to return to its original size and shape when that influence or force is removed. Solid objects will deform when adequate

forces are applied on them. If the material is elastic, the object will return to its initial shape and size when these forces are removed.

If after termination of the external impact of deformed body recovers its shape and its sizes, the deformation is called *elastic*.

Hooke's Law: For small elastic deformations, the magnitude of the deformation is proportional to the magnitude of the force that causes it.

In particular, when the distension (compression) strain of the elastic rod (spring, rubber cord), the deformation of the rod is proportional to the magnitude of the force acting along the rod: $\Delta l = \frac{1}{k} F$. Here k is the rigidity (elasticity) coefficient of the rod, $\Delta l = l - l_0$ is the elongation of the rod, and l and l_0 are the lengths of the rod in deformed and undeformed conditions. The law is named after 17th-century British physicist Robert Hooke.

If the force acting on the rod is directed opposite to the indicated direction, then the elastic rod experiences compression. In this case $\Delta l < 0$ in the last formula, we should also consider F as the projection of the force on the X axis of the given coordinate system.

When homogeneous elastic rod with a constant cross section along the rod is deformed (the distension or compression), the relative elongation ε of the rod is proportional to the normal stress σ : $\varepsilon = \frac{1}{E} \sigma$.

Here E is the *Young's modulus* of the material from which the rod is made, $\varepsilon = \frac{\Delta l}{l_0}$ is the *relative elongation* of the rod, $\sigma = \frac{F}{S}$ is the *normal stress*, S is the cross-sectional area of the rod.

We note that for a homogeneous elastic rod with a constant cross-section along the rod, the coefficient of rigidity (elasticity) of this rod is connected with the Young's modulus by the relation: $k = \frac{S}{l} E$.

In the case of distension (compression) of the rod, its transverse sizes decrease (increase). The ratio of the relative transverse compression of the rod to its relative elongation depends only on the material of the rod. This ratio is called *the Poisson coefficient*: $\mu = -\frac{\varepsilon_{\perp}}{\varepsilon}$.

Here, μ is Poisson's coefficient, $\varepsilon_{\perp} = \frac{d - d_0}{d_0} = \frac{\Delta d}{d_0}$ is the relative change in the transverse sizes of the rod, d and d_0 are the transverse linear sizes of the rod in the deformed and undeformed states.

When the rod is deformed, there are *internal elastic forces* F_{ynp} acting between its parts, which tend to return the rod to an undeformed state. The stress of elastic forces is equal to $\sigma_{ynp} = \frac{F_{ynp}}{S}$.

Consider a layer of a rod with the boundaries coordinates x and $x + dx$ along the rod. As a result of the action of internal elastic forces, displacements of the left $\xi(x)$ and right $\xi(x + dx)$ borders of the selected layer appear. Then the relative lengthwise deformation ε of this layer equals

$$\varepsilon = \frac{\xi(x + dx) - \xi(x)}{dx} = \frac{\partial \xi}{\partial x} = \xi'_x.$$

In this case Hooke's law takes the form: $\sigma_{ynp}(x) = E\varepsilon = E\xi'_x$.

In the case of deformation of the layer, its transverse sizes change. The ratio of transverse deformation to lengthwise deformation is determined by the Poisson's coefficient in accordance with the formula for μ . With accelerated motion of the rod under the action of an external force that causes its deformation, the stresses of elastic forces, that are inhomogeneous along the rod, arise. In this case, the resulting inhomogeneous deformations are, as before, determined by the expressions for μ and $\sigma_{ynp}(x)$.

3) Friction forces

Friction (friction interaction) is the process of interaction of bodies during their relative movement (displacement) or when the body moves in a gaseous or liquid medium.

Friction is usually divided into the following types:

– *Dry friction* is friction, when the interacting solids are not separated by any additional layers / lubricants (including solid lubricants). In other words, *dry friction* is a force that opposes the relative lateral motion of two solid surfaces in contact. Dry friction is subdivided into static friction («stiction») between non-moving surfaces, and kinetic friction between moving surfaces. With the exception of atomic or molecular friction, dry friction generally arises from the interaction of surface features, known as asperities. The dry friction is a very rare case in practice. The characteristic distinctive feature of dry friction is the presence of a significant friction force of rest.

– *Boundary friction* is friction, when in the contact area can contain layers and areas of different nature (oxide films, liquid, etc.). The boundary friction is the most common case in sliding friction.

– *Fluid (viscous) friction*, arising from the interaction of bodies separated by a layer of solid (graphite powder), liquid or gas (lubricant) of different thickness, as a rule, occurs during rolling friction, when solid bodies are immersed in a liquid. The value of viscous friction is characterized by the viscosity of the medium. Fluid friction describes the friction between layers of a viscous fluid that are moving relative to each other.

– *Mixed friction* is friction when the contact area contains areas of dry and liquid friction.

– *Elastohydrodynamic (viscoelastic) friction* is the friction, when the internal friction in the lubricating material is of decisive importance. Elastohydrodynamic (viscoelastic) friction occurs when the relative velocities of displacement increase.

– *Lubricated friction* is a particular type of fluid friction when a lubricant fluid separates two solid surfaces.

– *Skin friction* is a component of drag, the force resisting the motion of a fluid across the surface of a body.

– *Internal friction* is the force resisting motion between the elements making up a solid material while it undergoes deformation.

The *friction force* is a component of the force of direct interaction of bodies when they touch along the plane of contact.

The *force of normal pressure (the reaction of the support)* is the component of the force of interaction of the bodies with direct contact along the direction of the normal to the plane of contact. In other words, the force of normal pressure (reaction of the support) is the reaction force/forces that are attributed to a support for the system, i.e. if the system is a chair, and the external inputs that exert significant forces on the chair are the Earth (gravitational force) and the floor («Normal» force; Normal here is being used to describe a force perpendicular to the surface of the floor), then the «support reaction» forces are the normal forces at each of the legs of the chair. That is one example of a support reaction but there are many examples of supports that have different reaction characteristics, and in mechanics, it is very important to understand how to model these reaction forces.

The *forces of viscous (internal) friction* $F_{\text{в}}$ are friction forces that arise when the body moves in a viscous (liquid or gaseous) medium. With a small value of the velocity v of motion of the body relative to the medium: $F_{\text{в}} = -\eta v$, where η is the coefficient of viscous (internal) friction.

The *force of viscous friction of rest* is zero: $F_{\text{вн}} = 0$.

The *forces of dry friction* $F_{\text{с}}$ are friction forces arising from direct contact of solids.

The *forces of friction of rest* $F_{\text{н}}$ are the dry friction forces that arise in the absence of the relative motion of interacting bodies.

The *friction force of sliding* $F_{\text{ск}}$ is the force of dry friction that occurs when the interacting bodies move relative.

The *Amonton-Coulomb law* is an empirical law that describes the properties of dry friction forces:

1) the modulus of the dry friction force of rest can take values from zero to some maximum value:

$$0 \leq F_{\text{н}} \leq F_{\text{max}};$$

2) the modulus of the dry friction force of sliding is equal to the maximum value of the modulus of the dry friction force of rest: $F_{\text{ск}} = F_{\text{max}};$

3) the modulus of the dry friction force of sliding is proportional to the modulus of the normal pressure force: $F_{\text{ск}} = \mu N$, where μ is the coefficient of dry friction force, independent of the force of normal pressure, but only dependent of the substance and state of the surfaces of rubbing bodies;

4) the dry friction force of sliding is directed opposite to the direction of speed of relative motion of bodies $v_{omh} : F_{ck} \uparrow \downarrow v_{omh}$.

A *force field* is a region of space where forces of a given nature act. In general case they depend on time, on the coordinate and on velocity of the motion of the material point: $F(t, r, v)$.

2. Basic types of kinematic and dynamic problems

a) Classification of problems of kinematics

The main problem of kinematics is determination of the kinematic characteristics of bodies moving relative to a given system of reference.

Most kinematics problems can be conditionally attributed to the following types of tasks or their combinations:

- 1) kinematics of a material point,
- 2) the principle of superposition of motions,
- 3) kinematic coupling equations,
- 4) kinematics of the simplest mechanical systems.

As a rule, one of the types of problems is basic problem, while others are subordinate to the condition of the problem value.

b) Classification of problems of dynamics

The *direct problem of dynamics* is the determination of the law of motion of a body or system of bodies if the forces acting on these bodies are known.

The *inverse problem of the dynamics* of a material point consists in finding the forces acting on the body or system of bodies, if the laws of motion of these bodies are known.

Most problems contain elements of both direct and inverse dynamic problems. As a rule, one of these tasks has a basic, the other - subordinate to the condition of the task value.

3. General scheme for solving kinematic and dynamic problems

a) General scheme for solving kinematic problems

I. Identify with models of material objects and phenomena.

1. Draw a drawing on which to depict the bodies in question.
2. Select the reference system and depict in its drawing its coordinate system (for convenience reasons).
3. Depict and designate the kinematic characteristics of bodies.
4. Select models of bodies and their movements (if this is not done in the condition of the problem).

II. Write the complete system of equations for the unknown quantities.

1. Record in the projections on the coordinate axes:

- a) the laws of motion,
- b) the laws of velocity variation,
- c) laws of acceleration variation.

2. Write down the initial conditions.

3. Write down the equations of kinematic constraints.

4. Use the results of previously solved problems and the special conditions of the problem (for example, the given relations between the characteristics of the system).

III. Get the desired result in analytical and numerical forms. 1. Solve the system of obtained equations.

2. Analyze the solution (check the dimension and extra roots, consider the characteristic cases, establish the region of applicability).

3. Obtain a numerical result.

Notes. In the case of solving problems on the kinematics of the material point in points I.3 - II.2 we are talking about the kinematic characteristics of a material point, and the point II.3 should be omitted.

In the case of solving problems on the kinematics of the simplest mechanical systems, in points I.3 - II.2 we are talking about the kinematic characteristics of the bodies of the system under consideration.

Points II.1 - II.3 (including II.2.a - II.2.b) can be implemented in a sequence depending on the type of task.

b) General scheme for solving dynamic problems with the help of Newton's laws

I. Identify with models of material objects and phenomena.

1. Draw a drawing on which to depict the considered bodies.

2. Select the reference system and depict in the drawing its coordinate system (for reasons of convenience).

3. Depict and designate all forces and necessary kinematic characteristics of the system.

4. Select models of bodies and their movements (if this is not done in the condition of the problem).

II. Write the complete system of equations for the unknown quantities.

1. Write the equations of motion in projections on the coordinate axes for all bodies of the system.

2. Use Newton's third law, if this was not done previously in the point 3.

3. Use laws that describe the individual properties of forces:

a) the law of universal gravitation,

b) Hooke's law,

c) the Amonton-Coulomb law, etc.

4. Write down the equations of kinematic constraints.

5. Use the results of previously solved problems and the special conditions of the problem.

III. Get the desired result in analytical and numerical forms.

1. Solve the system of equations.

2. Analyze the solution (check the dimension and extra roots, consider the limiting and special cases, establish the region of applicability).

3. Obtain a numerical result.

Notes. In the case of solving problems on the dynamics of a material point in points I.3 - II.1 we are talking about the characteristics of a material point, and paragraph II.2 should be omitted. In the case of solving problems on the dynamics of the simplest mechanical systems, in points I.3 - II.2 we are talking about the characteristics and equations of motion of bodies and forces acting between the bodies of the system under consideration. Items II.1 - II.4 (including II.3.a - II.3.c) can be performed in a sequence depending on the task to be accomplished [5].

Conclusion. In classical mechanics, acquiring a conceptual understanding of problem has proven to be one of the most difficult challenges faced by students and master students. Teaching and learning methods used in classical mechanics and mechanical analysis have traditionally been very theoretical, and reference material mirrors this approach. This work illustrates teaching method that reacts to the need for increased conceptual understanding include the use of the theoretical material, knowledge of basic types of problems and models or schemes for problem solving. Experience shows that this practical approach, used by many teachers of mechanics has been shown to be a promising way forward.

References

- 1 Дронг В.И. Курс теоретической механики / В.И. Дронг, В.В. Дубинин, М.М. Ильин, К.С. Колесников и др.; под ред. К.С. Колесникова. — М.: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2005. — 736 с.
- 2 Трухан Н.М. Кинематика. Методические указания по решению задач по курсу: «Теоретическая механика» / Н.М. Трухан. — М.: МФТИ, 1991. — 32 с.
- 3 Акимов В.А. Теоретическая механика. Динамика. Практикум. Ч. 2 / В.А. Акимов. — Минск: Новое знание; — М.: ЦУПЛ, 2010. — 863 с.
- 4 Митюшов Е.А. Теоретическая механика: Статика. Кинематика. Динамика / Е.А. Митюшов, С.А. Берестова. — М.: Ижевск: Ин-т компьютерных исследований, 2005. — 176 с.
- 5 Русаков В.С. Механика. Методика решения задач / В.С. Русаков, А.И. Слепков, Е.А. Никанорова, Н.И. Чистякова. — М.: Физический факультет МГУ, 2010. — 368 с.

Г.А. Есенбаева, Д.Н. Есбаева, К.С. Кутимов, Д.А.-Х. Нургали, Т.Х. Макажанова

Кинематика мен динамиканың механикалық тапсырмаларын шешу тәсілдерінің бірі туралы

Мақалада механикаға нақты ғылымдарда қолданылатын мәселелерді шешудің бір әдісін қолдану туралы айтылған. Бұл әдіс құрылымының негізгі компоненттері анықталған және механиканың мәселелерін шешудің негізгі кезеңдері сипатталған. Дәл ғылымдардағы мәселелерді шешуге деген көзқарас, жалпы айтқанда, классикалық болып табылады, бірақ осы әдісті белгілі бір пәндік салаға қолдану, осы мақалада көрсетілгендей, практикалық қолданудың ерекшеліктерін тудырады. Зерттелетін мәселелерді шешуге деген тәсілі кинематика мен динамикадағы механикалық мәселелерге арналған. Басты назар осы әдістердің негізгі сатыларына бағытталған. Кинематика және динамика бойынша теориялық материал қысқа көлемде мәселелерді шешу үшін қажетті арнайы таңдап алынған және тиімді түрде тұжырымдалған. Кинематика және динамика мәселелерін жіктеу кезінде олардың негізгі түрлері берілген. Кинематика және динамика мәселелерін шешуге арналған құрылымдар

жалпы түрде жасалды, бірақ ескертулер нақты жағдайларға арналған ұсынылған шешім құрылымдарын пайдалану туралы түсінік берді. Мақалада механиктер, физиктерге және техникалық мамандықтарда оқитын студенттерге арналған.

Кілт сөздер: кинематика, динамика, күштер, қозғалыс теңдеулері, кинематика мен динамиканың негізгі түрлері, кинематика мен динамика мәселелерін шешу схемасы.

Г.А. Есенбаева, Д.Н. Есбаева, К.С. Кутимов, Д.А.-Х. Нурғали, Т.Х. Макажанова

Об одном подходе к решению механических задач кинематики и динамики

Статья посвящена вопросу приложения к механике одного из методов решения задач, применяемых в точных науках. В статье представлена структура данного метода, выделены и охарактеризованы ее основные компоненты, отмечены моменты, на которые следует обратить внимание, описаны основные этапы решения задач механики. Рассматриваемый подход к решению задач в точных науках, вообще говоря, является классическим, однако применение этого метода к конкретной предметной области влечет за собой специфические особенности практического приложения, которые отмечены в данной статье. Исследуемый подход решения задач продемонстрирован для механических задач по кинематике и динамике. Основное внимание акцентируется на ключевых этапах данного метода. Теоретический материал по кинематике и динамике специально подобран и рационально сформулирован в необходимом для решения задач кратком объеме. В классификации задач кинематики и динамики даны их основные типы. Схемы решения задач кинематики и динамики сформулированы в наиболее общей форме, но в замечаниях даются пояснения использования представленных схем решения для частных случаев. Статья ориентирована главным образом на студентов — механиков, физиков и обучающихся на технических специальностях.

Ключевые слова: кинематика, динамика, силы, уравнения движения, основные типы задач кинематики и динамики, схемы решения задач кинематики и динамики.

References

- 1 Drong, V.I., Dubinin, V.V., Ilyin, M.M., Kolesnikov, K.S., & et al. (2005). *Kurs teoreticheskoi mekhaniki [Course of theoretical mechanics]*. K.S. Kolesnikov (Ed.). Moscow: Izdatelstvo MHTU imeni N.E. Bauman [in Russian].
- 2 Trukhan, N.M. (1991). *Kinematika. Metodicheskie ukazaniia po resheniiu zadach po kursu. Teoreticheskaiia mekhanika [Kinematics. Methodical instructions for solving problems on the course. Theoretical Mechanics]*. Moscow: MPhTI [in Russian].
- 3 Akimov, V.A. (2010). *Teoreticheskaiia mekhanika. Dinamika. Praktikum [Theoretical mechanics. Dynamics. Practical work]*. (Part 2). Minsk: MFTI [in Russian].
- 4 Mityushov, E.A., & Berestova, S.A. (2005). *Teoreticheskaiia mekhanika: Statika. Kinematika. Dinamika [Theoretical mechanics: Statics. Kinematics. Dynamics]*. Moscow-Izhevsk: Institut kompiuternykh issledovaniï [in Russian].
- 5 Rusakov, V.S., Slepков, A.I., Nikanorova, E.A., & Chistyakova, N.I. (2010). *Mekhanika. Metodika resheniia zadach [Mechanics. Methods of solving problems]*. Moscow: Fizicheskii fakultet MHU [in Russian].

БІЛІМ БЕРУДЕ ИННОВАЦІЯ МЕН ДӘСТҮРЛЕР ТРАДИЦІИ И ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ TRADITIONS AND INNOVATIONS IN EDUCATION

UDC 14.01.45

A.A. Beisembayeva

*Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan
(E-mail: altynai.beisembaeva@mail.ru)*

Humanistic pedagogic as an orienting point in the realization of student's moral and spiritual personality features

This article is devoted humanistic pedagogy as a guideline for the fulfillment of spiritual - moral development of students. Humanistic pedagogy puts a person, his creative skills. The teacher's role is to help him in choosing the basic life guides, solving life conflicts, revealing and realizing internal mental and intellectual resources. The author singles out the moral criteria, value-appraisal orientation, formation of teaching positive motives, actions of national self-awareness, citizenship, patriotism, diligence, moral environment creation in society and a higher institution, identifying and preventing conflict situations, teacher's readiness for moral education of students both in the personal and professional dimension, mutual cooperation in the moral education of youths. In this article the author further shows moral norms, rules and requirements that form the basis of human life and behavior, details the content of spiritual and moral upbringing, indicates its versatility. The scientists' research in the field of education and upbringing based on humanistic principles, contributing to the creation of a social and psychological atmosphere of mutual trust, mutual cooperation, and actualizing the positive motivational resources of learning are analyzed.

Keywords: humanism, humanistic pedagogic, spirituality, morality, personality, creative powers, personal qualities.

Introduction

Nowadays student's moral and spiritual personality features should be considered in cooperation with qualitative changes not only in a social sphere, way of living and political and social orientation where market relationships led to the considerable changes in the college kids' living conditions but with global processes happening in our society. The model of social development which is characterized by an old dogmas and stamps disposal has been changed. The trends of socio-political, economic, cultural issues which are impossible to solve without moral and spiritual reform and genuine values common to humanity are defined. The formation of the modern Kazakhstan, the focus on the democratization, the personality rights and liberties required of pedagogical potential rethinking in the phenomena of the student's moral and spiritual personality revival. The new understanding of personality is settled in the current Constitution of our republic and in the education act of the Republic of Kazakhstan which discloses the concept of domestic education system resting on humanistic and universal principles.

Main part

Moral and spiritual personality revival cannot be achieved efficiently without its theoretical comprehension, without understanding what is personality, why its crucial feature is spirituality, which correlation between spirituality and morality, what is «moral and spiritual revival», what is the role of values including humanistic values which are settled in the frames of education.

Many scholars explain the nature of personality considering its structure, stages of its development and formation. «Personality is a self-identifying selfhood among others, for others and for itself, and its moral and spiritual aspect composes its individuality, makes personality endlessly rich seeking to the perfection, even going out of its individual boundaries, or rather able to convert the moral and spiritual to the depth of its subjectivity, transcendence, to point out true self which allows it to rise above itself» [1].

The classic models of the personality development are concepts which belong to S.L. Rubinstein and A.N. Leontiev. S.L. Rubinstein defines personality as a subject, possessing a mental capacity to perform activities [2]. A.N. Leontiev defines it as «a particular consistent and supersensual feature which can be possessed by an individual in the society with the entirety of relations that are social by its nature and that individual involves in». The choice, acceptance and performance of particular social activities by a person and inner relation to them are of great importance in the understanding of the personality nature. According to a scientist, «only a human as a person easily and concisely takes any given social part, realizes possible consequences of his actions to perform this part and takes full responsibility for the results». The personality is a special human education; the personality is a subject of free social activity [3].

On the one hand, the personality is completely sociocultural formation; it is «a subject, freely defined, developed its position in the space of culture and time of history». On the other hand, this is the mode of action, the image of being, the «subject of advancement»; this is a specific way of human existence. Thus, we can speak about personal being of human. This mode of being of person expresses the main human need as a universal generic creature – «every time going out of his boundaries, achieving of possible absoluteness of implementation in the individual essence» mentioned by K.A. Abulkhanova-Slavskaya [4].

During the study of mind, the relation between basis and superstructure, material and ideal, the ways of human's spiritual world formation and his proactive attitude; this problem took a crucial part in the frames of social philosophy. The methodological base were theoretical basics of Marxist philosophy, its categorical mechanism was used. Because of this approach, the spiritual acted as a synonym of the conscious, the terms «*spiritual life*», «*spiritual activity*», «*spiritual promotion*» became leading. The spiritual was studied in a narrow frames, the sociological aspect of problem played a particular role.

In the modern period of the development of society, the very approach to education and nurture changes. In the conditions of the modern socio-economic system, the problem of the formation of a perfect personality is regarded as one of the most urgent tasks. Solve these problems will help address the spiritual and moral heritage of the people. Today, many ideological and moral values are being reviewed, attempts are made to develop new spiritual guidelines and revive long-forgotten traditions.

In the pedagogical aspect, spirituality is defined as the manifestation of «the human in man». Spirituality is something which elevates a person above physiological needs, ethical calculation, rational reflection, which is the higher capacity of the human soul, which is inherent in the basis of his personality. «Spirituality is that highest, ultimate, supreme, to which the personality seeks». This «highest» can be low but spirituality is always the subject of human aspirations, the vector (direction) of his soul, aspiration for selected goals (values). If spirituality characterizes the higher «vertical» aspirations of the individual, then morality is the sphere of its «horizontal» aspirations: relations with people and society [5].

Spiritual is the constant striving of man for knowledge, for the perfection, for the exalted, for justice, and for believing in a bright future. High spirituality is associated with owning native speech, love of the Motherland, national culture, its history. Not respecting the sacred things of the past will not respect the sacred things of the present. If we pass all these features to the younger generation, then we will form a spiritually developed personality.

Spirituality is inextricably linked with humanism. Its ideas have a long backstory. Motives of philanthropy, humanity, dreams of happiness and justice can be found in the works of oral folk art, literature, moral and philosophical and religious concepts of different people, beginning with ancient times. Humanism defends the human right to freedom, equality, happiness, reflects the totality of socio-political, psychological, pedagogical and other concepts and principles. They are based on concern for the welfare of man, for his comprehensive development, preservation and multiplication of humanity in man, in human relationships, about human dignity and justice. Humanism is based on kindness, truth, justice, mercy, conscience, honor, compassion, sincerity and the beauty of human relations.

The system of education and nurture, based on humanistic principles, contributes to the creation of a socio-psychological atmosphere of mutual trust, mutual cooperation, updates the positive motivational resources of education and teaching, increases the activity and independence of students in the teaching. As the conditions for the humanization of education, various psychological and pedagogical factors act, among

which an important part is taken by certain initial positions of the teacher in communicating with students, where priority is sincerity, frankness, pedagogical optimism, empathy, acting as an alternative to purely role-playing, remote behavior, so close to the teachers of the traditional education system [6].

The basis of humanism is universal morality. Morality is a system of social norms, rules and requirements that are imposed on the individual in various spheres of life and activity. In this case, the spiritual morality of a person is treated as the totality of his knowledge, behavior, skills and habits associated with the observance of these norms. Observance of moral norms and rules is based on the consciousness of the individual, on the understanding of these norms and rules, and the desire to comply with them.

Moral norms, rules and requirements are the expression of a certain attitude to politics, the ideology of the state, the Motherland, labor, to the public domain, to material values, to nature, to people, to society as a whole, to oneself. They form the basis of human life and behavior, detail the content of spiritual and moral education, and point to its versatility and diversity.

To clarify the concept of «spirituality», the «spirituality-morality» dyad favors the selection, since there is not only a semantic but also an ontological link between them: the norms and principles of morality receive an ideological justification and expression in the ideals of good and evil which are the categories of spirituality.

As already mentioned above, spirituality and morality are the main, basic characteristics of the personality. «Spirituality is defined as the aspirations of the individual to selected goals, the value characteristic of consciousness. Morality is a set of general principles of people's behavior towards each other and society. In combination, they form the basis of personality, where spirituality is the vector of its movement (self-movement, self-education, self-development), it is the basis of morality» [6].

Correct moral education, according to Al-Farabi, begins with the upbringing of noble qualities, features «that do not disappear or disappear with difficulty». At the same time, he proceeds from his philosophical position that «all moral qualities, both beautiful and ugly, are acquired. When a person does not have a developed temper, then, coming into contact with a good or bad temper, he can voluntarily go over to his opposite temper».

Consequently, the upbringing of a property in people depends on the environment, the will and desire of the person being educated. The scientist gives paramount importance to the instillation of any stable habit, by which he understands the long repetition of a single action. Al-Farabi further writes: «Because a beautiful character is also acquired by habit, we should speak of those things, getting used to which, we develop a good temper, and those who get used to them, we get bad temper». «That, I say, thanks to which, by habit, we get a good temper - this is none other than the action peculiar to persons with good morals. And then, thanks to which we get a bad temper - this is none other than the action peculiar to persons with bad morals» [7].

All this shows that Al-Farabi realizing his philosophical principle of the absence of innate morals denies the innate nature of these qualities. They seem so because of the habit and nurture.

Important in the spiritual and moral formation of the student's personality are the criteria of morality, value-based orientation, the formation of positive motives for learning, actions and deeds, national self-awareness, citizenship, patriotism, diligence, the creation of a moral environment in society, in higher education, the identification and prevention of conflict situations, the readiness of the teacher for the moral education of students, both in person and in professional terms, mutual cooperation in the moral nurture of youth.

Folk pedagogical knowledge takes into account national psychology, history and specific culture of work and life, moral and spiritual culture [8].

Conclusions

All of the above indicates that humanistic pedagogy puts at the center a personality, its creative powers, focuses on its personal qualities. It argues that an adult should create himself and live his life because he is the creator of himself and his own destiny. A teacher should help him in choosing the basic life guides, in solving life conflicts, in the disclosure and realization of internal mental and intellectual resources. The main principle of humanistic pedagogy is the concern for the well-being of the trainee, love and respect for him without the idealization of his personality, the desire for a diversified development. The main task of education is the formation of the spiritual and moral features of the student's personality, the main contradiction affecting the development of the student is the contradiction between his abilities and the requirements of various activities. Any activity relies on certain ability which sometimes is not enough to achieve a success-

ful result. The alignment of requirements and abilities is the management of student development that will help you choose the right life guides, define goals and understand your purpose.

References

- 1 Кинитаева Д.Н. Духовно-нравственное формирование студентов в технических вузах Казахстана: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Д.Н. Кинитаева. — М., 2005. — 40 с.
- 2 Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. — М.: Педагогика, 2000. — 416 с.
- 3 Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: в 2 т. Т. 1 / А.Н. Леонтьев. — М.: Педагогика, 2003. — 412 с.
- 4 Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. — М.: Мысль, 2001. — 299 с.
- 5 Петракова Т.И. Гуманистические ценности в процессе духовно-нравственного воспитания подростков: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Т.И. Петракова. — М., 2000. — 420 с.
- 6 Корзинкин А.А. Духовно-нравственная концепция воспитания и современное образование / А.А. Корзинкин. — Курск, 2000. — 190 с.
- 7 Аль-Фараби. Социально-этические трактаты / Аль-Фараби. — Алма-Ата, 1973.
- 8 Абильдина С.К. Народная педагогика — основа патриотизма / С.К. Абильдина, В.Т. Мусина // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2017. — № 1(85). — 100 с.

A.A. Бейсембаева

Гуманистік педагогика студенттің жеке тұлғалық рухани-адамгершілік қасиеттерін іске асырудағы бағыт-бағдар ретінде

Мақалада студенттің жеке тұлғалық рухани-адамгершілік қасиеттерін жүзеге асырудағы бағыт-бағдар ретіндегі гуманистік педагогиканың мәселесі қарастырылған. Гуманистік педагогика негізге тұлғаны, оның шығармашылық күштерін қояды, тұлғаның қасиеттеріне бағытталады. Педагогтың ролі оған өмірдің қиын кездерінде ішкі психикалық және интеллектуалдық мүмкіншіліктерін ашуда және іске асыруда, негізгі өмірлік бағдарларды таңдауда көмектесуінде. Құндылық-бағалаушы бағыт, жағымды оқу, қимыл және әрекет мотивін қалыптастыру, ұлттық өзіндік сана, азаматтылық, патриотизм, еңбексүйгіштік, қоғамда, жоғарғы оқу орнында адамгершілік орта құру, кикілжің жағдаяттарды анықтау және алдын алу, педагогтың студенттердің адамгершілік тәрбиесіне тұлғалық, кәсіби тұрғыдан даярлығы, жастардың адамгершілік тәрбиесіндегі өзара ынтымақтастық тәрізді адамгершіліктің өлшемдері анықталған. Адам өмірінің және мінез-құлқының негізін қалайтын моральдік нормалар, ережелер мен талаптар, рухани-адамгершілік тәрбиенің мазмұны ашылып, оның көпқырлылығы, жан-жақтылығы көрсетілген. Оқыту мен оқудың жағымды мотивациялық ресурстарын белсендіретін, өзара ынтымақтастық, өзара сенімділіктің әлеуметтік-психологиялық атмосферасын құруға септігін тигізетін гуманистік бастамаларға негізделген оқыту мен тәрбиелеу саласындағы ғалымдардың зерттеулеріне талдау жасалған.

Кілт сөздер: гуманизм, гуманистік педагогика, руханилық, адамгершілік, тұлға, шығармашылық қабілет, тұлғалық қасиеттер.

A.A. Бейсембаева

Гуманистическая педагогика как ориентир в реализации духовно-нравственных качеств личности студента

В статье рассматриваются вопросы гуманистической педагогики как ориентира в реализации духовно-нравственных качеств личности студента. Гуманистическая педагогика ставит в центр личность студента, его творческие силы, ориентируется на его личные качества. Роль педагога — помочь ему в выборе основных жизненных ориентиров, в решении жизненных конфликтов, в раскрытии и реализации внутренних психических и интеллектуальных ресурсов. Выделены критерии нравственности, ценностно-оценочная ориентация, формирование положительных мотивов учения, действий и поступков, национального самосознания, гражданственности, патриотизма, трудолюбия, создания нравственной среды в обществе, в высшем учебном заведении, выявление и предупреждение конфликтных ситуаций, готовность педагога к нравственному воспитанию студентов как в личностном, так и в профессиональном плане, взаимное сотрудничество в нравственном воспитании молодежи. Показаны моральные нормы, правила и требования, которые составляют основу жизни и поведения

человека, детализируют содержание духовно-нравственного воспитания и указывают на его многогранность, разносторонность. Проанализированы исследования ученых в сфере обучения и воспитания, основанные на гуманистических началах, способствующих созданию социально-психологической атмосферы взаимного доверия, взаимного сотрудничества, актуализирующие положительные мотивационные ресурсы обучения и учения.

Ключевые слова: гуманизм, гуманистическая педагогика, духовность, нравственность, личность, творческие способности, личностные качества.

References

- 1 Kinitayeva, D.N. (2005). Dukhovno-nravstvennoe formirovanie studentov v tekhnicheskikh vuzakh Kazakhstana [Spiritual and moral formation of students in technical universities of Kazakhstan]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
- 2 Rubinstein, S.L. (2000). *Problemy obshchei psikhologii [Problems of general psychology]*. Moscow: Pedahohika [in Russian].
- 3 Leontiev, A.N. (2003). *Izbrannye psikhologicheskie proizvedeniia [Selected psychological works]*. (Vol. 1-2, Vol. 2). Moscow: Pedahohika [in Russian].
- 4 Abulkhanova-Slavskaya, K.A. (2001). *Stratehiia zhizni [Strategy of life]*. Moscow: Mysl [in Russian].
- 5 Petrakova, T.I. (2000). *Humanisticheskie tsennosti v protsesse dukhovno-nravstvennogo vospitaniia podrostkov [Humanistic values in the process of spiritual and moral education of adolescents]*. Doctor's thesis. Moscow [in Russian].
- 6 Korzinkin, A.A. (2000). *Dukhovno-nravstvennaia kontsepsiia vospitaniia i sovremennoe obrazovanie [Spiritual and moral concept of upbringing and modern education]*. Kursk [in Russian].
- 7 Al-Farabi. (1973). *Sotsialno-eticheskie traktaty [Socio-ethical treatises]*. Almaty [in Russian].
- 8 Abildina, S.K., & Musina, V.T. (2017). Narodnaia pedahohika — osnova patriotizma [Folk pedagogy — the basis of patriotism]. *Vestnik Karahandinskoho universiteta. Seriya Pedahohika – Bulletin of the Karaganda University. Pedagogy series, 1(85)*, 100 [in Russian].

B.A. Zhekibaeva¹, B.D. Kairbekova², I.E. Zobnina³

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*Innovative University of Eurasia, Pavlodar, Kazakhstan;*

³*School-gymnasium №101, Karaganda, Kazakhstan*

(E-mail: bota2703@gmail.com)

On the status of the Kazakh, Russian and English languages in the education system of the Republic of Kazakhstan

The article presents the results of the normative and conceptual documents study which define strategic objectives and language policy of the Republic of Kazakhstan in the field of education. The main tendencies of strengthening of the consolidating role and the status of Kazakh as the state language, determination of the status of Russian as language of international communication and status of English as language of successful integration into global world economy are reflected in contents of the article. The necessity of development of foreign-language and multilingual education is proved in order that the Kazakhstan education system could provide the complete, high quality, competitive education, focused on result through formation and development of basic competences: trilingualism, Eurasian multiculturalism, communicativeness. Analysis of the basic provision of language policy in education, its core ideas emphasize the recognition of the importance of all languages and creation of the necessary conditions for the development of multilingualism, following its general line ensures equal and free development of the languages and cultures of all ethnic groups living in our state.

Keywords: language, state language, language of international communication, multilingual education, multilingualism, multilingual personality, cultural dialogue, cross-cultural communication.

Introduction. The objective reality of the global society in the late 20th-early 21st centuries are the globalization of the world economy and increasing integration of the various aspects of countries' activities. This is especially evident in Europe, in the European Union.

At present, a unified European labor market has been formed. In its structure, the proportion of intellect-intensive industries has increased, which immediately reflected in the structure of the labor market needs in highly educated workforce.

Globalization of the economy is also reflected in the structure of national economies where foreign companies are present; therefore, the situation causes corresponding changes in the education policy of our country, whose national education systems cannot develop without integration into the world education space.

Today, internationalization of education and its intensive reformation are the reality in almost all developed countries. The Republic of Kazakhstan is in step with the world using the best global practices in its education system for the formation of a society based on knowledge.

The goal that our state sets for itself is to form a national model of competitive multi-level education integrated into the global education environment and meeting the needs of individuals and the society.

The success and optimality of this integration depend on the nature and extent of cross-cultural communication, or equal dialogue of cultures.

At the same time, there are two distinct lines of cross-cultural communication: the first one is related to the expansion of international cooperation, the second - with the cultural diversity of the society; whereas the first line is the strategy of a country's external competitiveness, the second reflects the policy of consolidation within the multicultural society. Modern countries are mainly multiethnic: there are about 3,500 ethnic groups in the world and only about 200 countries. In Kazakhstan, there are more than 100 ethnic groups, which means that the vast majority of people live in two cultural dimensions: on the one hand, they are within the framework of their native culture, on the other – there is a broad context of intercultural communication. It is well known that in the world there are four basic ways of coexistence of different cultural communities: assimilation, isolation, marginalization and integration, each having its own specific features, and only the integration strategy allows for optimal consolidation of a society.

In this situation, the problem of the dialogue of cultures can be solved in the framework of the language policy of the state legally defined in a number of documents, including the Constitution of the Republic of Kazakhstan, the Republic of Kazakhstan Law «On Languages», «The Language Poli-

cy Concept of the Republic of Kazakhstan», «The Education Development Concept of the Republic of Kazakhstan in force for 2011-2020» [1-4].

Methods. It is generally recognized that a language is not only the most important means of international communication, but also an essential tool of understanding reality and consolidating its results in a mind, the basic form of a national culture existence and development; therefore, in the conditions of the developing education system in Kazakhstan, there is a demand today for a polylingual and polycultural person capable of free navigation in the megainformation environment. The main institutions to create conditions for the development and self-development of a person with such a status are the education ones: schools, colleges, universities.

In accordance with the subject and the objectives of the article, we have studied a number of normative and conceptual documents defining the strategic goals of the education in our country: the Law «On Languages in the Republic of Kazakhstan»; «The Foreign Language Education Concept of the Republic of Kazakhstan» (S.S. Kunanbayeva, M.K. Karmysova, A.M. Ivanova, T.D. Arenova, B.S. Zhumagulova, T.D. Kuznetsova, S.K. Abdygapparova); the Cultural Project «Triunity of Languages»; «The Polylingual Education Development Concept of the Republic of Kazakhstan» (E.K. Kubeyev, L.A. Shkutina, B.A. Zhetpisbayeva, L.S. Syrymbetova, B. Zh. Zhankina) [2, 5-7].

Discussion. Results. Currently in the multiethnic Kazakhstan, the place and role of education in the context of the society development as a whole are being deeply analyzed. The Education Development Concept adopted in the Republic of Kazakhstan laid the foundation for the development of the education policy till 2015. According to the Concept, Kazakhstan's education system should «provide a complete, high-quality, competitive education, which would be oriented to a result achievable by developing the basic competencies: trilingualism, Eurasian polyculturalism, communicativeness ...» [2; 214].

«The Law on Languages in the Republic of Kazakhstan» adopted on 11 July, 1997 provides the legal basis for the functioning of languages in the Republic of Kazakhstan, the state's obligation to create conditions for studying and developing them, provides equal respect to all the languages used in our country, without exception. The language legislation shall apply to the citizens of the Republic of Kazakhstan, foreigners and stateless persons permanently residing in the Republic of Kazakhstan.

The law establishes that the state language of the Republic of Kazakhstan is the Kazakh language, which applies to public authorities, legislation, legal proceedings and record keeping, functioning in all the spheres of social relations throughout the country.

The law emphasizes that the duty of every citizen of the Republic of Kazakhstan is to learn the state language, which is an important factor in the consolidation of the people of Kazakhstan, and, in the state and local self-government bodies, on a par with the Kazakh language the Russian one is officially used.

The legislative consolidation of the following main provisions is of great importance:

- every citizen of the Republic of Kazakhstan has the right to use their native language, freely choose the language of communication, education, learning and creativity;
- in the Republic of Kazakhstan, it is prohibited to infringe the rights of the citizens on linguistic grounds;
- in areas densely populated by ethnic groups, their languages may be used in official events;
- the state shall promote conditions for the study and development of the languages of the people of Kazakhstan [2; 215].

Thus, even in the early years of the sovereignty and independence of our country, it showed respect and tolerance towards all the ethnic groups living in it and strongly expressed the need for the development of the languages and thus the cultures of all the peoples of our Republic. The adoption of this law, undoubtedly, was of great historic significance as it revealed the ideology and policy of the state in this sphere, on the one hand, and, due to the polyethnic nature of the Kazakhstani society, on the other hand, emphasized the importance of a culture of inter-ethnic interactions that contribute to the recognition of the idea that humans differing in their appearance, position, speech, behavior, and values have the right to live and coexist peacefully, preserving their native language and their ethnic identity.

The Concept of Foreign Language Education of the Republic of Kazakhstan (S.S. Kunanbayeva and others) points out that the integration processes that have been rapidly developing in the last decade, the growth of professional and academic exchanges, the deepening international cooperation have stimulated the progressive development of the foreign language education [5; 2].

The analysis of the Concept provides evidence of the appropriateness of the authors' conclusion that in the present conditions a foreign language has the status of an effective instrument for the formation of the

intellectual potential of the society, which becomes an essential resource for the new state development at this point in history.

However, analyzing the condition of the foreign language education in Kazakhstan at the present stage, the researchers note that, despite some progress in this area, in general «the level of foreign language learning both in secondary and higher education does not meet the contemporary social needs» [5; 4].

The strategic course of foreign language education development in our country is determined by the above-mentioned group of researchers through the study of foreign languages as a reflection of the social and cultural reality, as a cultural phenomenon, national and universal, which promotes the following:

- formation of ideas about «a foreign world view»;
- development of the ability to communicate harmoniously in our own and other societies;
- preventing and overcoming conflicts arising from the historical, political and religious differences of cultures;
- creation of an effective framework for international and intercultural understanding through language [5; 8].

It is very important that the Concept was developed in line with the humanistic paradigm in which «a fundamentally new methodological direction is formed with a strong intercultural dominant implemented through the objective, the choice of the content and technology of foreign language education adequate to the formation and development of a personality able to participate effectively in intercultural communication». Therefore, in the transition to a new culture-forming system of foreign language education, it is natural, in our opinion, not to limit the learning process only to linguistic and cultural parameters of the country where the language studied is spoken, but to contribute to the definition of the place and role of the student's language and ethnic culture in the learning process. The characteristics of the objective and content of foreign language education in the context of the intercultural paradigm are due to the fact that the central element of the level model is the learner as the subject of the education process and intercultural communication.

Developing this idea, we would like to note that for us this means that the training of foreign language teachers should include formation of knowledge and skills that would contribute to the perception of students both as members of a particular social and ethnic group and representatives of a certain language and culture.

In accordance with this Concept, «the objectives of learning a foreign language are being reoriented». The main objective of foreign language education is to form a secondary language identity willing and able to communicate interculturally in another language. Among the major objectives, there is not «learning a foreign language» as such, but «foreign language education» aimed not only at the formation of pragmatic knowledge and skills, but rather at the development of «a personality by means of a foreign language», the language and culture being studied in parallel and interconnection, which is also very important for our research.

Updating and development of foreign language education, as envisioned by its authors, in secondary school may be aimed at teaching foreign languages in the context of the intercultural paradigm, which has a large student-growing potential; developing skills to represent one's native country and culture, as well as the culture of the country whose language is studied in a foreign language intercultural communication; teaching the basics of self-observation and self-evaluation in the sphere of foreign language learning; developing self-education potential, intellectual and creative abilities in the process of language learning and dialogue of cultures - the national culture and the one of the language studied [5; 14].

Thus, education in general and foreign language education are considered at the present stage of pedagogical science and practice development as one of the main conditions for the young generation to succeed in life in the rapidly changing world.

It should be noted that the functions of foreign languages cannot be reduced only to their use in professional activities; they perform other important socio-cultural and ethno-cultural functions, among which N.D. Galskova and N.I. Gez distinguish:

- establishing mutual understanding among peoples representing different languages and cultures;
- ensuring access to the variety of world politics and culture [8, 9].

We believe that achievement of the objectives set in the process of the Concept implementation and development of foreign language education will enhance the cultural and spiritual level of the future foreign language teachers and their preparation for the ethnic education of students, because a foreign language is an important tool of students' secondary socialization, which enables modeling the socio-cultural environment of schoolchildren - formation of their ideas about the world and determination of their place in it.

This conclusion is confirmed by the results of the study by B.M. Doshchanov. According to the author, the study of a foreign language is the basis of polycultural education, which is possible in a system of continuous education when there is a continuity of the approaches to foreign language teaching in secondary schools and universities helping solve problems associated with the formation of ideas:

- of culture as a social construct;
- on the diversity of modern polycultural societies of both the native and foreign language countries;
- of the similarities and differences among the various ethnic, social, linguistic, territorial, religious and cultural groups within a particular region or country;
- of the development of skills of positive interaction with other cultures and cultural self-identity by means of the native and foreign languages [10; 39].

To achieve the country's objective of becoming one of the most successful and developed countries of the world economy, the Cultural Project «Triunity of Languages» was adopted. It had been proposed by the President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev. According to the Project, it is necessary to develop Kazakh as the state language, Russian as the language of interethnic communication, and English as the language of successful integration into the global economy [6].

This is due to the fact that learning languages is of utmost importance and is a compulsory and integral component of a comprehensive general professional training based on the psycholinguistic grounds of polylingualism perception.

Development of this project is related to the cooperation and integration of our country into the world education space, which is one of the main directions in the domestic and foreign policy of Kazakhstan. The objectives of implementing this cultural project outlined by the President have defined the key areas of the language policy, its pivotal idea of the harmonization of the society's spiritual sphere on the basis of tolerant coexistence of ethnic groups and languages [6].

The Cultural Project «Trinity of Languages» aims to provide polycultural and spiritual growth of the nation, strengthening the role of the state language as a factor of strengthening the Kazakhstani statehood, as well as Russian and English languages. Formation of the polycultural orientation of a person depends on the process of integration, the desire to create a society in which interpersonal and inter-ethnic relations are cultivated. In this situation, a native language is perceived as the most important value, and respect for it by speakers of other languages becomes a mandatory norm.

The analysis of the modern world realities convinces us that the function of a language reflects all the facets of the dialectic social development, manifested both in the preservation of national cultural traditions and ethnic roots and in the dynamics of information-integration processes. The role of a language in the context of globalization, economic, political and cross-cultural coordination is determined by the strategic objectives of establishing a common information, education and intellectual space opening new horizons for cooperation and interaction of peoples and countries.

Consequently, a language, being an integral part of a culture reflecting and preserving ancestral knowledge, shows their ethnic uniqueness and originality. A language embodies the pages of people's history, their traditions, represents a unique world declaring the value and uniqueness of each ethnic group, where preservation of the national language and culture is a prerequisite for its existence and development in today's multi-ethnic world, and the inevitable processes of globalization and integration expanding spatial boundaries and overcoming cultural and language barriers cannot absorb or destroy peoples' languages and cultures and prevent their tolerance, balanced, and harmonious coexistence.

The real basis for the implementation of the Cultural Project «Triunity of Languages» proposed by the President of the Republic of Kazakhstan N.A. Nazarbayev is the «Polylingual Education Development Concept of the Republic of Kazakhstan» developed by a group of researchers of the Y.A. Buketov Karaganda State University (E.K. Kubeyev, L.A. Shkutina, B.A. Zhetpisbayeva, L.S. Syrymbetova, B.Zh. Zhankina) [7].

The Concept is based on the realization by the authors of the social importance of language education «as a state, social, personal value and the need to strengthen its consolidating role and expand the functioning of Kazakh as the state language, Russian as the language of interethnic communication, and English as the language of successful integration into the global economy» [7; 2].

The purpose of the Concept is to develop the strategy and tactics of the implementation of the polylingualism ideas under the new education paradigm of the Republic of Kazakhstan.

In accordance with the purpose, the researchers identified the following objectives: analysis of the conditions and capabilities of the modern education system to implement the idea of the triunity of languages; definition of priorities in the development of polylingual education [7; 9].

The aim and expected outcome of polylingual education is a polylingual person. To substantiate and define this category, the researchers analyzed the correlation of the related concepts, such as: language identity, secondary linguistic identity, polycultural identity, an ethnic culture subject, an ethnic group subject, explaining that «polylingual education is an organic part of language education in general, the basic concept of which is a language identity. «In the Concept of foreign language education, this category is developed in the elaboration on the concept of a secondary language identity, which is indicated by the formation of intercultural competence» [7; 15].

Analyzing the concept of «polycultural identity», the researchers conclude that in the national pedagogical science it was born and developed in the context of ethno-cultural education, which is closely linked with ethnopedagogical concepts where «the key positions are occupied by the categories of an ethnic group subject and an ethnic culture subject».

Analysis of the correlation of the above concepts allows the Concept authors to justify and develop the concept of «a polylingual identity» mastering several languages in parallel. This is not a bilingual identity and not a secondary language identity.

Considering the Concept as a system which defines the legal, theoretical-methodological, scientific-methodological and organizational support of the implementation of the idea of polylingual education in different types of education institutions and regarding polylingual education as a purposeful, organized, and unified process of forming a polylingual identity based on the parallel acquisition of three and more languages, the researchers defined the concept of polylingual identity as an active speaker of multiple languages: the native language; the languages functioning in the society of residence; one or more foreign languages.

The following are the important provisions of the Concept:

- taking into account the cross-cultural paradigm of social relations, the definition of a polylingual person was supplemented by the Concept authors as follows: a polylingual person is a subject of dialogue of cultures, which is formed in a multi-ethnic education environment;
- the language in a native (natural) or artificial (deliberately organized educational) environment is always ethnic; therefore, in the process of a language transmission and acquisition the ethnic specificity of linguodidactics should be considered;
- the problem of distinguishing ethnolinguodidactics as a branch of linguodidactics studying the theory of parallel acquisition of several languages in an ethnocultural education environment becomes topical [7; 13].

Finally, the problem of polylingualism, because of its multidimensional, multifaceted nature and objective difficulties, as the Concept authors claim, creates the need for a new scientific discipline, which may be «actualized at the junction of sciences such as didactics, linguistics, linguodidactics, ethnopedagogics, ethnodidacticism and ethnolinguistics, because it is about learning, it is a matter of didactics; language learning is impossible without knowing the language, and it is linguistics; since we are talking about teaching a language, we should include linguodidactics; any subject of education represents a particular ethnic community, therefore, there is reason to talk about ethnopedagogical reality and, consequently, about ethnic pedagogics; education as part of ethnic pedagogics is ethnodidactics; because a language always has an ethnic background, is the «plane of content» of an ethnic culture and ethnic psychology, it is ethnolinguistics» [7; 5-6].

The analysis of the Concept of polylingual education development leads to the conclusion that implementation of its main provisions is aimed at training future teachers of a foreign language, as it is the students of foreign languages departments have the opportunity, because of the nature of learning within their specialty, to deeply and fully understand and accept the idea polylingualism and optimally use real and potential opportunities and advantages of a foreign language.

Conclusion. Thus, the analysis of a number of state and conceptual documents of the RK leads to the conclusion that they actualize the problems of education related to the integration of our country into the world education environment. All the documents in the field of language policy contain the core idea of the necessity of mastering several languages.

The state language policy in education is based on the recognition of the importance of the development of all languages and creation of the necessary conditions for the development of multilingualism in the country. People communicate, along with the Russian and Kazakh languages, in more than a hundred languages, including the languages of national minorities. These circumstances form a solid foundation for the development of polylingualism of an individual and the society as a whole, as well as for learning foreign languages, for the «successful integration into the global economy».

The study and analysis of the key directions of the language policy of our state, its core idea show that following its general line guarantees equal and free development of languages and, consequently, the cultures of all the ethnic groups living in our country. At present, speaking several languages in our country is seen as a necessary component of the cultural development of an individual, and polylingualism is recognized as a compulsory component of the professional competence of a modern specialist and thus an essential component of the modern higher education.

References

- 1 Конституция Республики Казахстан. Сборник законодательных актов: «10 лет Конституции Республики Казахстан Закон» / Сост. Г. Сапарғалиев. — Алматы: Жеті жарғы, 2005. — С. 5–65.
- 2 Закон «О языках в Республике Казахстан». Сборник законодательных актов: «10 лет Конституции Республики Казахстан Закон» / Сост. Г. Сапарғалиев. — Алматы: Жеті жарғы, 2005. — С. 214–221.
- 3 Концепция языковой политики Республики Казахстан // Казахстанская правда. — 1996. — 7 нояб. — С. 4, 5.
- 4 Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы // Казахстанская правда. — 2010. — 25 февр. — С. 3–6.
- 5 Кунанбаева С.С. Концепция развития иноязычного образования Республики Казахстан / С.С. Кунанбаева, М.К. Кармысова, А.М. Иванова, Т.Д. Аренова, Б.С. Жумагулова, Т.Д. Кузнецова, С.К. Абдыгаппарова. — Алматы: Изд-во КазУМО и МЯ им. Абылай хана, 2004. — 27 с.
- 6 Культурный проект «Триединство языков» // Вечерний Алматы. — 2004. — 1 марта. — С. 2–4.
- 7 Кубеев Е.К. Концепция развития полиязычного образования в Республике Казахстан / Е.К. Кубеев, Л.А. Шкутина, Б.А. Жетписбаева, Л.С. Сырымбетова, Б.Ж. Жанкина. — Караганда: Изд-во КарГУ, 2008. — 19 с.
- 8 Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам / Н.Д. Гальскова. — М.: Аркти, 2000. — 157 с.
- 9 Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам / Н.И. Гез, Н.Д. Гальскова. — М.: Издат. центр «Академия», 2005. — 336 с.
- 10 Дошанов Б.М. Поликультурное языковое и билингвальное образование / Материалы междунар. науч.-практ. конф., посвящ. году Пушкина в Казахстане и году Абая в России. — Кокшетау, 2006. — С. 38–40.

Б.А. Жекибаева, Б.Д. Каирбекова, И.Е. Зобнина

Қазақстан Республикасының білімінің жүйесінде қазақ, орыс, ағылшын тілдердің мәртебесі туралы

Мақалада Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы тіл саясаты пен стратегиялық мақсаттарды айқындайтын құқықтық және тұжырымдамалық құжаттарды зерделеудің нәтижесі көрсетілген. Мақала мазмұнында қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретіндегі мәртебесі, орыс тілінің ұлтаралық қарым-қатынас тілі ретіндегі мәртебесі, әлемдік экономикаға табысты енудегі ағылшын тілінің мәртебесі және оларды дамытудың негізгі тенденциялары көрсетілді. Қазақстандық білім беру жүйесі негізгі құзыреттіліктерді: үштілділікті, еуразиялық полимәдениеттілікті, коммуникативтілікті дамыту және қалыптастыру арқылы нәтижеге бағытталған толыққанды, сапалы, бәсекеге қабілетті білім беруді қамтамасыз етуі үшін шетел тілі мен көптілді білім беруді дамытудың қажеттілігі негізделген. Біздің елімізде тұрып жатқан барлық этникалық топтардың мәдениеті мен тілін теңқұқылы және еркін дамытуға, сондай-ақ көптілділікті дамыту үшін қажетті жағдайларды жасап және барлық тілдерді сақтап қалудың маңыздылығын айқындайтын беру саласындағы тіл саясатының негізгі қағидаларына талдау жасалған.

Кілт сөздер: тіл, мемлекеттік тіл, ұлтаралық қарым-қатынас тілі, шет тілінен білім беру, көптілділік, көптілді тұлға, мәдениеттер диалогы, кроссмәдениетті коммуникация.

Б.А. Жекибаева, Б.Д. Каирбекова, И.Е. Зобнина

О статусе казахского, русского и английского языков в системе образования Республики Казахстан

В статье представлены результаты изучения нормативных и концептуальных документов, определяющих стратегические цели и языковую политику Республики Казахстан в области образования. В содержании статьи отражены основные тенденции усиления консолидирующей роли и статуса казахского языка как государственного, определения статуса русского как языка межнацио-

нального общения и статуса английского как языка успешной интеграции в глобальную мировую экономику. Обоснована необходимость развития иноязычного и полиязычного образования для того, чтобы казахстанская система образования могла обеспечить полноценное, качественное, конкурентоспособное образование, ориентированное на результат, через формирование и развитие базовых компетенций: трехязычие, евразийскую поликультурность, коммуникативность. Проанализированы основные положения языковой политики в области образования, в которых подчеркиваются важность сохранения всех языков, создание необходимых условий для развития многоязычия и равноправного и свободного развития языков и культур всех этнических групп, проживающих на территории нашего государства.

Ключевые слова: язык, государственный язык, язык межнационального общения, иноязычное образование, полиязычие, полиязыковая личность, диалог культур, кросскультурная коммуникация.

References

- 1 Sapargaliev, G. (2005). *Konstitutsiia Respubliki Kazakhstan. Sbornik zakonodatelnykh aktov: «10 let Konstitutsii Respubliki Kazakhstan Zakon»* [Constitution of the Republic of Kazakhstan. Collection of legislative acts: «The Constitution of the Republic of Kazakhstan is 10 years old»]. Almaty: Zhety Zharhy [in Russian].
- 2 Sapargaliev, G. (2005). *Zakon «O iazykakh v Respublike Kazakhstan»*. Sbornik zakonodatelnykh aktov: «10 let Konstitutsii Respubliki Kazakhstan Zakon» [Law «On languages in the Republic of Kazakhstan». Collection of legislative acts: «The Constitution of the Republic of Kazakhstan is 10 years old»]. Almaty: Zhety Zharhy [in Russian].
- 3 Kontseptsiiia yazykovoi politiki Respubliki Kazakhstan [Language Policy Concept of the Republic of Kazakhstan]. (1996) *Kazakhstanskaia Pravda – The Kazakh Truth*, 4, 5. (1996. 7 November). [in Russian].
- 4 Hosudarstvennaia prohramma razvitiia obrazovaniia Respubliki Kazakhstan na 2011-2020 hody [The State program of Education Development of the Republic of Kazakhstan in force for 2011-2020]. (2010). *Kazakhstanskaia Pravda – The Kazakh Truth*, 3–6. (2010, 25 February) [in Russian].
- 5 Kunanbayeva, S.S., Karmysova, M.K., Ivanova, A.M., Arenova, T.D., Zhumagulova, B.S., Kuznetsova, T.D., & Abdygapparova, S.K. (2004). *Kontseptsiiia razvitiia inoiazynchnoho obrazovaniia Respubliki Kazakhstan* [Foreign Language Education Development Concept of the Republic of Kazakhstan]. Almaty: Izdatelstvo KazUMO i MIA imeni Abylai Khana [in Russian].
- 6 Kulturnyi proekt «Triedinstvo yazykov» [Cultural Project «Triunity of Languages»]. (2004). *Vechernii Almaty – Evening Almaty*, 2–4. (2004, 1 March). [in Russian].
- 7 Kubeev, E.K., Shkutina, L.A., Zhetpisbaeva, B.A., Syrymbetova, L.S., & Zhankina, B.Zh. (2008). *Kontseptsiiia razvitiia poliiazychnoho obrazovaniia v Respublike Kazakhstan* [Polylingual Education Development Concept of the Republic of Kazakhstan]. Karaganda: Izdatelstvo KarHU [in Russian].
- 8 Galskova, N.D. (2000). *Sovremennaia metodika obucheniiia inostrannym yazykam* [Modern methods of teaching foreign languages]. Moscow: Arkti [in Russian].
- 9 Gez, N.I., & Galskova, N.D. (2005). *Teoriia obucheniiia inostrannym yazykam* [Theory of teaching foreign languages: Linguodidactics and methods]. Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademiiia» [in Russian].
- 10 Doshchanov, B.M. (2006). *Polikulturnoe yazykovoe i bilinhvalnoe obrazovanie* [Polycultural language and bilingual education]. *Mezhdunarodnaia nauchno-prakticheskaia konferentsiia, posviashchennaia hodu Pushkina v Kazakhstane i hodu Abaia v Rossii – International scientific-practical conference dedicated to the Pushkin year in Kazakhstan and Abay year in Russia*. (pp. 38–40). Kokshetau [in Russian].

G.K. Tleuzhanova¹, Y.V. Kruzhkova¹, D.K. Dzholdanova¹, I.V. Alberty¹, L.V. Bezdenezhnykh²

¹*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*Novosibirsk State Pedagogical University, Russia*

(E-mail: tpnfyal@mail.ru)

Communicative competence formation of students learning a foreign language based on written electronic communication

The question of modern methods of written speech teaching is considered in the present article with the purpose of forming the communicative competence of the students of the Faculty of Foreign Languages, the concepts of writing, written speech, written communication skills. The model of teaching students of the faculty of foreign languages in written communication is described and carried out in an electronic environment, which is often limited only by writing traditional letters and neglected to electronic correspondence. Considering the features of foreign written communication competence, possible problems arising during the learning process were identified, as well as to find a solution to these problems in order to make the learning process more effective. The authors presented approaches, principles, stages of the formation of a foreign communicative competence in a foreign written communication in an electronic environment. In this paper, recommendations are given on developing a methodology for the formation of a communicative competence in a foreign language in written communication in the electronic environment among students of the Faculty of Foreign Languages, and a set of exercises is described, aimed at mastering the knowledge and skills of each component of the above competence.

Keywords: methodology of teaching written speech, foreign communicative competence in written communication in the electronic environment, electronic correspondence, approaches to the teaching of written speech, stages of the formation of foreign communicative competence, a complex of exercises.

In the recent years, the technique of foreign language education generally has been increasing the role of written speech, due to the socio-economic requirements of modern society. Contacts between countries are expanding at all levels of life, there was a need for regular correspondence in a foreign language (including using electronic mail) compilation and execution of a variety of written documentation, exchange of information, advertising, conclusion of transactions, filling out questionnaires, registration forms, etc. The efficiency and productivity of this interaction depend, first of all, on the level of possession of a foreign speech.

Constantly growing requests to the level of knowledge of a foreign language require a different approach to the search for new technologies, forms and methods of its teaching, ways of strengthening the motivation to study it in the absence of foreign-language communication [1]. The special importance of the real issue opens in the light of the implementation of the policy of trilingualism in Kazakhstan. Mastering the skills of creating foreign written texts remains the most problematic task at all levels of teaching a foreign language.

The tendency in the development of higher pedagogical education reflect a qualitative update of the content of special and pedagogical training of a foreign language teacher, who knows his stuff perfectly, knows how to see the prospects of his professional growth, capable of analyzing the complex problems of life, society, and nature. The teacher preparation of a foreign language is now viewed not simply as the mastering of the basic course with some retraining in the future, but as an ongoing process of learning and improvement throughout the years of the teachers work, i.e. the teacher should be able to independently, "through life" work on learning the language, support and supplement their knowledge and skills, develop their communication and information culture.

The requirements put forward for the training of specialists in foreign languages, quite correspond to those changes that occurred in the system of higher professional education at the present stage. «The profession of the teacher requires the *professional* orientation of his personal abilities, theoretical knowledge, methodical and psychological training, practical experience and constant creativity» which leads to the need to develop the *professional* competence of a foreign language teacher. One of the important components of the professional competence of a foreign language teacher is its communicative competence in all types of speech activity.

Expansion of economic, political and cultural contacts, entering the international educational space increase the social prestige of mastering written language in a foreign language, expand the scope of the

letter in a foreign language. At the present stage of the development of society, the possession of a developed written speech is required for the teacher of a foreign language both for providing the educational process for teaching written speech of various categories of trainees, and for real communication in writing. In this regard, the responsibility of higher education institutions for adequate training of students, who have a communicative competence in productive written language in a foreign language at a professionally-sufficient level and able to support and improve the level of foreign-language written speech in the process of independent educational activity, having the level of the native speaker as the final reference point.

In linguistic literature, a letter is understood as a graphic system, as one of the forms of expression, a means to represent language with the help of signs and, finally, an addition to sound speech; means of communication with the help of a system of graphic signs, which allows recording speech to save its works in time and to transfer it at a distance.

Written speech is defined as the process of written expression of thoughts and how speech activity associated with visible speech. Learning a letter is the formation of the ability to use the graphic and spelling systems of the language to record individual words, phrases, sentences, record verbal speech with the help of graphic signs.

M.A. Tatarinova notes that the training of the letter implies not only the training of graphics and spelling but, above all, the training of written speech activity, i.e. the process of formulating and expressing thoughts, the ultimate outcome of which are fixed texts of various communicative-speech, genres and types of speech [2].

In the conditions of teaching a foreign language in language specialties in relation to written speech, the goal of education should be the achievement of written speech competence. According to L.V. Kaplich written speech competence (as well as oral) is a system whose structure is represented by interrelated elements characterizing one phenomenon - the process of speech communication [3].

Strategies for producing written texts in a foreign language involve the mobilization of resources, balancing between different competencies. Using the strong and hiding the weak points of his competencies, the trainee uses the available opportunities in accordance with the nature of the tasks. Internal resources can be activated by conscious preparation, using the effectiveness of different styles and formulations, by seeking help and additional information when it is not enough. If the necessary resources cannot be found and activated, the using language has to perform simpler tasks, for example, write not a letter, but a postcard; on the other hand, provided that the necessary support is found, the task can be complicated.

In the same way, if the student does not have enough resources, he sacrifices some of what he really wants to express, and says what he can do with available language tools; and conversely, returning later to the same task with support in the form of additional linguistic means, he can more effectively formulate and express his thoughts [4].

Written verbal competence is a combination of several particular competences. It is a linguistic competence (possession of lexical means and grammatical rules of their organization); subject competence (knowledge of fragments of the surrounding world, a conceptual picture of the writer's world); sociolinguistic competence (the ability to generate texts adequately to the situations of written communication, defining the subject matter, the forms of communication and the types of texts produced in these situations); sociocultural competence (knowledge of the national and cultural features of the construction of written texts, as well as language skills, serving these texts); discursive competence (the ability to construct and interpret texts, the achievement of the integrity of individual utterances in meaningful communicative models); strategic competence (the ability to fill in the communication process the lack of knowledge of the language, as well as the speech and social experience of communication in a foreign language) [3].

Based on the provision that the written speech provides one of the aspects of the professional preparation of students, in our opinion, it seems necessary to include professional competence in this range (mastering the genres of written works professionally required for the graduate of the language faculty of the university for the successful teaching of a foreign language).

E.L. Chuykova notes that mastering written speech today has become not only a university educational standard, but also sets the direction of social interaction at the interethnic level: participation in joint projects with foreign universities, international scientific and practical conferences, etc. One of the types of entry into these relations is the surrender of international examinations [5].

However, despite the fact that the formation of written verbal competence is one of the full-fledged learning objectives throughout the course of study at the language faculty of the university, is reflected not only in official documents but also in special studies devoted to the development of a written speech of stu-

dents of the language faculty of the university (G.V. Lagveshkina, 1989; L.V. Kaplich, 1998; L.K. Mazunova, 2005; E.S. Chuykova, 2005, et al.), in practice in the university there is not enough developed a system of teaching written speech.

In this way, the question of the modern method of teaching written speech for the purpose of forming written verbal competence of students of the language faculty of the university is still open. Summarizing the advanced methodological experience of teaching foreign-written speech, we are convinced that in the practice of teaching written language at the university language faculty, it is advisable to use modern educational technologies to effectively formulate all aspects of written speech competence.

Today one of the important tasks in the field of foreign written communication is the development of a methodology for the formation of a foreign communicative competence (ICC) in written communication in the electronic environment among students of the Faculty of Foreign Languages.

Until now, the teaching of written communication is often limited only to writing traditional letters and didn't pay attention to electronic correspondence, which has its own linguistic and extra linguistic features. In addition, the existing manuals of domestic and foreign authors for teaching written communication, or even ignore the existence of such a genre of written business communication as electronic correspondence (which according to numerous data is the most common form of business communication at the moment), or only samples of business electronic messages are given, without In order to gradually form ICC in written communication in the electronic environment.

The purpose of teaching written electronic correspondence in a foreign language is the development of all the components of the communicative competence of students speaking in the sphere of written business communication in the electronic environment.

The proposed methodology for the formation of the ICC in written communication in the electronic environment is based on the integration of existing approaches to the teaching of foreign written speech as a kind of speech activity: a product-text approach, a procedural approach and a genre approach. Note the important points of these approaches, which are included in the proposed methodology.

The approach focused on the product-text, as noted I.L. Kolesnikova and O.A. Dolgin, continue to play a significant role, especially in the conditions of higher vocational education, since written communications (business letters, contracts, etc.) should be sustained in a strictly defined form. The attention of students is drawn to the form of a written work, where the text acts as a model to be analyzed and imitated. Based on this approach, we offer training to formal indicators of the genre business letter - lexical units, grammatical constructions, cliché phrases [6].

This approach is criticized because the trainees, creating the text on the model, do not realize its functions, the roles of the author and the addressee, the context and other factors that influence the perception and generation of the written utterance [7]. The focus of the process-oriented approach is the personality of the writer, his communicative and cognitive needs, his goals, and the addressee to which written speech is addressed. According to this approach, for instruction written business communication in the electronic environment, we take into account the strategies for generating discourse - planning, creating the first variant of the letter, editing and drafting the final version.

As for the genre approach, emphasis is placed on the social functions of the genres and the contexts in which they are used. Bazerman writes that the goal is not to teach students formal characteristics of the genre, but «to increase students' understanding of the «life» that occurs in the text» [8]. Taking into account all the pros and cons of these approaches, we are talking about the need to teach students to understand the genre conventions of business e-mails, not just forever established rules (as in the product-oriented approach), but as parameters that require clarification in each specific situation. For this, we offer not one, but several sample texts, different, for example, on the nature of the relationship between communicants, as well as texts for discussion that are devoted to the peculiarities of electronic communication.

In this way, at the present stage of development of the method of teaching written communication, the most promising direction is the integration of elements of existing approaches.

The methodology developed by us is based on the following general didactic (visibility, accessibility and feasibility, awareness, consideration of the age characteristics of students) and methodological (communicative, professional, phased in the formation of skills and abilities) principles.

On the basis of the above principles, we propose the following sequence of stages in the formation of ICC in written communication in the electronic environment:

- fact-finding (communication of knowledge, an introduction of a speech sample);
- standardizing (the formation of a speech skill, as a result of performing language exercises);

- variable (improvement of speech skill and formation of speech skills with the help of speech exercises in situations of educational communication);
- creative (development of speech skills in various situations of communication not only academic, but also non-educational nature).

The method of forming the ICC in written communication is realized through a certain set of exercises, which is presented below [9].

Among the exercises of the introductory or preparatory to the written dialogue phase, one can distinguish exercises of receptive character (in reading and listening), aimed at familiarizing themselves with the features of the functioning of e-mails. Such exercises precede exercises related to the written expression of their own thoughts; prepare students for participation in written communication. Such exercises will help students to determine the goals of communication, implemented in the texts of e-mails expressing different communicative intentions, to determine the structure of letters reflecting these goals, in addition, to navigate in the English interface of business e-mails, the exercises of this stage should develop the students' ability to work with various e-mail functions, as well as familiarize themselves with the rules of etiquette.

The standardizing stage contains preparatory exercises for the formation of speech skills necessary for writing e-mails in a foreign language. Basically it is language, training exercises. A considerable part of the exercises of this stage is devoted to the development of foreign linguistic competence (both general components and specific ones, characteristic for the sphere of electronic communication), where students perform exercises aimed at mastering the language material - terms, stereotyped phrases and stable phrases. It is advisable to propose exercises to fill in the omissions in the sentences, the choice, the comparison, i.e. such exercises that would help memorize the speech formulas of business communication used in writing e-mails. Here, students perform exercises to establish the consistency and coherence of the text of the e-mail assimilate the language tools necessary to implement various communicative intentions. At this stage, there is training of lexical and grammatical material at the level of words and phrases.

Varying stage is aimed at further improvement of language skills and development of speech skills. This stage is represented by reproductive and productive exercises preparing students for participation in written business communication and forming skills in various components of a communicative competence that is otherwise speaking in written communication in the electronic environment. Students for the tasks are offered a smaller number of supports compared to the previous stage. At this stage it is supposed to activate speech formulas underlying different types of business e-mails, develop the ability to express communicative intentions with adequate language methods, select, combine and vary language formulas, grammatical and syntactic constructions in the text of the e-mail, reproduce the text of the letter with reference to the sample, on entry or conclusion. There is work at the level of supply and text.

The creative stage is represented by productive exercises in which conditions are created that are as close as possible to natural communication in situations of written communication. The acquired linguistic material is used to solve communicative tasks, which are becoming more and more creative in the formulation of tasks when it is proposed to write letters of different communicative orientation. Students independently compose and send business letters of various types, observing the linguistic, speech, stylistic characteristics of certain types of letters, the rules of etiquette, taking into account the peculiarities of e-mail.

Let us emphasize once again that the fruitfulness and validity of the described complex of training in written business communication is that skills and abilities are formed in conditions adequate to the activity in which they operate, i.e. in conditions of foreign-language written communication in the electronic environment.

References

- 1 Овчинникова Т.Е. Обучение иноязычной письменной речи студентов университета /Т.Е. Овчинникова // Вестн. Оренб. гос. ун-та. — 2002. — № 6. — С. 25–32.
- 2 Татаринова М.А. Теоретические основы создания и использования дистанционного курса обучения иноязычной письменной речи для студентов 2–3 курсов лингвистического вуза (на материале английского языка): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – «Теория и методика обучения и воспитания» / М.А. Татаринова. — М., 2005. — 27 с.
- 3 Каплич Л.В. Начало обучения продуктивной письменной речи в лингвистическом вузе: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – «Теория и методика обучения и воспитания» / Л.В. Каплич. — М., 1996. — 25 с.
- 4 Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. The Council of Europe (French and English versions). — Strasbourg, 2001.

- 5 Чуйкова Э.Л. Обучение социокультурным особенностям иноязычной письменной речи студентов факультета иностранных языков на материале дискурсивного эссе: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – «Теория и методика обучения и воспитания» / Э.Л. Чуйкова. — М., 2005. — 16 с.
- 6 Колесникова И.Л. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков / И.Л. Колесникова, О.А. Долгина. — СПб., 2001.
- 7 Шукин А.Н. Методика преподавания русского языка как иностранного: учеб. пособие для вузов / А.Н. Шукин. — М.: Высш. шк., 2003.
- 8 Bazerman C. Systems of Genres and the Enactment of Social Intentions / C. Bazerman; A. Freedman, P. Medway ed. // Genre and the new rhetoric. — L.: Taylor & Francis, 1994.
- 9 Igembekova A.Zh. The effectiveness of using innovative technologies in teaching foreign language / A.Zh. Igembekova, G.A. Akhmetzhanova, A.A. Gorbachev // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Педагогика. — 2017. — № 4(88). — С. 24–28.

Г.К. Тлеужанова, Е.В. Кружкова, Д.К. Джолданова, И.В. Альберти, Л.В.Безденежных

Студенттердің шеттілдік коммуникативті құзыреттілігінің электрондық жазбаша ортадағы қарым-қатынас жағдайында қалыптасуы

Мақалада жоғарғы оқу орындағы шетел тілі факультеті студенттерінің шеттілдік коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру мақсатымен, жазбаша сөзді оқытудың қазіргі әдістемесі туралы мәселе қарастырылған және де жазба, жазбаша сөз, жазбаша байланыс ұғымдары анықталған. Қазіргі кезде көбінесе тек ғана дәстүрлі жазбаларды жазумен шектелетін және электрондық хат жазысуға ешқандай мән бермейтін, электрондық ортада жүргізіліп жатқан шет тілдер факультеті студенттерін жазбаша байланысты үйрету моделі көрсетілген. Шет тілдік жазбаша коммуникативтік құзыреттіліктің ерекшеліктерін қарастыра отырып, оқыту үрдісінде туындайтын ықтимал мәселелерді анықтау қажет, және де осы мәселелердің, оқу үрдісін аса тиімді ету мақсатымен, шешімін табу керек. Авторлар электрондық ортадағы шеттілдік жазбаша қарым-қатынастағы шеттілдік коммуникативтік құзыреттіліктің тәсілдемелерін, қағидаларын, қалыптастыру кезеңдерін, шет тілдер факультеті студенттеріне жазбаша байланысты үйрету моделін көрсетті. Шеттілдік жазбаша коммуникативтік құзыреттіліктің ерекшеліктерін қарастыра отырып, оқу үрдісі барысында туындайтын ықтимал мәселелер анықталды және де оқу үрдісін аса нәтижелі ету мақсатымен, осы мәселелерді шешу бойынша ұсыныстар берілді. Осы жұмыста шет тілдер факультеті студенттерінің электронды орта жазбаша тілдесіндеріндегі шеттілдік коммуникативтік құзыреттіліктерін қалыптастыру әдістемесін құрау бойынша ұсыныстар көрсетілген, жоғарыда аталған құзыреттіліктің әр бөлігінің білімдері мен дағдыларын меңгеруге бағытталған жаттығулар кешені түсіндірілген.

Кілт сөздер: жазбаша сөйлеуді оқыту әдістемесі, электрондық ортадағы жазбаша тілдесімдегі шеттілдік коммуникативтік құзыреттілік, электронды хат жазысу, жазбаша сөйлеудің оқыту тәсілдемелері, шеттілдік коммуникативтік құзыреттіліктің қалыптастыру кезеңдері, жаттығулар кешені.

Г.К. Тлеужанова, Е.В. Кружкова, Д.К. Джолданова, И.В. Альберти, Л.В.Безденежных

Формирование иноязычной коммуникативной компетенции студентов в условиях письменного электронного общения

В статье рассматривается вопрос о современной методике обучения письменной речи с целью формирования иноязычной коммуникативной компетенции студентов языкового факультета вуза, определяются понятия письма, письменной речи, письменного общения. Описывается модель обучения студентов факультета иностранных языков письменному общению, осуществляемому в электронной среде, которое на данный момент зачастую ограничивается только написанием традиционных писем и не уделяет внимания электронной переписке. При рассмотрении особенностей иноязычной письменной коммуникативной компетенции определены возможные проблемы, возникающие в процессе обучения, а также даны рекомендации по решению этих проблем, с целью сделать учебный процесс наиболее эффективным. Авторами представлены подходы, принципы, этапы формирования иноязычной коммуникативной компетенции в иноязычном письменном общении в электронной среде. В статье даны рекомендации по разработке методики формирования иноязычной коммуникативной компетенции в письменном общении в электронной среде у студентов факультета иностранных языков: описан комплекс упражнений, направленный на овладение знаниями и умениями каждой составляющей вышеназванной компетенции.

Ключевые слова: методика обучения письменной речи, иноязычная коммуникативная компетенция в письменном общении в электронной среде, электронная переписка, подходы к обучению письменной речи, этапы формирования иноязычной коммуникативной компетенции, комплекс упражнений.

References

- 1 Ovchinnikova, T.E. (2002). Obuchenie inoiazыchnoi pismennoi rechi studentov universiteta [The teaching of a foreign language written speech of university students]. *Vestnik Orenburzhskogo gosudarstvennogo universiteta – Bulletin of the Orenburg State University*, Vol. 6, 25–32 [in Russian].
- 2 Tatarinova, M.A. (2005). Teoreticheskie osnovy sozdaniia i ispolzovaniia distantsionnogo kursa obucheniia inoiazыchnoi pismennoi rechi dlia studentov 2–3 kursov lingvisticheskogo vuza (na materiale anhliiskogo yazyka [Theoretical foundations of creating and using a distance learning course for foreign language written speech for students of 2-3 courses of a linguistic high school (on the material of English language)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
- 3 Kaplich, L.V. (1996). Nachalo obucheniia produktivnoi pismennoi rechi v lingvisticheskom vuze [Beginning of learning productive written speech in a linguistic high school]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
- 4 Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. The Council of Europe (French and English versions). (2001). Strasbourg.
- 5 Chuykova, E.L. (2005). Obuchenie sotsiokulturnym osobennostiam inoiazыchnoi pismennoi rechi studentov fakulteta inostrannykh yazykov na materiale diskursivnogo esse [Teaching socio-cultural features of foreign-language written speech of students of the foreign languages faculty on the material of a discourse essay]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
- 6 Kolesnikova, I.L., Dolgina, O.A. (2001). *Anhlo-russkii terminologicheskii spravochnik po metodike prepodavaniia inostrannykh yazykov [English-Russian terminology reference book on the methodology of teaching foreign languages]*. Saint Petersburg [in Russian].
- 7 Schukin, A. N. (2003). *Metodika prepodavaniia russkogo yazyka kak inostrannogo [Methodology of teaching Russian as a foreign language]*. Moscow: Vysshiaia shkola [in Russian].
- 8 Bazerman, C. (1994). Systems of Genres and the Enactment of Social Intentions. Genre and the new rhetoric. A.Freedman, P.Medway (Ed.). London: Taylor & Francis.
- 9 Igembekova, A.Zh., Akhmetzhanova, G.A., Gorbachev, A.A. (2017). The effectiveness of using innovative technologies in teaching foreign language. *Vestnik Karahandinskogo universiteta. Seriya Pedagogika – Bulletin of Karaganda University. Pedagogy series*, 4(88), 24–28 [in Russian].

G.N. Akbayeva, A.Ye.Sadykova, E.O. Akkerman

*Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan
(E-mail: ainura_1457@mail.ru)*

The use of international studies within the framework of the updated content of secondary education of the Republic of Kazakhstan

The article is about the use of international research in the context of the updated content of secondary education in the Republic of Kazakhstan, as an effective form of assessing the students' knowledge. The authors analyzed the features, key aspects of the standard on the renewed content of education, the main point of which is the system of criterial evaluation. Considered such concepts as TIMSS, PISA, CLIL technology. Analysis of conducted research in 2015 in Kazakhstan was also presented, on the subject of the similarities and differences of secondary education systems of various countries on the issue of the number of hours devoted to the study of the disciplines of science and humanitarian cycles; current state and level of functional, reading, natural science, mathematical literacy of schoolchildren. The authors attempted to substantiate the effectiveness of using CLIL technology in teaching subjects of the natural-science cycle. This led to the conclusion that to bring the structure and content of the Kazakhstan education in line with international standards and in the context of integration into the international educational space, taking into account the European Qualifications Framework, on the improvement of secondary education, the International Standard Classification of Education, the results of international comparative study TIMSS, PISA, CLIL and others, which allow to achieve positive results in training the younger generation.

Keywords: integration, international research, concept, TIMSS, PISA, CLIL, competence approach, criterial evaluation, content, communication, cognition, culture.

In modern Kazakhstan a new education system is being developed, oriented towards the world educational space. This process is accompanied by significant changes in pedagogical theory and practice.

In accordance with the State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2016-2019, approved by the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan of 1 March 2016 No. 205, the main areas of work to improve the quality of education are ensuring equal access of all participants in the educational process to the best educational resources and technologies; meeting the students' needs for education, ensuring success in a rapidly changing world; the formation in general schools of an intellectual, physically and spiritually developed citizen of the Republic of Kazakhstan. Today, education has entered a stage of fundamental reforms, based on a fundamentally new thinking [1].

Hence the question arises: are new educational programs for modern schools needed? How to change to a new wave of ordinary teacher? To date, such issues are of concern not only to teachers with a great pedagogical experience, which causes only respect and appreciation, but also a young teacher, with little experience. Within the framework of Kazakhstan's integration into the global educational space, the development of the competitiveness of the national education, a cardinal renewal of school education is needed, aimed at moving from the concept of «education for life» to understanding the need for «lifelong learning» [2].

The Survey of Secondary Education in Kazakhstan, conducted by the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) in 2014, concluded that our training programs «did not allow students to achieve a minimum level of functional and mathematical literacy, did not contribute to the development of high-level thinking skills» [3].

Academic subjects are taught with an emphasis on theory, not given due attention to their possible practical application, as a result of which students are not able to effectively apply and use the received knowledge in non-standard situations. Attempts to move away from the traditional system of education have been undertaken repeatedly. But the fragmentary introduction of changes was superimposed on the old content of education. This led to congestion in the learning process and the transfer of a large volume of finished information.

If today we do not come to the concept of «lifelong learning», if we do not move from knowledge to competence, from mastering knowledge to initiative and searching, it will be difficult for us to achieve the competitiveness of our education.

Today it is important to create such an educational environment that will be most favorable for the harmonious formation and development of the student's personality. This is the pedagogical aspect of updating

the content of education. Today's schoolchildren are the intellectual potential of the nation, and the future of the country will depend on them.

Global transformations and world trends require accelerated updating of the content of school education. The new standard is based on a competence approach: from the expected results, and not from a certain amount of material that is compulsory to assimilate, as it was in the traditional school. First of all, this means changing the perception of the student, the transition from authoritarianism to teaching, which, unfortunately, still prevails in the modern school, and to cooperating. Learning objectives become common to the student and teacher. The traditional formulation of goals - to teach, to explain, to convey, to learn - to be replaced by must know, understand, be able, etc.

Learning objectives are not related to the impact on the student, but to the creation of conditions for studying and learning. Any reform should be systemic in nature and affect all levels of education.

Appropriate training and an educator are required as part of the introduction of the updated content of education. Each teacher must overcome the inertia of pedagogical thinking and learn together with the student. In accordance with the transition to the updated content of education, there is a need for a new, objective system for assessing students' learning achievements. The urgency of the revision of the assessment process today is determined by modern strategic objectives of education, the need to improve the level of education, taking into account international standards and modern requirements for the quality of education, the need to develop unique requirements for marking and evaluating the learning achievements of students in order to ensure the objectivity of learning outcomes and the competitiveness of Kazakh school graduates beyond countries.

One of the important innovations in the education system should be the introduction of a new system for assessing the educational achievements of schoolchildren, which would make the assessment process more humane and personal-oriented. The evaluation system should include a purposeful work of the teacher on the formation and development of an adequate assessment of the child's boundaries of his knowledge and skills himself. Thus, the relevance of the technology of criterial evaluation, the importance of the process of introducing and adapting it to a mass school is determined by the need to align the assessment system with the transition to the updated content of education.

Analysis of Kazakhstan's results in international studies such as TIMSS, PISA, PIRLS has shown the need to improve the national education system, the system of assessment and monitoring of the quality of education as a priority direction of educational policy in the framework of the State Program for the Development of Education of the Republic of Kazakhstan for 2011-2020 [3]. In the educational process of a modern school, the development of a criterial evaluation system in the logic of a competence approach is necessary.

To improve the quality of education, it is necessary to conduct constant monitoring of the state and trends of its development, an objective and adequate assessment of the educational achievements of students. This is especially important at the level of secondary education, laying the foundation for their further personal development and civic development. As is known, in Kazakhstan such procedures of external evaluation of educational achievements of students as Intermediate State Control (ISC) and Unified National Testing (UNT) are intensively developing. The results of UNT and ISC are used to assess the quality of education, to make management decisions for improving the activities of the secondary education system. At the same time, these procedures do not allow for a comparative analysis of the quality of education in our general education schools with other countries. To do this, you need to participate in international comparative studies in the field of education, such as TIMSS, PISA, PIRLS, etc.

The TIMSS study is an assessment of the quality of mathematical and natural-science education in primary, secondary schools (grades 4, 8 and 11).

The TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) study tracks trends in the mathematics and science education of participating countries by assessing the educational achievements of students in grades 4 and 8 in mathematics and science. The study also studies the features of the content of mathematical and natural science education, the organization of the learning process, as well as factors related to the characteristics of educational organizations, teachers, students and their families. To assess the educational achievements, students are tested, and to obtain information on the factors that affect the learning outcomes - the questioning of students, teachers and school administrators participating in the study [4].

The TIMSS project is implemented by the IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement of Students). To conduct research and develop its tools, this independent international organization unites the efforts of many research centers and professional organizations of the world, such as:

The Educational Testing Service (ETS, USA), the Canadian Statistics Center (Statistics Canada);

Data Processing Center of the International Association for the Evaluation of Educational Achievement (DPC IEA - Data Processing Center IEA, Germany);

The Secretariat of the International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA, the Netherlands), and others.

Coordination of the whole study is carried out by the International Study Center - Boston College (ISC - International Study Center, Boston College, USA).

In Kazakhstan, this study was conducted in 2015 by the National Center for the Assessment of the Quality of Education of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan (NCAQE MES RK) with the active participation of the Education Departments of the regions and cities of Astana and Almaty.

In accordance with the general conceptual approaches adopted in the study, a special framework document TIMSS Assessment Frameworks and Specifications is developed for each cycle, which defines common approaches to the development of tests and test tasks, the definition of the content being checked, as well as the evaluation of educational achievements in mathematics and natural sciences [4].

It also describes the main factors that characterize students, teachers and the organization of education, for the analysis of which information is collected in the process of questioning.

On the basis of this document, a study tool was developed that is uniform for all countries, which is a prerequisite for ensuring comparability of the results obtained by the participating countries. To assess the educational achievements of students used test tasks in mathematics and science.

As a result of the conducted research TIMSS 2015 received a large amount of information that characterizes various aspects and features of the organization and implementation of the educational process in schools of participating countries, as well as programs for teaching mathematics and science. Of particular interest to Kazakhstan are data related to the most pressing issues that are actively discussed in the society in connection with the modernization of school education in recent years and the transition to a 12-year secondary education.

For comparison, in Kazakhstan for studying all subjects in grade 4 according to the State Standard, 20 hours are allocated, 19 % of the time is spent on mathematics, and 8 % on natural science. The weekly load, actually realized in the educational process, is 22 hours, 18 % of the time is devoted to the study of mathematics and 7 % to natural science, while the average weekly load in all subjects in other countries is 23 hours, of which 18 % of the time is spent on the study of mathematics and 9 % on the study of natural science. Planned and implemented in the training process, the load, as an average for all countries, and for each participating country, generally correspond to each other, differing only 1-2 hours.

In Kazakhstan, 133 hours are devoted to the study of mathematics, and 52 hours to study natural science, which is fair below the international average. However, in many countries where students have shown very good results (Chinese Taipei, Kazakhstan, Russia, Lithuania, Latvia), the annual audit load in mathematics was significantly lower than in countries with low results (Algeria, Tunisia, Morocco, El Salvador, Yemen). In all countries, the proportion of study time devoted to the study of mathematics is greater than that of natural science. Consequently, the dependence of the results of countries on the training load in the study of mathematics and natural science is not revealed.

Students of the 4th grade of Kazakhstan demonstrated rather high results in mastering certain issues of mathematics, biology, geography and astronomy. 70 % to 90 % of students coped with tasks presented in the traditional form. They showed a good level of performance of individual tasks that went beyond the curriculum (from 50 % to 80 %), much of which was presented in an unusual text form and was often accompanied by a drawing, diagram, table, in the form of a game with a description of its rules.

This testifies to their high cognitive activity, awareness and considerable intellectual potential. Families of students are not provided with enough books, more than half of students in Kazakhstan indicated that they have less than 25 books in their home libraries. 89 % of students in Kazakhstan have computers at home, and 84 % of them have access to the Internet. 11 % of students who do not have computers at home have shown statistically significantly low results in both mathematics and science, than students who have a computer. The students of Kazakhstan have the highest level of positive attitudes towards mathematics and natural sciences among the participating countries in the TIMSS study (89 % and 90 %, respectively). 66 % of students showed a high level of self-esteem in the study of mathematics, and 71 % in the study of natural science. The same students showed the highest results within the country. In Kazakhstan, as in the overwhelming majority of countries, there is a significant feminization of the composition of teachers, as well as the tendency of aging pedagogical personnel.

Students of the 4th grade of Kazakhstan were the most overloaded homework among all the participating countries. 80 % of Kazakhstani primary school students feel safe in their schools, which undoubtedly affected their results in this study. Students with an average and low values of this index showed much lower results.

Only 39 % of primary school students in Kazakhstan study in schools with a high level of equipment with material and technical resources. This indicator is comparable to the international average (36 %), but much lower than in developed countries (Singapore (84 %), Austria (73 %), Japan (58 %)). Among the CIS countries, only Russia (45 %) has this figure above Kazakhstan. Thus, participation in the international study can be considered successful. The results of this research can be used to further modernize the content of education and methods of teaching mathematics and science in general schools in the country [4].

The next important international study is PISA, which aims to assess and identify:

- functional literacy of 15-year-old students in mathematics, science and reading;
- attitudes and learning strategies;
- quality and accessibility of education.

The main goal of the PISA study is to evaluate the educational achievements of students of 15 years of age. The study is not aimed at determining the level of school curriculum development, but on assessing students' ability to apply knowledge and skills obtained in school in life situations. The study is conducted by three-year cycles, the last was in 2015. The organizer is an international consortium consisting of leading international scientific organizations with the participation of national centers and the organization of OECD [5].

The main areas for assessing educational achievements were «literacy reading» (a priority area of assessment, which spends two-thirds of the time tested), «natural science literacy» and «mathematical literacy». The PISA study also examines the factors that can explain the differences in the outcomes of students in the program countries. These factors include the characteristics of students and their families, the characteristics of educational institutions and the educational process. The PISA study simultaneously implemented several modern innovative ideas in the dimensions: the evaluation of functional literacy, the study of relationships, interest, motivation and learning strategies.

Natural science literacy in PISA involves three components of competence. This content (concept), research methods and facts used by scientists to substantiate their claims. Thus, the participants in the study should demonstrate an understanding of how the results of scientific research were obtained. It is also important what they can do with what they know and how they can apply this knowledge in real life situations. At the same time, the emotional element of the learner's competence is no less important. The attitude or inclination to science influences the level of motivation to cognition of natural science disciplines.

The international assessment of science literacy of 15-year-old students PISA-2015 identified six key components. The «Competences» block provides for three skills - to explain, evaluate and interpret. For this it is necessary to have three types of knowledge in three subject areas. Competencies are evaluated by different types of tasks, each of which has a certain level of cognitive load. All tasks are distributed in three contexts. Indicators of tier achievements are represented by a corresponding proportion of participants who have not reached a higher level. OECD indicators of participants who did not complete assignments above the 2-level complexity, interprets as results of functionally illiterate. Based on the results of PISA 2015 in OECD countries, the number of such 15-year-olds was 21 % on average. For Kazakhstan, this figure is 28 % [5].

99.8 % of Kazakhstan participants handled the easiest assignments of level 1b. This indicator is identical with the results of Singapore (99.8 %) and Japan (99.8 %). In the final percentage of participants who have reached the level, results of performance of tasks of higher levels are included. For example, in the percentage of Kazakhstan participants who completed the tasks of the 3 level of complexity, those who coped with the issues of more complex levels of the test are included.

Thus, the share of Kazakhstan participants able to perform a simple experiment for a limited range of tasks and distinguish between scientific and unscientific questions was 33.8 %. Twice as high as the performance of such assignments is demonstrated by Singaporean (75.3 %), Japanese (72.2 %) and Estonian (71 %) 15-year-old participants in the international test.

The ability to formulate hypotheses about new scientific phenomena, events and processes was demonstrated only by 0.1 % of Kazakhstan participants. While the tasks of the most difficult 6 level were fulfilled by 5.6 % of Singaporean students. This is the highest rate among all participating countries. Literacy reading is one of the main characteristics necessary for self-development and self-education of students. The structure of evaluating the literacy of 15-year-old students includes three key aspects. This is the ability to under-

stand what is read, to find and extract from the general context the necessary information, to use it, to reflect and reasonably argue its answer. The concept of PISA in determining students' reading competencies goes beyond the traditional meaning of decoding information and interpreting the text. The structure of the assessment of the level of the generated reader competencies is as follows.

The first is text presented in various ways (books, leaflets, online forums and news feeds) and forms (fiction and popular science texts, official documents, information on public events, tables, graphs, charts and maps).

In PISA-2015, four kinds of texts were used. These are «solid texts» from works of art and whole semantic paragraphs. Their share is 39 %. Not continuous information texts in tables, graphs and diagrams (30 % of tasks). The share of mixed texts with verbal and non-verbal elements was 23 % (web pages and magazines).

Associated in meaning, but different in content and format, the texts are compound (8 %).

The second is the situation. Test tasks simulate real conditions that 15-year-old students can face in life. The educator should not retell the read, but demonstrate the skills of searching and interpreting the information of the proposed text.

The third is the format of the tasks. It is necessary to come up with a title to the passage from the text, formulate a thesis expressing the general meaning of the text, compare the main parts of the graph or table, explain the purpose of the map, drawing and others.

The results presented by the international PISA-2015 database showed the following. The most highly competent readers among the participants were only Singaporean students (3.6 %). The percentage of the skills of all participating countries that have reached the highest level does not exceed 1.5 %. Kazakhstani pupils and students did not demonstrate the ability to extract the necessary information from the text to provide a detailed answer.

Indicators of reading literacy of Kazakhstan participants are the weakest in comparison with other areas of the study. More than 40 % of schoolchildren and students are not able to work with the simplest texts. Moreover, all participants are not able to understand complex written texts, extract key information, analyze and substantiate their point of view. This indicates a very low reading competence. The lack of such skills undoubtedly influences other competencies, since the ability to understand what is read is a key factor in the entire educational process. Low results indicate that in the Kazakhstan system of compulsory general secondary education, insufficient attention is paid to the formation of fundamental reader competence.

To improve the level of literacy of Kazakhstan students:

- include in the educational process training in technologies, reading strategies and analysis of written texts, methods of effective reading and the formation of a socially necessary level of reading competence;
- review and include the development of key elements of reading in the curriculum on the subject «literature»;
- development and implementation of a plan to support, promote and develop the reader skills in education organizations;
- familiarize the parents' community with the results of the research, indicating explanations on the need to form a reading culture in the family.

The results of Kazakhstan on natural science have revealed a number of problematic issues. Almost all Kazakhstani participants are not able to perform the most complex tasks of the PISA test. Every third participant is functionally illiterate.

To increase the level of natural science literacy of Kazakhstan students it is recommended:

- to include in the courses for the improvement of the qualification of teachers the methodology for the formation of students' ability to critically think, experiment, substantiate their findings by facts, apply theories in life situations;
- to intensify project and research training activities in education organizations «Main results of the international research PISA-2015»;
- in order to increase interest in the natural sciences, ensure early development of creative activity in the primary school;
- consider the possibility of providing all the needing educational organizations with new modification cabinets.

To increase the level of mathematical literacy of Kazakhstan students it is recommended:

- to emphasize the formation of mathematical abilities of schoolchildren in the application of academic knowledge in real life situations;

- to practice the solution of complex problems with the search for non-ordinary methods instead of using template algorithms;
- along with traditional forms of testing the knowledge and skills of students to include in the measurement system types of PISA test (with the choice of answers, with a short answer, a detailed answer with justification);
- apply the level-based differentiation of education, taking into account the individual abilities of schoolchildren.

The results of the international study PISA-2015 confirm the trend of differentiation of indicators depending on the language of education and the location of the organization of education, identified by results. The lower indicator of students with the Kazakh language of education is interlinked with the low rates of rural students, most of whom are taught in the Kazakh language. These problems require timely careful analysis [4].

Within the framework of the implementation of the comprehensive plan «Development of trilingual education» for 2017-2019; also in order to implement the training program in three languages; the methods of teaching physics, chemistry, biology, informatics in English and effective use of CLIL methods in the educational process of general education institutions are actively introduced [4].

CLIL is a new direction in teaching English, where school subjects are taught in foreign languages. The term stands for «Content and Language Integrated Learning» and translates as «content-language integrated learning» [6].

CLIL pursues two goals, namely, the study of the subject through a foreign language, and a foreign language through the taught subject. Thus, the teaching of students in their native and studied languages is one. Such subjects as mathematics, natural sciences, biology, chemistry, economics, computer science, art history, geography, philosophy, classical literature and a number of other subjects can be taught through English.

The basis of the CLIL methodology in schools within the framework of the «Development of Trilingual Education» for 2017-2019 is [4]:

- knowledge of the language becomes a means of studying the content of the subject;
- classes are held in an exciting way, students put scientific experiments and conduct various experiments;
- the language is integrated into the general education program;
- increased motivation to learn to use the language so that you can discuss interesting topics;
- classes are based on immersion in the language environment;
- the necessary skill is reading texts in a foreign language.

CLIL is a subject-language integrated teaching of a foreign language. For example, the geography and history of Kazakhstan for all classes are in the Kazakh language, regardless of the language of education, but world history and informatics are in Russian. All natural science subjects, such as mathematics, physics, chemistry and biology, computer science in senior classes are in English.

Also there is another interpretation of the term «CLIL» is a competence approach to learning, which is on the rise in European education systems. The idea is to teach the subject through a foreign language, i.e. teach the subject «using the language». CLIL encourages the use of programs that develop interpersonal, intercultural and language skills that are in demand among today's employers.

The idea of using the principle of language-based integrated learning arose as a result of increased requirements for the level of knowledge of a foreign language with limited time devoted to its study. This problem is faced by teachers in virtually all countries. This approach allows two subjects to be taught simultaneously, although the main focus may be on either language or a non-linguistic subject

The study of a foreign language and a non-linguistic subject is simultaneously an additional means for achieving educational goals and has positive aspects both for studying a foreign language and a non-linguistic subject.

CLIL considers studying a foreign language as a tool for studying other subjects, thus forming a student's need for study, which allows him to rethink and develop his abilities in communication, including in his native language. The most common is the following definition: CLIL is a didactic methodology that allows students to formulate linguistic and communicative competences in a non-native language in the same educational context in which they develop general educational knowledge and skills [6].

To date, many countries have successfully used the CLIL methodology in practice. For example, in Hungary, bilingual schools have existed for a long time already, in which academic subjects are taught in a foreign language. When designing a training course on the basis of this technique, it is necessary to take into

account the 4 «C» of CLIL methods: content, communication, cognition, culture. In addition, in defining the basic principles of CLIL, five aspects are distinguished, each of which is implemented in different ways depending on the age of the students, the socio-linguistic environment and the degree of immersion in the CLIL.

- Cultural aspect;
- Social aspect;
- Language aspect;
- Subject matter;
- Educational aspect.

Learning a language becomes more focused, because the language is used to solve specific communicative tasks. Getting into the situation of communication in a foreign language, students are unable to show their knowledge in specialized fields such as: construction, pedagogy, medicine, culture art, etc. without knowledge of a foreign language. So, they do not have the opportunity to communicate in a professional context.

Thus, the ability to communicate, in a foreign language in a professional context, becomes a priority. In addition, students have the opportunity to better know and understand the culture of the language being studied, which leads to the formation of the sociocultural competence of students. The student passes through a sufficiently large volume of linguistic material, which is a full immersion in the natural language environment. It should also be noted that work on various topics allows you to learn specific terms, certain language constructs, which helps to replenish the vocabulary of the learner with the subject terminology and prepares him for further study and application of the acquired knowledge and skills.

Summarizing the aforesaid, in the modern educational policy of Kazakhstan, the priority is to bring the content of school education in line with the dynamic demands of modern society, to ensure that the content of education meets the new modern requirements for the formation of competencies aimed at fostering the need and ability to independently extract and apply knowledge in practice and to develop the student as a person and subject of activity.

An important goal is to bring the structure and content of Kazakhstan education in line with international requirements and in the context of integration into the international educational space, taking into account the European Qualifications Framework, the Bologna Process, OECD recommendations for improving the secondary education system, the international standard education classification, the results of international comparative studies TIMSS, PISA and others.

Qualitative changes in the content of secondary education entail changes in the assessment system. Competence approach, personality-oriented, developmental education contributed to the emergence of a variety of approaches to assessing students' learning achievements. These processes predetermined the current trends in the development of the evaluation system and caused the need for the emergence of a technology of criterial evaluation, which consists in comparing individual student achievements with certain criteria based on competency approach and having an interdisciplinary character.

References

- 1 Указ Президента Республики Казахстан от 1 марта 2016 года № 205 «О государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы». — Астана, 2016. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=32372771.
- 2 Стратегии и программы Республики Казахстан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs.
- 3 Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2016–2020 учебном году: Инструктивно-методическое письмо. — Астана: Нац. акад. образования им. И. Алтынсарина, 2016. — 277 с. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: nao.kz/loader/load/266.
- 4 Дамитов Б.К. TIMSS-2007 в Казахстане. Национальный отчет об итогах международного исследования [Электронный ресурс] / Б.К. Дамитов, С.Ж. Ногайбаланова, А.Ж. Байзакова, Б.Г. Салимова. — Астана: НЦОКО, 2009. — 124 с. — Режим доступа: <http://edu.gov.kz/upload/Files/TIMSS-2007.pdf>.
- 5 Ирсаилов С. Основные результаты международного исследования PISA-2015, 2017 год: Национальный отчет [Электронный ресурс] / С.Ирсаилов, А.Култуманова, Е.Сабырұлы, М.Амангазы. — Астана: АО «Информационно-аналитический центр», 2017. — 241 с. — Режим доступа: http://iac.kz/sites/default/files/nac_otchet_pisa-2015_final.pdf.
- 6 Койл Д. Содержание и языковое интегрированное обучение: к связанным исследованиям. Повестка дня для педагогики CLIL / Д. Койл // Международный журнал двуязычного образования и двуязычия. — 2007. — Вып. 10. — С. 543–562.

Г.Н. Акбаева, А.Е. Садыкова, Е.О. Аккерман

Қазақстан Республикасының жаңартылған орта білім мазмұны шеңберінде халықаралық зерттеулерді пайдалану

Мақала Қазақстан Республикасындағы орта білімнің жаңартылған мазмұны контекстінде халықаралық зерттеулерді оқушылардың білімін бағалаудың тиімді формасы ретінде пайдалану мәселесіне арналған. Авторлар критерийлік бағалау жүйесінің негізгі болып табылатын білім берудің жаңартылған мазмұны бойынша стандартты негізгі аспектілерінің ерекшеліктерін талдады. TIMSS, PISA, CLIL технологиясы сияқты ұғымдар қарастырылды. Сондай-ақ 2015 жылы Қазақстанда өткізілген зерттеулерінің негізінде мектеп оқушыларының функционалдық, оқу, жаратылыстану-ғылыми, математикалық сауаттылығының қазіргі жағдайы мен деңгейі, жаратылыстану-ғылыми және гуманитарлық циклдар пәндерін оқуға арналған сағаттар бойынша ұқсастықтар мен айырмашылықтар туралы зерттеулер бойынша талдау жасалды. Авторлар жаратылыстану-ғылыми цикл пәндерін оқытуда CLIL технологиясын қолданудың тиімділігін негіздеуге тырысты. Бұл, орта білім жетілдіру бойынша, халықаралық стандарттарға және Еуропалық біліктілік шеңберіне сәйкес халықаралық білім беру кеңістігіне интеграция контекстінде, орта білім беру жүйесін жетілдірілуін, білім берудің халықаралық стандартты классификациясын, TIMSS, PISA, CLIL және т.б. халықаралық салыстырмалы зерттеулердің нәтижелерін ескере отырып, жас ұрпақты оқытуда оң нәтижелерге қолжеткізуге зор үлесін қосады деген қорытынды жасауға мүмкіндік берді.

Кілт сөздер: интеграция, халықаралық зерттеу, тұжырымдама, TIMSS, PISA, CLIL, құзыреттілік көзқарасы, критериялық бағалау, мазмұн, қарым-қатынас, таным, мәдениет.

Г.Н. Акбаева, А.Е. Садыкова, Е.О. Аккерман

Использование международных исследований в рамках обновленного содержания среднего образования Республики Казахстан

Статья посвящена вопросу использования международных исследований в условиях обновленного содержания среднего образования Республики Казахстан как эффективной формы оценки полученных знаний обучающихся. Авторами проанализированы особенности, ключевые аспекты стандарта по обновленному содержанию образования, основным пунктом которого является система критериального оценивания. Рассмотрены такие понятия, как TIMSS, PISA, технология CLIL. Также представлен анализ проведенных исследований в Казахстане 2015 г. на предмет сходства и различия систем среднего образования различных стран в вопросе количества часов, отводимых на изучение дисциплин естественнонаучного и гуманитарного циклов; текущего состояния и уровня функциональной, читательской, естественнонаучной, математической грамотности учащихся школ. Авторами предпринята попытка обосновать эффективность использования технологии CLIL при обучении предметам естественнонаучного цикла. Это помогло сделать вывод о том, что приведение структуры и содержания казахстанского образования в соответствие с международными требованиями и в контексте интеграции в международное образовательное пространство, с учетом Европейской рамки квалификаций по совершенствованию системы среднего образования, международной стандартной классификации образования, результатов международных сравнительных исследований TIMSS, PISA, CLIL и др., позволит достичь положительных результатов в обучении подрастающего молодого поколения.

Ключевые слова: интеграция, международное исследование, концепция, TIMSS, PISA, CLIL, компетентностный подход, критериальное оценивание, содержание, коммуникация, познание, культура.

References

1. Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakhstan ot 1 marta 2016 hoda № 205 «О hosudarstvennoi prohramme razvitiia obrazovaniia i nauki Respubliki Kazakhstan na 2016–2019 hody» [Decree of the President of the Republic of Kazakhstan of 1 March 2016 No. 205 on the State Program for the Development of Education and Science of the Republic of Kazakhstan for 2016–2019]. (2016). Astana. *online.zakon.kz*. Retrieved from https://online.zakon.kz/document/?doc_id=32372771 [in Russian].
2. Stratehii i prohranny Respubliki Kazahstan [Strategies and programs of the Republic of Kazakhstan 2050]. *akorda.kz*. Retrieved from http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs [in Russian].
3. Ob osobennostiakh orhanizatsii obrazovatelnoho protsessa v obshcheobrazovatelnykh shkolakh Respubliki Kazakhstan v 2016–2020 uchebnom hodu (2016) [On the peculiarities of the organization of the educational process in general schools of the Republic of Kazakhstan in 2016–2020 academic year]. Astana: Natsionalnaia akademiia obrazovaniia imeni I. Altynsarina. Retrieved from nao.kz/loader/load/266 [in Russian].

- 4 Damitov, B.K., Nogajbalanova, S.Zh., Bajzakova, A.Zh., & Salimova, B.G. (2009). TIMSS-2007 v Kazakhstane. Natsionalnyi otchet ob itohakh mezhhdunarodnoho issledovaniia [TIMSS-2007 in Kazakhstan. National report on the results of the international study]. Astana: NCOKO. *edu.gov.kz*. Retrieved from <http://edu.gov.kz/upload/Files/TIMSS-2007.pdf> [in Russian].
- 5 Irsaliev, S., Kultumanova, A., Sabyruly, E., Amangazy, M. (2017). Osnovnye rezultaty mezhhdunarodnoho issledovaniia PISA-2015 [The main results of the international study PISA-2015]. Astana: AO «Informatsionno-analiticheskii tsentr». *iac.kz*. Retrieved from http://iac.kz/sites/default/files/nac_otchet_pisa-2015_final.pdf [in Russian].
- 6 Kojl, D. (2007). Soderzhanie i yazykovoe intehrirovannoe obuchenie: k sviazannym issledovaniiam. Povestka dnia dlia pedahohiki CLIL [Content and language-based integrated learning: to related research. An Agenda for CLIL Pedagogy]. *Mezhhdunarodnyi zhurnal dvuiazychnoho obrazovaniia i dvuiazychiia – International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, Issue 10, 543–562 [in Russian].

А.Б. Серикбаева, С.С. Копбалина, Ү.А. Қосыбаева

*Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қазақстан
(E-mail: ser_assem@mail.ru)*

Белсенді баға — инновациялық бағалау жүйесі

Мақала оқу үдерісінде инновациялық бағалау жүйесін пайдалануға, атап айтқанда, формативті бағалауға арналған. Формативті бағалау стратегиясы белсенді бағалауды қарастырады. Оның ерекшеліктері, дәстүрлі бағалау формасынан айырмашылығы, анықтамалар берілген, формативті бағалау элементтері келтірілген, сондай-ақ сабақтарда белсенді бағалауды қолдану тәсілдері зерттелген. Шетелдік мамандардың тәжірибелік қызметінде белсенді бағалауды пайдалануы, әлемдік зерттеулердің статистикалық деректеріне салыстырмалы талдауы жүзеге асырылған. Авторлар оқушылардың өзіндік құндылық сезімін жоғарылату, олардың танымдық мотивациясын арттыру және оқу жетістіктері мен сәтсіздіктеріне жауапкершілікті күшейту әдісі ретінде белсенді бағалаудың практикалық маңыздылығын сипаттайды. Кері байланыстың маңыздылығына, оның ұйымдастырылуына және сабақтарда жүзеге асыру жолдарына ерекше көңіл бөлінген.

Кілт сөздер: бақылау, белсенді бағалау, белсенді бағалаудың элементтері, сұрақ қою әдістемесі, кілттік сұрақтар, өзін-өзі бағалау, өзара бағалау, кері байланыс.

Адамның кез келген қызметіндегі қажетті элементтер бақылау және бағалау болып табылады. Олар адамның қызметін реттейді, оған процестің қаншалықты сәтті өтуі және қиындықтары туралы ақпарат береді. Бұл өз әрекеттерімізді реттеуге мүмкіндік туғызады. Бақылау — бақылауға алынатын объектіні стандарттармен, нормалармен, критерийлермен салыстыру процесі. Бағалау — бақылау нәтижелерінің ауызша немесе жазбаша көрінісі.

Көптеген жағдайларда білім беру процесіндегі іс-әрекеттерді бақылау мен бағалаудың дәстүрлі тәжірибесі төмендегілермен сипатталады: сабақта жалғыз ғана бақылаушы мен бағалаушы мұғалім, оқушылар және ата-аналар тиісті биліктен айырылған; оқу нәтижесі ғана бағаланады (білімді меңгеру процесі назарсыз қалады); бақылаудың мазмұны (бағаланатын) жиі жасырын түрде қалады; сабақтарда көп уақыт бақылау жүргізуге жұмсалады (белгілерді қою қажет); тек балдық немесе рейтингтік баға қолданылады; кейде бағалар оқушыларға қысым көрсету құралы ретінде пайдаланылады.

Мұндай бақылаудың нәтижелері көптеген теріс салдар болып табылады:

- оқу материалдарын оқып-үйренуге, тақырыпты және жалпы білім беру дағдыларын дамытуға, мұғалім мен оқушылар арасындағы қарым-қатынас орнатуға уақыт жеткіліксіз;
- танымдық себептер өзгереді (жақсы бағалар алу үшін білімді меңгеру);
- бағалардың көбіне мұғалім мен оқушылар арасындағы қарым-қатынастың нашарлауына себеп болуы;
- оқушыларда мұғалім сабақ айтуға шақырғанда жауап бере алмай, нашар баға алып қаламын деген психологиялық ыңғайсыздық, өз өзіне сенімсіздіктің сезілуі. Бұл көшіріп алуға, алдау, жалғандық, екіжүздікті тудырады, неврозға себеп болуы мүмкін;
- кейбір оқушылар нашар баға алуға үйренеді, сондықтан оларда өзін-өзі бағалау төмендейді, жеке басының қадір-қасиеті басылады да, олар ашуланғыш болып өзгереді;
- білім берудегі артта қалудың себептерінің бірі — өзін-өзі бағалаудың болмауы;
- оқуда сәтсіз оқушылар одан көпке жете алмайтындығын түсініп, олар ашуланғыш болып кетеді. Бұл оқушылардың оқуға деген жауапкершіліктерін өздерінен толығымен алып тастауға әкеп соғады, ал ол өз кезегінде жеке және әлеуметтік мәселелерге әкеледі [1].

Білім беру мекемелерінде бағалаудың инновациялық жүйесі ретінде білім сапасын бағалаудың тестілеу, модульдік және рейтингтік жүйелерін, сапа мониторингін, оқу портфолиосын қолданады.

Белсенді бағалау — бұл оқушылар өздерінің табыстарын, қателіктерін үнемі көруге және түсінуге, бағалау рәсімдерін меңгере алуға және өзінің жеке оқуын басқаруға мүмкіндік беретін оқыту стратегиясы.

«Белсенді бағалау» стратегиясы нақты анықталған әдістемелер, тәсілдер мен әдістер жиынтығы ғана емес. Бұл балаларға өздерінің білімдерін басқаруға мүмкіндік беретін құрал. Бала қайда бара

жатқанын, қалай жүретінін және одан кейін не күтіп тұрғанын біледі. Ол қателіктерден қорықпайды, ол қателіктердің арқасында әрі қарай қайда және қалай баруға болатынын біледі.

Белсенді бағалауды пайдалану оқытуды ынталандыратын атмосфераны жасайды. Осы атмосферада оқушылар өздерінің маңыздылығын сезінеді, білім беру жетістіктері мен сәтсіздіктеріне қатысты танымдық ынталандыруды және жауапкершілікті арттырады, өздігінен жұмыс жасау деңгейі көтеріледі, ынтымақтастық үшін жағдайлар жасалынып, оқушылар оқу үрдісін жақсы түсінеді. Белсенді бағалау анықтамасына тек танымдық және шығармашылық нәтижелер ғана емес, сонымен қатар оларды қабылдауға деген белсенділік те жатады.

Қазіргі уақытта әлемнің көптеген елдеріндегі мұғалімдер белсенді бағалауды қолданады. Тәжірибе көрсеткендей, бұл оқыту жүйесі білім берудің ең үлкен әсерін береді. Ең жақсы көрсеткіш Финляндияның білім беру тәжірибесі болуы мүмкін, онда белсенді бағалау ең кең таралған әдіс болып табылады. Фин оқушылары PISA (Оқушылардың білім беру жетістіктерін бағалаудың халықаралық бағдарламасы) зерттеулерінде ең жоғарғы позициялардан орын алады.

Белсенді бағалау әдісі жаңа нәрсе емес. Бұл мұғалімдердің бұрыннан белгілі және топ пен берілген жағдайға байланысты интуитивті түрде пайдаланылатын әдістер мен тәсілдерді тек бір жүйеге келтіру. Белсенді бағалау мұғалімнің осы әдістерді бір мақсатқа бағынуын саналы және мақсатты түрде қолдануды білдіреді. Егер сіз тиімді оқытуды үйренгіңіз келсе, сіз орталық ұйымдастырушылық ұстанымға, мұғалімнің және оқытушы құрамның жұмысына белсенді баға беріңіз. Одан кейін оқыту мен оқу үрдісі кемелді болуы мүмкін [2].

Белсенді бағаны оқу үшін бағалау, формативті бағалау деп те атайды. Бұл терминді педагог Бенджамин Блум педагогикалық мақсаттардың таксономиясының авторы Майкл Скривеннан алған. Майкл Скривен 1967 жылы алғаш рет белсенді (формативті) баға мен жиынтық баға ұғымдарының арасын ашып көрсеткен. 1968 жылы Б. Блум өзінің «Өнерге арналған оқыту» атты кітабында белсенді бағаны білім беру және оқыту процестерін жақсарту құралы ретінде қарастырды. Өткен ғасырдың 80-жж. жылдарының екінші жартысында Британдық білім беру зерттеулер қоғамы бағалау жұмыстарын реформалау бойынша зерттеу тобын құруды бастады. Осы топтың 1998 жылы сұранысы бойынша Пол Блэк және Дилан Уильям зерттеу нәтижелерін қорытындылады және белсенді бағалаудың оқыту тиімділігіне әсер ететін 500-ден астам ғылыми мақалаларды талдады. Кейінірек Блэк және Уильям «Қара жәшіктің ішінде» деген тағы бір мақала жазды. Қорытынды айқын болатын: белсенді бағалауды пайдалану оқытудың тиімділігін арттырудың өте сенімді жолы.

Дегенмен, белсенді бағалау әдісі Ұлыбританияда ғана танымал болмады. 2002 жылы экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (ЭЫДҰ), Білім беруді зерттеу және инновациялар орталығының тікелей қатысуымен, ЭЫДҰ елдерінде бағалау қызметін қайта қарауға бағытталған зерттеу бағдарламасын бастады. Нәтижесінде, белсенді бағалау білім беруді жетілдірудің тиімді құралы ретінде танылды. АҚШ-та белсенді бағалаулар 2002 жылдан бері белсенді түрде қолданыла басталды. Американдық ең үлкен білім беру ұйымы ASCD (Оқу жоспарының мониторингі және даму қауымдастығы) үнемі конференциялар, ғылыми зерттеулер жүргізеді. Чехияда бағалау қызметін қайта құру процесі 2010 жылы басталды. Онда «жоғарыдан» белсенді бағалау енгізілді — бастама ұлттық білім беру институтынан келеді. Польшада қоғамдық ұйымдар 2003 жылдан бері қоғамдық пікірді белсенді түрде алға жылжытты. Польша оқытушыларының әрқайсысы семинарға немесе азаматтық орталықты қашықтықтан оқытуға қатыса алады. Бұл орталық мұғалімдердің дамуымен айналысады, ал осы орталықтың оқытушылары мен мұғалімдері мұғалімдердің тәжірибесі болып табылады. Польшадағы педагогикалық білім берудің көлденең жүйесі арқасында Польша Еуропадағы орта білім сапасының үздік көрсеткіштеріне қолжеткізді. PISA деректері бойынша, Польша ЭЫДҰ елдерінде орташа көрсеткіштен жоғары елдердің қатарына кіреді.

Мұғалімдер өзінің тәжірибесінен белсенді баға төмендегі нәтижелерді беретініне көзжеткізді [2]:

- оқу нәтижелерін жақсартады;
- негізгі құзыреттіліктерді қалыптастырады — оқуға үйрету;
- оқытуда қиындықтары бар оқушыларды оқытуға көмектеседі;
- мотивациялық функцияны орындайды;
- оқытушы мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты өзгертеді.

Белсенді бағалауға жалпы анықтама беру қиын. Белсенді бағалау «оқушының қолжеткізген прогресінің жиі, интерактивті бағалауы және оның материалды түсінуі, оқушыны одан әрі қалай үйрету керектігі және оның қандай әдістерді жақсы қабылдайтындығы» үшін анықталады. Дегенмен, жеңілдетілген анықтама жиі қолданылады: белсенді бағалау — оқушыларға оқуға көмектесетін

ақпаратты беру. Мектепте, негізінен, оқушылардың жұмысына баға беру ретінде жиынтық баға қолданылады. Керісінше, белсенді бағалаудың мақсаты, ең алдымен, оқу процесін жетілдіру болып табылады. Бұл бағалау оқушыларға өздерінің оқуына жауапкершілікпен қарауға көмектеседі және мұғалім мен оқушыларға әрі қарай әрекет ету жоспарын жасауға көмектеседі. Бұл оқу үлгерімін жетілдірудің өте тиімді әдісі, әсіресе оқумен проблемалары бар адамдар үшін.

Неліктен белсенді бағалауды қолдану керек деген сұрақ туындауы мүмкін. Мұғалімдер оқушыларды оқу процесіне тереңірек қатыстыру үшін оқытудың жаңа әдістерін іздестіріп отырады. Оқушылардың көбінесе оқуға деген қызығушылығы болмайды, мектепке барғысы келмейді. Мектептегі оқыту мағынасыз болса, жастар арасында агрессияның өсуіне, амбицияның болмауына әкеледі. Белсенді бағалау — өзгерудің жақсы бағыты. Әсіресе ол оқуда қиындықтар туындаған оқушылармен жұмыс жасағанда жақсы нәтиже береді. Белсенді бағалау жастарды өмір бойы үйренуге тиімді түрде дайындайды, себебі заманауи әлемде бұл ең қажет маңызды дағдылар болып табылады.

Белсенді бағалаудың элементтері [3]:

1. *Оқудың мақсаты.* Мақсат — табысқа жету жолының басы. Егер оқушы мақсатсыз оқыса, ол табысты бола алмайды. Мақсатты білген оқушы:

- еңбекқор;
- саналы түрде оқиды;
- сабақты құруға қатысады;
- мұғаліммен жұмыс істейді;
- өзін-өзі оқытуға жауапты.

Мақсатты жоспарлау — мұғалімнің қызметіндегі маңызды кезең. Сабақты жоспарлауды бастау кезінде әрбір мұғалім келесі сұрақтарды ойластыруы керек:

- Мұны не үшін үйретесің?
- Неге қолжеткізу керек?
- Мұғалімнің мақсатын оқушылардың мақсатына қалай айналдыруға болады?
- Оқушыларға қажетті нәтижеге қолжеткізуге қалай көмектесуге болады?
- Жетістік деңгейін қандай критерийлер бойынша бағалау керек?

Мақсат қолжеткізуге болатын, өлшенетін, түсінікті болуы керек және сыныптың әрбір оқушысы оны маңызды деп санауға тиіс.

Сабақ мақсаттарын мұғалім, мұғалім оқушылармен, жұптармен немесе оқушылар топтарымен, әрбір оқушы жеке-жеке жасай алады.

Оқушыларды бағалау іс-шараларына қатыстыру үшін, олар нені біліп немесе білмегендігін және әрі қарай жұмыс істеуге не қажет екенін түсіну үшін, мақсаттарды тұжырымдау кезінде сабақтың соңында оқушылардың алатын білімдері мен дағдыларын анықтау қажет. Оқушылар тілінде қойылған мақсат тақтаға жазылады, ол сабақ барысында қарап тұруға, жоспарланған нәтижеге жетудің қалай жүріп жатқанын көруге және түсінуге, сондай-ақ қажет болған жағдайда өзгерістер жасауға мүмкіндік береді. Мақсатты жапсырма қағаздарға жазып, дәптерге жапсыруға болады.

2. *Сұрақ қою әдістемесі.* Белсенді бағалау кезінде сұрақтарды қою әдістемесі 4 аспектіні қамтиды [4].

1-ші аспект — *жауапты ойластыру уақыты:*

- оқушылардың жауаптарының ұзақтығы артады;
- жауап берілмеген жағдайлардың саны азаяды;
- оқушылар өз-өзіне сенімді бола алады;
- оқушылар сыныптастардың жауаптарын пайдаланады немесе нақтылайды;
- оқушылар балама шешімдерді көбірек ұсынады.

2-ші аспект — *қолды көтермеу принципі.*

Көп жағдайда сұрақ қоюдан кейін мұғалім жауап беруге тиіс оқушыны атайды, балаға ойлануға көп уақыт қалмайды. Зерттеудің нәтижелері жаратылыстану циклінің пәндері негізінде американдық мұғалімдердің жауап күту уақыты 1-2 секунд болатындығын көрсетті. Көптеген мұғалімдер, әдетте, оқушылардың ойлануына уақыт бермей, бірінші қолын көтерген оқушыны жауап беруге шақыра береді. Егер ондайлар жоқ болса, мұғалім қойылған сұраққа өзі жауап бере алады. Оқушылар мұндай жағдайға үйреніп, жауапты ойланбауы да мүмкін. Олар әрдайым қолын көтеретін басқа бір оқушының жауабын күтіп, өздері жауапты табуға да ұмтылмай отыра береді. Олар сұраққа басқа бір

оқушы немесе мұғалімнің өзі жауап беретіндігіне сенеді. Әдетте мұғалім белгілі бір ең қабілетті оқушыларды ғана шақыра береді. Себебі мұғалім қабілетті оқушының тез жауап беретініне сенімді. Жауапты күту уақытын арттыру ұсынылады. Кейбір мектептерде мұғалім сұрақ қоя салысымен 3 минут бойы жанып тұратын шамды қосады, содан жарық өшкен кезде жауап берілмесе, өзі жауапқа араласады. Сондай-ақ сыныпта көрнекі жерде ілініп тұрған қабырға сағатын немесе құм сағатты қолдануға болады. Бірнеше секунд күтіп тұрып, оқушылардың біреуін шақыруға болады. Әдетте төменгі сыныптарда сұрақ қойылғаннан кейін оқушылар қолдарын дереу көтереді. Кейде олар жауапты білмей тұрса да қолдарын көтере береді. Мұндай жағдайда балаларға қолын көтермеу ережесін орнату ұсынылады. Мұғалім жауапты күтеді, белгіленген уақыт аяқталғаннан кейін ол белгілі бір оқушыдан жауап алуды бастайды. Бұл барлық оқушылар ойланып, осы сұрақтың жауабын іздеуді қамтамасыз етеді, себебі мұғалім олардың кез келгенін шақыра алады.

3-ші аспект — *мұғалімнің қате жауаптарға іс-әрекеті.*

Егер мұғалім оқушылардың қойылған сұрақтарға қызығушылықпен жауап бергендерін қаласа, олардың қате жауаптарына дұрыс реакция көрсетуді үйрену керек. Әдетте қате жауаптар оқушылардың типтік қателерді қалай жасайтынын көрсетеді. Балаға дұрыс жауап бермегені үшін алғыс айтуға да болады, себебі кейде ол шешімнің дұрыс бағытын табуға көмектеседі. «Мен білмеймін» деген жауапты да қабылдауға болады. Бұл оқушылардың әлі не үйренбегені туралы маңызды ақпарат.

4-ші аспект — *жұптармен жауап іздеу.*

Бұл жұптармен жұмыс істеу немесе талқылау емес, тек қана «екі» оқушы сұрақтарға қай жауап дұрыс екендігін келісе отырып, шешу. Жұптарды құруды осы тақырып бойынша жеткілікті дәрежеде білетін оқушы мен жалпы білімі мықты оқушының ынтымақтаса отырып жұмыс істеуіне қарай ұйымдастыруға болады. Мұғалімнің мақсаты — оқу процесіне деген қызығушылықты қолдау.

Сұрақ қою әдістемесінде сақталынатын негізгі тізбек:

1. Сұрақ.
2. Ойлануға уақыт.
3. Жауап беретін оқушыны таңдау.

Альберт Эйнштейн былай деген: «Көптеген мұғалімдер оқушының нені білмейтіндігін анықтауға уақытты кетіреді, ал сұрақты қою өнері оқушы біле ме, әлде тез қабылдауға қабілетте ме, соны анықтап алу қажет». Блумның таксономиясына сәйкес, зерттеудің алты деңгейі бар:

- білім;
- терең білім (түсіністік);
- қолдану;
- талдау;
- синтездеу;
- бағалау.

Белсенді бағалау қағидаларын қолданғысы келетін мұғалімнің міндеті әртүрлі деңгейдегі оқытуда сұрақтар мен тапсырмаларды қолдану болып табылады. Әдетте сабақтарда бірінші деңгейдегі сұрақтар мен тапсырмалар басым болады, бірақ мұғалім жоғары деңгейге жетуге тырысуы керек.

«Білім» деңгейі. Зерттелген материалды жаңғырту, фактілерді, ұғымдарды есте сақтау. Бұл маңызды және пайдалы, бірақ бірінші деңгей барлық қалғандарын алмастыра алмайды. Сұрақтар мен тапсырмалар әдетте келесі сөздерден басталады:

- ата;
- айт;
- есепте;
- еске түсір;
- сәйкес қой;
- таңда.

«Терең білім (түсіністік)» деңгейі. Фактілер мен мазмұнды түсінуді көрсетеді. Мұғалім оқушыны бір нәрсені біліп қана қоймай, оны түсінетінін дәлелдеуді күтеді. Ол оқушыға оның материалды қаншалықты түсінгенін білу үшін сәйкес сұрақтар қояды. Мұнда неғұрлым тереңірек жауапты талап ететін ашық сұрақтар болады. Бұл деңгейдегі сұрақтар мен тапсырмалар келесі етістіктерден басталады:

- салыстыр;
- түсіндір;
- сипатта;
- жікте;
- таңда;
- анықта;
- тарат;
- көрсет;
- өңде.

«Қолдану» деңгейі. Бұл деңгейде мұғалім білімді қолданудың нақты мүмкіндігін тексереді, оларды қолдану деңгейін көре алады. Бұл жинақталған білімнің пайдасын көрсетудің жақсы мүмкіндігі. Сабақ алдында қойылған мақсаттарға қолжеткізіледі. Мұғалім оқушыдан төмендегілерді сұрайды:

- қолдан;
- оны сынап көр;
- пайдалан;
- рөл атқарып көр;
- құр;
- айналдыр;
- үлгісін жаса;
- тәжірибе жаса.

«Талдау» деңгейі. Бұл деңгейде мұғалім оқушылардың мәселенің құраушы элементтерін, ақпаратты білуін және тануын қалайды. Сондай-ақ олар осы элементтермен жұмыс істей білуі және ақпаратты құрамдас бөліктерге бөле алуы қажет. Осы деңгейдегі сұрақтар мен тапсырмалар мынадай сөздерден басталады:

- талда;
- құра;
- жеңілдет;
- жікте;
- айырмашылықтарын көрсет;
- салыстыр;
- санаттарға бөл.

«Синтез» деңгейі. Ақпаратты оның элементтерін үйлестіру арқылы түрлі жолдармен біріктіру. Бұл шын мәнінде көптеген оқушыларға ғана емес, мұғалімдерге де қиын міндет. Бұл деңгейде жақсы сұрақтарды қалыптастыру көптеген мұғалімдер үшін қиындық тудырады. Тапсырмалар келесі сөздерден басталады:

- тұжырымда;
- жобала;
- құр;
- ойлап тап;
- шеш;
- ұсын;
- тап;
- толықтыр;
- өңде.

«Бағалау» деңгейі. Мұғалім осы деңгейде оқушы жұмысын өз бетімен бағалауын қалайды. Сұрақтар мен тапсырмалар өтілген материалды қорытындылауға көмектеседі. Әдетте, олар келесі сөздерден басталады:

- бағала;
- шешімді таңда;
- шеш;
- белгіле;

- түсіндір;
- пікір жаз;
- пікіріңді айт;
- дәлелде;
- аргументтермен қолда.

3. *Кілт сұрақтар:*

- ынталандырады;
- қызығушылықты оятады;
- ойлануға ынталандырады;
- оқушыларға тақырыптың терең контекстін көрсетеді;
- сабақтың тақырыбы мен мақсаты тығыз байланысты болады;
- сабақтың мақсаттарына қол жеткізуге көмектеседі.

Адам өзін қызықтыратын, мақсатына жету үшін қажет нәрсеге талпынып оқиды. Белсенді бағалаудың осындай элементі — кілт сұрақ. Мынандай қызықты байқауды көруге болады: әдетте, мектепке дейін жастайынан ата-аналарынан көп нәрселер туралы сұрап, білетін балалар мектепке барғанда қызығушылығын жоғалтады. Мүмкін, белгілі бір дәрежеде олар бұл ақпаратқа ертерек қызығушылық танытқаннан кейін болу керек. Бұған қоса мұғалім оларға көптеген хабарлар береді, олардың ойлануына және талқылауына уақыт қалдырмайды. Мұғалім оқушыларға кілттік сұрақты әдейі олар ойлансын деп береді. Бірақ кілттік сұрақ сұрақ түрінде болмауы да мүмкін. Олар мәселе, болжам, жұмбақ, тапсырма, тезис, жағдай, сурет немесе фото, коллаж болуы мүмкін. Кілттік сұрақтар келесі қасиеттерге ие болуы керек:

- оқу мақсаттарына ерекше назар аударып, олардың орындалуын жеделдетеді;
- сұраққа жауап беруді қалайды;
- әр оқушының қызығушылығын оятады;
- оқушыларды сұрақтың жауабын өздігінен іздеуге ынталандырады;
- оқушыларды өз тұжырымдамаларын аргументтеуге ынталандырады.

Жақсы түйінді мәселені тұжырымдау үшін, сабақтың мақсатын тағы да талдау керек; бұл мақсат қоршаған ортаға қатысты басқа біліммен қалай үйлесетінін ойластыру; оқушыларға қандай сұрақ қызығушылық тудыратындығын және оларды іздеуге ынталандыру туралы ойланту. Кейде негізгі сұраққа жауап табу өте қиын немесе тіпті мүмкін емес, бірақ қорытындыны оқушылар өздері жасаған жөн.

4. *Мақсатқа жету критерий* — неге назар аударатыныңыз.

5. *Өзін-өзі бағалау және өзара бағалау.*

Поляк мұғалімі Данута Стернның айтуынша, белсенді бағалаулар оқушылардың өзін-өзі бағалауына және оқушыларға жаңа білім мен дағдыларды меңгеруге мүмкіндік береді. Өзін-өзі бағалау — өз-өзіңізбен кері байланыс. Оқушы: «Мен не білемін, қолымнан келеді, істей аламын?», — деп қояды, «Мен әлі не жұмыс істеуім керек?» — деп анықтайды, «Қиындықтарды қалай жеңемін?» — деп жоспарлайды. Оқушылар қолжеткізуі керек мақсаттар, бағалау критерийлері туралы жеткілікті түрде түсінігі болған жағдайда ғана өзін-өзі бағалауы мүмкін. Өзін-өзі бағалауда оқушылардың қызметін ұйымдастырудың тиімді құралы — бағалау парақтары болып табылады, ол оқушылар толтыратын арнайы форма. Бағалау парақтары әртүрлі болып келуі мүмкін, бірақ олардың мақсаттары жалпы: олар оқушыларға олардың түзетулері үшін маңызды болып табылатын табыстары мен қиындықтарын көруге мүмкіндік береді. Осылайша, бағалау парағы кесте түрінде жасалуы мүмкін, онда оқушы өзінің оң нәтижелеріне «+» белгісін қояды. Өзін-өзі бағалауды көпшілікке белгілі кері байланыс құралы — «бағдаршам» көмегімен жүзеге асыруға болады. Тапсырманы аяқтағаннан кейін оқушылар өз жұмысын жасыл, сары немесе қызыл деп бағалай алады. Содан кейін оқушылардан не себепті сол түсті таңдағандығы туралы топта сұрауға болады. Бұл жағдайда өзін-өзі бағалау өзара бағалаумен біріктіріледі. Мұндай біріктіру біртіндеп қажетті дағдыларды дамытуға және өзін-өзі бағалауды объективті түрде жүргізуді береді. «Светофордың» тағы бір нұсқасында оқушыларға әр түстегі карточкалардағы бағаларды көтеруді, содан кейін «жасыл» және «сары» жұптарға бірігуді сұрай аласыз (бірінші бала екіншісіне көмектесу керек, сөйтіп, балалар бір-бірінен үйренеді). Мұғалім барлық «қызылдарды» бірге жинап, материалдарды қайтадан түсіндіре алады. Оқушыларды осылай бөлу өте тиімді, себебі олардан «мұғалім – оқушы» жұбы құрылады, ал мұғалім

одан да маңызды проблемалары бар бірнеше оқушылармен жұмыс істей алады. Өзін-өзі бағалауды қорытынды ұсыныстардың әдістемесі арқылы да орындауға болады.

Белсенді бағалау — бұл оқуға көмектесетін технология. Сондай-ақ ол оқытудың үлкен жауапкершілігі оқушылардың өздеріне тиесілі екенін білдіреді. Бұған мұғалімнің оқушылардың жұмысын бағалаудағы рөлін шектеп, өзара бағалау мен өзін-өзі бағалауды ынталандыру көмектеседі. Өзара бағалауды және өзін-өзі бағалауды енгізу арқылы оқушылардың оқуға деген көзқарастары біртіндеп өзгереді. Олар неге және не себепті оқып жатқандары туралы сұраққа үлкен жауапкершілікпен қарайтын болады, белсенді және жауапты қатысушыларға айналады. Өзара бағалау мен өзін-өзі бағалау арқылы оқушылар өздерінің оқуға деген жауапкершіліктерін ынталандыра түседі. Өзара бағалаудың тағы бір ерекшелігі, егер оқушыларға күнделікті қолданатын сөздерді жазатын немесе сөйлейтін болса, әріптесінен кері байланыс алу жеңілдірек болады. Бұдан басқа, оқушылар «мұғалім» рөлінде жауапты болады, объективті түсініктеме беруге тырысады және осылайша өздерін үйретеді. Оқушылардың бір-бірінің жұмысын бағалай білуі және мұғалімнің қалыпты түрде атқаратын функциясын орындауы үшін оларды осыған үйрету керек.

Өзін-өзі бағалау және өзара бағалаудың қажетті элементтері бағалау критерийлері болып табылады. Оқушылар сыныптастардың жұмысын алдын ала анықталған критерийлер негізінде бағалайды. Өзара баға беру кезінде және өзін-өзі бағалау кезінде оқушылармен бірге мұғалім:

- бағалау критерийлерін анықтау;
- студенттерді кері байланыспен қамтамасыз етуі керек.

Профессор Ян Патваровски белсенді бағалау бойынша семинарлардың бірінде поляк оқытушылары үшін қысқартылған НаШтоБуЗУ (на што буду звяртаць увагу) аббревиатурасын ұсынған: мен неге назар аударамын, сондай-ақ бағалау критерийлері қандай болады. Бағалау критерийлерінің екі аспектісі бар. Бірінші — сабақ мақсаттарын нақтылау, яғни оқушылар сабақта нені үйрену керек, сабақ үстінде неге көп көңіл бөлу тиіс, сабақ соңында қандай нәтижелерге қолжеткізуі қажет. Екінші — тест немесе үй жұмысы алдында бағалау критерийлерін анықтау. Критерийлердің арқасында оқушылар сабақта қандай білім мен дағдыларды алу керек екенін және тапсырмаларды қандай деңгейде орындау қажет екендігін біледі. Бұл оқушылардың сабақ мақсатына көп көңіл бөлетіндігіне әкеледі, сондай-ақ олар неге қолжеткізіп немесе жеткізбегендіктерін анықтауға мүмкіндік береді. Оқушыларға арналған критерийлер тақтаға жазылуы немесе оларға түсті жапсырмаларда таратылуы мүмкін. Оқушы критерийлері — ол материалды негізгі және қосымша, маңызды және қайталама деп бөлу. Тексеру және үй жұмысы бойынша ненің бағаланатынын анықтау мұғалімнің де, оқушының да жұмысын жеңілдетеді.

Оқушы:

– мұғалім бағалаудың қосымша критерийімен оны таңғалдырмайтындығын білетіндіктен, өзін қауіпсіз сезінеді;

- мұғалім оны жұмысына қарай бағалайтынына назар аударуға тырысады;
- ол өз жұмысында не болуы керек екенін біледі;
- мұғалімнің бағалауларын білетіндіктен, мұғалімнің ол жайлы түсініктемесі қызықтырады.

Мұғалім:

- тексеру немесе үй тапсырмаларына арналған тапсырмалардың ең қажеттілерін таңдайды;
- тексеру тапсырмаларын бұрынғы сабақтардың критерийлерімен байланыстырады;
- оқушылардың жұмысын тексеру кезінде бағалау критерийлерінде көрсетілген нәрсеге ғана назар аударады;

- оқушылардың жұмысын объективті бағалайды.

Оқушыларға бағалау критерийлері дегеніміз не екенін қалай түсіндіруге болады? Мұғалім басқа бір сыныптағы баланың тегі мен аты-жөнін алып тастап, жұмысын бағалап, былай деп айтуы мүмкін: «Бұл жақсы жұмыс. Неге екенін түсіндіріңіз?» (ұқыпты жазылған, кейбір әрекеттер орындалған және т.б.) Осылайша бағалау критерийлері пайда болады. Бағалау критерийлерін мұғалім өзі анықтайды және оқушыға тексеру немесе үй тапсырмасына дейін түсіндіреді, бірақ мұны балалармен жасауға болады. Оқушылармен бағалау критерийлерін анықтау оқу процесіне оң әсер етеді. Олар критерийлерге қарап отырып, сабақтың мақсаттарына жеткендігін біледі. Оқу процесі үшін берілген тақырыптағы маңызды нәрсені таңдау және оларды міндетті түрде білуі керек екендігі өте пайдалы. Әдетте бағалау критерийлерін бірігіп анықтағанда оқушылардың нені меңгеріп, ал нені меңгере алмай, оған қайта оралу керек екендігін көруге болады.

6. Кері байланыс.

Кері байланыс белсенді бағалаудың негізі деп аталады. Кері байланыс — орындалған жұмыс туралы пікірлер, ауызша немесе жазбаша түсініктемелер (не жақсы жасалған, ал нені қалай түзетуге болады). Түсіндірмелер қабылдануы немесе негізді түрде қабылданбауы мүмкін.

Жалпы сабақ және оқу процесі үшін кері байланыс өте маңызды, себебі ол:

— сабақты сапалы жоспарлауды қамтамасыз етеді (жоспар, конспект, реферат немесе сабақтың технологиялық картасы, олар кері байланысты ұйымдастырады, оның тиімділігінің негізі болып табылады);

— оқушылардың оқу процесін қадағалауға мүмкіндік береді, себебі бұл үшін тиісті құралдарды құрады;

— оқушыларға маңызды дидактикалық шеберлікті береді: мұғалім мен оқушылар арасындағы сабақтарда кері байланыс бар болса, шәкірттер тиісті әдістерді меңгереді;

— оқушыларға эмоционалдық әсер етеді және күшті ынталандырушы фактор болып табылады;

— оқушыларға өз қызметін түзету үшін сындарлы ұсыныстар береді;

— оқушылардың өзін-өзі бағалауын қалыптастырады.

Кері байланыс тиімділігі мұғалім оны қалай ұйымдастырғанына байланысты болады. Кері байланыс оқушының бағасы емес, оның жұмысының кезекті нәтижелерін бағалау болып табылады. Кері байланыстың міндетті элементтері:

— оқушы жұмысының оң жақтарын мақтап, атап көрсету;

— қосымша жұмыс істеу керек болатын түзетулерді айту;

— мұны қалай жасауға болатындығы туралы кеңестер;

— оқушыға әрі қарай қай бағытта жұмыс істеу керектігі туралы кеңес беру.

Кері байланыс тек қана критерийлерге ғана қолданылатындығын және пікірді кері бағамен (баллмен) біріктіру қажет емес екендігін ескерген жөн.

Мұғалімдер әрбір оқушының өз жұмысын жетілдіріп, жақсы нәтижелерге қолжеткізе алатынына сенуі керек. Шәкіртке сену оны шабыттандырады, сондықтан оның жұмысынан әрдайым оң сәттерді іздеу керек. Жұмыста бір нәрсені түзету жөнінде ұсынымдардан гөрі оң пікірлер көп болса жақсы. Егер мұғалімнің түзететін жұмысы сыни түсініктемелерге ие болса, онда оқушы мұғалімнің кеңестерін пайдалана алмайды, әрине, мұндай түсініктемелер жұмыстың жақсаруына әкелмейді. Мұғалімге сыни тұрғыдан жауап беру үшін, алдымен мұғалім оны қолдайтынын, табысқа жетуін қалайды және сондықтан онымен ынтымақтасуға тиіс екендігін айту керек.

Оқушы оған көмектесетінін байқаса, сыннан қорқуды тоқтата алады. Сондықтан мұғалімнің ескертулері нақты және түсінікті болуы қажет. Кері байланыс бағалау критерийлерімен тығыз байланыста болуы керек.

Мұғалімнен оқушыға кері байланыс туралы ақпаратты қалай дайындауға болады? Оқушыға дайындаған кері байланысты қарап, келесі сұрақтарға жауап беріңіз:

1. Сіз басында мақтау немесе мадақтауды жаздыңыз ба?

2. Сіз оқушыны атымен атадыңыз ба?

3. Сіздің пікірлеріңіз оқушының жұмысына ғана қатысты болды ма (оқушының өзі емес)?

4. Сіздің бағалауыңызда оң пікірлеріңіз теріс пікірлерден көп па?

5. Немесе дұрыс жауаптың қалай қаралуы керектігі туралы сын ескертулеріне сөйлем қосылды ма?

6. Оқушы болашақта жақсы нәтижеге қолжеткізуге көмектесетін кеңес алды ма?

7. Оқушыға жасаған жұмыстары туралы одан әрі ой жүгіртуге мүмкіндік беретін сұрақ қойылды ма?

8. Оқушының жұмысына жазылған пікірлер ол түсінетіндей ма?

9. Пікіріңізді жеткілікті түсінікті болды ма?

10. Оқушы одан әрі қандай бағытта дамуы керек жөнінде кеңес ала алды ма?

11. Оқушыға қиындықтарды жеңу және жұмысын жақсарту үшін көмек ұсынылды ма?

12. Сіздің жасаған ескертулеріңізге байланысты оқушыға бірге талқылау жүргізу ұсынылды ма?

13. Барлық түсініктемелер кейін қорытындыланды ма? [5].

Әрбір оң жауап үшін өзіңіз бір ұпай санаңыз. Ұпайлардың саны оннан аспаса, сіз кері байланысыңызды нақтылауыңыз қажет.

Кері байланыс мұғалімнен бағалаудан гөрі көбірек жұмысты талап етеді. Ол біраз уақытты қажет етеді, себебі жұмысты мұқият талдап, бірнеше рет тексеріп, оқушыға жақсы ұсыныстар жазуға талпындырады. Сонымен қатар кері байланыс оқушыға үнемі жақын болу, оқу процесіне көмектесу

мүмкіндігін береді. Бұл өте қиын және, бағалауға қарағанда, ұзақ жұмысты талап етеді. Бағалаудың екі әдісін біріктірудің өз стратегияңызды әзірлеу кезінде осы аспектіні ескеру қажет.

Сыныптағы белсенді бағалауды пайдалану оқытуға деген көзқарастың идеясын өзгертеді. Оның негізгі миссиясы — оқушының өзін-өзі анықтап, көрсете білуге жағдай жасау. Мұғалім белсенді бағалауды пайдалана отырып, оқушыға қандай жетістіктерге ие екенін, ол жаңадан не үйренгенін білуге мүмкіндік береді. Ал оқушылардың қойылған мақсаттарға жету критерийлері олардың жауапкершілігін және тәуелсіздігін арттырады.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Зайцев В.С. Современные педагогические технологии: учеб. пособие / В.С. Зайцев. — Кн. 1. — Челябинск: ЧГПУ, 2012. — 411 с.
- 2 Дусавицкий А.К. Развивающее образование: теория и практика / А.К. Дусавицкий. — Харьков, 2002. — 146 с.
- 3 Запрудский Н.И. Контрольно-оценочная деятельность учителя и учащихся: пособие для учителя / Н.И. Запрудский. — Минск: Сэр-Вит, 2012. — 160 с.
- 4 Воронцов А.Б. Учебная деятельность: введение в систему Д.Б. Эльконина–В.В. Давыдова / А.Б. Воронцов, Е.В. Чудинова. — М.: Издатель рассказов, 2004. — 304 с.
- 5 Цукерман Г.А. Оценка без отметки / Г.А. Цукерман. — М.; Рига: Пед. центр «Эксперимент», 1999. — 137 с.

А.Б. Серикбаева, С.С. Копбалина, У.А. Косыбаева

Формативная оценка — инновационная система оценивания

Статья посвящена использованию инновационной системы оценивания в учебном процессе, а именно формативному оцениванию. Рассматривается стратегия формативного оценивания — активная оценка. Приводятся ее особенности, отличие от традиционной формы оценивания, дается определение, рассматриваются элементы формативного оценивания, а также способы использования активной оценки на уроках. Проведен сравнительный анализ использования активной оценки в практической деятельности зарубежных специалистов, статистические данные мировых исследований. Авторами описана практическая значимость активной оценки как способа усиления ощущения собственной значимости учащихся, повышение их познавательной мотивации и ответственности за учебные успехи и неудачи. Особое внимание уделено значению обратной связи, его организации и способам реализации на уроках.

Ключевые слова: контроль, формативное оценивание, элементы формативного оценивания, методы постановки вопросов, ключевые вопросы, самооценивание, взаимооценивание, обратная связь.

A.B. Serikbaeva, S.S. Kopbalina, U.A. Kosybaeva

Active evaluation — an innovative assessment system

The article is devoted to the use of an innovative assessment system in the educational process, namely, formative evaluation. The strategy of formative evaluation is considered - an active evaluation. Its features are given, unlike the traditional form of evaluation, a definition is given, elements of formative evaluation are considered, as well as ways to use active evaluation in the lessons. A comparative analysis of the use of active evaluation in the practical activities of foreign specialists, statistical data of world research is carried out. The authors describe the practical significance of active evaluation as a way to increase the sense of students' own worth, increase their cognitive motivation and responsibility for educational successes and failures. Particular attention is paid to the importance of feedback, its organization and ways of implementation in the classroom.

Keywords: control, formative evaluation, elements of formative evaluation, methods of posing questions, key questions, self-evaluation, mutual evaluation, feedback.

References

- 1 Zaitsev, V.S. (2012). *Sovremennye pedagogicheskie tekhnologii [Modern pedagogical technologies]*. Kn. 1. Cheliabinsk: ChGPU [in Russian].
- 2 Dusavitskii, A.K. (2002). *Razvivaiushchee obrazovanie [Developmental Education]*. Kharkov [in Russian].

- 3 Zaprudskii, N.I. (2012). *Kontrolno-otsenochnaia deiatelnost uchitelia i uchashchikhsia* [Control and evaluation activity of teachers and students]. Minsk: Ser-Vit [in Russian].
- 4 Vorontsov, A.B., & Chudinova, E.V. (2004). *Uchebnaia deiatelnost: vvedenie v sistemu D.B. Elkonina–V.V. Davydova* [Educational Activity: Introduction to the System D.B. Elkonin–V.V. Davydov]. Moscow: Izdatel Rasskazov [in Russian].
- 5 Tsukerman, G.A. (1999). *Otsenka bez otmetki* [Score without a mark]. Moscow; Riga: Pedagogicheskiy tsentr «Eksperiment» [in Russian].

Zh.B. Khajayeva¹, A.S. Stambekova¹, B. Drink²¹Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan;²University of Leipzig, Germany

(E-mail: zhamilyakhajayeva@gmail.ru)

Methods and approaches in teaching languages in the context of updated content of education

The article is devoted to the method and approaches in teaching languages in the context of the updated content of education. The existing normative documents in the educational system of the Republic of Kazakhstan are considered. Adoption of these documents contributed to changes in the political, economic and social spheres of the country, renewal of the content of education and new directions. The article reveals the content of the concept, as a «method», «approach», «teaching languages». The article analyzes the views of domestic and foreign researchers on the definition, significance of methods and approaches in teaching languages, which showed that success in teaching languages, without a doubt, largely depends on what methods and approaches are used to achieve it. This direction is also complemented by consideration of the newest methods and approaches in the context of the updated content of education. Namely, a new wave of the education system in Kazakhstan is aimed at modernizing the national system of multilevel education, improving the quality of personnel training, taking into account the needs of the individual and society. Therefore, one of the criteria of the modern Kazakhstani education system is the language competence (Kazakh, Russian and English). What made it possible to conclude that to become successful in the modern information society, children and young people should participate in more effective forms of active, collaborative, integrated and interactive learning, providing new skills and abilities for use in life situations and further personal development.

Keywords: updated content of education, education system, language teaching, methods and approaches, educational programs, foreign language.

Introduction

Today we get used to live in the world of transforming and development. Education system is one of the leading spheres of social-economic growth of people in the world. We can't deny that today's education system should be updated by the great requirements of social order. Within the times of Kazakhstan joined the Bologna declaration we have had a huge modification of our education system and we are still in the progress.

We all know that every year in the country officially showing in the regulatory documents of the state. Nowadays key topic in educational environment in Kazakhstan is a new updated content of education program. It was introduced for 13.05.2016 by the Government regulation No. 292. Decree Of The President of The Republic of Kazakhstan N.Nazarbayev on 1st March, 2016 adopted the state program «Development of science and education in the Republic of Kazakhstan for 2016 - 2019 years» this document has a huge role in the implementation of the updated content of educational program [1].

The main part

The role of language teaching in the educational program has a great place because of proceeding to trilingual education starting from 2008. The most largely part of this program is in teaching Kazakh language, Russian and English as the language of integration to the science world. We all know English is one of the wide spreading languages of the planet. In 1999, the UNESCO Resolution adopted by the General Conference approved the term «multilingual education», meaning the use of at least three languages, namely the mother tongue, regional or national language and the international language in education.

The main idea to know what is teaching languages? In the long history of developing pedagogical thoughts, teaching languages was the basic problem of innovative teachers of all the time: Al-Farabi (870-950), Jan Amos Comenius (1592-1670), K.D. Ushinskyi (1824-1870), L.N. Tolstoy (1828-1910) etc. Comenius developed a new methodology for teaching the Latin language and corresponding textbooks at this time. The result was the work «The Newest Method of Languages», in which Comenius applied his general pedagogical principles to a specific method and tried to substantiate three important points: the parallel study of things and words, the observance of strict sequence and gradualness in teaching, the transition from easy to difficult [2]. For the long time teaching languages had just taught strictly memorizing and studying

vocabulary and grammar by application grammar–translation method. To start with analyzing the Kazakh scientists' researches on teaching languages we want to stop on the first Kazakh linguist and pedagogue in the history was Ybyrai Altynsarin. He had a great impact in teaching methods of Kazakh language at school. He showed approaches, principles to teach native language in comparative ways using methods of teaching Russian language. Y. Altynsarin was a founder of methodology of Kazakh language teaching. Another one representative of Kazakh language teaching linguist was Akhmet Baitursynov. He was an author of teaching Kazakh by dividing sounds, also in comparative studies of Russian language. At this way he wrote a lot of articles, his collection of those articles were published in 1920 in Kazan its called «Bayanshy». In the period of Soviet Union K. Mukanov (1967), T. Shonanuli (1966), S. Musabekov (1966), A.A. Beisenbayeva (1970) worked on teaching language disciplines in the context of integration school subjects. At present time most of Kazakh linguist scientists as N.A. Orazkhanova (1994), B.A. Zhetpisbayeva (2010), N.Zh. Shaimerdenova (2013) et al. mostly are oriented in the implementation of trilingual education.

Today and always learning languages is the guarantee of a bright future and flourishing of individuals even the country. To know more than 2 languages is the main criteria of the world society. Without exception teachers in the classroom try to make their subject more attractive to their students. According to the updated content of education teaching should be consisted of action oriented lessons. As every subject has own objects, aims, content etc. it has own way of teaching methods and approaches.

So why this program is called updated content? We have analyzed these two programs and see several content differences between updated content of education program (2016) and educational program in 2013.

- the principle of helicity when designing the content of the subject, that is a gradual build-up of knowledge and skills the increasing complexity of the skills on the topics and classes);
- hierarchy of learning objectives in Bloom's taxonomy based on the mechanisms of cognition; teaching goal setting throughout the course of study that allows taking into account integrated subject connection;
- presence «through the» between subjects either within the same educational field and in realization of intersubject communications;
- conformity of the content of the proposed sections and the queries time, the emphasis on social learning;
- technologization of educational process in the form of long, medium and short term plans.

Expected learning outcomes specified in the learning objectives for each section. Between long, medium and short term plans there is very close relationship.

The transition to the modernization of education makes new demands on the teacher. Starting from 2017–2018 school year, according to the updated programs will be studied by students of 1, 2, 5, 7 classes [3].

We figure out that every discipline in education program consists of 6 parts:

1. Explanatory part
2. The aim and objectives of the discipline
3. Pedagogic approaches program of discipline
4. Assessment in the program of discipline
5. Description of the organizational requirements and content of the subject
6. Long and short term plans.

And we want to emphasize 3rd part of the program of updated content of education. Begin with we want to know what it is approach. What approaches do we use in teaching language disciplines in the context of updated content of education program? According to British Council teaching English website: «An approach is a way of looking at teaching and learning. Underlying any language teaching approach is a theoretical view of what language is, and of how it can be learnt. An approach gives rise to methods, the way of teaching something, which use classroom activities or techniques to help learners learn [4]». So, approach is a way where methods can be used effectively in teaching to an appropriate level of the subject.

To the extent of perceiving an updated content of education in language teaching, it will be appropriate to study what are meant a widely used terms method, approach, technique, procedure etc. Three decades ago Edward Anthony (1963) gave us a definition that has quite admirably withstood the test of time. His concept of method was the second of three hierarchical elements, namely, approach, method, and technique. An approach, according to Anthony, is a set of assumptions dealing with the nature of language, learning, and teaching. Method is an overall plan for systematic presentation of language based upon selected approach. Techniques are the specific activities manifested in the classroom, which are consistent with a method and therefore in harmony with an approach as well [5]. Following Anthon, approach refers to theories about the nature of language and language learning that serve as the source of practices and principles in language

teaching [6]. We want to distinguish some approaches using in language disciplines as Kazakh, Russian and English in context of updated content of education program. There are more than 15 approaches showed in teaching languages at school:

- Research approach. The research approach takes on special significance in connection with the fact that it is on its basis that the transition to new content education.

- Value-oriented approach. A value-oriented approach to learning is the way organization and implementation of training activities, obtaining and the use of its results from the standpoint of certain values. The value-oriented educational process purposefully shapes system of personal values of the learner. The values of general secondary education are based on the national idea

- «Mangilik El» is as values of secondary education are defined:

- Kazakhstan's patriotism and civil responsibility;

- respect;

- cooperation;

- work and creativity;

- openness;

- education throughout life.

- Learner-centered education is to individualization of the educational process, harmonious formation and comprehensive development of the personality of the learner, full disclosure of his creative forces, taking into account his individual characteristics of mental and physical development, needs and motives of behavior, taking into account potential opportunities.

- Active learning approach is that the student receives knowledge is not in the finished form, but extracts them himself, is aware of the content and forms its educational activity, understands and accepts the system of its norms, that promotes active and successful formation of his knowledge, training skills and skills of a wide range.

- Competency-based learning is approach is not the assimilation of the sum knowledge, and the development by students of such skills that would allow them determine their goals, make decisions and act in typical and non-standard situations.

- A communicative approach to learning is the transmission and communication information, exchange of knowledge, skills and abilities in the process of speech interaction of two or more people. The result of communicative approach is the ability to communicate through the interaction with other participants in the using the system of linguistic and speech norms and choosing the communicative behavior adequate to the situation of communication. In accordance with the communicative approach in the learning process use tasks that contribute to the formation of communication skills, and modes of work that are adequate to the conditions of real communication (pair and group work).

- Integrative approach. With the integrative approach, the learning process is built on the principle of combining several types of activities and different means of development students. Integrative approach includes many types motor activity: physical training, moving pauses, theatrical games.

- Use of information and communication technologies. Competence in the use of information and communication technology (ICT) is built on basic ICT skills and includes correct and creative application of technology for work, leisure and communications. Trainees develop ICT skills in the process training in all subjects, finding, creating and working with information, cooperating and exchanging information and ideas, evaluating and then improving their work using a wide range of equipment and applications. Problem solving is the most relevant tool formation of the world outlook.

- Efficiency of Problem Learning consists in the fact that in solving problems of this type, students critical, creative, dialectical thinking is formed. Problem training contributes to the formation of skills application of a system of logic receptions or individual methods creative activity, skills of creative application of knowledge, i.e. application of knowledge in a new situation. It contributes to the accumulation of creative thinking.

In general, our students receive strong substantive, to be precise, factual knowledge, but often they do not have the skills to use them in life situations.

As it turned out, traditional education provides a sufficient level of academic knowledge of Kazakhstani schoolchildren, but does not prepare them to extract, analyze and effectively use knowledge independently. Above said approaches and methods are unique and need a lot practical application during all of the lesson. And we have no doubt as much as we use them it'll help to increase the number of a good language skilled people in Kazakhstan.

Conclusion

When students are taught few languages at school is an educational aim, students are expected to become competent speakers of different languages. One of the most important issues in this process is to identify the best possible conditions and approaches to teach languages, that is, the most efficient ways of 'becoming multilingual' [7]. These strategies necessarily include using the languages, of effectively contributing language disciplines.

True, in the domestic education attempts to depart from the traditional system of education have been undertaken repeatedly, but the fragmentary introduction of changes has been super imposed on the old content of education. This led to congestion in the learning process and the transfer of a large volume of finished information. And so far the student continues to be a passive «recipient» of knowledge.

References

- 1 Қазақстан Республикасында Білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы [Электрондық ресурс]. — Қолжетімділік тәртiбi: [http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000205] 1.11.17.
- 2 A Comparative Study of the Philosophies of John Amos Comenius and Maria Montessori on the Education of Children Irene Lang Loyola University Chicago (2010) [Электрондық ресурс]. — Режим доступа: [http://ecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1774&context=luc_diss] 11.05.17.
- 3 2017–2018 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқау хат. [Электрондық ресурс]. — Астана, 2017. — Қолжетімділік тәртiбi: [http://nao.kz/loader/fromorg/2/24.] 01.11.17.
- 4 Teacher knowlegde database: Approach (2001) [Electronic resource]. — Retrieved from: www.teachingenglish.org.uk/article/approach“ (12.12.17).
- 5 Douglas Brown H. Principles of language learning and teaching / H. Douglas Brown. — 3rd ed. — San Francisco: State University, 1994. — 158–160. — P. 347.
- 6 Jack C. Richards. Rodgers Approaches and Methods in language teaching / Jack C. Richards, Thodore S. Rodgers. — 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2001. — P. 158–160. — P. 351.
- 7 Jasone Cenoz. Multilingual Education: Between Language Learning and Translanguaging / Jasone Cenoz and Durk Gorter. — Cambridge: Cambridge University Press, 2015. — P. 3.

Ж.Б. Хаджаева, А.С. Стамбекова, Б.Дринк

Білім берудің жаңартылған мазмұны контекстінде тілдерді оқыту әдістері мен тәсілдері

Мақала білім берудің жаңартылған мазмұны шартында тілдерді оқыту әдістері мен тәсілдеріне арналған. Қолданыстағы нормативтік құжаттар Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде елдің саяси, экономикалық және әлеуметтік салаларындағы өзгерістерге ықпал ететін құжаттар қарастырылған. Авторлар «әдіс», «тәсіл», «тілдерді оқыту» ұғымдарының мазмұнын ашады. Сондай-ақ отандық және шетелдік зерттеушілердің тілдерді оқытуда әдістер мен тәсілдерді анықтау мен маңыздылығы туралы пікірлерін талдай отырып, тілдерді оқытудағы табыстардың, сөзсіз, көбіне оған жету үшін қандай әдістер мен тәсілдер қолданылатындығына байланысты. Бұл бағыт білім берудің жаңартылған мазмұны тұрғысынан жаңа әдістер мен тәсілдерді ескере отырып толықтырылады. Атап айтқанда, Қазақстандағы білім беру жүйесінің жаңа толқыны көп деңгейлі білім берудің ұлттық жүйесін жаңғыртуға, жеке және қоғамның қажеттіліктерін ескере отырып, кадрларды даярлау сапасын арттыруға бағытталған. Сондықтан қазіргі заманғы қазақстандық білім беру жүйесінің критерийлерінің бірі тілдік құзыреттілік (қазақ, орыс және ағылшын тілдері). Қазіргі заманғы ақпараттық қоғамда табысқа жету үшін балалар мен жастар белсенді, бірлескен, интеграцияланған және интерактивті оқытудың тиімді түрлеріне қатысуы керек, бұл өмірлік жағдайларда пайдалану үшін жаңа дағдылар мен қабілеттерді және одан әрі жеке дамуды қамтамасыз ету керек деп қорытынды жасауға мүмкіндік берді.

Кілт сөздер: жаңартылған білім мазмұны, білім беру жүйесі, тіл үйрету, әдістер мен тәсілдер, білім беру бағдарламалары, шет тілі.

Ж.Б. Хаджаева, А.С. Стамбекова, Б.Дринк

Методы и подходы в обучении языкам в контексте обновленного содержания образования

Статья посвящена методам и подходам в обучении языкам в условиях обновленного содержания образования. Рассмотрены действующие нормативные документы в системе образования Республики Казахстан. Принятие этих документов способствовало изменениям в политической, экономической и социальной сферах страны, обновлению содержания образования и новым направлениям. Статья раскрывает содержание таких понятий, как «метод», «подход», «обучение языкам». Также приведен анализ взглядов отечественных и зарубежных исследователей относительно определения и значения методов и подходов в обучении языкам, который показал, что успех в обучении языкам, без сомнения, во многом зависит от того, какие методы и подходы используются для его достижения. Данное направление дополняется также рассмотрением новейших методов и подходов в условиях обновленного содержания образования. Именно новая волна системы образования в Казахстане ориентирована на модернизацию национальной системы многоуровневого образования, повышение качества подготовки кадров с учетом потребностей личности и общества. Поэтому одним из критериев современной казахстанской системы образования является языковая компетентность (знание казахского, русского и английского языков). Это позволило сделать вывод: чтобы стать успешным в современном информационном обществе, дети и молодые люди должны участвовать в более эффективных формах активного, коллаборативного, интегрированного и интерактивного обучения, используя новые навыки и способности для применения в жизненных ситуациях и дальнейшего развития личности.

Ключевые слова: обновленное содержание образования, система образования, преподавание языка, методы и подходы, образовательные программы, иностранный язык.

References

- 1 Kazakstan Respublikasynda bilim berudi zhane hylymdy damytudyn 2016-2019 zhyldarha arnalhan memlekettik bahdarlamasy [State program of education and science development in the Republic of Kazakhstan for 2016-2019]. *adilet.zan.kz*. Retrieved from: [<http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1600000205>] 1.11.17 [in Kazakh].
- 2 A Comparative Study of the Philosophies of John Amos Comenius and Maria Montessori on the Education of Children Irene Lang Loyola University Chicago (2010). *ecommons.luc.edu*. Retrieved from: [http://ecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1774&context=luc_diss]11.05.17.
- 3 2017–2018 oku zhylynda Kazakstan Respublikasynyn zhalpy orta bilim beretin uiymdarynda oku protsesin uiymdastyrudyn erekshelekteri turaly adistemelik nuskau khat (2017) [Instructive and methodological letter on the peculiarities of organization of educational process in schools of the Republic of Kazakhstan in 2017-2018 in educational year]. Astana. *nao.kz*. Retrieved from [<http://nao.kz/loader/fromorg/2/24.01.11.17>] [in Kazakh].
- 4 Teacher knowledge database: Approach (2001). *teachingenglish.org*. Retrieved from: www.teachingenglish.org.uk/article/approach.
- 5 Douglas Brown, H. (1994). Principles of language learning and teaching. (3d ed.). San Francisco State University.
- 6 Jack, C. Richards, & Thodore, S. Rodgers. (2001). Approaches and Methods in language teaching. (2d ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- 7 Jasone, Cenoz, & Durk, Gorter. (2015). Multilingual Education: Between Language Learning and Translanguaging Cambridge: Cambridge University Press.

J.G. Zhakiyanova, K. T Musahanova

*Kazakhstan Innovative University, Semey, Kazakhstan
(E-mail: dinkaz73@mail.ru)*

Syndrome of emotional burnout of teachers and its prevention

The article analyzes the problem of emotional burnout as one of the types of professional deformation of a teacher's personality. The stages and phases of the development of this deformation of personality are considered; symptoms of its manifestation; factors initiating this process; measures to prevent the development of this syndrome. The topicality and social significance of the chosen topic is the complex nature of the syndrome of emotional burnout, as well as the heterogeneity of the interpretation of its causes and manifestations, which require the search for research strategies and the creation of an appropriate psychological toolkit. The study of this phenomenon allows revealing the features of the burnout syndrome, to trace the mechanisms of the unfavorable impact of the profession on its development, to determine the factors causing its occurrence, to analyze the methods and methods of preventive work aimed at preventing and preventing possible violations in the cognitive, emotional and behavioral sphere. Identification of factors (internal and external), moderating the emergence and development of the syndrome of emotional burnout in teachers, is an important task currently facing researchers. Thus, the purpose of this article is a theoretical review of the available empirical studies devoted to the identification of external and internal factors moderating the emergence and development of the syndrome of emotional burnout in educators.

Keywords: emotional burnout syndrome; stage, the phase of emotional burnout; symptoms of emotional burnout; prevention of emotional burnout syndrome.

Modern education makes significant demands on all aspects of the teacher's activity: knowledge, pedagogical skills and methods of activity and, of course, personal characteristics. Its success is determined not only and not so much by professional knowledge, as by the ability to realize them in its activities through the development of professionally important and personal qualities.

The professional activity of teachers is one of the most intense (in terms of psychological) activities and is included in the group of professions with a large presence of stress factors.

In the space of professional activity, the teacher shows only his purely subjective qualities - special abilities and knowledge. Personal qualities he can manifest outside of activity, but in a certain situation they can manifest themselves in professional activities.

The professional activity of teachers has a number of specific features, complicated by many negative factors. One of the particular negative manifestations of the teachers is the phenomenon of «emotional burnout» or, in another wording, the syndrome of «emotional burnout». This syndrome arises in situations of intense professional communication under the influence of many external and internal factors (Freudenberger, 1974, K. Maslach, 1982, T.V. Formanyuk, 1994, A.K. Markova, 1996, V.V. Boyko, 1996, N.E. Vodopyanova, N.V. Grishina, 1997, V.E. Orel, 2001, T.I. Ronginskaya, 2002, M.V. Borisova 2002 and others) and is manifested as «muffling» of emotions, disappearance of acuity of feelings and experiences, increasing the number of conflicts with partners in communication, indifference and detachment from the experiences of another person, loss of feelings of the value of life, loss of faith in one's own strength [1].

The first place in the number of published studies devoted to the problem of burnout occupy the work concerning the work of teachers. According to the majority of authors (V.V. Lebedeva, S.E. Timoshenko, 1993, S.P. Beznosov, 1997, etc.), teachers are the category of professionals that are most prone to burnout due to the specifics of their activities and are associated with a significant risk of development syndrome of professional burnout, and the formed phases of burnout lead to a professional deformation of the individual.

Studies of specialists state that teachers as a professional group are characterized by extremely low health indicators, which decrease as the length of work increases. It is established that after 10-15 years of pedagogical activity the specialist is in a state of psychological crisis: depletion of the nervous system, emotional burnout develops.

Boyko V.V. cites the following data: Of the 7,300 teachers in general education schools, the risk and increased risk of cardiovascular pathology was noted in 29.4% of cases, cerebral vascular disease in 37.2% of teachers, 57.8% of those surveyed have gastrointestinal disturbances. All of revealed somatic pathology is accompanied by a clinic of neurotic disorders. In fact, neurotic disorders were revealed in 60-70% of cases.

(Boyko 1996). This side of the health of teaching is conditioned by many social, economic, housing and household factors. Here is a significant role, of course, and the mental stress that accompanies the professional everyday life of the teacher. It is no wonder that, in order to save its energy resources, many teachers resort to various mechanisms of psychological protection and, at least, are doomed to emotional burnout.

This fact has deep historical roots. The term «burnout» - «combustion» was proposed by G. Freudenberger (N. Freudenberger) in 1974 to describe the demoralization, frustration and extreme fatigue observed by specialists working in the system of «man –human» professions. V. Boyko understands the emotional burnout as «the mechanism of psychological defense worked out by the person in the form of full or partial exclusion of emotions (lowering their energy) in response to selected psychotraumatic effects» [2].

Emotional exhaustion is manifested in sensations of emotional overstrain and in a sense of emptiness, exhaustion of their emotional resources. A person feels that he cannot work with the same enthusiasm and desire, as he worked before. Depersonalization is associated with the emergence of an indifferent and even negative attitude towards people served by the nature of work. Contacts with them become formal, impersonal; the emerging negative attitudes may initially have a latent character and manifest themselves in an internally restrained irritation that eventually breaks out and leads to conflicts. Similar conditions take place in closed work collectives that perform joint activities for a long time (up to six months).

As the understanding of the nature of professional deformations, the group of pedagogical scientists under the leadership of Kazakh professor G. Akhmetova suggests the emotional-informational approach in the monograph «Professional deformities of a teacher's personality: theoretical foundations and prevention» [3; 8]. This synthesis of understanding the approach of information and emotional congestion of the human body leading to changes in the personality. As a hypothesis, they assume that the issue of energy exchange between people and its dynamism can be important. This understanding is based on the concept of the post-industrial (information) society of Alvin Toffler, as well as the idea of three waves of scientific discoveries by Jerome Bruner and others.

The mechanism of the emergence of professional deformation has a complex dynamics. First, unfavorable working conditions cause negative changes in professional activity and behavior. Then, as the difficult situations recur, these negative changes can accumulate in the person, leading to its reorganization, which is further manifested in everyday behavior and communication. It is also established that temporary negative mental states and attitudes arise first, and then positive qualities begin to disappear. Later on the place of positive properties, negative mental qualities that change the personality of a specialist arise [4].

How does the professional deformation of the teacher manifest itself? More often, there is official deformation, when a teacher does not limit his power, he appears intolerant of someone else's opinion, he ceases to see his mistakes, and there is a certainty that his own opinion is the only correct one.

With adaptive deformation, only the adaptation of the teacher to the specific conditions of pedagogical activity occurs, as a result, he develops a high level of conformism; he adopts the behavioral models adopted in the organization of education, acts strictly according to the rules and instructions of the leadership.

At a deeper level of deformation, the teacher has significant and sometimes pronounced negative character changes in personal qualities, including authoritarianism, dogmatism, dryness, etc.

With an extreme degree of professional deformation, which is called professional degradation, a person changes his moral values, becomes professionally incompetent [5].

Thus, the professional deformation of a teacher is a change in the personality of the teacher that occurs during the performance of his professional activity and, to a greater extent, negatively affects both the personality and the activities performed by it, as well as other areas of its life. And the activities of the teacher are always activities to manage other activities, that is, the activities of students.

«The emotional development of students is beneficially influenced by an emotionally stable teacher, with an even and benevolent character, able to resist frustrations and not inclined to extreme manifestations of emotions and mood jumps» [6].

Occupational burnout is a syndrome that develops against the backdrop of chronic stress and leads to the exhaustion of the emotional, energy and personal resources of a working person. The syndrome of professional burnout is the most dangerous occupational disease of those who work with people: teachers, social workers, psychologists, doctors, journalists - all whose activities are impossible without communication. It is no accident that the first researcher of this phenomenon, Christina Maslach, called her book: «Emotional combustion is a payment for sympathy» [1].

Professional burnout occurs as a result of the internal accumulation of negative emotions without appropriate «discharge», or «liberation» from them. It leads to the exhaustion of the person's emotional, energy and personal resources.

The first stage of professional burnout is the reduction of self-esteem:

- positive emotions disappear;
- there is some detachment in relations with family members;
- there is a state of anxiety, dissatisfaction;
- coming home, I often want to say: «Do not bother me, leave me alone!»

The second stage of professional burnout is loneliness:

- There are misunderstandings with students and parents; a professional begins to talk about some of them with colleagues;
- hostility begins to gradually manifest in the presence of students - at first it is hard-pressed antipathy, and then outbursts of irritation.
- People suffering from emotional burnout are unable to establish normal contact with people.
- The third stage of professional burnout is emotional exhaustion:
- the ideas about the values of life are dulled, a person becomes dangerously indifferent to everything, even to his own life;
- The eyes lose the spark of interest to anything, and the almost physically palpable cold of indifference settles in his soul [4].

Fatigue, apathy and depression accompanying emotional combustion lead to serious physical ailments - gastritis, migraine, high blood pressure, chronic fatigue syndrome, etc.

V.V. Boyko identifies three phases of the formation of burnout.

Phase of tension. Nervous (anxious) tension serves as a harbinger and a «triggering» mechanism in the formation of emotional burnout. Stress is dynamic, which is caused by exhausting constancy or increased psychotraumatic factors.

The phase of resistance (resistance to increasing stress).

In this phase, a person tries more or less successfully to protect himself from unpleasant impressions.

The phase of exhaustion is accompanied by a general fall in the energy tone and the weakening of the nervous system, the impoverishment of mental resources [7].

Each phase contains certain symptoms that describe the dynamics of the burnout syndrome.

The consequence of professional burnout can be problems in the family, violation of relationships with relatives and, first of all, with children. Under the influence of emotional burnout, anxiety, irritability, aggressiveness, change in the style of communication between the teacher and children are increased. More often the style of communication becomes authoritarian or liberal-condoning, and this leads to a disruption of a favorable psychological situation.

Among the main reasons provoking the syndrome of professional burnout among teachers, it is possible to single out a poor financial situation, insecurity, social injustice, and loss of social prestige; as well as a high responsibility for the lives and health of pupils, the communicative load. Also, among the causes that affect the onset of the syndrome, teachers put on one of the first places a high responsibility for the lives and health of pupils.

Certain personal characteristics, in the opinion of S.P. Beznosova, E.M. Borisova, O.V. Grebennikova, A.V. Emelyaninova, O.V. Inozemtseva, I.A. Kurapova, and others, may be additional risk factors in terms of the appearance of emotional burnout [8, 9].

Among the most striking manifestations of personal unhappiness, teachers include an increased level of anxiety, neuroticism, a tendency to rigidity, an underestimated self-esteem, reduced indicators of satisfaction with work and quality of life [10].

Identify the following characterological features that help the individual reduce the negative impact of stress, namely self-confidence, acceptance of oneself and others, ability to concentrate on positive emotions, positive attitude to life, desire to overcome difficulties, problem solving skills. Individuals with different accentuations have character traits that exacerbate the impact of stressful situations: indecision, anxious suspicion in the form of fears for the future, obsessive fears, irritability and a tendency to hypochondria, mood instability, impulsiveness, isolation, etc. [11].

In Table presents average values of the levels of individual symptoms and phases of the syndrome of «emotional burnout» (CMEA) in pedagogues with different characterological features [12]. According to Table. 1 it is possible to determine the level of severity of individual symptoms and phases of CMEA in ped-

agogues with different character accentuations. Teachers with a stiffening character accentuation (ZAKH) determine the highest levels; the minimum indicators are for teachers without accentuation of character.

Table

The average values of the levels of symptoms and phases of emotional burnout syndrome in teachers with character accentuations ($M \pm m$)

Parameter	Anxious-timid accentuation of character	Pedantic accentuation of character	Emotional character accentuation of character	Jamming character accentuation	Without accentuation of character
Experience of psycho-traumatic circumstances	18,23 $\pm$ 3,90	20,66 $\pm$ 6,10	17,97 $\pm$ 4,40	21,47 $\pm$ 5,12	12,13 $\pm$ 4,53
Dissatisfaction with oneself	15,15 $\pm$ 2,54	16,97 $\pm$ 3,11	18,72 $\pm$ 4,17	17,24 $\pm$ 3,19	11,11 $\pm$ 4,03
Cage drive	13,69 $\pm$ 4,17	16,47 $\pm$ 3,88	16,86 $\pm$ 4,69	17,00 $\pm$ 4,63	10,45 $\pm$ 3,72
Anxiety and depression	14,15 $\pm$ 2,82	18,79 $\pm$ 7,19	16,94 $\pm$ 5,68	20,32 $\pm$ 7,88	10,82 $\pm$ 3,77
Voltage phase	61,23 $\pm$ 7,08	72,58 $\pm$ 15,89	70,50 $\pm$ 17,09	75,68 $\pm$ 17,30	44,60 $\pm$ 14,45
Inadequate selective emotional response	13,92 $\pm$ 2,78	15,79 $\pm$ 3,46	15,33 $\pm$ 3,35	16,50 $\pm$ 3,56	9,80 $\pm$ 3,26
Emotional and moral disorientation	12,15 $\pm$ 3,41	13,26 $\pm$ 2,83	13,44 $\pm$ 2,83	14,29 $\pm$ 2,59	9,23 $\pm$ 3,55
Expansion of the sphere of saving emotions	10,00 $\pm$,56	15,34 $\pm$ 3,78	13,14 $\pm$ 3,80	16,79 $\pm$ 3,93	9,21 $\pm$ 3,82
Reduction of professional duties	14,23 $\pm$ 3,22	13,53 $\pm$ 3,96	12,92 $\pm$ 3,72	15,56 $\pm$ 4,77	9,08 $\pm$ 3,77
The phase of resistance	53,38 $\pm$ 10,37	58,24 $\pm$ 12,52	55,11 $\pm$ 10,89	63,32 $\pm$ 12,80	37,33 $\pm$ 12,99
Emotional deficit	11,23 $\pm$ 4,28	13,66 $\pm$ 2,94	11,81 $\pm$ 3,47	14,03 $\pm$ 2,68	8,44 $\pm$ 3,45
Emotional detachment	9,38 $\pm$ 1,50	11,03 $\pm$ 2,89	11,19 $\pm$ 3,66	12,50 $\pm$ 3,05	7,66 $\pm$ 2,93
Depersonalization	12,31 $\pm$ 2,93	11,55 $\pm$ 3,81	11,14 $\pm$ 3,71	11,26 $\pm$ 4,04	7,45 $\pm$ 3,39
Psychosomatic and psycho-vegetative disorders	14,46 $\pm$ 4,56	15,05 $\pm$ 4,34	11,61 $\pm$ 4,32	15,76 $\pm$ 3,99	7,52 $\pm$ 3,90
The phase of exhaustion	46,92 $\pm$ 9,85	52,08 $\pm$ 10,86	44,81 $\pm$ 15,72	55,79 $\pm$ 11,63	31,08 $\pm$ 12,36

Persons with anxious-timid accentuation are inclined to in-depth self-examination and the appearance of compulsive states. The symptom of «personal detachment or depersonalization» is manifested in them not only at work, but also outside the sphere of professional activity. Personality with anxious fearful accentuation begins to assert that working with people is not interesting, does not satisfy, and does not represent social value. In such cases, «burnout» is associated with psychopathological manifestations of the person, with neurosis-like or psychopathic conditions.

Teachers with a pedantic character accentuation rarely enter into conflicts, speaking in them rather passive than an active party. They are inclined to make many formal demands to those around them. The symptom of «experiencing psycho-traumatic circumstances» is manifested as an awareness of the psychotraumatic factors of activity that are difficult to eliminate. As a result, despair and resentment accumulate. The insolubility of the situation leads to the development of other «burnout» phenomena.

Teachers with a strong emotional character accent prefer to communicate in a narrow circle of the elect, with whom good contacts are established, which they understand from a half-word. They rarely enter into conflicts themselves, playing a passive role in them. They have a «stuck» on the grievances. The symptom of «dissatisfaction with oneself» is formed in them as a result of failures or inability to influence the traumatic circumstances. The teacher begins to feel dissatisfaction with himself, with his profession, with specific duties. There is a mechanism of «emotional transfer» - the energy of emotions is directed not so much outwardly as for oneself.

Teachers with a stiff accentuation of character in our study are the most disadvantaged group in terms of the level of symptoms and phases of the syndrome of «emotional burnout». Individuals with this accentuation are characterized by moderate sociability, propensity for moralizing; the desire to achieve high performance in any case, increased demands on oneself and partners. This type of character accentuation is especially sensitive to social justice, but there is also a high level of sensitivity, emotional vulnerability, suspicion.

In connection with the high risk of burnout of teachers and representatives of other social professions, the issue of measures of psycho-prophylaxis of occupational stresses in the occupations of the «man-man» type becomes especially topical. There are two main areas of preventive and rehabilitation work: preventive measures - teaching social (communicative) skills, skills of self-management and self-control, mastering of constructive models of overcoming behavior; rehabilitation of already «burned» people - restoration of the psychoenergetic potential, actualization of personal resources, acquisition of the sense of professional activity and life, strengthening of faith in one's own strengths.

The rehabilitation of a teacher's health is not just a treatment, but also the management of mechanisms that determine the physical and mental development of the personality, promote the principles of a healthy lifestyle, positive self-relationship, open interaction with the world, readiness for change, and taking responsibility.

Psychological conditions for restoring the health of teachers are the development and formation of emotional activity and behavioral flexibility provided by mechanisms of conscious self-regulation. The main means of restoring the health of teachers is psycho-emotional and motor activity. Active means include all forms of therapeutic physical training: various physical exercises, elements of sport and sports training, walking, running and other cyclic exercises and sports, work on simulators, occupational therapy, etc. (So you can maintain health by cutting firewood, digging up the garden or mowing, if you do it regularly and fairly intensively).

Passive means - massage, manual therapy, physiotherapy, natural and reformed natural factors, and psycho-regulatory (psychological) - auto-training, muscle relaxation, specially selected psychotechnics [13].

Models of overcoming behavior are of great importance for resisting burnout and preserving the professional health of teachers. ProSocial actions (search for social support and entry into social contact) and assertive (confident) actions should be considered constructive. These behaviors contribute to successful professional adaptation and reduce the risk of developing burnout syndrome. Nonconstructive behavior patterns - avoidance, manipulative, antisocial and aggressive actions - are associated with a high level of burnout and professional disadaptation of teachers.

One of the important components of the prevention of burnout syndrome is the correction of non-constructive behavior strategies and the formation of constructive coping strategies (coping with professional stresses), which include confident behavior and social interaction skills.

The burnout syndrome can develop both for teachers with a long record of work, and for young teachers who are just starting their professional activities. The high level of burnout of teachers with a great experience is due to the long-term impact of occupational stresses, and the young teachers - to entering a new professional sphere. The possibility of developing a burnout syndrome at any stage of a person's professional activity indicates the need to develop psycho-preventive and rehabilitation measures that would reduce the risk of burnout and neutralize its negative consequences.

Analyzing the above, we note that the problem of professional burnout syndrome has been and remains relevant. Therefore, in the face of constant innovations in the education system of our Republic, it is important for every teacher to know the basic ways to overcome it.

Thus, emotional burnout is a process that develops in time. It starts with strong and prolonged stress at work. In the case when the requirements to the person constantly exceed the resources available to him, the state of psycho-physiological balance is disturbed. Continuous or progressive imbalance inevitably leads to burnout, which occurs not just as a result of stress, but as stress unmanageable.

In the absence of constructive coping behavior (coping), chronic stress at work causes a person a complex of negative experiences and maladaptive behaviors that pose a threat to the personal health and stability of the organization as a whole.

The risk of burnout is mitigated by a stable and attractive work, representing opportunities for creativity, professional and personal growth, satisfaction with the quality of life in its various aspects, the existence of diverse interests, promising life plans. Less often «burnout» optimistic and cheerful people who are able to successfully overcome life's adversities and age crises; those who take an active life position, and turn to creative search in a collision with difficult circumstances, owns the means of psychic self-regulation, takes care of replenishing its psychoenergetic and socio-psychological resources.

A strong social-professional support, a circle of reliable friends and support from the family can reduce the risk of burnout.

References

- 1 Водопьянова Н.Е. «Психическое выгорание» и качество жизни / Н.Е. Водопьянова, Е.С. Старченкова; под ред. Л.А. Коростылевой. — СПб.: Питер, 2002. — 256 с.
- 2 Ронгинская Т.И. Синдром выгорания в социальных профессиях / Т.И. Ронгинская // Психологический журнал. — 2002. — Т. 23. — № 3. — С. 15–17.
- 3 Ахметова Г.К. Профессиональные деформации личности педагога: теоретические основы и профилактика / Г.К. Ахметова, А.К. Мынбаева, Н.А. Маликова. — Алматы: Қазақ университеті, 2012. — 102 с.
- 4 Маркова А.К. Психология труда учителя: кн. для учителя / А.К. Маркова. — М.: Просвещение, 1993. — 192 с.
- 5 Овчарова Р.В. Технологии работы школьного психолога с педагогическим коллективом / Р.В. Овчарова. — Курган: Изд-во Курган. гос. ун-та, 2006. — 187 с.
- 6 Психология подростка. Полное руководство / под ред. А.А. Реана. — СПб.: Питер, 2003. — 432 с.
- 7 Бойко В.В. Синдром «эмоционального выгорания» в профессиональном общении / В.В. Бойко. — СПб.: Питер, 1999.
- 8 Безносков С.П. Профессиональная деформация личности / С.П. Безносков. — СПб.: Речь, 2004. — 232 с.
- 9 Гребенникова О.В. Проблема охраны и укрепления профессионального здоровья педагогов / О.В. Гребенникова // Здоровье нации – основа процветания России: материалы науч.-практ. конгрессов IV Всероссийского форума. — М., 2008. — С. 40–42.
- 10 Ахметгалеева З.М. Особенности профессионального выгорания учителей и школьных психологов // Стресс и поведение: материалы VI Междунар. междисциплинарной регион. конф. по биологической психиатрии (25–26 октября 2001 г.). — М.: Изд-во МГУ, 2001. — 278 с.
- 11 Марютина Т.М. Введение в психофизиологию / Т.М. Марютина, О.Ю. Ермолаев. — М.: Флинта, 2001. — 185 с.
- 12 Кондратьева О.Г. Исследование особенностей формирования синдрома «эмоционального выгорания» у педагогов с акцентуациями характера / О.Г. Кондратьева, А.А. Кондратьева // Фундаментальные исследования. — 2013. — № 11-7. — С. 1364–1368;
- 13 Маклаков А.Г. Оценка уровня развития адаптационных способностей личности / А.Г. Маклаков; под ред. Г.С. Никифорова, М.А. Дмитриевой, В.М. Снеткова. — СПб.: Питер, 2001. — 289 с.

Ж.Г. Жакиянова, К.Т. Мусаханова

Оқытушылардың эмоционалдық күйзелу синдромы және оның алдын алу

Мақалада мұғалім жеке тұлғасының кәсіби деформациясының бір түрі ретінде эмоционалды күйзелу мәселесі талданды. Жеке тұлға деформациясының кезеңдері мен фазалары қарастырылды; оның көрініс белгілері; бұл процесті бастайтын факторлар; осы синдромның дамуын болдырмау жөніндегі шаралар. Таңдалған тақырыптың өзектілігі мен әлеуметтік маңызы — эмоционалдық күйзеліс синдромының күрделі сипаты, сондай-ақ зерттеу стратегияларын іздеуді және тиісті психологиялық құралдарды жасауды талап ететін себептер мен көріністерді түсіндірудің әрқелкілігі болып табылады. Бұл құбылыстың зерттелуі эмоционалдық күйзелу синдромның ерекшеліктерін анықтауға, кәсіптің оның дамуына қолайсыз әсер ету механизмдерін іздестіруге, оның туындауына әкелетін факторларды

анықтауға, когнитивтік, эмоционалды және мінез-құлық салаларында ықтимал бұзушылықтарды болдырмауға және алдын алуға бағытталған алдын алу жұмыстың әдістері мен тәсілдерін талдауға мүмкіндік береді. Педагогтарда эмоционалды күйзеліс синдромының пайда болуы мен дамуын модерациялау ішкі және сыртқы факторларды анықтау — қазіргі уақытта зерттеушілер алдында тұрған маңызды міндет. Сонымен, осы мақаланың мақсаты педагогтарда эмоционалды күйзеліс синдромының пайда болуы мен дамуын модерациялау сыртқы және ішкі факторларды анықтауға арналған қолда бар эмпирикалық зерттеулердің теориялық шолуы болып табылады.

Кілт сөздер: эмоционалды күйзелу синдромы, сатылары, эмоционалды күйзелу кезеңі, эмоционалды күйзелу белгілері, эмоционалды күйзелу синдромының алдын алу.

Ж.Г. Жакиянова К.Т. Мусаханова

Синдром эмоционального выгорания педагогов и его профилактика

В статье анализируется проблема эмоционального выгорания как одного из видов профессиональной деформации личности педагогов. Рассматриваются стадии и фазы развития данной деформации личности; симптомы ее проявления; факторы, инициирующие данный процесс; меры по предупреждению развития данного синдрома. Актуальностью и социальной значимостью выбранной темы является сложный характер синдрома эмоционального выгорания, а также разнородность интерпретации его причин и проявлений, требующих поиска исследовательских стратегий и создания соответствующего психологического инструментария. Исследование данного феномена позволяет авторам раскрыть особенности синдрома выгорания, проследить механизмы неблагоприятного воздействия профессии на его развитие, определить факторы, обуславливающие его возникновение, проанализировать методы и способы профилактической работы, которая направлена на предупреждение и предотвращение возможных нарушений в когнитивной, эмоциональной и поведенческой сфере. Таким образом, целью данной статьи является теоретический обзор имеющихся эмпирических исследований, посвящённых выявлению внешних и внутренних факторов, модулирующих возникновение и развитие синдрома эмоционального выгорания у педагогов.

Ключевые слова: синдром эмоционального выгорания; стадии, фазы эмоционального выгорания; симптомы эмоционального выгорания; профилактика синдрома эмоционального выгорания.

References

- 1 Vodopianova, N.E., & Starchenkova, E.S. (2002). *Psikhicheskoe vyhoranie i kachestvo zhizni [Mental burnout and quality of life]*. L.A. Korostyleva (Ed.). Saint Petersburg: Piter [in Russian].
- 2 Ronginskaia, T.I. (2002). Sindrom vyhoraniia v sotsialnykh professiiakh [Syndrome in Social Professions]. *Psikholohicheskii zhurnal – Psychological Journal*, 3, 15–17 [in Russian].
- 3 Akhmetova, G.K., Mynbaeva, A.K., & Malikova, N.A. (2012). *Professionalnye deformatsii lichnosti pedahoha: teoreticheskie osnovy i profilaktika [Professional deformations of a teacher's personality: theoretical foundations and prevention]*. Almaty: Kazak universiteti [in Kazakh].
- 4 Markova, A.K. (1993). *Psikholohiia truda uchitelia [The psychology of teacher's work]*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
- 5 Ovcharova, R.V. (2006). *Tekhnologii raboty shkolnogo psikholoha s pedahohicheskim kolektivom [The technology of the school psychologist with a pedagogical team]*. Kurgan: Izdatelstvo Kurhanskoho gosudarstvennogo universiteta [in Russian].
- 6 Reana, A.A. (Eds.). (2003). *Psikholohiia podrostka [Psychology of adolescents]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
- 7 Boyko, V.V. (1999). *Sindrom «emotsionalnogo vyhoraniia» v professionalnom obshchenii [Syndrome of «emotional burnout» in professional communication]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].
- 8 Beznosov, S.P. (2004). *Professionalnaia deformatsiia lichnosti [Professional deformation of personality]*. Saint Petersburg: Rech [in Russian].
- 9 Grebennikova, O.V. (2008). Problema okhrany i ukrepleniia professionalnogo zdorovia pedahohov [The problem of protection and strengthening of professional health of teachers]. Proceedings from Health of the nation - the basis of prosperity of Russia: *nauchno-prakticheskii konhres IVserossiiskoho foruma – scientific and practical congresses of the IV All-Russian forum*. (pp. 40–42). Moscow [in Russian].
- 10 Akhmetgaleeva, Z.M. (2001). Osobennosti professionalnogo vyhoraniia uchitelei i shkolnykh psikholohov [Peculiarities of Professional Burnout of Teachers and School Psychologists]. Proceedings from Stress and Behavior: *VI Mezhdunarodnaia reionalnaia konferentsiia po biolohicheskoi psikiatrii (25–26 oktiabria 2001 hoda) — VI International Regional Conference on Biological Psychiatry*. (278 pp.). Moscow: Izdatelstvo MHU [in Russian].
- 11 Mariutina, T.M., & Ermolaev, O.Iu. (2001). *Vvedenie v psikhofiziologiiu [Introduction to psychophysiology]*. Moscow: Flinta [in Russian].

12 Kondrateva, O.G., & Kondrateva, A.A. (2013). Issledovanie osobennostei formirovaniia sindroma «emotsionalnoho vyhoraniia» u pedahohov s aktsentuatsiiami kharaktera [Investigation of the peculiarities of the syndrome of «emotional burnout» in teachers with character accentuations]. *Fundamentalnye issledovaniia – Fundamental research*, 11, 1364–1368 [in Russian].

13 Maklakov, A.G. (2001). Otsenka urovnia razvitiia adaptatsionnykh sposobnostei lichnosti [Evaluation of the level of development of adaptive abilities of the individual]. G.S.Nikiforova., M.A. Dmitrievoi, V.M. Snetkova (Ed.). Saint Petersburg: Piter [in Russian].

R.K. Iskakova¹, S.K. Azhigenova¹, Zh. Zengin²

¹*Ye.A. Buketova Karaganda State University, Kazakhstan;*

²*ESL Teacher, Kumluca town, Sinav College, Antalya, Turkey*

(E-mail: riz-89@mail.ru, green_light0111@mail.ru, jannetta78@mail.ru)

A modern assessment of students in schools in the education system of Kazakhstan

In this article is about a new system of assessment in Kazakhstan schools, it is proved that it is an important part of the learning that allows you to define the causes of learning and non-learning. The modern assessment system, based on the new programs, provides for the assessment of knowledge as a result of the formative, summative criteria-based assessment of classroom learning in accordance with the types of tasks in the teaching and its learning outcomes. The assessment system has also undergone radical changes and has been analyzed in a system of criteria-based assessment, with a clear set of predictive criteria for students' progress and consistency, consistency and effectiveness. The importance of understanding the depth of knowledge, skills and flexibility in evaluating the students' knowledge is emphasized. The new assessment system has come to the conclusion that it is possible to improve the educational society of teaching, to create the moral and spiritual qualities of the student, to comply with the content of the sections and the timing of the proposed topics, to focus on social skills, and to actively participate in the learning process.

Keywords: assessment, quality, Criteria-based assessment, summative assessment, self-assessment, knowledge, skills, taxonomy, effective results, educational process, develop criteria, formulate assessment, learning, curriculum, evaluate.

A contemporary education is specified by new trends and initiatives, scientific discoveries. The role and importance of modern assessment, which is the one of great importance in the organizing and developing a students' academic work, collaborative work in the classroom should be fully transformed to ensure a new role for the teacher as an educator, developer, supervisor and administrator.

In the National Encyclopedia, the concept of «assessment», is the approach used to identify learning outcomes is a factor that helps the learner to overcome deficiencies in learning the subject. Assessment is often done by the synthesis of pricing. Also, school-based assessment is not limited to pricing; it is an important part of the learning that allows you to define the causes of learning and non-learning [1].

Assessment is also a term used to describe activities that are systematically summarized for purposes of further learning.

In the case of introduction of result-oriented education, the educational process is carried out on the basis of the entity-subject between the participants. The students organize their activity in order to achieve certain successes as a subject in the educational process. Student achievement is determined by estimation of quality of development of educational activities in the form of system of expected results. Expected result in this regard is a description of various types of educational activities, which provide integration of subject knowledge, skills, components of core and basic competences in a certain context. Estimated results demonstrate their achievements in acquiring knowledge of the subject, knowledge, skills and ethical standards of learners in mastering behavioral approaches in the context of common human and national values. A student achievement assessment tool is a graded and summative scoring system based on a rating score.

The ability to correctly apply the «pedagogy of assessment» is an important pedagogical art. It is not only about the objectivity of assessment. Comprehensive consideration of the psychological effect of assessment, the ability to use this effect for the purpose of influencing the student in a way desirable for the teacher, taking into account the circumstances influencing the student, and his personality is another, no less important aspect of this art. The most probable assessment periods are the initial assessment at the beginning of the school year, further ongoing assessments during the school year, and final grades. In order for the assessment to be most effective and to facilitate the success of the students in each assessment period in a given situation, the teacher is recommended to perform a series of mental and logical actions.

In recent times, the results of the research on different aspects of learning outcomes have been developed in a new system of rating systems that perform differentiated, summative, and monitoring activities in the experience of individual creativity teachers. Until now, 5-point system is used in schools: 2 («unsatisfactory»), 3 («satisfactory»), 4 («good»), 5 (excellent) and teacher attitudes, because the teacher when setting

the mark is oriented on the student's level relative to a certain standard, to the class as a whole and to himself in the previous period

Assessment of school practice is not only a prize, but also an important part of the learning that allows you to identify the causes of learning and non-learning. In general, all types of assessment include the following:

- Interpretation of collected information;
- Control;
- Summarize the solutions used to identify future actions.

There are many searches according to the system of education control. Such as N.A. Vasilyeva, V. Nadelyaev, T.S. Kulikova, N.Yu. Korobova, S. Ershikov, V.E. Sosenko, G.N. Ushko, L.G. for Ustinova. Radical researches are not limited to Kazakh methodologists. E.J. Smagulov, M. Esmukhan, B.B. Baimukhanov, E. Medeuov, A.K. Kazbayeva, N.K. Akhmetov, A.S. Kenesh, A.P. Mustafayev, V.P. Dobritsa, B.K. Otejdjanova, E.A. Tuyakov's candidate researches. It does not only examine the specific methods of knowledge testing and assessment, but also broaden the pedagogical thinking of students, the general principles of the forms and methods of organization of educational activities. Knowledge check – a broad concept. It covers such issues as the knowledge-based system of verification, identification of requirements, organization and content structure [1].

To formulate assessment criteria, the expected results should be decomposed into simpler constituent elements:

1. information (subject results) on integral semantic units
2. learning activities (meta-subject results) on the operation

Prior to the release of a new educational program, assessment of learning outcomes in each lesson is carried out by defining the average arithmetic mean of studentren accumulated within the same class within the targeted price scale, in accordance with the level of educational activity. To determine the mean arithmetic mean, students are used when performing educational activities on reproductive, productive tasks.

The assessment is divided into two categories: «assessment for learning» and «assessment of learning». It is worth noting that the assessment for learning is a formative one, and assessment of learning is sumptuous. Formative assessment during each lesson, in the classroom, all the actions of the student are evaluated by their thinking, conception, and order. Controls, quizzes, quarters, summaries, aggregate price dimensions at a definite period [2].

The formative assessment is a process carried out in each lesson. The objective of a formative assessment is to get objective information on the learning material, timely detect the student's defects, and establish feedback between the teacher and student. All activities in the classroom format are assessed by the student's personal thinking, concepts and discipline, including the level of knowledge and skills. The main feature of formative assessment is to evaluate students' ability to understand and cognitive progress in using analytical tools and examples. The results of such assessment can be used to improve learning levels. One of the methods is used by the teacher in explaining lessons and exercises. Summative assessment or summative assessment is a measure of the level of knowledge that can be seen during a test of knowledge by a student over a certain period of time. Formation of this type of assessment is aimed at determining the price of a particular students, their drawbacks in learning content and the most effective replenishment of their place of residence. The teacher can accurately define the purpose of the subject by means of this assessment. It can help the student to focus on past topics in a single way, by identifying appropriate methods of outcome control, and encouraging them to reach a higher level.

Another important component of the formative assessment, which has been effective in recent years, is self-esteem and mutual assessment. Self-assessment is a type of valuation activity associated with non-self-assessment, but associated with assessment activities. It is closely related to the description of the task execution process, its positive and negative aspects, especially scores. The teacher can offer the student the following algorithm of self-assessment:

1. What should be done when performing the task? What was the purpose? What was the result?
2. Was it possible to get results? Did the solution find its answer?
3. Have your assignments been properly executed or made mistakes?
4. Is it fully fulfilled privately or by someone else's help?
5. What skills have been developed during the task? If not, what mistakes were made and what did these difficulties arise?

One of the major component of formative assessment is feedback. Feedback is carried out verbally and in writing. No matter what this activity is, the facilitator should indicate what the teacher has done well. In the event of errors, the teacher can provide specific recommendations for improving their work. Feedback is the information that has been provided for specific recommendations that will help the learner to make progress in helping her realize personal accomplishments and learning gaps and make changes to their own behavior.

In a generalized, thematic and final assessment, the teacher takes into account all the levels of their actions. Types of assessment of students' educational achievements are current, periodic, intermediate.

Current - Assessment at grades 2-11. Thematic, every lesson;

Periodicity - Assessment at the end of the term, as well as half a year, academic year. Thematic, generalized;

Graduation - after the completion of the study cycle, assessment after grades 2, 4, 8, 10, 11. Thematic, generalized.

The teaching paradigm has changed. The content of education has been updated. In this regard, teachers are tasked with constantly upgrading teaching methods and mastering new technologies and applying them effectively. Basically, the updated education system is a program of competence and quality. The feature of the updated educational program is the spiral principle. The assessment system also undergoes radical changes and is transition to a system of criteria-based assessment. In assessing the criteria, students' progress is measured by a set of predetermined criteria. Learners' progress in the subject is assessed in two ways: formative assessment and summative assessment [3].

The content of the system of criterial assessment is regulated by the following instructive and methodological documents:

State compulsory education standard;

Training program;

Education plan;

The order of criterial assessment of educational achievements of students in educational organizations implementing general educational programs;

Guidelines for criterial assessment for primary school teachers;

Guidelines for criterial assessment for primary and general secondary school teachers;

Guidelines for regional and school coordinators;

Collections of tasks on formative assessment;

Methodological recommendations for summative assessment.

Criteria-based assessment is one of the new trends in education that has emerged on the basis of modern requirements. It is a process based on comparisons of students' academic achievements with predetermined criteria for all participants of the educational process, who are responsible for the formation of students' educational and cognitive skills that are relevant to the purpose and content of education.

Criteria – a rule, justification and sign-on decision-making rule in accordance with the requirements. There are discrepancies of each criterion, which gives a clear idea of the correctness of the outcome of the assignment. Assessment of the syllabus determines whether the student achieves the goal set.

Formative (current) assessment is an assessment that defines the level of knowledge and skills acquired on a daily basis. Formative assessment carries out closely the relationship between the student and the teacher in the educational process.

Internal Summative Assessment – Determining the level of formation and learning skills after reading the block of learning information.

External Summative Assessment – Determines the level of formal education and learning, and is the basis for determining the final grade of the training reporting period.

In evaluating the criteria, student achievement is measured by a set of predetermined criteria (Glairer's introduction, 1963). This type of assessment differs from the assessment based on the norm that is normally evaluated for the performance of the students with the progress of their classmates. Formative assessment is an integral part of the daily learning and learning process and is held regularly throughout the quarter. Regular assessment provides feedback between students and teachers continuously and lets you correct the learning process without score or rating. Teachers use it to measure reading and to plan future classes. The summative assessment is carried out by taking the points of the curriculum with the points and marks for obtaining general information about the progress of the student who has completed a certain academic period. The formative and total assessment is applied to all disciplines, but assessment methods may differ depending on

the content and the specific content of the subject. Comprehensive Assessment Methods are reviewed in detail in the Comprehensive assessment tools for grades. Teachers use the results of forming and summative assessment to provide feedback to learners and provide parents with information in the learning process. All types of assessment are based on the content of the curriculum in the subject. Formative Assessment Formative Assessment is an integral part of learning and learning that directly affects students' achievement and advancement in learning, and provides feedback between learners and teachers [4].

In addition, the criteria-based assessment system differs from the previous assessment by the formative and summative assessment. If a formative assessment is focused on identifying teaching, methods and opportunities for improving those opportunities, the summative assessment is needed to make the learning outcomes for target marking and certification or promotion of learning progress.

Formative and total assessment is conducted on all disciplines. However, assessment routes vary according to its content and type. Detailed instructions for your total assessment are provided in each method and guidelines for a summary assessment of grades. Teachers use the results of forming and summative assessment to give feedback to learners and provide parents with the information about the learning process. All types of assessment are based on the content of the curriculum. In order to determine the degree of achievement of the curriculum in the reader's curriculum, the assessment criteria of B. Bloom's taxonomy of learning objectives are regulated by the levels of thinking skills [5].

B. Bloom's taxonomy is based on the 6 basic levels of thinking in the learning process and on the levels of educational process:

1. Recognition, memorization, learning, memory;
2. Understand interpretation, self-expression;
3. Use the information in practice, use the information to succeed;
4. Division of knowledge into several parts for the purpose of knowledge acquisition;
5. Complete viewing of words or objects in order to obtain the most effective results;
6. Creating controversy, making decisions, evaluating.

The summative assessment supplements the results of the formal assessment, evaluating the results of the knowledge gained and the skills gained by the students in accordance with the common themes and quarterly learning objectives. Information on the structure and duration of each test and how to manage them can be found in the test specification on the subject. The summary specification provides samples of questions and assessment drawings so teachers can see how different skills are evaluated. Even if there are specific benchmark criteria, marking is still a challenge, and teachers can comment on them. Moderation is used to increase the reliability and validity of the grades that teachers have provided. Black and Others (2011) describe this process as two steps, standardization and moderation: «Standardization is based on a common set of examples, and it is assumed that schools will be competent to apply common standards and criteria in their work. The requirements for moderation are so stringent that it requires annual interschool and inter-school meetings, setting the current realistic data. Moderation is an essential part of vocational training and involves discussions about how practical the criteria are, helping teachers understand the standards that are relevant to those criteria. Teachers can exchange ideas and methods to help their students improve their academic performance to achieve learning goals. A professional dialogue with colleagues has proven that moderators have a positive impact on both assessment and learning (Gardner et al., 2010), allowing teachers to clearly understand students' performance in their own disciplines. The Criteria-based model of assessment and detailed information on how to use it in teaching is provided in the teaching guide for criteria-based assessment for teachers of general education. The purpose of the criteria-based assessment is to provide students with all the information needed to obtain objective information on student learning achievements and to improve the learning process on the basis of assessment criteria.

Criteria-based assessment tasks:

1. Expand the range of activities and opportunities in the learning process;
2. Creating a systematic feedback to help students constantly improve themselves;
3. Assisting in the development of uniform standards, quality assessment tools and mechanisms;
4. Available, accurate, continuous.

The main feature of the Criteria-based assessment:

Predicted scale of estimation;

Clear, transparent;

Fairness of prices;

Possibility of student self-assessment.

Criteria include clear, accurate indication of the correctness of the reading assignment, and the extent to which the assessment is to determine the extent to which the student has reached the set goal. It is called «Listening, Reading, Writing, Speaking» in language disciplines. Learning objectives are based on the development of these skills in a student. Leading to active learning and group work in the classroom, motivating the student to learn, requires the teacher's professional skills. Creating a rational and constructive assessment task would be a good result. Students here learn how to evaluate the results, learn to comprehend and evaluate the criteria, evaluate themselves and their friends, apply their knowledge in performing specific tasks, freely express ideas, and critically think. It does not matter how it should be read. «It allows the student to study independently and learns better», said Peter Klein. During the lesson, group discussions, research discourse, and open and closed questionnaires create a sense of self-interest and interest to the student.

Criteria-based assessment principles:

Interrelationship between learning and assessment. Assessment is an integral part of learning, which is directly related to the objectives of the curriculum and the expected results.

Truth, reliability and validity. The assessment provides accurate and reliable information. Applicable criteria will make sure that tools will value the learning objectives and the expected outcomes.

Transparency and accessibility. The assessment provides clear and clear information, as well as enhances the interest and responsibility of all the learning process participants.

Continuity. The assessment is an ongoing process that enables the timely and systematic tracking of schoolstudent's progress.

Orientation for development. The assessment finds out and stimulates the development of students, teachers, schools, and education.

Criteria include clear, accurate indication of correctness of the reading assignment, and the same indicator - to determine the extent to which the student has reached the set goal. During the criteria validation, students will be able to express their views on how to express their thoughts, stories and talk about their dreams, expectations and plans, listening to conversations and audiovisual material; To make a concise conclusion and analysis of literary and non-literary texts; learns the ability to use the necessary and interesting information in writing short-term texts. This is still a problem that needs to be clarified.

Using a criteria-based assessment system, we focus on the personality of the student in an active position, define the level of training and growth, and see the student's confidence in the assessment system.

The level of achievement or advancement of learning objectives in order to determine the level of understanding of students for effective teaching and learning should be monitored. For each student, the achievement of the learning objective can be summarized in a portfolio showing student progress and can be used for formulating assessment. Portfolio can contain many data, including:

Written works (for example, workbooks, register, homework assignments, student notes);

Photos or video evidence (for example, art works, classroom presentations, models, presentations, musical presentations with students and events involving students);

Electronic records (for example, presentations, documents, animations);

Teacher notes or class oversight notes;

Parents' opinions.

The nature of the evidence suggests that the traditional test allows evaluating skills that are difficult to identify. Darling-Hammond and Pechon (2010) describe this method as «empowering and displaying high-level thinking skills such as finding and organizing information for researchers, researching and conducting research, analyzing and assembling data, and applying these new ones in new situations» [4].

Finally, the advantage of the new assessment system is that it promotes creativity and science by developing a student's thinking abilities. Formative Assessment is an integral part of the daily learning and learning process, conducted throughout the quarter. The formative and summative assessment applies to all disciplines.

We know that the implementation of the system of criterial evaluation will be carried out according to the schedule of transition to the updated content of education compiled and approved by the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan:

Since September 1, 2016 - 1st grades

From 1 September 2017 - 1st, 2nd, 5th, 7th grades

From September 1, 2018 - the 1st, 2nd, 3rd, 5th, 6th, 7th, 8th, 10th grades

Since September 1, 2019 - all classes.

Compared with traditional education, peculiarities of functioning of the curriculum, spherical principles of the content of the subject, hierarchy of learning objectives on Bloom's taxonomy, the provision of common themes for the implementation of interdisciplinary communication, the medium-term plan and short-term plan modeling on the basis of the long-term plan, the ability to form the moral and spiritual qualities of the student, the content of the sections and the offered salary comply with the requirements of the time, the focus on social skills, students will be active participation in the learning process.

Each teacher needs a reflection in the classroom to assess the impact of the course at the end of each lesson, and to formulate a formal assessment by expressing its own ideas, essays, and methods. It is also important that school practice has a personal diary that evaluates the individual's daily activities by descending. This diary provides a lot of information on the development and growth of adult learners.

Prior to this, reading and subscribing is of importance, and in the context of new educational content, we see that listening and speaking is primarily due to public needs. The focus here is that the oral, written language of the learner is interconnected and, therefore, requires that the work be reflected in oral or written form. On the basis of this, we can educate healthy and creative young generation of language.

So, we think that the objective is to be objective, objectiveness should be derived from the equality of education and pedagogical, sociological and psychological functions. Consolidation of equation and co - existence of functions in the objective assessment of the teaching - learning process.

Thus we have come to the conclusion that criteria-based assessment performs a feedback function when the student receives information about his successes and failures. At the same time, even the most unsatisfactory results of intermediate work are perceived by the student only as recommendations for improving their own results.

Before that, reading and writing are of paramount importance, and in the context of the new educational content, we see that listening and speaking are primarily related to public needs. The main attention is paid to the fact that the oral, written language of the student is interconnected and that the work should be expressed verbally, in writing. Based on this, we can educate a healthy and creative young generation of the language.

Thus criteria-based assessment allows teachers to develop criteria that facilitate the production of quality results, having operational information to analyze and plan your activities. To improve the quality of training, to build an individual way of training for each student, taking into account his individual abilities and characteristics, to use a variety of approaches and assessment tools, to make proposals for improving the content of normative and methodological documents.

Students can use a variety of learning styles, types of thinking activity and abilities to express their understanding, To know and understand the criteria-based assessment for predicting their own learning outcomes and understanding success, to anticipate in reflection, assessing themselves and their peers, to use knowledge to solve real problems, to express different point of view, think critically.

And parents obtain objective evidence of the level of their student's training, to monitor progress in teaching the student, to provide the student with support in the learning process, to establish feedback from teachers and school administration, to be confident and calm for the comfort of the student in the classroom and school.

References

- 1 Қадырбаева Б.А. Жоғарғы оқу орындарында студенттер білімдерін рейтингтік бағалау ерекшеліктері / Б.А. Қадырбаева, Б.Қ. Төлбасова // Қарағанды университетінің хабаршысы. «Педагогика» сериясы. — 2016. — № 4(84). — 82–87-б.
- 2 Алмағамбетова К.К. Жаңартылған білім беру бағдарламасы — уақыт талабы / К.К. Алмағамбетова // Ашық мектеп. — 2017. — № 5(166). — 3, 4-б.
- 3 Шолпанкулова А.А. Білім беру бағдарламаларына өзгерістер енгізудің маңыздылығы / А.А. Шолпанкулова // Бастауыш мектеп. — 2017. — № 1-2. — 28, 29-б.
- 4 Мұғалімнің басшылығының екінші басылымы. — Астана, 2016. — 22-б.
- 5 Жұбаева Ж.О. Білім мазмұнын жаңарту жағдайында бастауыш сыныптарда критерийлік бағалауды қолдану / Ж.О.Жұбаева // Бастауыш мектеп. — 2016. — № 11, 12. — 5–8-б.

Р.К. Искакова, С.К. Ажигенова, Ж. Зенгин

Қазақстан білім беру жүйесіндегі мектеп оқушыларын жаңаша бағалау мәселесі

Мақалада қазақстандық мектептерде оқыту мен үйретудің себептерін анықтауға мүмкіндік беретін және оның маңызды бөлігі болып табылатын бағалаудың жаңа жүйесі мәселесі қарастырылған. Авторлар сыныптағы бағалау өлшемі негізінде қалыптасқан, қорытынды білімді бағалауды қамтамасыз ететін жаңа бағдарламаларды басшылыққа ала отырып, оқытудағы міндеттердің түрлеріне сәйкес және оның нәтижелерін бағалаудың заманауи жүйесін көрсеткен. Оқушылардың озықтығы және дәйектілігі, олардың келісушілігі мен тиімділігі үшін болжамдық өлшемдердің нақты жинағы негізінде бағалаудың жүйесіне талдау жасалған. Оқушылардың білімін бағалау барысында машықтануы, икемділігі және білім деңгейін түсінудің маңыздылығы атап өтілген. Авторлармен оқушылардың білімі мен іскерлігін анағұрлым сапалы және әділ бағалауды қамтамасыз ететін әдістеме бейнеленген. Бұдан басқа, мектеп оқушысының өз жұмысын сәйкес бақылау және бағалауға, туындайтын қиындықтар себебі мен оларды жоюды өз алдына анықтайтын қабілеттерді дамыту жүйесі көрсетілген. Авторлар оқытудағы білім беруге арналған қоғамды жетілдіруге болатындығына, оқушының моральдік және рухани сапасын қалыптастыру, тараулардың мазмұнын және ұсынылған тақырыптар мерзімін ұстану, әлеуметтік машықтануға көңіл тоқтату және оқыту үдерісіне белсенді қатысу керектігін қорытындылайды.

Кілт сөздер: бағалау, сапа, критерийлік бағалау, жиынтық бағалау, өзін-өзі бағалау, білімдер, дағдылар, таксономия, тиімді нәтижелер, оқу процесі, критерийлерді қалыптастыру, бағалауды қалыптастыру, оқыту, оқу жоспары, бағалау.

Р.К. Искакова, С.К. Ажигенова, Ж.Зенгин

Новая система оценивания школьников в системе образования Казахстана

В статье рассмотрены вопросы о новой системе оценки в казахстанских школах, которая является важной частью обучения и позволяет определить причины обучения и необучения. Авторами выделена современная система оценки, основанная на новых программах, которая обеспечивает оценку знаний в результате формирующей, итоговой оценки на основе критериев обучения в классе в соответствии с типами задач в обучении и результатами обучения. Проанализирована система оценки на основе критериев с четким набором прогностических критериев для прогресса и последовательности учащихся, их согласованности и эффективности. Подчеркивается важность понимания глубины знаний, навыков и гибкости при оценке знаний учащихся. Авторами описана методика, которая обеспечивает значительно более качественное и объективное оценивание знаний и умений учащихся. Кроме того, показана система развития у школьников способности адекватно контролировать и оценивать свою работу, самостоятельно выявлять причины возникающих трудностей и устранять их. Авторы пришли к выводу, что можно улучшить образовательное общество преподавания, создать моральные и духовные качества учащегося, соблюдать содержание разделов и сроки предлагаемых тем, сосредоточиться на социальных навыках и активно участвовать в процессе обучения.

Ключевые слова: оценка, качество, оценка на основе критериев, суммарная оценка, самооценка, знания, навыки, таксономия, эффективные результаты, образовательный процесс, разработка критериев, формулирование оценки, обучение, учебная программа, оценка.

References

- 1 Kadyrbeva, B.A., & Tulbasova, B.K. (2016). Zhoharhy oku oryndarynda studentter bilimderin reitinhitik bahalau erekshelekteri [Peculiarities of rating assessment of students in higher education institutions]. *Karahandy universitetinin khabarshysy. Pedahohika seriiasy – Bulletin of University of Karaganda, Pedagogy series*, 4(84), 82–87 [in Kazakh].
- 2 Almagambetova, K. (2017). Zhanartylhan bilim beru bahdarlamasy — uakyt talaby [An updated educational program is a requirement of time]. *Ashyk mektep – Open School*, 5(166), 3,4 [in Kazakh].
- 3 Sholpankulova, A.A. (2017). Vazhnost vneseeniia izmenenii v obrazovatelnye prohammi [The importance of introducing changes in educational programs]. *Nachalnaia shkola – Primary school*, 1-2, 28– 29 [in Russian].
- 4 Muhalimnin basshylyhynyn ekinshi basylmy (2016) [Teacher's Guide second edition]. Astana [in Kazakh].
- 5 Zhubaeva, Zh.O. (2016). Bilim mazmunyn zhanartu zhahdaiynda bastauysh synyptarda kriteriilik bahalady koldanu [Use of criteria-based assessment in elementary grades in case of updating the content of education]. *Bastauysh mektep – Primary school*, 11–12, 5–8 [in Kazakh].

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТТЕР

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

INFORMATION ABOUT AUTHORS

- Akbayeva, G.N.** — Candidate of pedagogical science, Head of english language and linguadidactic department, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Akkerman, E.O.** — Master of pedagogical science, Senior teacher of english language and linguadidactic department, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Alberti, I.V.** — Master of education, Senior lecturer of chair European and oriental languages, foreign languages department, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Azhigenova, S.K.** — Lecturer, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Beisembayeva, A.A.** — Candidate of pedagogical sciences, Professor of Ablai khan Kazakh University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan.
- Bezdenzhnykh, L.V.** — Associate professor of the chair of french language, Novosibirsk State Pedagogical University, Faculty of foreign languages, Language Education Center Manager, Russia.
- Bodikov, S.** — m.i.n., Senior lecturer of the Department of fine arts and design, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Bogdanova, A.A.** — Master of humanities, Senior teacher of the Department of foreign languages, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Dopira, R.I.** — Master of technical science, Senior teacher of chair «Applied mathematics and informatics», Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Drink, B.** — Doctor PhD, Professor University of Leipzig, Germany.
- Dzholdanova, D.K.** — Master of education, Senior lecturer of chair European and oriental languages, foreign languages department, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Esengulov, Zh.K.** — Associate Professor of the Department of fine arts and vocational training, K. Zhubanov Aktobe Regional State University, Kazakhstan.
- Fedoseeva, I.A.** — Doctor of pedagogical sciences, Professor, Novosibirsk State Pedagogical University, Russia.
- Ishanov, P.** — PhD, Professor, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Iskakova, R.K.** — Lecturer, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Kairbekova, B.D.** — Doctor of pedagogical sciences, Associate professor, Innovative University of Eurasia, Pavlodar, Kazakhstan.
- Kervenev, K.E.** — Master of science, Senior lecturer of the Department of methods of teaching mathematics and informatics, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Khajayeva, Zh.B.** — Master in pedagogical sciences, First year doctoral student of Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.
- Kissabekova, P.A.** — Master of physics, Teacher of the Department of physics and nonotechnologies, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Kopbalina, S.S.** — Senior advisor of the Department of applied mathematics and informatics, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.

- Kopzhasarova, U.I.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Kostina, E.A.** — PhD, Associate professor, Novosibirsk State Pedagogical University, Russia.
- Kosybaeva, U.A.** — PhD, Associate professor, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Kruzhkova, Y.V.** — Senior lecturer of chair European and oriental languages, foreign languages department, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Kutimov, K.S.** — Teacher of the prof. T.G. Mustafin chair of algebra, mathematical logic and geometry, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Makambaev, M.B.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor, Professor of the Department of information technologies, Kazakh University of Technology and Business, Astana, Kazakhstan.
- Makazhanov, T.Kh.** — Candidate of physical and mathematical sciences, Docent, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Musahanova, K.T.** — Master of 2 courses, Kazakh Innovation University, Semey, Kazakhstan.
- Mustafina, A.S.** — 1 year Ph.D student, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Nurgali, D.A.-H.** — Master student, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Popova, N.V.** — Master of technical science, Senior teacher of chair «Applied mathematics and informatics», Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Sadykova, A.Ye.** — Master of 1 year study on specialty 6M011900 — «Foreign language: two foreign languages», Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Sagimbaev, A.A.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor of the Department «Design», K. Zhubanov Aktobe Regional State University, Kazakhstan.
- Samuratova, T.K.** — Doctor of pedagogical sciences, Associate professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.
- Serik, M.** — 2-nd year postgraduate student of the Department of physics and nanotechnologies, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Serikbaeva, A.B.** — Senior advisor of the Department of applied mathematics and informatics, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Shashtygarin, M.M.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor, K. Zhubanov Aktobe Regional State University, Kazakhstan.
- Shelestova, T.Y.** — Doctor PhD, Head of the department of foreign philology and translation, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Smagulova, G.Zh.** — 1 year PhD student, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Stambekova, A.S.** — Candidate of pedagogical sciences, Senior lecturer of pedagogy and methods of primary education Chair of Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.
- Stamgalieva, N.K.** — Head of Department, «Foreign Language», Sh. Yessenov Caspian State University of Technologies and Engineering, Aktau, Kazakhstan.
- Stanciu, N.** — Ph.D, Professor, Belgrade University, Serbia.
- Tleuzhanova G.K.** — Candidate of pedagogic science, Assistant professor, Head of chair European and oriental languages, foreign languages department, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Tusupbekov, E.** — Candidate of pedagogical sciences, Associate professor of the chair of pedagogy and management theory, B. Beysenov Karaganda Academy of the Ministry of Internal Affairs, Kazakhstan.
- Tusupbekova, E.** — Master of pedagogical sciences, Senior lecturer, Karaganda State Technical University, Kazakhstan.
- Tusupova, A.K.** — 1 year PhD student, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Yesbayeva, D.N.** — Research assistant and translator for business development management, Shanghai Factory-Amigo EC Technology Co., Ltd», Shanghai, China.

- Yessenbayeva, G.A.** — Candidate of physical and mathematical sciences, Associate professor of the prof. T.G. Mustafin chair of algebra, mathematical logic and geometry, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Zengin, Zh.** — ESL Teacher, Kumluca town, Sinav College, Antalya, Turkey.
- Zhakiyanova, Zh.G.** — PhD in pedagogical sciences, Assistant professor, Head of the chair of pedagogy, psychology and design, Kazakh Innovation University, Semey, Kazakhstan.
- Zhakupova, A.Zh.** — 2-nd year postgraduate student of the Department of physics and nanotechnologies, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Zhankina, B.Zh.** — Master of humanities, Senior lecturer of chair European and oriental languages, foreign languages department, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Zhekibaeva, B.A.** — Candidate of pedagogical sciences, Assistant professor, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Zhetpishbayeva, B.A.** — Doctor of pedagogical sciences, Professor, Faculty of foreign languages, Ye.A. Buketov Karaganda State University, Kazakhstan.
- Zobnina, I.E.** — Teacher of initial classes, School-gymnasium No. 101, Karaganda, Kazakhstan.